

# ***A*DMINISTRAREA *P*UBLICĂ**

Revistă metodico-științifică  
trimestrială  
***fondată în noiembrie 1993***

***iulie - decembrie 2009***  
***nr. 3-4 (63-64)***

**CHIȘINĂU,  
2009**

# **ADMINISTRAREA PUBLICĂ**

---

**Revistă metodică-științifică  
trimestrială**

**Fondată în noiembrie 1993 de Academia de Administrare Publică  
de pe lângă Președintele Republicii Moldova  
Revista este înregistrată la Ministerul Justiției al Republicii Moldova  
cu nr. 172 din 15 septembrie 2004.**

**Nr. 3-4 (63-64), iulie - decembrie 2009**

## **Colegiul redacțional**

**ROMAN Alexandru,**  
rector al Academiei, redactor-șef, doctor  
habilitat în științe istorice, profesor  
universitar  
**COLAȚCHI Angela,**  
vicerector al Academiei, secretar științific,  
doctor în sociologie, conferențiar  
universitar  
**BALAN Oleg,**  
șef Direcție administrare publică a  
Academiei, doctor habilitat în drept,  
conferențiar universitar  
**BURIAN Alexandru,**  
Ambasador Extraordinar și Plenipotențiar,  
doctor habilitat în drept, profesor  
universitar  
**CIOBU Emilian,**  
șef Direcție relații internaționale a  
Academiei, Ambasador Extraordinar și  
Plenipotențiar, doctor în filozofie,  
conferențiar universitar  
**COJOCARU Svetlana,**  
șef Catedră economie și management  
public a Academiei, doctor în economie,  
conferențiar universitar  
**GOREA Ana,**  
șef Direcție monitorizare, evaluare și con-  
trol a Academiei, doctor în filologie, confe-  
rențiar universitar  
**GUCEAC Ion,**  
doctor habilitat în drept, profesor  
universitar

**GUȚULEAC Victor,**  
doctor în drept, profesor universitar  
**IAȚENKO Ivan,**  
doctor în drept, conferențiar universitar,  
Academia Serviciului de Stat pe lângă  
Președintele Federației Ruse (Rusia,  
Moscova)  
**MANOLE Tatiana,**  
doctor habilitat în economie,  
profesor universitar  
**OBOLENSKI Aleksei,**  
doctor habilitat în economie, profesor  
universitar, prim-prorector al Academiei  
Naționale de Administrare (Ucraina, Kiev)  
**PLATON Mihail,**  
doctor habilitat în economie,  
profesor universitar  
**PATRAȘCU Dumitru,**  
șef Direcție management public a  
Academiei, doctor habilitat în pedagogie,  
profesor universitar  
**ROMANDĂȘ Nicolae,**  
doctor în drept, profesor universitar  
**SAKOVICI Vasili,**  
Ambasador Extraordinar și Plenipotențiar,  
doctor habilitat în științe politice, profesor  
universitar (Belarusi, Minsk)  
**VELICKA Alfonsas,**  
profesor, directorul Institutului Lituanian de  
Administrare (LIVADIS) (Vilnius)

# SUMAR

## Vlad FILAT

„AVEM SCOPURI CLARE ȘI VOM MERGE CONSECVENT SPRE REALIZAREA LOR” .....	8
---	---

## Benita FERRERO-WALDNER

„...NE ANGAJĂM SĂ AJUTĂM REPUBLICA MOLDOVA...” .....	11
--	----

PROGRAMUL DE STABILIZARE ȘI RELANSARE ECONOMICĂ A REPUBLICII MOLDOVA PE ANII 2009-2011 .....	15
---	----

## 650 DE ANI DE LA ÎNTEMEIEREA STATULUI MOLDOVENESC

## Alexandru ROMAN

ROLUL REFORMELOR LUI ȘTEFAN CEL MARE ÎN CONSOLIDAREA ADMINISTRATIVĂ A ȚĂRII MOLDOVEI (III) .....	88
---	----

## ADMINISTRAREA PUBLICĂ: TEORIE ȘI PRACTICĂ

## Mihail PLATON

PROBLEMA STRATEGIEI DEZVOLTĂRII UMANE .....	46
---	----

## Teodor POPESCU

EVOLUȚIA SOCIETĂȚII INDUSTRIALE SPRE CEA POSTINDUSTRIALĂ .....	61
--	----

## Silvia DULSCHI

ABORDĂRI CONCEPTUALE PRIVIND CULTURA SECURITĂȚII ȘI APĂRĂRII NAȚIONALE .....	75
---	----

## Ion DULSCHI

MANAGEMENTUL POLITICO-ADMINISTRATIV ÎN CONTEXTUL REFORMEI ADMINISTRAȚIEI PUBLICE CENTRALE .....	80
--	----

## SOCIETATEA CIVILĂ ȘI STATUL DE DREPT

## Oleg BALAN, Traian MÂNZALĂ

NIVELUL DE ANGAJARE A REPUBLICII MOLDOVA ÎN LUPTA CONTRA CRIMINALITĂȚII ECONOMICE .....	89
--	----

## Nicolae ROMANDAȘ

REGLEMENTAREA TIMPULUI DE MUNCĂ .....	95
---------------------------------------	----

## В.И.ГУЦУЛЯК

КОДЕКС РЕСПУБЛИКИ МОЛДОВА О ПРАВОНАРУШЕНИЯХ: ЮРИДИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ, ПРОБЛЕМЫ, ПУТИ ИХ РАЗРЕШЕНИЯ .....	104
--	-----

## Eufemia VIERIU

MUNCA SUB ASPECTUL DREPTURILOR FUNCȚIONARULUI PUBLIC .....	115
--	-----

## ECONOMIE ȘI FINANȚE PUBLICE

**Tatiana MANOLE**

FINANȚAREA ÎNVĂȚĂMÎNTULUI SUPERIOR ÎN REPUBLICA MOLDOVA ..... 124

**Александр ПОЧИНОК**

НАЛОГОВАЯ СИСТЕМА РОССИИ: ОТ АНАЛИЗА ПРОБЛЕМ К ИХ РЕШЕНИЮ .... 132

## INSTRUIREA FUNCȚIONARILOR PUBLICI: STRATEGII ȘI TEHNOLOGII NOI

**Dumitru PATRAȘCU**

ÎNVĂȚĂMÎNTUL ȘI MENTALITATEA ..... 141

**Ana GOREA**

PECULIARITIES OF TEACHING ENGLISH FOR SPECIFIC PURPOSES.....152

**Teodora GHERMAN**

TEHNOLOGIILE REALITĂȚII MIXTE ÎN ACTIVITATEA DE ÎNVĂȚARE  
CONTINUĂ ȘI CERCETARE ..... 160

**Eugenia CEBOTARU**

UTILIZAREA SISTEMELOR INFORMAȚIONALE „TELEBANK”  
ÎN REPUBLICA MOLDOVA ..... 167

## RELĂȚII INTERNAȚIONALE ȘI INTEGRARE EUROPEANĂ

**Gheorghe CĂLDARE, Maria LUPAȘCO**

ROLUL CONSILIULUI EUROPEI ÎN DEMOCRATIZAREA SOCIETĂȚII  
DIN REPUBLICA MOLDOVA ..... 175

## TRIBUNA TÎNĂRULUI CERCETĂTOR

**Aurelia ȚEPORDEI**

MOTIVAREA NONFINANCIARĂ A FUNCȚIONARILOR  
DIN ADMINISTRAȚIA PUBLICĂ ..... 190

**Rodion STAMATIN**

ADMINISTRAREA PUBLICĂ – FENOMEN SOCIAL SISTEMIC ..... 202

**Ecaterina TINCU**

COMPORTAMENTUL CONSUMATORULUI ÎN PROCESUL DECIZIONAL  
DE CUMPĂRARE ..... 212

**Sergiu CUȘMIR**

INVESTIȚII MINIMALE, PROFIT MAXIMAL ..... 217

## CONTENTS

### **Vlad FILAT**

"WE HAVE CLEAR OBJECTIVES AND WILL CONSISTENTLY PURSUE THEM....."	8
--	---

### **Benita FERRERO-WALDNER**

"WE ARE COMMITTED TO HELP THE REPUBLIC OF MOLDOVA".....	11
THE PROGRAM FOR ECONOMIC STABILITY AND RECOVERY OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA IN 2009-2011 .....	15

## **650<sup>TH</sup> ANNIVERSARY SINCE THE FOUNDATION OF THE MOLDOVAN STATE**

### **Alexandru ROMAN**

THE ROLE OF STEPHAN THE GREAT'S REFORMS IN THE ADMINISTRATIVE STRENGTHENING OF THE MOLDOVA STATE (III) .....	38
---	----

## **PUBLIC ADMINISTRATION: THEORY AND PRACTICE**

### **Mihail PLATON**

THE ISSUE OF HUMAN DEVELOPMENT STRATEGY .....	46
---	----

### **Teodor POPESCU**

THE EVOLUTION OF THE INDUSTRIAL SOCIETY TOWARDS THE POST-INDUSTRIAL ONE .....	61
--	----

### **Silvia DULSCHI**

CONCEPTUAL APPROACHES REGARDING THE SECURITY CULTURE AND THE NATIONAL DEFENCE .....	75
--	----

### **Ion DULSCHI**

POLITICAL AND ADMINISTRATIVE MANAGEMENT IN THE CONTEXT OF CENTRAL PUBLIC ADMINISTRATION REFORM .....	80
---	----

## **CIVIL SOCIETY AND THE STATE OF LAW**

### **Oleg BALAN, Traian MÂNZALĂ**

THE LEVEL OF COMMITMENT OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA IN THE FIGHT AGAINST ECONOMIC CRIMES .....	89
--	----

### **Nicolae ROMANDAŞ**

REGULATION OF LABOUR AND RECREATION TIME .....	95
--	----

### **V.I. GUTSULAYK**

THE CODE OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA ON DELINQUENCY: LEGAL ANALYSIS, ISSUES AND SOLUTIONS .....	104
---	-----

### **Eufemia VIERIU**

LABOUR FROM THE POINT OF VIEW OF CIVIL SERVANTS RIGHTS .....	115
--	-----

## **ECONOMY AND PUBLIC FINANCES**

**Tatiana MANOLE**

*FINANCING OF THE HIGHER EDUCATION IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA* ..... 124

**Alexandr POCHINOK**

*THE RUSSIAN TAX SYSTEM: FROM THE ANALYSIS OF THE ISSUES  
TO THEIR SOLUTION* ..... 132

## **TRAINING OF PUBLIC SERVANTS:**

### **NEW STRATEGIES AND TECHNOLOGIES**

**Dumitru PATRAȘCU**

*EDUCATION AND MENTALITY* ..... 141

**Ana GOREA**

*PECULIARITIES OF TEACHING ENGLISH FOR SPECIFIC PURPOSES* ..... 152

**Teodora GHERMAN**

*TECHNOLOGIES AS MIXED REALITIES IN THE CONTINUOUS TRAINING  
AND RESEARCH ACTIVITIES* ..... 160

**Eugenia CEBOTARU**

*USING THE INFORMATIONAL SYSTEM "TELEBANK" IN THE REPUBLIC  
OF MOLDOVA* ..... 167

## **INTERNATIONAL RELATIONS**

### **AND EUROPEAN INTEGRATION**

**Gheorghe CALDARE, Maria LUPAȘCO**

*THE ROLE OF THE COUNCIL OF EUROPE IN THE DEMOCRATIZATION  
OF THE MOLDOVAN SOCIETY* ..... 175

## **THE TRIBUNE OF THE YOUNG RESEARCHER**

**Aurelia ȚEPORDEI**

*NON-FINANCIAL MOTIVATION OF THE PUBLIC ADMINISTRATION SERVANTS* ... 190

**Rodion STAMATIN**

*PUBLIC ADMINISTRATION AS A SYSTEMIC SOCIAL PHENOMENON* ..... 202

**Ecaterina TINCU**

*THE CONSUMER'S BEHAVIOR IN THE BUYING DECISIONAL PROCESS* ..... 212

**Sergiu CUȘMIR**

*MINIMAL INVESTMENTS, MAXIMUM PROFITS* ..... 217



# VLAD FILAT: „AVEM SCOPURI CLARE ȘI VOM MERGE CONSECVENT SPRE REALIZAREA LOR”

*Interviu acordat revistei „Administrarea Publică” de către  
Primul-Ministru al Republicii Moldova, Vlad FILAT*



**Întrebare:** Domnule Prim-Ministru, se vorbește mult despre „moștenirea” grea lăsată de guvernarea precedentă. Despre ce fel de „moștenire”, la concret, este vorba?

**Vlad FILAT:** Răspunsul la această întrebare trebuie separat în două părți. În primul rând, aș vrea să mă refer la „moștenirea” economică. După opt ani de guvernare comunistă, avem o economie ce abia respiră, bazată în mare parte pe consum, dar nu pe producție. În toți acești ani, s-a stimulat consumul, știindu-se prea bine că importurile masive vor asigura un nivel anume de venituri bugetare. Nu a existat un interes real pentru promovarea producției autohtone.

La acest capitol aș mai menționa și incapacitatea guvernării precedente de a identifica soluții adecvate pentru criza financiar-economică. Prea mult timp existența acestei crize a fost negată,

pornindu-se de la interese politice și electorale, și la un moment dat ne-am pomenit într-o situație destul de grea. După preluarea guvernării, am constatat că, în prima jumătate a anului curent, balanța de plăți a ajuns la un deficit de 556 mil. dolari SUA, PIB-ul a scăzut cu 7,8 %, contul curent s-a contractat până la 11,2 % din PIB, veniturile publice s-au redus cu 10 la sută în raport cu aceeași perioadă din 2008, cheltuielile bugetare s-au majorat înainte de alegeri cu 13 %, prognoza deficitului bugetar anual ajunsese la 16 % din PIB (acum este de 9%) etc.

În al doilea rând, este vorba despre „moștenirea” social-politică. A trebuit să pornim de la un nivel destul de scăzut relansarea proceselor democratice normale pentru un stat care tinde spre aderare la Uniunea Europeană. Pe timpul guvernării comuniste, nici nu putea fi vorba de justiție independentă, presă liberă, drepturi și libertăți garantate ale omului, autonomie locală reală etc. În toate aceste domenii urmează să se revină la normal, dar procesele respective sînt destul de complicate și necesită nu doar eforturi, ci și timp.

**Î.: Aveți deja careva realizări din momentul preluării guvernării sau rezultatele vor apărea pe parcurs?**

**Vlad FILAT:** Majoritatea acțiunilor pe care le întreprindem la moment urmează să dea rezultate în perspectivă. Totodată, nu pot să trec cu vederea unele realizări pe care am reușit să le înregistrăm chiar



și în această perioadă scurtă de timp. În acest context, aş menţiona creşterea exporturilor în luna octombrie, reducerea deficitului bugetar prognozat pentru anul curent de la 16 % până la 9% din PIB.

Nu pot să trec cu vederea astfel de rezultate îmbucurătoare, cum ar fi: negocierea noului Memorandum cu Fondul Monetar Internațional, care permite Republicii Moldova să obțină suport pentru acoperirea deficitului bugetar, dar și să deblocheze relațiile cu creditorii externi; elaborarea, aprobarea și începerea implementării Planului anticriză; semnarea și implementarea Acordului privind micul trafic la frontieră, care oferă acces liber în spațiul comunitar la peste 1,2 milioane de moldoveni; negocierea și preconizata semnare a Acordului cu Corporația „Provocările Mileniului” în sumă de 262 milioane de dolari SUA, bani care vor fi folosiți pentru reabilitarea infrastructurii în Moldova; obținerea unei perspective clare privind începerea negocierilor privind liberalizarea regimului de vize cu Uniunea Europeană; fixarea unui termen concret pentru începerea negocierilor cu Uniunea Europeană privind obținerea statutului de membru-asociat; relansarea bunelor relații pe multiple planuri cu România, Ucraina și Rusia etc.

De asemenea, pot să menționez că s-au întreprins acțiuni serioase în vederea demonopolizării pieței produselor de carne și pește, s-au luat măsuri pentru deblocarea și facilitarea exportului de vinuri, se lucrează în vederea restabilirii normalității pe piața publicității, s-au stabilit direcții de acțiune clare pentru facilitarea businessului, cum ar fi practica ghișeului unic, simplificarea procedurii de raportare fiscală etc.

**Î.** Putem afirma că aceste acțiuni vor permite Moldovei să depășească

criza financiar-economică într-un viitor previzibil?

**Vlad FILAT:** Potrivit prognozelor noastre, recesiunea economică va fi depășită în primul trimestru al anului 2010, iar anul viitor îl vom încheia cu o creștere economică de 1,5 %.

În general, preconizăm reducerea ponderii deficitului bugetar în PIB în 2009 până la 9 %, cu diminuarea treptată până la 3% în 2012; deficitul contului curent se va stabiliza în jurul cotei de 10 % din PIB, un nivel care poate fi cu ușurință finanțat din investițiile străine directe și resursele din asistența oficială; ritmul anual al creșterii economice urmează să crească treptat până la 5 % în 2012 etc. Avem scopuri clare și vom merge consecvent spre realizarea lor.

**Î.** În ce măsură activitatea Guvernului ar putea influența evenimentele politice din țara noastră?

**Vlad FILAT:** Procesele inițiate de actualul Guvern sînt de perspectivă. Ele nu trebuie corelate cu evoluțiile și evenimentele politice din țară. Dincolo de faptul că sîntem politicieni, fiecare dintre noi este cetățean al acestei țări, iar interesul țării tot timpul trebuie să predomină.

Opinia mea este că trebuie să existe interese comune privind prioritățile țării și acestea nu trebuie să se modifice odată cu schimbarea guvernării. Actualul Cabinet de Miniștri are un program de guvernare care reprezintă o viziune sistematizată a principalelor formațiuni politice din țară. Poate mai puțin a comuniștilor. Deși, la nivel declarativ, și ei au optat pentru unele din principiile pe care le implementăm. Însă, doar la nivel declarativ. De exemplu, necesitatea aderării Moldovei la UE. De aceea, dacă fiecare dintre noi va fi consecvent în acțiuni și declarații, procesele politice din țară nu ar trebui să afecteze

buna desfășurare a acțiunilor inițiate de Guvern. Dacă doriți, acesta este un test de maturitate pe care urmează să-l treacă întreaga clasă politică din Republica Moldova.

**Î.: Când lucrurile în Moldova vor reveni la normal?**

**Vlad FILAT:** Depinde de fiecare dintre noi și nu mă refer doar la politicieni, ci la fiecare cetățean în parte, la societate, în general. Bazele revenirii la normal au fost puse, acum urmează ca fiecare să vină

cu contribuția sa la modul practic. Guvernul, Parlamentul, autoritățile locale sînt doar vârful icebergului, cei care dau tonul evenimentelor, dar eforturile autorităților trebuie să găsească susținere în societate. Pînă în prezent, am simțit sprijinul necesar în acest sens. Important este să ținem ritmul și în continuare și vom ajunge să ne bucurăm cu toții de rezultatele muncii noastre.

**Vă mulțumim pentru interviu și Vă dorim succese în continuare.**

# BENITA FERRERO-WALDNER: „...NE ANGAJĂM SĂ AJUTĂM REPUBLICA MOLDOVA...”

*Discursul Comisarului European pentru Relații Externe și Politica  
de Vecinătate în plenul Parlamentului  
Republicii Moldova din 27 noiembrie 2009*

**Stimate Domnule Președinte,  
Stimați deputați,  
Doamnelor și Domnilor,**

Aș vrea să aduc mulțumiri Președintelui Mihai Ghimpu și liderilor partidelor parlamentare pentru invitația lor de a adresa un mesaj acestei distinse adunări. Am o deosebită plăcere să fiu din nou la Chișinău și să discut cu Dumneavoastră despre viitoarele mari oportunități în relațiile dintre Uniunea Europeană și Republica Moldova.

Deja timp de 10 ani lucrăm împreună pentru consolidarea relațiilor noastre, intensificarea cooperării, în chestiunile de politică externă și de securitate, precum și în vederea apropierii piețelor și popoarelor noastre. Eforturile noastre comune s-au soldat cu multe succese, în special după semnarea Planului de Acțiuni PEV UE-RM în februarie 2005.

Relațiile noastre se dezvoltă în linie ascendentă, devin mai profunde și putem vedea rezultatele în impactul asupra societății și economiei voastre. Progrese se înregistrează, deși reformele au o cale lungă de parcurs în cazul în care țara dumneavoastră urmează să obțină beneficiile depline ale unor relații mai strânse cu UE.

În urma alegerilor parlamentare din aprilie, au fost amânate o serie de reuniuni

politice importante între Uniunea Europeană și Republica Moldova, ceea ce a împiedicat, oarecum, progresul. Țara dumneavoastră trece printr-o perioadă dificilă și noi înțelegem că, în aceste timpuri, nu este deloc ușor să se mențină un dialog politic semnificativ.

După cum bine știți, Uniunea Europeană este o uniune bazată pe respectarea drepturilor omului, pe democrație și pe supremația legii. Credem că acestea sînt valorile care oferă oamenilor cea mai bună calitate a vieții, oriunde ar trăi; și, prin eliberarea potențialului fiecăruia dintre cetățenii unei țări, aceste valori universale dețin și cheia succesului economic.

Iată de ce noi activăm după aceste principii în relațiile noastre cu toate celelalte state și, de aceea, insistăm să primim un angajament clar de aderență la aceste valori înainte de a purcede la oferta de aprofundare a relațiilor noastre, inclusiv la negocierile unui nou acord.

Din partea noastră, ne angajăm să ajutăm Republica Moldova să se refacă după perioada electorală și postelectorală dificilă. Acest lucru va fi unul crucial atât pentru stabilizarea socială cît și pentru cea politică a țării. Forțele politice ar trebui să înceapă dezvoltarea unei culturi bazate pe

respectul reciproc între majoritate și opoziție, cu un sistem echitabil de frâne și contrabalante. Țara voastră are nevoie de această capacitate a tuturor partidelor politice să acționeze împreună pe timp de criză în interesul poporului. Pentru a sprijini acest lucru, Comisia Europeană a fost promptă în adoptarea unui "Pachet pentru susținerea democrației" în Republica Moldova. Salutăm constituirea Comisiei de anchetă însărcinate să efectueze o investigare imparțială, transparentă și efectivă a evenimentelor de după 5 aprilie. Prin intermediul "Pachetului pentru susținerea democrației" putem ajuta Comisia de anchetă să-și îndeplinească mandatul, dacă ea dorește, punându-i la dispoziție expertiza tehnică.

Regretăm timpul pierdut în cursul procesului electoral. Dar în prezent, avem o situație nouă. Alegerile repetate din 29 iulie au transmis un semnal pozitiv puternic privind situația democrației în R. Moldova. Angajamentele pe care am dorit să le vedem în ceea ce privește respectarea drepturilor omului, democrația și supremația legii acum, într-adevăr, s-au confirmat. Și vedem apariția unui consens promițător atât în societatea moldovenească, cât și în Uniunea Europeană în ceea ce privește consolidarea legăturilor noastre. Toate acestea mă încurajează să sper că acum putem să ne întoarcem la abordarea problemelor cu care se confruntă Republica Moldova. Trebuie să recuperăm timpul pierdut!

**Stimate Domnule Președinte,  
Stimați deputați,  
Doamnelor și Domnilor,**

UE dorește să accelereze dezvoltarea relațiilor sale cu Republica Moldova, valorificând deplin toate oportunitățile pe care le oferă Parteneriatul Estic.

Am plăcerea să vă spun că Guvernul Republicii Moldova este de acord cu necesitatea introducerii unei noi dinamici în relațiile noastre. Și acum, după ce R. Moldova a restabilit tratamentul egal al tuturor cetățenilor UE în cadrul politicii vizelor, sintem gata să începem discuții serioase referitor la viitoarea noastră cooperare.

Prima prioritate este negocierea unui acord nou pentru a înlocui și a depăși Acordul de Parteneriat și Cooperare existent. Acest acord nou trebuie să includă printre altele obiectivul unei Zone de liber schimb aprofundate și comprehensive între Republica Moldova și UE. Nu din cauza că acesta este sfârșitul propriu-zis, ci deoarece este cel mai puternic imbold de promovare a comerțului, de atragere a mai multor investiții străine și, astfel, de dezvoltare a potențialului vostru creativ pentru a oferi perspective și locuri de muncă tinerelor generații. Tratatările preparatorii reușite cu principalul vostru negociator și acordul ambelor părți de a organiza prima rundă de negocieri la 12 ianuarie 2010 sînt pași înainte foarte importanți. Dacă Moldova va demonstra disponibilitate și abilitate de a se conforma angajamentelor ce vor apărea în cadrul acestor negocieri, noi vom propune să denumim acest fundament juridic nou pentru relațiile noastre drept "Acord de asociere", așa cum este prevăzut în Parteneriatul Estic.

După cum am menționat, principalele domenii de îngrijorare ale Uniunii Europene sînt respectarea drepturilor omului și procesul de reformă politică. Acestea susțin angajamentul nostru față de dumneavoastră prin Parteneriatul Estic. Consolidarea tranziției Republicii Moldova spre o democrație pluralistă completă va fi o

provocare, dar va aduce multe beneficii. Interesul Guvernului dumneavoastră în explorarea posibilității de stabilire a unui dialog regulat cu Uniunea Europeană în domeniul drepturilor omului, ne oferă speranța că Republica Moldova intenționează să realizeze un progres durabil referitor la aceste chestiuni cruciale.

Desigur, nici un efort de îmbunătățire a situației cetățenilor Moldovei nu ar putea fi numit un succes fără o perspectivă clară de îmbunătățire economică. Stabilirea unei Zone de liber schimb aprofundate și comprehensive între țara dumneavoastră și Uniunea Europeană va aduce reforme structurale, ceea ce nu va fi ușor de la început - dar ar putea, cu timpul, să aducă mari beneficii economice pentru poporul dumneavoastră. Vinerea trecută, Comisia a discutat la nivel tehnic cu partea moldovenească perspectivele unei Zone de liber schimb Moldova-UE. Ele sînt bune, dar ritmul progresului va depinde de abilitatea R. Moldova de a implementa măsurile necesare. Pentru a avansa cît mai mult aceste pregătiri, am convenit la o abordare pas cu pas. Noi propunem elaborarea unei foi de parcurs pentru a identifica acțiunile necesare care vă vor ajuta să vă pregătiți de asumarea angajamentelor pe care le va implica Zona de liber schimb aprofundată și comprehensivă.

Noi știm că circulația mai liberă în Europa este foarte importantă pentru cetățenii R. Moldova. Am putea întreprinde, treptat, pași privind simplificarea în continuare a condițiilor de călătorie pentru a atinge obiectivul pe termen lung de a călători fără vize în Uniunea Europeană, în cazul în care vor fi aplicate condiții pentru o mobilitate securizată și bine gestionată. Instituirea unui Centru pilot comun de

aplicare a vizelor în 2007, Acordurile de readmisie și facilitare a regimului de vize din 2008 și Parteneriatul nostru de mobilitate constituie un start bun. Noi încurajăm R. Moldova să intensifice procesul de reforme în domeniul justiției, libertății și securității, care sînt esențiale pentru orice discuție viitoare referitor la călătoriile fără vize.

Probabil, provocarea cea mai imediată cu care se confruntă Republica Moldova este criza economică și financiară profundă și noi sîntem gata să ajutăm, în special prin asistență financiară directă. Comisia Europeană deja s-a angajat să pună la dispoziție o asistență macro-financiară foarte substanțială, suplimentar față de viitorul acord cu FMI. Cu finanțarea noastră pentru R. Moldova, stabilită să sporească ulterior, și cu finanțarea de la alți donatori care își sporesc eforturile, vom avea nevoie de consolidarea sinergiilor între donatori. Guvernul R. Moldova va avea de jucat un rol în asigurarea unei conduceri puternice pentru coordonarea asistenței financiare. Salut eforturile care au fost deja depuse în această privință.

În final, rămînem la fel de interesați de susținerea eforturilor în găsirea unei soluții pentru problema transnistreană care va continua să submineze R. Moldova, exceptînd cazul în care va fi soluționată. Salut eforturile noului guvern în formularea unei noi politici referitor la posibilele variante de acțiuni cu Transnistria. Măsurile de consolidare a încrederii, sponsorizate de UE, și vizibilitatea sporită atît a Republicii Moldova, cît și a Uniunii Europene în Transnistria și-ar putea juca rolul în obținerea reglementării. Ca și guvernul dumneavoastră, noi credem că "5+2" este singurul format viabil pentru o soluționare durabilă.

**Die Președinte,  
Stimați deputați,  
Doamnelor și Domnilor,**

Moldova se confruntă cu provocări enorme pe mai multe fronturi - economic, financiar, social și politic. Dar ea nu este singură, atâta timp cât acționează în interesul propriu prin eforturi continue și determinate pentru stabilizarea situației sale interne. Am deplina încredere că vă veți ocupa de reformele dificile în continuare, deoarece știți că ele sînt cruciale pentru

viitorul dumneavoastră succes.

Permiteți-mi să-mi împărtășesc viziunea Eu văd o Moldovă prosperă, societatea ei reconciliată și integritatea ei teritorială restabilită. Istoria de reconciliere și unificare a Europei din ultima jumătate de secol are să ne ofere o lecție. Ea ne-a adus prosperitate și stabilitate și, împărtășindu-ne experiența cu dumneavoastră, noi sperăm să vă bucurați pe deplin de aceleași beneficii.

**Vă mulțumesc pentru atenție.**

## **PROGRAMUL DE STABILIZARE ȘI RELANSARE ECONOMICĂ A REPUBLICII MOLDOVA PE ANII 2009-2011**

### **INTRODUCERE**

Economia Republicii Moldova se află într-o criză profundă. Profunzimea acesteia este demonstrată de stagnarea practic a tuturor sectoarelor economiei, contractarea cererii agregate de consum pe fundalul reducerii remitențelor și, ca rezultat, a comerțului exterior, precum și majorarea semnificativă a deficitului bugetar. Problemele economice amplifică și mai mult tensiunile din societate, generate de subminarea încrederii populației în sustenabilitatea financiară a bugetului și în acțiunile Guvernului.

Originea crizei derivă din exterior – pentru o țară vulnerabilă la șocurile externe, cum este Republica Moldova, contractarea economiilor principalelor țări partenere a constituit factorul decisiv care a declanșat, începînd cu finele anului 2008, răsturnarea trendului de creștere a economiei. Totodată, tergiversarea implementării măsurilor de management anticriză a amplificat recesiunea, oferind un pronostic pesimist pe termen scurt și mediu.

Contextul în care acest Program demarează este unul foarte dificil și tensionat pentru Republica Moldova, deoarece dificultățile economiei se transpun pe bugetul public național care, la rîndul său, nu mai poate servi drept instrument

efectiv și eficient pentru susținerea categoriilor vulnerabile. Or, vulnerabilitatea populației este direct proporțională cu stagnarea economiei și aprofundarea crizei.

Guvernul actual este conștient de profunzimea recesiunii economice, precum și de vulnerabilitatea unor categorii ale populației față de efectele nefaste ale crizei. Cu toate că recesiunea mondială cedează eforturilor întreprinse de guvernele lumii, începînd cu a doua jumătate a anului 2009 fiind observate și primele semne de redresare economică mondială, impactul benefic al acestor tendințe mondiale pozitive asupra economiei Republicii Moldova se va manifesta mai tîrziu. În acest context, Guvernul trebuie să realizeze măsuri urgente de stabilizare și relansare a economiei țării, pentru a nu permite aprofundarea în continuare a crizei economice.

Din cauza modelului inerțial de gestionare a economiei în general și bugetului în particular, promovat de conducerea anterioară a țării, Guvernul actual nu are suficiente pîrghii și spațiu pentru manevră. Cu toate acestea, identificarea posibilităților și celor mai eficace mecanisme pentru intervenție este în prezent o prioritate. Guvernul, imediat

după investire, a inițiat o serie de măsuri reformatoare care au menirea de a debirocratiza și demonopoliza mediul de afaceri, de a spori eficiența cheltuielilor publice și de a îmbunătăți eficacitatea administrației publice. Acest Program oferă un set de acțiuni care reprezintă o continuare a eforturilor deja întreprinse de Guvern, ce urmează să fie realizate începând cu ultimul trimestru al anului 2009 și pînă la finele anului 2011.

Instrumentele pe care Guvernul își propune să le aplice pentru stabilizarea și relansarea economiei variază de la măsuri de stimulare a consumului și economiei pînă la măsuri de facilitare a accesului antreprenorilor la mijloace financiare; de la măsuri universal acceptate pînă la măsuri mai puțin populare, cu caracter reformativ, dar care sînt cruciale în condițiile actuale. Selectarea acestor instrumente s-a efectuat de o manieră participativă, cu suportul partenerilor de dezvoltare a țării, reprezentanților mediului de afaceri, cercurilor academice și societății civile. Pentru a evita incapacitatea de plată, Guvernul trebuie să asigure ca mijloacele bugetare limitate să fie direcționate transparent și adecvat – spre categoriile vulnerabile și pentru soluționarea problemelor stringente. În acest context, Guvernul va asigura ca, odată cu fortificarea ritmurilor de relansare a economiei, susținerea bugetară a categoriilor vulnerabile să se extindă semnificativ. Or, indiferent de măsurile aplicate, cert este faptul că Guvernul va începe implementarea Programului prin acțiuni de fortificare a administrației publice și de edificare a unor structuri statale eficiente, durabile și credibile.

Guvernul va depune eforturi pentru a găsi un compromis social acceptabil între

sacrificii și beneficii, pentru ca povara reformelor imperative să nu dăuneze celor care mizează pe susținere sau sînt anemiați, iar cei care vor pierde în prezent, să fie pe deplin răsplătiți odată cu revenirea economiei pe o pistă ascendentă. De aceea, în procesul de implementare a Programului de stabilizare și relansare economică, Guvernul mizează, în primul rînd, pe propriile eforturi, dar și pe înțelegerea și încrederea întregii societăți, precum și pe susținerea partenerilor de dezvoltare a țării, fără suportul cărora reformele ambițioase propuse nu vor avea sorți de izbîndă. În contextul dialogului cu societatea și în scopul asigurării înțelegerii depline a mesajului pe care îl lansează acest Program, Guvernul va elabora o strategie de comunicare, explicînd în detaliu necesitatea și efectele acțiunilor propuse.

Receptivitatea întregii societăți este crucială pentru menținerea vectorului de integrare europeană pe care l-a stabilit Guvernul ca prioritate în programul său de guvernare. Programul de stabilizare și relansare economică nu vine să substituie Programul de guvernare, Strategia Națională de Dezvoltare (SND), Agenda de politici pentru integrarea europeană sau alte documente de politici publice, ci le completează cu acțiuni concrete și specifice, menite să atingă obiectivele stabilite în cadrul strategic existent și în contextul actual al crizei.

## ANALIZA SITUAȚIEI

Tabloul actual al crizei este sumbru. Cu toate că primele semne ale stagnării economiei, trezind nenumărate discuții controversate, s-au manifestat în septembrie-octombrie 2008, evoluția economiei în anul curent confirmă



aprofundarea și ramificarea efectelor crizei. Astfel, în primul semestru al anului 2009 Produsul Intern Brut (PIB) s-a diminuat cu 7,8% față de aceeași perioadă a anului trecut, iar prognoza pentru finele anului curent a fost revăzută de la -5% pînă la -9%. Contractarea cererii agregate de consum, pe fundalul reducerii în primele șapte luni ale anului 2009 a volumului remitențelor cu mai mult de o treime, a stat la bazele stagnării economiei, care a fost edificată pe un model de creștere nedurabil, bazat pe consum și importuri, și mai puțin pe investiții și exporturi.

La contractarea economiei a contribuit involuția sectorului industrial, al cărui volum de producție în perioada ianuarie – septembrie a anului curent, față de perioada respectivă a anului trecut, s-a redus cu 24,3%, în special din cauza diminuării volumului industriei extractive cu 32,4% și industriei prelucrătoare cu 26,3%. În același timp, deși sectorul agricol a fost mai puțin afectat decît cel industrial, producția agricolă s-a redus cu 11,8% în lunile ianuarie – septembrie ale anului curent. Recoltarea culturilor în întreprinderile agricole se caracterizează prin micșorarea considerabilă a roadei medii a cerealelor – cu circa 38%, iar producția agricolă rămîne în continuare caracterizată prin competitivitate scăzută. O descreștere semnificativă a fost înregistrată în construcții – sector care s-a contractat cu 33,7% în primul semestru al anului curent, dar totuși cea mai semnificativă descreștere a fost înregistrată în domeniul transporturilor, volumul total de mărfuri transportate dînuindu-se în ianuarie – septembrie 2009 cu 59,2%. Acesta este sectorul care, în termeni comparativi, a fost afectat cel mai profund de criză.

Majorarea de 1,7 ori a sumei restanțelor pentru retribuirea muncii s-a produs pe fundalul reducerii transferurilor de peste hotare ale persoanelor fizice în ianuarie – iulie cu 33 % față de aceeași perioadă a anului precedent. Diminuarea veniturilor populației (încasate atît din interior, cît și din exterior) s-a manifestat prin restrîngerea consumului în primul semestru al anului 2009 cu 10,4%. Contractarea cererii agregate de consum a condus la diminuarea în perioada ianuarie – august a importurilor (cu 38,3%), care se bucurau de o creștere surprinzătoare în ultimii ani, precum și a exporturilor (cu 24,2%). De asemenea, criza economică ce a cuprins regiunea a condus la diminuarea volumului investițiilor străine directe. Astfel, în primul semestru al anului 2009 investițiile străine directe atrase în economia națională (în valoare netă) au înregistrat doar 34,6 mil. dolari SUA, micșorîndu-se comparativ cu perioada similară a anului 2008 de circa 8,9 ori.

Tendențele negative de evoluție a economiei s-au reflectat în primele nouă luni ale anului 2009 și asupra indicelui prețului de consum. Astfel, de la începutul anului, temperarea ritmurilor de creștere în principalele sectoare ale economiei a condus la micșorarea prețurilor medii de consum cu 2,9%, în timp ce în luna septembrie s-a produs o majorare cu 0,6% față de luna august. Deflația, deși contribuie pe termen scurt la creșterea puterii de cumpărare a populației, poate avea pe termen lung un efect negativ asupra economiei țării în general și antreprenorilor în particular.

Criza s-a reflectat și asupra veniturilor bugetare, care s-au diminuat în perioada ianuarie – august cu 6,9 %, generînd un deficit bugetar fără precedent, de peste

2,5 mlrd. lei. Acest nivel al deficitului bugetar este de 8,6 % ori mai înalt decât cel din perioada similară a anului 2008. Reducerea veniturilor bugetului public național a fost cauzată de micșorarea încasărilor din TVA la mărfurile importate și a impozitelor asupra comerțului internațional și operațiunilor externe. În același timp, majorarea cheltuielilor bugetului public național a fost determinată de onorarea de către fostul Guvern a obligațiilor în sfera socială, care nu au fost corelate cu volumul resurselor disponibile. Menținerea cheltuielilor sociale la un nivel înalt, pe fundalul reducerii substanțiale a veniturilor bugetare, a condus la creșterea cu 33,6% a datoriei de stat interne comparativ cu sfârșitul lunii august 2008. Limitarea pîrghiilor interne de gestionare a crizei este demonstrată și prin diminuarea cu 26,6%, în ianuarie – august, față de aceeași perioadă a anului trecut, a activelor oficiale de rezervă.

Aprofundarea crizei a fost însoțită de creșterea reticenței din partea sectorului bancar în acordarea creditelor pentru sectorul privat. Astfel, în perioada ianuarie – august a anului 2009 volumul creditelor acordate economiei s-a diminuat, față de perioada similară a anului trecut cu 3,7%, iar volumul creditelor neperformante a atins 12,8% din totalul creditelor, comparativ cu 5,9% la finele anului 2008. Reducerea de către Banca Națională a ratei de bază de la 12,5% pînă la 5% și a rezervelor obligatorii ale băncilor comerciale de la 17,5% pînă la 8% nu a condus, deocamdată, la scăderea așteptată a ratelor dobînzii la credite. Dacă rata dobînzii la credite în monedă națională s-a micșorat cu circa 5,2 puncte procentuale față de august 2008, atunci rata dobînzii la credite în valută s-a

majorat cu 0,31 puncte procentuale. Volumul total al depozitelor a înregistrat o descreștere mult mai substanțială decât cel al creditelor – de 8,9% comparativ cu august 2008 și cu 8,6% față de începutul anului curent. Nivelul redus de depuneri bănești indică asupra restabilirii prea lente a încrederii populației în sectorul bancar. Diminuarea depozitelor în monedă națională a constituit factorul principal de reducere a masei monetare (M3) cu 7,6% în perioada ianuarie – august, față de perioada similară a anului trecut.

Criza economică ce a cuprins rapid întreaga economie a țării nu a putut să nu producă repercusiuni nefaste asupra populației. Astfel, în perioada ianuarie – august numărul șomerilor oficial înregistrați s-a majorat de 1,7 ori, fiind plasați în cîmpul muncii cu 25,7% mai puțini șomeri decât în anul precedent. Creșterea numărului de șomeri denotă problemele cu care se confruntă nu doar Republica Moldova, ci și alte țări unde activează emigranții moldoveni, o parte din aceștia revenind deja în țară. Aceasta generează atît presiuni crescute asupra bugetului de stat (un număr mai mare de șomeri necesită un volum mai mare de indemnizații de șomaj), cît și asupra economiei reale, incapabile de a asimila șomerii, inclusiv cei reveniți de la muncă de peste hotarele țării.

În anul 2008, pentru prima dată în ultimii trei ani, a crescut nivelul sărăciei în Republica Moldova. Astfel, comparativ cu anul 2007, rata sărăciei absolute a crescut cu 0,6 puncte procentuale, iar rata sărăciei extreme s-a majorat cu 0,4 puncte procentuale. Această tendință ar putea continua, deoarece efectul politicilor asupra consumului și al sărăciei nu este imediat.

## VIZIUNEA GUVERNULUI

Restabilirea încrederii populației în acțiunile Guvernului și în oportunitățile de trai și muncă în Republica Moldova, readucerea economiei pe o traiectorie de creștere, precum și fortificarea premiselor pentru dezvoltarea unei economii durabile sînt prioritățile Guvernului în contextul prezentului Program.

Acțiunile implementate în cadrul acestui Program vor avea menirea de a reanima economia, astfel încît deja în anul 2010 aceasta să revină pe o pistă ascendentă. Relansarea economiei va fi însoțită de înviorarea procesului investițional, inclusiv a investițiilor străine directe, sporirea volumului producției industriale, agricole și al serviciilor, revigorarea comerțului exterior, diminuarea deficitului bugetar și reducerea șomajului.

Programul reprezintă fundamentul pentru acțiuni pe termen mediu și lung, care vor pune bazele unei economii competitive, bazate pe cunoaștere, tehnologii performante, lipsite de orice bariere pentru creștere și prosperare, și vor sprijini formarea unei societăți moderne, cu valori contemporane și standarde de viață avansate. Guvernul va ține ca Republica Moldova să devină un stat de drept în care sînt respectate libertățile și drepturile cetățeanului, precum și drepturile la proprietate și trai decent.

## PRIORITĂȚILE PROGRAMULUI

Programul de stabilizare și relansare economică este axat pe trei priorități, și anume:

1) stabilizarea și optimizarea finanțelor publice;

2) relansarea activității economice;

3) asigurarea unei protecții sociale eficiente și juste.

Cele trei priorități pe care Guvernul le-a stabilit pentru contracararea efectelor devastatoare ale crizei economice și prevenirea declanșării unei crize financiare și sociale de proporții și mai mari sînt interdependente. Totodată, profunzimea crizei determină necesitatea implementării unor acțiuni „conflictuale” – de extindere a bazei fiscale pentru acumularea veniturilor bugetare și de reducere a cheltuielilor pentru anumite sectoare neprioritare și categorii de populație mai puțin vulnerabile, în paralel cu măsuri de diminuare a poverii fiscale, stimulare economică și susținere a persoanelor afectate.

Compromisul între aceste necesități stringente, dar într-o oarecare măsură și concurente, nu poate fi asigurat dacă nu se realizează o serie de premise indispensabile. Astfel, obiectivele stabilite în cadrul acestor priorități vor putea fi atinse doar în cazul în care vor fi asigurate următoarele precondiții:

a) stabilizarea situației politice în țară;

b) suportul donatorilor în finanțarea proiectelor și acțiunilor de importanță majoră, pentru care nu există resurse financiare interne;

c) parteneriatul dintre Guvern și societate pentru realizarea obiectivelor propuse.

Cu toate că cele trei precondiții sînt la fel de importante, fără parteneriatul cu societatea, șansele realizării acestui Program ambițios, dar imperativ, vor fi practice.

## 1. STABILIZAREA ȘI OPTIMIZAREA FINANTELOR PUBLICE

Stagnarea economiei și diminuarea volumului comerțului exterior au condus la erodarea bazei fiscale și, respectiv, la reducerea considerabilă a veniturilor fiscale. Diminuarea veniturilor publice în anul 2009, pe fundalul menținerii unui nivel ridicat al cheltuielilor sociale, a condus inevitabil la sporirea deficitului bugetar. La acest moment, resursele bugetare nu mai pot acoperi necesitățile curente de întreținere și sociale, fără a mai vorbi de programele de investiții și reformele structurale care implică cheltuieli. În situația creată, dacă nu vor fi întreprinse acțiuni de stabilizare a finanțelor publice, deficitul bugetar ar putea atinge un nivel de peste 15 % din PIB. Pentru a evita incapacitatea de plată a Guvernului, pe fundalul sporirii vulnerabilității economiei țării și a populației în general, Guvernul va optimiza cheltuielile bugetare, lărgind în paralel baza fiscală și identificând surse externe pentru acoperirea temporară a unor programe economice și sociale importante, precum și a deficitului bugetar. Astfel, în contextul stabilizării finanțelor publice sînt stabilite următoarele obiective și acțiuni pe termen scurt și mediu.

**Obiectivul 1. Identificarea posibilelor surse pentru majorarea veniturilor publice și diminuarea deficitului bugetar.**

**Acțiuni imediate (2009):**

1) negocierea cu Fondul Monetar Internațional a unui nou Program de politici economice și financiare;

2) lansarea negocierilor cu Comisia Europeană, Banca Mondială și alți parteneri

externi de dezvoltare a țării, pentru a obține susținere bugetară, inclusiv intensificarea eforturilor în vederea debursării tranșelor pentru proiectele și programele în curs de implementare;

3) perfecționarea sistemului de administrare vamală și fiscală (prevenirea subevaluării în vamă, transferării profitului etc.);

4) relansarea privatizării patrimoniului de stat din domeniile liberalizate, în baza licitațiilor deschise, anunțate și transparente;

5) modificarea legislației în vigoare în vederea:

a) majorării de 2 ori, începînd cu anul 2010, a cotei maxime a taxei pentru amenajarea teritoriului;

b) majorării cu 50%, începînd cu anul 2010, a cotei maxime a taxei pentru unitățile comerciale și/sau de prestări servicii de servizie socială;

c) majorării, începînd cu anul 2010, a accizelor pentru autoturisme de lux, țigări de foi și trabucuri, țigarete cu filtru, bere, băuturi alcoolice tari și băuturi slab alcoolice, benzină și derivate ale acesteia, parfumuri, apă de toaletă și articole de bijuterie;

d) introducerii, începînd cu anul 2010, a accizului la articole de cristal și a accizului la articole de giuvaiergerie, neconfirmate documentar;

e) majorării cu 30%, începînd cu anul 2010, a cotelor taxelor rutiere la autoturismele înmatriculate în Republica Moldova care consumă diesel;

f) majorării cotelor taxei pentru folosirea drumurilor de către autovehiculele înmatriculate în Republica Moldova proporțional impactului asupra infrastructurii rutiere;

g) majorarea cotei impozitului pe venit din ciștigurile obținute la jocurile de noroc

pînă la 18% (art.90<sup>1</sup> alin.3<sup>3</sup> al Codului fiscal);

h) majorării de 2 ori, începînd cu anul 2010, a taxei pentru eliberarea licenței în domeniul jocurilor de noroc.

*Acțiuni pe termen mediu (2010-2011):*

1) definirea noțiunii de „venit reinvestit” pentru îmbunătățirea mecanismului de aplicare a facilităților oferite la achitarea impozitului pe venit al persoanelor juridice;

2) stabilirea unor principii clare în redistribuirea veniturilor de la bugetul de stat spre bugetele unităților administrativ-teritoriale, inclusiv prin promovarea unei noi legi privind finanțele publice locale;

3) urgentarea procesului de implementare a noului sistem de impozitare a bunurilor imobile:

a) bunuri imobile cu destinație comercială și industrială, garaje, loturi ale întovărășirilor pomicole și construcții amplasate pe ele – 2010;

b) bunuri imobile cu destinație agricolă (terenuri cu construcții amplasate pe ele) – 2011;

4) finalizarea procesului de evaluare a caselor individuale în localitățile rurale din componența municipiilor Chișinău și Bălți – 2011;

5) menținerea în perioada 2009-2011 a cotei zero la impozitul pe venitul reinvestit, cu reintroducerea acestuia din anul 2012, aplicînd o singură cotă joasă de 10% pe o bază largă și uniformă.

**Obiectivul 2. Reducerea cheltuielilor neprioritare și redirectionarea cheltuielilor publice pentru obținerea unei eficiențe sporite și pentru diminuarea deficitului bugetar.**

*Acțiuni imediate (2009):*

1) optimizarea cheltuielilor administrative ale autorităților publice centrale și locale, inclusiv prin reducerea cu, cel puțin, 50% a cheltuielilor capitale, pentru procurarea bunurilor și serviciilor și a celor direcționate pentru subvenționări, păstrînd un nivel adecvat al cheltuielilor sociale;

2) introducerea noului sistem de clasificare și gradare a funcțiilor publice, care va sta la baza unui nou sistem de salarizare a funcționarilor publici;

3) elaborarea unui nou Regulament cu privire la salarizarea conducătorilor întreprinderilor de stat, întreprinderilor cu capital majoritar de stat și ai celor monopoliste, indicate de Guvern.

21

*Acțiuni pe termen mediu (2010-2011):*

*Managementul finanțelor publice:*

1) revizuirea metodologiei de elaborare și executare a bugetului;

2) elaborarea noului Sistem informațional de management financiar.

*Administrația publică:*

1) restructurarea ministerelor, agențiilor și altor instituții subordonate Guvernului în vederea lichidării autorităților publice cu un grad redus de eficiență, optimizării activităților funcționale și reducerii cheltuielilor administrative;

2) înghețarea angajărilor în sectorul public și reducerea treptată a funcțiilor permanente vacante în cadrul organelor centrale de specialitate ale administrației publice;

3) optimizarea structurii autorităților publice supreme ale statului (aparatele Președinției, Parlamentului, Procuraturii Generale, Curții de Conturi etc.);

4) reorganizarea instituțiilor subordonate organelor centrale de specialitate și optimizarea numărului funcționarilor publici din instituțiile subordonate ministerelor;

5) reorganizarea Serviciului Pază de Stat al Ministerului Afacerilor Interne în întreprindere de stat și demonopolizarea serviciilor de pază a obiectelor de importanță majoră prin perfecționarea cadrului legal;

6) implementarea Legii cu privire la funcția publică și statutul funcționarului public;

7) elaborarea și implementarea noului sistem de salarizare a funcționarilor publici;

8) perfecționarea mecanismului de acordare a indemnizației de eliberare în cazul lichidării autorității publice, reducerii efectivului de personal sau modificării statutului de personal, pentru funcționarii publici care nu pot fi transferați în interesul serviciului;

9) amânarea majorărilor salariale prevăzute începând cu 1 octombrie 2009 și în anul 2010 pentru funcționarii publici, militari și colaboratorii organelor apărării naționale, securității statului și ordinii publice;

10) revizuirea cadrului legal existent în vederea externalizării unor atribuții de prestare a serviciilor de către organele centrale de specialitate ale administrației

publice, prin oferirea posibilității de acordare a acestora de către sectorul privat (outsourcing);

11) consolidarea capacităților de efectuare a achizițiilor publice transparente și corect.

#### *Educație:*

1) accelerarea procesului de optimizare a rețelei școlare și eliberarea resurselor pentru îmbunătățirea calității educației prin:

a) reorganizarea a circa 130 de instituții de învățământ general prin schimbarea statutului actual;

b) crearea a circa 50 de școli de circumscripție și arondarea la acestea a circa 60 de școli;

c) dezvoltarea infrastructurii de acces la instituțiile de circumscripție (construirea sau repararea drumurilor, asigurarea funcționalității acestora pe timp nefavorabil);

d) procurarea a circa 80 de unități de transport pentru transportarea elevilor la școală (subacțiunile c) și d) sînt fără acoperire financiară);

2) optimizarea numărului mediu de unități de personal nondidactic în raport cu numărul de norme didactice, în vederea asigurării eficienței și calității sistemului educațional (nu mai mult de 25% în mediul urban și 35% în mediul rural);

3) reeșalonarea majorării salariilor angajaților din învățământ, cu implementarea graduală a acestei majorări în perioada 2009-2011;

4) modificarea metodologiei de stabilire a taxei de cazare în căminele instituțiilor de învățământ mediu de specialitate, superior și postuniversitar, reieșind din cheltuielile efective, ajustate la prețurile și tarifele curente;

5) egalarea condițiilor de plată a

burselor prin excluderea coeficienților aplicați la plata burselor studenților și absolvenților instituțiilor de învățământ superior și mediu de specialitate;

6) micșorarea cu 20% a plafonului de bursieri în instituțiile de învățământ superior (ciclul II) (de la 70% la 50%);

7) implementarea deplină a strategiei de reformă a sistemului rezidențial de îngrijire a copilului;

8) eşalonarea pentru anii 2009-2011 a implementării noului mod de salarizare a cadrelor didactice prevăzut în Legea nr. 355-XVI din 23 decembrie 2005 cu privire la sistemul de salarizare în sectorul bugetar;

9) ajustarea cadrului legislativ privind completarea claselor de elevi; sporirea numărului de elevi în clasă și micșorarea numărului de clase;

10) optimizarea rețelei instituțiilor de învățământ secundar profesional și mediu de specialitate;

11) optimizarea rețelei instituțiilor de învățământ superior prin:

a) perfecționarea și aplicarea normativelor ce stabilesc autonomia universitară și conformarea lor la normele europene (majorarea numărului de locuri pe bază de contract);

b) dezvoltarea cadrului legislativ și normativ pentru asigurarea autonomiei financiare a instituțiilor de învățământ superior;

c) elaborarea criteriilor ce ar permite stabilirea capacității de înmatriculare în instituțiile de învățământ superior în mod individual;

12) revizuirea curriculumului pentru învățământul primar, gimnazial, liceal prin:

a) examinarea oportunității de integrare a unor discipline școlare pe arii/ domenii curriculare;

b) revizuirea Planului-cadru în vederea reducerii numărului de ore;

13) reorganizarea Academiei de Administrare Publică de pe lângă Președintele Republicii Moldova, inclusiv prin transferul acesteia în subordinea Guvernului și prin modificarea modalității de finanțare.

#### *Sănătate:*

1) consolidarea și restructurarea spitalelor în baza Planului național general al sectorului spitalicesc și instituirea Registrului spitalelor;

2) fortificarea capacității de achiziționare a Companiei Naționale de Asigurări în Medicină;

3) implementarea mecanismelor de finanțare suplimentară a serviciilor medicale ce se acordă la nivel secundar și terțiar prin coplăți aplicate diferențiat în funcție de gradul de vulnerabilitate a persoanei.

#### *Agricultură:*

1) eficientizarea acordării subvențiilor în agricultură prin direcționarea acestora spre domenii cu un potențial de producție cu valoare adăugată înaltă și pentru a spori productivitatea agriculturii și competitivitatea produselor agricole;

2) crearea Agenției de Plăți în subordinea Ministerului Agriculturii și Industriei Alimentare;

3) reducerea cu, cel puțin, 6%, în anii 2010 și 2011, a alocărilor totale de la bugetul de stat (cheltuieli de bază, fonduri și mijloace speciale) pentru agricultură;

4) reducerea totală, în anii 2010 și 2011, a alocărilor de la bugetul de stat (cheltuieli de bază, fonduri și mijloace speciale) destinate sădării plantațiilor viticole;

5) renunțarea, în 2010-2011, la alocarea mijloacelor de la bugetul de stat pentru plantarea pădurilor noi, fiind asigurată menținerea în totalitate a plantațiilor sădite (sporirea suprafețelor acoperite cu

vegetație forestieră va fi finanțată din asistența oferită de partenerii de dezvoltare);

#### *Securitatea publică:*

1) excluderea dreptului militarilor prin contract la:

a) compensație bănească în schimbul rației alimentare;

b) compensație bănească în schimbul echipamentului;

c) indemnizație bănească pentru fortificarea sănătății;

d) bilete de tratament balneosanatorial gratuit;

2) excluderea înlesnirilor din contul statului la tratament în instituțiile medico-sanitare și la tratament balneosanatorial acordat soților (soților) și copiilor colaboratorilor structurilor cu statut militar și special;

3) diminuarea cuantumului indemnizației lunare acordate conform totalurilor activității unității în care activează militarii, efectivul de trupă și corpul de comandă angajați prin contract;

4) unificarea modului de calculare a indemnizației de concediere a colaboratorilor cu statut militar și special, precum și ajudecătorilor și procurorilor;

5) optimizarea cheltuielilor în structurile de forță prin reducerea unităților permanent vacante;

6) transferarea unităților responsabile de calcularea pensiilor militarilor la Casa Națională de Asigurări Sociale.

#### *Știință:*

1) reducerea în perioada 2010-2011 cu 25%, față de anul 2009, a cheltuielilor în sfera științei și inovării, promovarea cercetărilor științifice aplicative și pregătirea cadrelor științifice în organizațiile din sfera

de cercetare-inovare, inclusiv universități;

2) îmbunătățirea corelării dintre politicile publice implementate de Guvern și produsele de cercetare și inovare furnizate de cercurile științifice;

3) lărgirea accesului la resursele financiare din buget prevăzute pentru acoperirea proiectelor de cercetare și inovare prin perfecționarea sistemului de acreditare a instituțiilor eligibile;

4) lichidarea, începând cu 1 ianuarie 2010, a unităților vacante în cadrul instituțiilor din sfera științei și inovării și organizațiilor auxiliare ale Academiei de Științe a Moldovei.

#### *Infrastructura drumurilor:*

1) asigurarea fluxului adecvat și constant al mijloacelor financiare în fondul rutier prin perfecționarea sistemului de finanțare a lucrărilor rutiere;

2) reducerea prin fuzionare a companiilor de întreținere a drumurilor (de la 39 pînă la 12);

3) perfecționarea mecanismului de acordare a autorizațiilor pentru transportul internațional.

## **2. RELANSAREA ACTIVITĂȚII ECONOMICE**

Reducerea cererii agregate de consum, pe fundalul creșterii poverii administrative asupra antreprenorilor, a condus la diminuarea volumului producției industriale, al serviciilor, în special de transport, al exporturilor, precum și a demoralizat actualii și potențialii antreprenori. Reticența sectorului bancar în acordarea creditelor pentru sectorul privat, precum și ratele în continuare înalte ale dobânzii la credite reprezintă un alt impediment pentru inițierea și desfășurarea afacerilor. Creșterea economică din ultimii ani, bazată



preponderent pe consum și importuri, nu este acceptabilă ca model de dezvoltare economică a țării, dar nici nu mai poate fi în continuare asigurată, în special din motivul reducerii dramatice a remitențelor în anul curent. Criza economică a demonstrat încă o dată că modelul actual de creștere economică din Republica Moldova nu este durabil. Or, sarcina Guvernului în prezent este nu doar de a salvagarda acele sectoare și întreprinderi care au fost afectate în lanț de efectele devastatoare ale crizei, prin crearea unor condiții propice funcționării și extinderii, dar și de a pune bazele unui nou model de creștere economică, bazat pe investiții, productivitate și competitivitate sporită. În acest context, au fost stabilite următoarele obiective și acțiuni.

**Obiectivul 1. Reducerea poverii administrative și fiscale pentru desfășurarea afacerilor.**

*Acțiuni imediate (2009):*

*Reducerea poverii administrative:*

1) implementarea ghișeului unic la Camera Înregistrării de Stat prin interconectarea Biroului Național de Statistică, Casei Naționale de Asigurări Sociale, Companiei Naționale de Asigurări în Medicină și Inspectoratului Fiscal Principal de Stat la Registrul de stat al unităților de drept în scopul eliminării procedurilor de înregistrare la aceste instituții;

2) elaborarea unui proiect de lege consolidat referitor la simplificarea și optimizarea procedurilor, termenelor și costurilor pentru inițierea, desfășurarea și recepția lucrărilor de proiectare și construcții și controlul calității în construcții;

3) reducerea numărului genurilor de activitate supuse licențierii și simplificarea procedurilor de licențiere;

4) perfecționarea și simplificarea mecanismului de eliberare a autorizației sanitare și sanitar-veterinare prin delimitarea clară a atribuțiilor funcționale ale instituțiilor guvernamentale de resort și micșorarea costurilor aferente avizării;

5) publicarea trimestrială pe pagina web oficială a Inspectoratului Fiscal Principal de Stat a listei agenților economici care vor fi supuși unei inspecții planificate de autoritățile fiscale;

6) perfecționarea și consolidarea sistemului de funcționare a instituției de brokeri vamali prin reducerea costurilor operaționale și de deservire a garanțiilor aferente;

7) demonopolizarea importului de carne și produse din carne prin modificarea Hotărârii Guvernului nr.1363 din 29 noiembrie 2006 „Cu privire la modalitatea eliberării autorizațiilor pentru importul unor produse”;

8) anularea sistemului de marcare de stat la comercializarea apelor minerale și băuturilor alcoolice;

9) excluderea obligativității certificării băuturilor alcoolice exportate la laboratorul unic – Î.S. „Centrul Național pentru Controlul Calității Produselor Alcoolice”;

10) modificarea legislației în vigoare în vederea facilitării regimului de import al mijloacelor de producție (preparate chimice și biologice pentru agricultură, fertilizanți, produse pentru tratamentul solului și bunuri importate în scopul promovării comerțului) începînd cu anul 2010, inclusiv prin armonizarea cu prevederile comunitare a procedurilor de plasare pe piață a produselor respective;

11) eliminarea barierei la export, simplificarea procedurii de certificare, precum și reducerea numărului și costului certificatelor și altor acte necesare la

efectuarea exportului de mărfuri, inclusiv eliminarea certificării la export a fiecărei partide de vinuri în parte;

12) reducerea cheltuielilor agenților economici aferente procedurilor de certificare a conformității obligatorii prin revizuirea listei produselor (serviciilor) și a materiei prime supuse certificării;

13) demonopolizarea activităților de comercializare a resturilor și deșeurilor de metale feroase și neferoase, de baterii de acumulate uzate, inclusiv în stare prelucrată, către agenții economici aflați pe teritoriul Republicii Moldova, care nu au relații fiscale cu sistemul ei bugetar, precum și de export al acestora;

14) simplificarea impozitării cu TVA la cota zero a mărfurilor introduse pe teritoriul vamal al Republicii Moldova în regim vamal de perfecționare activă;

15) modificarea Legii nr. 803-XIV din 11 februarie 2000 privind securitatea industrială a obiectelor industriale periculoase prin armonizarea cu practicile UE și simplificarea procedurii de verificare a utilajului industrial;

16) elaborarea Regulamentului privind eliberarea și utilizarea autorizațiilor (unilaterale) pentru transporturi rutiere internaționale; excluderea barierelor administrative în repartizarea autorizațiilor respective.

#### *Reducerea poverii fiscale:*

1) reducerea cuantumului taxelor pentru procedurile vamale, stabilite în anexa nr. 2 la Legea nr. 1380-XIII din 20 noiembrie 1997 cu privire la tariful vamal, în partea ce ține de activitatea zonelor economice libere, a antepozitelor vamale și alte regimuri vamale suspendive;

2) restituirea datoriilor la rambursarea

TVA pentru deblocarea activității economice;

3) amânarea termenului de impozitare a veniturilor din dobânzile bancare și valorile mobiliare corporative ale persoanelor fizice și juridice de la 1 ianuarie 2010 până la 1 ianuarie 2015;

4) modificarea titlului IX al Codului fiscal în vederea achitării taxelor rutiere în două tranșe pentru toți agenții transportatori din țară, astfel obținându-se diminuarea presiunii fiscale asupra transportatorilor la începutul anului, când veniturile sînt mai mici.

#### *Acțiuni pe termen mediu (2010-2011):*

##### *Reducerea poverii administrative:*

1) efectuarea, în cadrul reformei administrației publice centrale, a unei analize ample a serviciilor publice prestate contra plată de către instituțiile publice și reformarea acestora, inclusiv prin aplicarea unei noi metodologii de stabilire echitabilă și transparentă a tarifelor (ghilotina III);

2) simplificarea procedurilor stabilite în legislație referitor la lichidarea afacerii (modificarea Codului civil, Legii despre notariat etc.);

3) revizuirea procedurii de certificare a producției în cazul în care producția este deja certificată conform standardelor altor țări, cu care Republica Moldova are acorduri internaționale de recunoaștere mutuală a certificatelor;

4) simplificarea sistemului de certificare a mărfurilor importate și plasate pe piața internă prin reducerea numărului de autorizații și certificate;

5) delimitarea atribuțiilor serviciului sanitar și sanitar-veterinar privind autorizarea produselor, serviciilor și plăților

afere, precum și privind inofensivitatea produselor;

6) simplificarea procedurilor de vămire prin:

a) aprobarea tarifului vamal integrat (TARIM), cu specificarea necesarului de documente (certificate, licențe, autorizații etc.) spre a fi prezentate organului vamal la momentul vămuirii;

b) introducerea procedurii simplificate de vămire la domiciliu pentru agenții economici cu un grad sporit de credibilitate;

7) finalizarea lucrărilor de implementare a sistemului informațional „Frontiera”, care va asigura schimbul de informații în regim on-line între autoritățile ce participă la sistemul „ghișeului unic” și au atribuții de control al mărfurilor și mijloacelor de transport la frontieră;

8) elaborarea unui mecanism optim și simplificat privind cedarea-cesionarea drepturilor de import achitate în avans, din contul brokerilor vamali în contul agenților economici participanți la activitatea economică externă;

9) reducerea categoriilor de mijloace de transport pentru care este obligatorie declararea prin acțiune (înregistrarea acestora în evidența informațională a organului vamal);

10) elaborarea unor proceduri detaliate de trecere a controlului vamal, cu indicarea unor limite de timp maxime pentru fiecare procedură, minimizând contactele între lucrătorul vamal și agentul economic și reducând ponderea factorului uman și a arbitrarului;

11) perfecționarea sistemului de achitare a plăților ecologice pentru emisiile de poluanți în aerul atmosferic de la autovehicule;

12) revizuirea domeniilor și obiectivelor privind supravegherea de stat

a sănătății publice, în baza unei analize a impactului regulatoriu al Legii nr. 10-XVI din 3 februarie 2009;

13) reformarea integrală a principiilor patrimoniale ale sistemului cooperației de consum, cu interesarea directă a membrilor cooperatori pentru atragerea investițiilor, inclusiv a celor străine directe, în dezvoltarea infrastructurii comerciale și de producție în mediul rural;

14) sporirea accesului operatorilor alternativi la infrastructura de suport (căi ferate, transport aerian, infrastructură a calității, comunicații) prin eliminarea barierelor existente și restructurarea, la necesitate, a întreprinderilor cu poziții dominante (monopoliste) în domeniu, în urma analizei constrângerilor pentru mediul de afaceri;

15) liberalizarea și dezvoltarea concurenței pe piața serviciilor de transport feroviar;

16) asigurarea accesului liber și protecția concurenței pe piața serviciilor aeriene;

17) descentralizarea și simplificarea procedurii de excludere a terenurilor din circuitul agricol, inclusiv prin eliminarea restricțiilor stipulate în Hotărîrea Guvernului nr. 1451 din 24 decembrie 2007 la construcția obiectelor de producție pe terenurile agricole din extravilanul localităților.

#### *Reducerea poverii fiscale:*

1) simplificarea procedurii de raportare fiscală prin:

a) implementarea e-declarațiilor;

b) automatizarea completării rapoartelor fiscale;

c) prelucrarea rapoartelor în baza codului de bare;

2) abrogarea prevederilor normative

care permit aplicarea sancțiunilor agenților economici chiar și în lipsa daunei cauzate bugetului de stat și fondurilor bugetare, precum și modificarea dispozițiilor art.188 al Codului fiscal, acordându-le agenților economici posibilitatea de a corecta greșelile din rapoartele financiare în orice moment până la efectuarea controlului;

3) revizuirea politicii tarifare prin reducerea taxelor vamale la importul de materii prime, materiale auxiliare și echipamente tehnologice și maximizarea acestora la produsele finite direct competitive cu cele autohtone;

4) eliminarea discriminărilor aplicate la achitarea taxei ecologice pentru recipientele din plastic sau tetra-pack la importul produselor preambalate;

5) ajustarea anuală a tarifelor de bază pentru serviciile de locațiune acordate de întreprinderile de stat și cu capital majoritar de stat, reieșind din prețurile existente pe piață.

**Obiectivul 2. Facilitarea accesului antreprenorilor la mijloace financiare pentru inițierea și dezvoltarea sau relansarea afacerilor.**

*Acțiuni imediate (2009):*

1) evaluarea continuă de către Banca Națională a Moldovei a sistemului bancar pentru identificarea băncilor problematice, în vederea stabilirii măsurilor de remediere, identificând și aplicând soluțiile adecvate pentru asigurarea stabilității sistemului bancar;

2) dinamizarea procesului de acordare a creditelor în cadrul Componentei II a Programului național de abilitare economică a tinerilor (PNAET) – finanțarea proiectelor private ale beneficiarilor tineri cu porțiuni de grant;

3) intensificarea eforturilor în vederea implementării proiectelor de asistență externă și valorificarea liniilor de creditare pentru stimularea competitivității, în special a exportatorilor.

*Acțiuni pe termen mediu (2010-2011):*

1) sprijinirea de către Banca Națională a Moldovei, fără prejudicierea obiectivului fundamental, a politicii economice generale a statului, inclusiv prin asigurarea unui grad adecvat al monetizării și bancarizării economiei, prin crearea condițiilor monetare favorabile pentru stimularea creșterii economice;

2) aprobarea proiectului de lege privind modificarea unor acte legislative cu referință la activitatea de creditare și, în special, la recuperarea gajului;

3) acoperirea parțială a ratei dobânzii la creditele contractate de agenții economici, în funcție de prioritățile economiei naționale și criteriile de performanță ale beneficiarilor;

4) capitalizarea Fondului special pentru garantarea creditelor prin majorarea până la 100 mil. lei a alocațiilor în fond și eliminarea impedimentelor administrative în oferirea garanțiilor, în paralel cu majorarea pragului garanțiilor pentru întreprinderile active de la 300 mii lei până la 700 mii lei și pentru startup-uri – de la 100 mii lei până la 300 mii lei în 2009;

5) suplimentarea cu mijloace financiare a Componentei II PNAET – finanțarea proiectelor private ale beneficiarilor tineri cu o porțiune de grant, luând în calcul obiectivul finanțării anuale de circa 400 de proiecte private;

6) atragerea resurselor financiare pentru procurarea de către subiecții sectorului întreprinderilor mici și mijlocii a echipamentelor destinate dezvoltării micilor

industrii din sectorul rural (conform mecanismului utilizat de Unitatea de implementare a grantului acordat de Guvernul Japoniei);

7) lansarea Programului PARE (1+1) – investirea remitențelor în scopul dezvoltării mediului rural și creării de noi întreprinderi;

8) crearea unei rețele de business incubatoare și fortificarea celor existente, pentru a asigura o parte din infrastructura de susținere a întreprinderilor mici și mijlocii, viabilitatea acestora, sporirea activităților inovatoare, introducerea tehnologiilor noi și a know-how-ului și, respectiv, majorarea veniturilor bugetare;

9) atragerea asistenței externe în acordarea susținerii financiare indirecte (asistență informațională și consultativă, pregătirea cadrelor) întreprinderilor din regiuni, în special celor din localitățile rurale;

10) utilizarea infrastructurii inovatoare în vederea creării întreprinderilor mici și mijlocii, atragerii investițiilor și modernizării economiei prin intermediul inovării și transferului tehnologic.

### **Obiectivul 3. Stimularea investițiilor publice și private.**

#### **Acțiuni imediate (2009):**

1) atragerea în economia națională a investițiilor strategice prin asigurarea negocierilor directe între Guvern și investitori străini strategici, precum și suportul acordat realizării proiectelor investiționale ale acestora;

2) pregătirea ședinței Consiliului consultativ al donatorilor în scopul majorării finanțării proiectelor care vor contribui la stimularea economiei;

3) asigurarea funcționalității operaționale a Unității pentru parteneriatul

public-privat în cadrul Agenției Proprietății Publice; prezentarea propunerilor în vederea ajustării cadrului normativ la prevederile Legii nr. 179-XVI din 10 iulie 2008 cu privire la parteneriatul public-privat, în coordonare cu partenerii de dezvoltare.

#### **Acțiuni pe termen mediu (2010-2011):**

##### **Corupția și justiția:**

1) elaborarea și aprobarea unui program eficient de prevenire și combatere a corupției în organele publice și în organele judecătorești;

2) repartizarea aleatorie a cauzelor în instanțele judecătorești;

3) înăsprirea pedepsei judecătorilor în cazul încălcării legislației.

##### **Îmbunătățirea climatului investițional:**

1) reexaminarea cadrului normativ și legislativ în scopul eliminării barierelor administrative excesive care stau în calea investițiilor;

2) analiza activității întreprinderilor-monopoluri naturale pentru reducerea costurilor de producție și a cheltuielilor neproductive, precum și formarea prețurilor optime la mărfurile produse și serviciile prestate de întreprinderile respective;

3) controlul asupra situației privind concurența pe cele mai importante piețe de mărfuri și elaborarea măsurilor de asigurare a libertății activității de întreprinzător;

4) organizarea consultărilor extensive cu sectorul privat și donatorii externi în vederea identificării și implementării măsurilor urgente de stimulare a consumului producției autohtone (altele decât subvenționate) și atragerii investițiilor străine directe în sectorul de producție al republicii;

5) continuarea dezvoltării conceptului de parcuri industriale prin instituirea unor unități noi, precum și examinarea posibilității extinderii facilităților pentru rezidenții acestor parcuri;

6) atragerea asistenței externe pentru dezvoltarea infrastructurii calității în Republica Moldova, inclusiv pentru crearea și dotarea tehnică a laboratoarelor de încercări în scopul evaluării conformității produselor;

7) crearea Fondului de dezvoltare și capitalizarea acestuia, inclusiv în baza mijloacelor obținute în urma privatizării patrimoniului public și resurselor externe pentru susținerea implementării proiectelor de infrastructură socială și de inovare;

8) crearea agențiilor de dezvoltare regională și asigurarea funcționalității tuturor instituțiilor în regiunile de dezvoltare Nord, Centru și Sud, care vor avea menirea, printre altele, de a stimula și atrage investiții în regiunile de dezvoltare, inclusiv prin crearea capacităților pentru valorificarea oportunităților oferite Republicii Moldova prin participarea la programele de cooperare transfrontalieră;

9) susținerea producătorilor autohtoni prin crearea unui centru comercial sau a unei expoziții permanente la Centrul Internațional de Expoziții „Moldexpo”, or. Chișinău, cu vânzare a produselor autohtone.

#### *Administrarea și deetatzarea patrimoniului public:*

1) reexaminarea listei bunurilor proprietate de stat supuse privatizării pentru determinarea modalităților concrete și a termenelor optime de deetatzare;

2) elaborarea, în baza analizei permanente a activității întreprinderilor de stat și societăților comerciale cu capital

majoritar de stat, a programelor de dezvoltare, inclusiv a programelor investiționale, de restructurare etc.;

3) întocmirea și actualizarea trimestrială a bazei de date cu privire la întreprinderile de stat și societățile comerciale cu participarea statului, la bunurile imobiliare proprietate a statului și la construcțiile nefinalizate;

4) accelerarea procesului de deetatzare a activelor de stat printr-un proces competitiv și transparent; întreprinderea măsurilor prevăzute de legislație în vederea pregătirii și reluării procesului de privatizare a 214 agenți economici din Lista bunurilor proprietate de stat supuse privatizării;

5) continuarea procesului de vânzare a terenurilor aferente și a patrimoniului neutilizat în activitatea de profil a instituțiilor publice centrale și locale.

#### *Energetică:*

1) atragerea investițiilor în sectorul energetic prin elaborarea unor programe investiționale, în vederea modernizării capacităților de generare a energiei electrice (S.A. „CET-1”, S.A. „CET-2”, S.A. „CET-Nord”), inclusiv prin aplicarea principiului de parteneriat public-privat;

2) efectuarea auditului energetic în scopul elaborării programului de renovare și reabilitare termică a clădirilor (blocurilor), inclusiv din sfera socioculturală, care ar avea drept obiective:

a) îmbunătățirea condițiilor de igienă și confort termic;

b) reducerea pierderilor de căldură și a consumurilor energetice;

c) reducerea costurilor de întreținere pentru încălzire și apa caldă de consum;

d) reducerea poluării cu emisii generate de producerea, transportul și consumul de energie;

3) completarea și modificarea bazei legislativ-normative în vigoare pentru:

a) îmbunătățirea eficienței energetice și extinderea utilizării surselor regenerabile de energie;

b) reorganizarea Agenției Naționale de Conservare a Energiei în Agenția pentru Eficiență Energetică;

4) atragerea asistenței externe pentru susținerea Fondului pentru eficiența energetică, care urmează a fi creat în conformitate cu prevederile Legii energiei regenerabile;

5) modificarea legislației în vigoare pentru asigurarea depolitizării procesului de stabilire a tarifelor la livrarea agentului termic prin transferarea acestei competențe către Agenția Națională pentru Reglementări în Energetică; transferarea către Parlament a atribuțiilor de aprobare a bugetului și desemnare a Consiliului de administrare al Agenției Naționale pentru Reglementare în Energetică.

#### *Infrastructură:*

1) mobilizarea fondurilor externe pentru reabilitarea și întreținerea drumurilor și infrastructurii aferente, a rețelelor ingineresti de apă și canalizare, a rețelelor de gaze;

2) contractarea de lucrări pentru reabilitarea drumurilor în concordanță deplină cu regulile aplicabile pentru achiziții;

3) implementarea unui sistem de control al sarcinii pe osie pentru a nu permite camioanelor supraîncărcate să distrugă în continuare drumurile;

4) eliminarea barierelor existente în implementarea proiectelor finanțate de:

a) Fondul de Dezvoltare Economică Arabă din Kuweit (6,5 mii. dolari SUA) pentru lucrări de alimentare cu apă și canalizare în 6 localități;

b) Banca Mondială (12 mil. dolari SUA) pentru construcția apeductelor în localitățile țării;

5) susținerea (inclusiv prin suport administrativ) implementării programului investițional al S.A. „Moldova-Gaz” în procesul gazificării interne a localităților, precum și implicarea acesteia în procesul gazificării interurale;

6) elaborarea studiilor de fezabilitate privind crearea stocurilor de rezervă de gaze naturale și realizarea interconexiunilor alternative cu țările vecine;

7) îmbunătățirea infrastructurii aferente drumurilor internaționale, naționale și locale (construcția stațiilor de deservire tehnică a transportului, hotelurilor, campingurilor, restaurantelor etc. pe terenurile cu destinație agricolă) în scopul atragerii investițiilor și acumulării la buget a mijloacelor financiare parvenite de la excluderea terenurilor din circuitul agricol.

#### *Agricultură:*

1) crearea unui mediu favorabil pentru dezvoltarea afacerilor și stimularea investițiilor de-a lungul lanțului agroalimentar;

2) eliminarea barierelor netarifare care limitează exportul produselor agricole;

3) elaborarea strategiei securității alimentare;

4) oferirea dreptului de achiziționare a terenurilor cu destinație agricolă întreprinderilor rezidente cu capital străin;

5) stimularea dezvoltării infrastructurii de piață prin crearea centrelor (terminalelor) de produse agroalimentare la nivel național și a piețelor agroalimentare la nivel local.

#### *Construcții:*

1) dezvoltarea sistemului de creditare ipotecară pentru procurarea locuințelor prin

atragera liniilor externe de creditare;

2) implementarea mecanismelor de oferire a creditelor pe termen lung sectorului de construcții în scopul finalizării blocurilor de locuit, inclusiv cu suportul partenerilor de dezvoltare a țării.

### *Tehnologii informaționale și comunicaționale:*

1) implementarea aplicațiilor de guvernare electronică („e-guvernare”) prin intermediul licitațiilor deschise pe bază de concurs, în vederea sporirii participării firmelor TI locale;

2) actualizarea Strategiei de edificare a societății electronice „Moldova electronică” în baza celor mai bune practici internaționale;

3) demonopolizarea procesului de tranzacționare și achiziții digitale prin punerea în aplicare a Legii privind documentul electronic și semnătura digitală;

4) susținerea infrastructurii de comunicații electronice prin implementarea concepției de dezvoltare a accesului la Internet în bandă largă;

5) liberalizarea accesului la infrastructura de comunicații electronice, asigurarea în condiții echitabile a dreptului de interconectare și acces la bucla locală, prin demonopolizarea pieței comunicațiilor, inclusiv prin restructurarea „Moldtelecom” S.A.;

6) asigurarea independenței funcționale și financiare a Agenției Naționale pentru Reglementare în Comunicații Electronice și Tehnologia Informației;

7) simplificarea cadrului legal de administrare a TVA la tranzacțiile de produse de program, inclusiv prin stabilirea clară în Codul fiscal a statutului produselor soft.

## **3. ASIGURAREA UNEI PROTECȚII SOCIALE EFICIENTE ȘI JUSTE**

Criza economică a afectat nu doar economia țării, ci și categoriile de populație care au fost în situație de risc anterior crizei sau au devenit vulnerabile odată cu instaurarea recesiunii. Contractarea economiei țării a condus la creșterea șomajului, inclusiv din contul emigranților reveniți în țară, crearea unui număr limitat de locuri noi de muncă, reducerea salariilor sau a orelor de muncă de către angajatori, pe fundalul restrîngerii pîrghiilor care ar putea fi utilizate de Guvern pentru susținerea persoanelor afectate. Reducerea volumului de remitențe care anterior asigurau un trai decent populației și permiteau evitarea sărăciei a constituit factorul decisiv în sporirea vulnerabilității populației. Guvernul va depune eforturi pentru a găsi un echilibru între primele două priorități ale planului și această prioritate, pentru a stabili un model de dezvoltare economică care contribuie nu doar la acumularea veniturilor publice și private, ci și la direcționarea cheltuielilor publice, în volum adecvat, spre categoriile cu adevărat nevoiașе, pentru a evita excluziunea socială și a diminua riscul sărăciei. În acest context, obiectivele și acțiunile în cadrul acestei priorități sînt următoarele:

**Obiectivul 1. Susținerea categoriilor vulnerabile prin direcționarea mai eficientă a protecției sociale și prevenirea excluziunii sociale.**

### *Acțiuni imediate (2009):*

1) asigurarea venitului lunar minim garantat familiilor defavorizate prin acordarea ajutorului social în baza evaluării



venitului global mediu lunar al familiei și crearea premiselor pentru substituirea compensațiilor nominative cu ajutorul social;

2) efectuarea controlului strict privind respectarea stabilirii adaosului comercial de către operatorii economici la comercializarea mărfurilor de importanță socială (adaosul comercial urmează a fi nu mai mare decât cel stabilit de legislație);

3) continuarea implementării măsurilor de anihilare a aranjamentelor monopoliste în economie, care mențin prețurile la nivele socialmente inacceptabil de înalte;

4) excluderea posibilității recalculării multiple a pensiei și reexaminării pensiei în funcție de majorarea plăților lunare;

5) realizarea proiectelor din credite externe pentru obiectele de menire socială; spitale raionale, centre de sănătate, grădinițe de copii, școli, licee etc. și intensificarea negocierilor cu donatorii pentru finanțarea proiectelor de susținere a categoriilor vulnerabile, inclusiv de reabilitare a infrastructurii sociale;

6) majorarea, începând cu anul 2010, a scutirii personale și a scutirii pentru persoanele întreținute la calcularea impozitului pe venitul persoanelor fizice.

*Acțiuni pe termen mediu (2010-2011):*

*Asistența socială:*

1) substituirea treptată a sistemului de compensații nominative cu sistemul de ajutor social acordat familiilor defavorizate în baza evaluării veniturilor, prin înghețarea cuantumurilor compensațiilor nominative și încetarea stabilirii dreptului la compensații nominative începând cu 1 ianuarie 2010;

2) majorarea nivelului venitului lunar minim garantat stabilit în legea bugetului de stat;

3) majorarea în anul 2010 a

indemnizației unice la nașterea primului copil și pentru fiecare copil următor persoanelor neasigurate cu 300 lei;

4) majorarea în anul 2010 a indemnizațiilor lunare pentru îngrijirea copilului până la vârsta de 1,5 ani persoanelor neasigurate cu 100 lei;

5) majorarea anuală a mărimii ajutorului de deces cu 100 lei;

6) preluarea cheltuielilor pentru tratamentul sanatorial al veteranilor din sistemul public de asigurări sociale de către bugetul de stat;

7) aprobarea Strategiei privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități;

8) crearea sistemului integrat de servicii sociale;

9) crearea Sistemului informațional automatizat „Asistența socială”;

10) implementarea Strategiei Sistemului național de referire pentru protecția și asistența victimelor și potențialelor victime ale traficului de ființe umane și a Planului de acțiuni pe anii 2009-2011;

11) crearea Sistemului informațional automatizat „Registrul de stat al cazurilor de violență în familie”.

*Asigurarea socială:*

1) extinderea obligativității achitării contribuțiilor de asigurări sociale de stat obligatorii pentru toate persoanele care activează pe teritoriul Republicii Moldova;

2) suspendarea plății părții de pensie achitate din contul bugetului de stat pentru categoriile privilegiate de pensionari care continuă să desfășoare activitatea de muncă în funcțiile ce au dat dreptul la pensie în condiții avantajoase;

3) adaptarea mecanismului de indexare a prestațiilor de asigurări sociale la condițiile economice existente;

4) unificarea vârstei de pensionare și a modului de calculare a pensiei pentru toate categoriile de pensionari;

5) sporirea responsabilității angajaților și angajatorilor pentru minimalizarea cheltuielilor la plata indemnizației pentru incapacitate temporară de muncă cauzată de boli obișnuite sau de accidente nelegate de muncă prin modificarea sursei de finanțare și a cuantumului indemnizației;

6) compensarea, în anul 2010, din contul bugetului de stat a 6% din valoarea contribuțiilor de asigurări sociale de stat obligatorii pentru angajatorii din sectorul agrar și optimizarea ulterioară a mecanismului de compensare;

7) examinarea oportunității elaborării unui model de pensii format din două componente – pensia de bază și pensia asigurată;

8) majorarea indemnizației unice la nașterea primului copil și pentru fiecare copil următor persoanelor asigurate cu 300 lei;

9) majorarea în anul 2010 cu 5 puncte procentuale a bazei de calcul în vederea stabilirii indemnizației pentru creșterea copilului pînă la vîrsta de 3 ani și cu 50 de lei a cuantumului minim al indemnizației respective acordate persoanelor asigurate, cu optimizarea ulterioară a mecanismului de indexare a acestora;

10) achitarea, începînd cu 1 ianuarie 2010, a pensiilor și indemnizațiilor viagere procurorilor și judecătorilor în proporție de 50% din bugetul de stat și 50% din bugetul asigurărilor sociale de stat;

11) majorarea anuală a mărimii ajutorului de deces cu 100 lei.

#### *Sănătate:*

1) sporirea gradului de cuprindere a

populației cu asigurări obligatorii de asistență medicală;

2) extinderea obligativității achitării contribuțiilor de asigurări obligatorii de asistență medicală pentru toate persoanele care activează pe teritoriul Republicii Moldova;

3) revizuirea relațiilor bugetului de stat cu fondurile asigurărilor obligatorii de asistență medicală în scopul asigurării protecției financiare și a accesului întregii populații, în special a păturilor social vulnerabile și a persoanelor afectate de maladii social-condiționate cu impact major asupra sănătății publice, la un pachet de servicii esențiale de sănătate, concomitent cu optimizarea conținutului Programului unic;

4) eficientizarea instituțiilor de asistență medicală primară și asigurarea disponibilității echipamentului medical de bază în toate centrele;

5) încurajarea implicării sectorului privat în finanțarea suplimentară și prestarea serviciilor medicale, prin dezvoltarea parteneriatelor public-private;

6) extinderea spectrului de medicamente compensate pentru copii în vîrstă de pînă la 14 ani;

7) implementarea mecanismului de reducere a prețurilor cu amănuntul pentru 5-10 medicamente esențiale, utilizate în tratamentul celor mai răspîndite boli la copii și persoanele în etate;

8) atragerea resurselor financiare suplimentare din partea comunității donatorilor pentru finanțarea deficitului programelor esențiale în domeniul sănătății publice, în special: imunizări, tuberculoza, HIV/SIDA, sănătatea mintală, combaterea cancerului și alte programe cu impact major asupra sănătății publice.

## **Obiectivul 2. Susținerea încadrării în câmpul muncii a șomerilor, inclusiv a emigranților reveniți în țară.**

### **Acțiuni imediate (2009):**

1) diversificarea modalităților de informare și consiliere a populației despre cererea și oferta forței de muncă, inclusiv a emigranților reînțorși în țară în urma pierderii locurilor de muncă în străinătate;

2) diversificarea cursurilor de reprofilare pentru șomeri și pentru emigranții reveniți în țară;

3) atragerea șomerilor la lucrări publice temporare (lucrări de reparații ale rețelelor ingineresti afectate de avarii, incendii, dezastre naturale etc.) organizate și supravegheate de autoritățile locale.

### **Acțiuni pe termen mediu (2010-2011):**

1) lărgirea categoriilor de beneficiari ai indemnizațiilor de șomaj prin cuprinderea angajaților din sectorul agricol și a emigranților;

2) modificarea mecanismului de acordare a ajutorului de șomaj prin interesarea șomerilor în căutarea unui loc de muncă și integrarea în câmpul muncii, în scopul utilizării eficiente a mijloacelor disponibile, inclusiv prin diminuarea mărimumi ajutorului de șomaj cu 15 % după 3 luni de beneficiere și cu încă 15% pentru următoarele 3 luni;

3) extinderea numărului de persoane înscrise la cursurile de formare profesională;

4) extinderea ocupării temporare a șomerilor prin măsuri de stimulare a antrenării la lucrări publice în interesul comunității;

5) extinderea numărului beneficiarilor de alocație de integrare sau reintegrare profesională;

6) susținerea tineretului prin continuarea implementării Programului național de susținere socială a familiilor tinere „Locuințe pentru Tineri”, acesta urmînd fi extins și pentru cetățenii care se reîntorc în țară;

7) dezvoltarea și menținerea Sistemului informațional al pieței muncii, inclusiv la componenta migrația forței de muncă.

## **MONITORIZAREA ȘI EVALUAREA PROGRAMULUI**

Procesul de implementare a Programului va fi însoțit de monitorizarea permanentă a realizării acțiunilor propuse și a rezultatelor obținute pentru ca, în caz de necesitate, să fie operate modificările de rigoare în politicile publice promovate de Guvern în contextul acestui Program. Trimestrial, în baza informațiilor autorităților publice responsabile, Cancelaria de Stat va elabora rapoarte de monitorizare în care va fi analizat progresul în implementarea Programului, indicate dificultățile întâmpinate și propuse modalități de depășire a problemelor apărute.

Semestrial, Cancelaria de Stat, în comun cu autoritățile administrației publice centrale responsabile, va elabora rapoarte semianuale de monitorizare. Rezultatele implementării Programului, descrise în aceste rapoarte, vor fi prezentate semestrial în cadrul ședințelor Comitetului interministerial pentru planificarea strategică. Monitorizarea implementării acțiunilor Programului va fi efectuată de către autoritățile publice responsabile, în baza unor indicatori de monitorizare, atît cantitativi, cît și calitativi, stabiliți pentru fiecare acțiune propusă.

Evaluarea Programului se va realiza o singură dată, la finalizarea implementării

acestui. Raportul de evaluare, elaborat de Cancelaria de Stat în baza contribuțiilor autorităților publice responsabile, va conține atât analiza performanței în realizarea acțiunilor, cât și a efectului acțiunilor din Program asupra economiei, bugetului, populației în general și categoriilor vulnerabile în special. Atât în procesul de

monitorizare, cât și pe durata evaluării, Ministerul Finanțelor va oferi suportul consultativ Cancelariei de Stat și celorlalte autorități ale administrației publice în estimarea impactului Programului asupra bugetului, anumitor sectoare ale economiei și asupra categoriilor vulnerabile.

650

**de ani de la întemeierea  
Statului Moldovenesc**

# ROLUL REFORMELOR LUI ȘTEFAN CEL MARE ÎN CONSOLIDAREA ADMINISTRATIVĂ A ȚĂRII MOLDOVEI (III)\*

Alexandru ROMAN,  
rector al Academiei de Administrare Publică de pe lângă Președintele  
Republicii Moldova, doctor habilitat în științe istorice, profesor universitar

## SUMMARY

*The famous scholar and specialist in the field of the history of public administration from Moldova aims at the analysis of the role of the Great Moldovan ruler, Stephen the Great in the administrative consolidation of the Moldovan State. Taking "the historical event of epochal importance", the 650<sup>th</sup> anniversary from the creation of the Moldovan State, as a point of reference, the author affirms that the ruler substantially contributed to the institution of a personal system of central and local administration, known in history as "the traditional system of Moldovan administration".*

*Making references to the works by such Moldovan chroniclers as Grigore Ureche, Miron Costin and Ion Neculce and citing Mikhail Kogalniceanu and Nicolae Iorga, as well as the documents which remained since the time of Stephen the Great, the author manages to elucidate the process of administrative reforms started by the ruler Alexandru cel Bun and later implemented by his nephew, Stephen the Great III. The structure and the attributions of the Ruler's Counsel from Moldova, as well as those of the most important statesman are examined in the paper. The article is of special significance to all those who are interested in the glorious multi-secular history of the Moldovan State.*

Documentele istorice atestă că pe o treaptă mai jos de acești mari dregători se aflau numeroși demnitari ai curții domnești, care îndeplineau diverse funcții administrative și militare. Aceștia erau funcționarii subalterni, care purtau același titlu, precum marele dregător, numai cu adăugirea sintagmei de "al doilea ori al treilea logofăt, vornic, vistiernic etc."

În contextul evoluției istorice a funcțiilor administrative un loc tot mai distinct îl ocupau slugile marilor dregători.

Aceștia erau, în primul rând, vorniceii, spătăreii, bănișorii, păhărniceii etc., care aveau ca sarcini mobilizarea locuitorilor la diverse prestații.

Dregătorul care purta titlul de **Marele cămăraș** era preocupat de administrarea cămării domnești. Printre atribuțiile principale ale acestui dregător se numărau: administrarea tuturor veniturilor, deosebite de veniturile publice ale vistieriei statului, pe care le avea domnitorul din dările percepute de la locuitorii târgurilor și ai

\* Sfirșit. Început în nr. 1-2 (2009) ale revistei "Administrarea Publică".

satelor domnești, diferite amenzi etc.; supravegherea activității negustorilor, ce trebuiau să-și vândă mărfurile în conformitate cu regulile stabilite. În subordonarea marelui cămăraș se aflau: cămărașul de izvoade (secretarul la logofeție), cămărașul de ocnă (administratorul și casierul ocnelor de sare), cămărașul de rafturi (ce avea grija hamurilor și șelăriilor curții domnești), cămărașul de sulgerie, cămărașul de jîtniță, cămărașul de catastife etc. De asemenea, în contact cu acești dregători mari și mici mai activa cămărășelul, fiind un slujitor al *iatacului domnesc*.

Subalternii marilor dregători de la curte, adică ai celor cu atribuții private, se numeau curteni. Toți curtenii aveau obligații militare și făceau parte din oastea cea mică a domnitorului, constituind corpul de căpitani al oștirii.

*Dregătoria privată a paharnicului* în sec. XV-XVI se numea în documente de acum ceașnic (termen de origine slavonă). De asemenea, exista și un *ceașnic separat al doamnei*, adică al soției domnitorului.

*Dregător de rang mic* era și *aprodul*. Acești dregători proveneau din rîndurile feciorilor de boieri, pe care-i amplasau la curtea domnească *pentru a sluji domnitorului în calitate de valeți sau scutieri*. Scopul principal al acestora era de a face carieră.

Oficial, funcția de aprod în Moldova apare în sec. XV. *Aprozii erau subordonați vătavului de aprozi*. În atribuțiile lor principale intra paza curții domnești, mobilizarea locuitorilor la diverse munci în folosul domnitorului, încasarea unor dări de la populație, aducerea forțată în fața Divanului domnesc a celor făcuți vinovați și sancționați (se numeau, la gene-

ral, "împricinați"), aplicarea unor pedepse ușoare etc. *Aprozii îl asistau pe domnitor și în campaniile militare*, pe cîmpul de luptă. De exemplu, era cunoscută întregii țări *fapta aprodului Purice, care i-a salvat viața lui Ștefan cel Mare în bătălia de la Șcheia, cedîndu-i propriul său cal*, etc.

Structura și atribuțiile Sfatului domnesc în Moldova istorică s-au dezvoltat în continuare și s-au consolidat definitiv îndeosebi în perioada domniei lui Ștefan cel Mare. Domnitorul efectuează un șir de completări, păstrînd aceeași ordine a curtenilor, el a modificat, de asemenea, componența Sfatului domnesc. În consecință, rangul și titulatura membrilor corespunde numai parțial cu cea stabilită în perioada lui Alexandru cel Bun. *Ștefan cel Mare a desființat unele dregătorii mai vechi, inclusiv cea de ploscar*. El a ridicat considerabil rolul *pîrcălabului de Suceava*, punîndu-l mai presus chiar decît *spătarul*. Această dregătorie a evoluționat în *portar de Suceava, care mai tîrziu, de la mijlocul sec. XVI, "după moda polonă" fu numit hatman*". Marele portar de Suceava devine comandantul militar al garnizoanei din Cetatea de Scaun a Moldovei.

Astfel, importantă funcție administrativă era cea de *mare portar de Suceava* din timpul domniei lui Ștefan cel Mare, pe care o deținea *boierul Luca Arbure*. Însă ultimul era ostil puterii centralizate, pentru care opta domnitorul. Documentele istorice atestă că Luca Arbure a complotat împotriva lui Ștefan cel Mare. După trecerea în neființă a acestuia, portarul de Suceava Luca Arbure a avut o influență decisivă în eșalonul de vîrf al administrației domnitorului Bogdan III. Începînd cu anul 1517, a devenit chiar tutorele noului domnitor

minor Ștefăniță Vodă. Însă peste câțiva ani, în aprilie 1523, a fost scos de către domnitor din înalta funcție de mare portar de Suceava. Fiind acuzat de hiclenie, marele demnitar Luca Arbure este decapitat la porunca lui Ștefăniță Vodă împreună cu cei doi fii ai săi.

Sînt atestați documentar mai mulți pîrcălabi (termen de origine maghiară), care au administrat cetățile și ținuturile la diferite etape. Bunăoară, în perioada domniei lui Ștefan cel Mare erau cunoscuți pîrcălabii de cetatea Chilia Ivașco și Maxim, care la 14 iulie 1484, miercuri, după 8 zile de asediu al turcilor, au pierdut cetatea moldovenească de la Dunăre. La 5 august 1484, pîrcălabii de Cetatea Albă, Gherman și Ioan, au fost, de asemenea, nevoiți să capituleze în fața agresiunii turcești, după un îndelungat asediu naval, de pe Marea Neagră.

*Marele dregător Costea Andronic*, de exemplu, fiind membru al Sfatului domnesc încă din anul 1437, era un aprig susținător al domnitorului minor Alexandrei (primul inițiator al formeii specifice de *domnie sub tutelă*, fiind minor, de doar 6 ani, și *tutelat* de tatăl său, Iliăș).

Dregătoria marelui spătar este atestată documentar în cadrul reformelor administrative ale lui Alexandru cel Bun. Primul mare spătar apare în documente din anul 1432. Această dregătorie a fost deținută de *marele spătar Dienie pînă în anul 1445*. Important este că, deși situația politică în țară în acea perioadă era extrem de instabilă, acest dregător s-a menținut în funcție mai bine de 10 ani. Apoi, încă din perioada domniei lui Alexandru cel Bun, este atestat marele dregător *Ivan Cupcei*, membru al Sfatului domnesc din anul 1422. Sau din perioada domniei lui Ștefan II (august 1442-13 iulie 1447) în Sfatul

*domnesc se manifesta activ marele lui dregător Mircea Dulcescul*, supranumit de contemporanii săi pentru capacitățile oratorice fenomenale "Limbă dulce".

Unul dintre primii adepți ai lui Ștefan cel Mare la urcarea sa la tronul Moldovei a fost Ion Dobrul. Acest mare dregător devine membru al Sfatului domnesc deja în anul 1457. El apare în documentele domnitorului drept primul martor în tratatul de pace din 4 aprilie 1459. Vărul domnitorului, marele dregător Duma, fiul lui Vlaicu, era membru al Sfatului domnesc din anul 1469. Domnitorul l-a trimis în solie în Ungaria în anul 1475. Membru al Sfatului domnesc devine în 1497 și marele dregător Dumșa, nepotul lui Ștefan cel Mare și fiul surorii sale Sora.

Renimit dregător al lui Ștefan cel Mare a fost, de asemenea, și Giurgiu Dolh, membru al Sfatului domnesc din 1503. Anterior, în anii 1483 și 1496, el a fost solul domnitorului în Lituania, urmărind obiectivul dezvoltării relațiilor politice bilaterale.

Marele dregător Radu Gangur a avut una dintre cele mai lungi cariere politice în Moldova medievală. Devenind membru al Sfatului domnesc încă în anul 1455, el a deținut aproape 40 de ani înalte funcții dregătorești. De asemenea, comparativ o perioadă îndelungată a deținut dregătoria de pîrcălab de Orhei Vechi, fiind în fruntea acestui oraș-cetate din anul 1478 și pînă în 1490.

Discipol al domnitorului Ștefan cel Mare a fost și marele dregător Hărman. El a activat în Sfatul domnesc cu începere din anul 1469, deținînd mai multe dregătorii înalte. De asemenea, a fost membru al soliei lui Ștefan cel Mare în Cracovia, trimis în aprilie 1499 pentru încheierea păcii cu Polonia.

În perioada domniei lui Ștefan al III-



lea este atestat pentru prima dată și marele dregător Iașco Hudici. În componența Sfatului domnesc a început să activeze din anul 1464. Acest dregător a fost întemeietorul familiei Movilă, care a dat Moldovei medievale o dinastie întreagă de domnitori - dinastia Movileștilor.

Cumnatul lui Ștefan cel Mare, marele dregător Isaia, era membru al Sfatului domnesc din anul 1457. Însă fiind învinuit în hiclenie, la 16 ianuarie 1461, împreună cu alți boieri-complotiști, a fost decapitat din porunca domnitorului.

Unul dintre cei mai credincioși dregători ai lui Ștefan cel Mare a fost marele dregător Eremia. Pentru slujba sa și meritele deosebite față de domnie, domnitorul l-a inclus în anul 1481 în componența Sfatului domnesc.

În evoluția istorică a procesului consolidării Sfatului domnesc un rol mare i-a revenit ulterior domnitorului Petru Rareș (1527-1538, 1541-1544). Chiar de la începutul lunii martie 1529, el a operat mai multe remanieri în Sfatul domnesc. Către această dată murise marele vornic Hrană și la 9 martie în locul lui a fost numit în dregătoria de mare vornic și membru al Sfatului domnesc Grozav. Ultimul trecuse de la dregătoria de mare pîrcălab de Roman, și în calitatea lui de mare pîrcălab a fost numit Zbierea. La rîndul său, acest nou pîrcălab a lăsat vacantă dregătoria de mare stolnic. În această funcție domnitorul l-a numit pe Toader, fratele său de pe mamă, adică fiul Măriei Rareș de la Hîrlău.

În această componență neschimbată Sfatul domnesc s-a aflat pînă la 23 aprilie 1530. La acea dată Toader, fratele domnitorului, a fost numit mare pîrcălab de Hotin. Membru al Sfatului domnesc devine atunci și marele ceașnic Popescu.

Domnitorul Petru Rareș a fost primul care l-a lansat în viața publică pe fiul nelegitim al lui Bogdan III, viitorul domnitor Alexandru Lăpușneanu. În timpul celei de-a doua domnii Petru Rareș l-a numit mare stolnic și, astfel, Alexandru Lăpușneanu și-a început activitatea în cadrul organelor de administrare.

Astfel, dregătorul Nestor Ureche a fost mare vornic al Țării de Jos în perioada 1596-1601, fiind unul dintre cei mai activi susținători ai domnitorului Ieremia Movilă. Întemeietorul cunoscutei familii boierești Costin, boierul Iancu Costin, după stabilirea sa în Moldova, inițial a executat funcția de postelnic II (1625-1626), în anul 1627 a avansat pe scara ierarhică și a fost numit în dregătoria de mare postelnic, deținînd-o pînă în 1630; în anul 1631 este numit din nou mare postelnic, apoi ajunge și mare hatman (1633-1634).

Marele postelnic Gheorghe Catargi (1622-1623), după ce deține aceeași dregătorie în Muntenia, revine în Moldova din nou în funcția de mare postelnic (1626), fiind numit apoi în calitate de mare pîrcălab, activînd pe parcursul anilor 1627-1628 și apoi în 1631.

Un alt funcționar înalt cu același nume (după unele date, posibil, chiar aceeași persoană) a fost marele vistiernic Eremia, care se bucura de toată încrederea lui Bogdan III încă de la începutul domniei sale. Deja în anul 1506 ultimul a fost solul domnitorului la Veneția, Bogdan III l-a avansat mereu în dregătorii și pentru merite deosebite l-a inclus în 1516 pe marele dregător Eremia în componența Sfatului domnesc.

Reprezentanții înaltului cler, de asemenea, activau în cadrul Sfatului domnesc și jucau un rol considerabil în viața

politică a Țării Moldovei. Începînd cu un moment de semnificație supremă de "a unge" domnitorii, ei participau la luarea celor mai importante decizii de rînd cu marii demnitari de stat.

O argumentare veridică a acestor teze servește analiza situației oficiale a mitropoliților Moldovei pe parcursul jumătății a doua a sec. XVI. La startul acestei perioade zbuciumate episcopul de Roman (anii 1548-1551) Gheorghe a fost înscăunat în 1551 ca Mitropolit al Țării Moldovei, susținut direct de domnitorul Ștefan Rareș. Însă soarta acestui mitropolit a fost extrem de tragică. Deja în anul următor, 1552, a fost înlăturat din scaun și din Sfatul domnesc de noul domnitor Alexandru Lăpușeanu, văzîndu-se nevoit să pibegească prin Polonia (apoi din 1564 activa la Mănăstirea de la Bistrița). Însă cu urcarea la tronul Moldovei a lui Ioan Vodă cel Viteaz, din porunca lui în anul 1572, fostul mitropolit Gheorghe a fost ars pe rug.

Printre cei mai destoinici funcționari se evidențiază marele dregător Duma Braevici, care era membru al Sfatului domnesc din anul 1441 și, inițial, îl susținea pe domnitorul Petru Aron, însoțindu-l chiar și în pîrbezie în Polonia, repede s-a convins de superioritatea politică a lui Ștefan cel Mare și a revenit în țară, devenind unul dintre cei mai aprigi adepți ai săi. Printre primii și cei mai fideli adepți ai lui Ștefan cel Mare se numără, de asemenea, marele dregător Ion Boureanu. El era membru al Sfatului domnesc cu începere din anul 1454 și a deținut înalte dregătorii în continuare, susținîndu-l pe gloriosul domnitor.

Marele dregător Costea, fiul lui Dan, care activa în cadrul Sfatului domnesc încă din anul 1437, s-a refugiat, la urcarea la tron a lui Ștefan al III, cu fostul domnitor

Petru Aron. Însă, foarte repede s-a orientat în situația politică creată atunci, acceptînd invitația lui Ștefan cel Mare și deja în 1458 a revenit în Moldova. Acest mare dregător a deținut înalte funcții de stat și în continuare.

Prinul pîrcălab cunoscut de la începutul domniei lui Ștefan cel Mare a fost marele boier Costea. Acest mare dregător deținea deja înalta funcție de pîrcălab între anii 1448-1453. Astfel, pîrcălabul Costea dispunea deja de o experiență solidă în această dregătorie.

Marele vornic Crasnăș, numit în funcție de Ștefan cel Mare, activa în Sfatul domnesc din anul 1458. Era un dregător activ și se bucura de susținerea domnitorului. Însă a căzut în dizgrație pentru faptul că în bătălia de la Baia (1478) cu ungurii a înlesnit fuga regelui rănit Matei Corvin și, din ordinul lui Ștefan cel Mare, a fost executat. De fapt, drept consecință a acelei bătălii victorioase pentru moldoveni, au fost decapitați mai mulți dregători și comandanți în diferite funcții: unii au fost învinuiți de domnitor de înaltă trădare, iar alții - pentru că nu au luptat cu destulă vitejie.

Marele logofăt Mihai a deținut, cu unele întreruperi, importante dregătorii între anii 1443-1456. Conducînd în toamna anului 1455 o solie moldovenească la Poarta Otomană, devine mai apoi unul dintre inițiatorii capitulării de la Vaslui a marii boierimi, prin care Moldova se obliga să plătească haraci Imperiului Otoman în sumă de 2 mii de galbeni. În primăvara anului 1456 a fost trimis la Istanbul să ducă sultanului primul tribut. Însă la urcarea lui Ștefan cel Mare la tronul Moldovei s-a refugiat în Polonia.

Marele dregător Costea Andronic, fiind membru al Sfatului domnesc din anul 1437, era un aprig susținător al domnitorului mi-

nor Alexandrei. După 12 ani de activitate în diverse dregătorii, a căzut în lupta de la Tămășeni, la 12 octombrie 1449, împotriva lui Bogdan al II-lea, tatăl lui Ștefan cel Mare. În evoluția istorică domnitorul Petru Rareș a operat o serie de remanieri în Sfatul domnesc la începutul lunii martie 1529.

Astfel, marele logofăt Toader Bubuiog a deținut înalte dregătorii în timpul domniei lui Petru Rareș. Fiind frate după mamă al domnitorului, acest înalt dregător în funcția de pircălab de Hotin și-a pierdut viața în decembrie 1538, când Petru Rareș a pornit război împotriva turcilor.

Fiul legitim al domnitorului, Bogdan Rareș, care a rezultat din prima sa căsătorie, continua să apară, cu începere din anul 1528 și pînă în 1534, în fruntea Sfatului domnesc.

Rolul decisiv al activității domnitorului Ștefan cel Mare și, în special, al reformelor sale politico-administrative în consolidarea Statului Moldovenesc pe parcursul celor șase secole și jumătate sînt înalt apreciate atît în țară, cît și peste hotarele ei.

Recent, în acest an aniversar, cînd celebrăm aniversarea de 650 de ani de la formarea statului, în Republica Moldova s-a aflat un cunoscut cercetător al istoriei perioadei gloriosului domnitor – Gheorghe Atanasov, doctor în științe istorice, docent

la Universitatea din Șumen, Bulgaria, cercetător științific superior și șeful unui grup științific de la Muzeul de Istorie din Silistra. Iată cum a apreciat savantul activitatea ilustrului domnitor: „Cînd Bizanțul deja căzuse, iar Rusia abia se ridica, *Moldova lui Ștefan cel Mare își anunșase cît se poate de serios pretențiile de a deveni o nouă „Romă”. În toată lumea ortodoxă atunci rămăsese o singură „verticală” – cea a lui Ștefan cel Mare*”.

Într-adevăr, această „stea astrală” a reprezentat o lumină călăuzitoare în viitorul proces controversat al dezvoltării Statului Moldovenesc în următoarele secole de existență a statalității naționale.

Această prioritate benefică s-a manifestat permanent în cele mai diverse și originale forme. Bunăoară, recent, în acest an aniversar, conform Hotărîrii Guvernului nr. 1431 din 16 decembrie 2008, în baza Hotărîrii Parlamentului nr. 249-XIV din 24 decembrie 1998, s-a decis emiterea de către Banca Națională a monedelor jubiliare și comemorative din seria „650 de ani de la întemeierea Statului Moldovenesc”, inclusiv „Moldova – 650 ani”, „Pravila lui Vasile Lupu – primul Cod de legi al Țării Moldovei”, „Letopisețele moldovenești din sec. XV-XVIII”, „Creștinismul în Moldova”.

## BIBLIOGRAFIE

1. Alexandru Roman. Formarea Statului Moldovenesc și constituirea sistemului tradițional de administrare. Chișinău, AAP, 2008.
2. Ștefan cel Mare – personalitate marcantă în istoria Europei. 500 de ani de la trecerea în eternitate. Chișinău, 2004; Cel dintîi dintre principii lumii. Bibliografie. Chișinău, 2004.
3. Alexandru Roman. Activitatea administrativă a domnitorului Ștefan cel Mare. // Administrarea Publică, 2004, nr. 1-2 (partea I), nr. 3 (partea II).

4. Alexandru Boldur. Ștefan cel Mare, voievod al Moldovei (1457 - 1504). Studiu de istorie socială și politică. Madrid, Editura „Carpați”, 1970.

## NOTE

<sup>1</sup> Din faptele străbunilor. - F.4

<sup>2</sup> A se vedea: Moldova. Publicație social-culturală și de arte. Serie nouă. 2009, nr. 4, pag. 12-14; „Независимая Молдова”, 2009. - P. 59.

<sup>3</sup> Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2008, 26 decembrie, nr. 233-236 (3326-3329). - Pag. 6

<sup>4</sup> Analogic în antichitate oratorul grec Dio Chrysostomos era numit astfel, ceea ce în traducere însemna “Gură de aur”.

<sup>5</sup> Clucerul în Valahia (Muntenia) a fost atestat tocmai la 25 august 1469.

<sup>6</sup> Armașul în Principatul limitrof cu hotarul de sud al Moldovei este atestat circa în anul 1460.

<sup>7</sup> În țara vecină, Valahia (Muntenia), șulgerul este atestat documentar la 7 noiembrie 1480.

<sup>8</sup> Din faptele străbunilor. Chișinău, 1992. - P.42.

**Prezentat: 2 februarie 2009**

**Recenzent: Ion JARCUTCHI, doctor în științe istorice, cercetător științific primar, director al Institutului de Istorie, Stat și Drept al Academiei de Științe a Moldovei.**

**E-mail: [aroman@mail.ru](mailto:aroman@mail.ru)**

# A dministrarea publică: teorie și practică



# PROBLEMA STRATEGIEI DEZVOLTĂRII UMANE

Mihail PLATON,  
doctor habilitat în științe economice,  
profesor universitar

## SUMMARY

*In the present article, the author reflects on the character and contents of the society in the transition period to a free market economy and on the role of humans in the given democratic society. He has a novel attitude on the developmental program and humane administration of the Moldovan society. Various aspects of the formation of the civil society, the political relations within the state, the relations between the church and the state, the creation of the national mechanism for the integration of the citizens with limited physical abilities into all spheres of the social life, the provision of children's, youth's and elderly people's social protection are also debated. Concrete proposals for the edification of the democratic society, open and oriented towards the citizens and to the human being in general, are also contained in the article.*

Chiar de la începutul perioadei de tranziție la economia de piață, din cele ce se afirmau cu glas tare pe străzile orașelor, în cele mai încăpătoare piețe ale localităților, de la înaltele tribune în cele mai încăpătoare săli oamenii își formau reprezentări iluzorii despre o lume nouă, o viață bogată, un trai fericit.

Eram deja obișnuiți să auzim zilnic la radiou, să privim la televizor, să citim în paginile multor ziare de diferite culori fraze pompoase de tipul: „Construim societatea civilă, al cărui principiu de bază este parteneriatul social dintre stat, piață și om”, „Creăm condiții necesare pentru dezvoltarea și autorealizarea maximală a fiecărei personalități”.

Și în programele de guvernare, care se obișnuia să se numească „de orientare socială”, nu era ratată ocazia de a se scrie

despre dezvoltarea socială, asigurarea unei vieți prospere a omului, dezvoltarea intelectului său. Când citeai însă frazele respective, observai că nu exista o coordonare strictă a politicii social-economice, a întregii activități a guvernelor luate în ansamblu, cu interesele omului. Dar numai cîte strategii de dezvoltare a diferitelor ramuri ale economiei naționale au fost elaborate, examinate și aprobate de cele mai înalte organe ale legislativului și executivului! Intrase deja în obișnuință sau devenise chiar o modă să fie adoptată o următoare strategie în cele mai neînsemnate chestiuni. Dar și aici grija față de om se manifesta puțin de tot. Aflîndu-se într-o astfel de situație, era firesc ca oamenii să se dezorienteze totalmente.

Se întîmpla ceva paradoxal. În pofida cunoștințelor dobîndite, pe an ce trecea,

*oamenii pierdeau obișnuința de a trăi în armonie cu semenii lor, cu mediul înconjurător, cu natura. Cineva ar considera că se banalizează lucrurile, afirmând că în perioada de democratizare și independență a sporit numărul de posturi de radio, televiziune și ziare din republică, care asigurau o anumită atmosferă sănătoasă în viața oamenilor. Dar aceasta urmărea și scopul ca mulți reprezentanți ai sferei intelectuale să fie amplasați în câmpul muncii, care să le aducă venituri, însă militând pentru supraviețuire în sfera informațională, aceștia foloseau diverse materiale într-o formă cât mai sofisticată pentru a atrage cât mai mulți cititori și auditori, iar emisiunile radio și TV, primele pagini ale ziarelor și revistelor se deschideau (și se mai deschid) cu știri despre nenumărate acte de violență, de terorism, accidente de răpiri etc., etc. Oamenii își demonstau capacitățile de a ucide cu cruzime chiar și pe cei din propria familie, să distrugă tot ce este al tuturor. Iar dacă urmăreai după aceea ce se scria și ce se transmitea prin toate mijloacele de informare în masă, apoi puteai să-ți crezi o impresie, că în lumea în care noi trăim sînt mai mulți oameni răi decît buni, pe cînd în realitate nu este chiar așa. Totodată, noi nu negăm faptul că acum sînt și mulți oameni răi. Am impresia că nu există analize sociologice în această problemă, dar s-ar putea afirma cu o mare doză de încredere că în zilele noastre aceștia sînt mai mulți decît în trecutul nu prea îndepărtat.*

*Este firesc că omul nu-i agresiv de la natură, de aceea și apare întrebarea: cînd, unde și cum s-a format capacitatea omului de a deveni ucigaș și distrugător al propriei specii fără un profit național, biologic sau economic?*

*Sînt vinovate oare guvernele care vin și dispar, poartă ele vreo anumită răspundere pentru faptul că oamenii nu se învață a trăi în armonie? La această întrebare putem da un răspuns afirmativ. Căci nu numai omul trebuie să devină mai bun, dar și realitățile urmează a fi schimbate. Eminescu zicea că răul e în societate, nu în indivizi. De această dată se pare că ne aflăm în cadrul unor procese interdependente. Putem să nutrim speranța în făurirea unei lumi mai bune, numai dacă vom reuși să întreprindem demersuri simultane pe planuri multiple. În primul rînd, prin modificarea universului ființei umane, a componentelor sale culturale, valorice, de conștiință și înțelegere, prin schimbarea modului său de gîndire, de abordare și analiză a realităților și, în consecință, a comportamentului. Crearea unui om nou pentru o lume nouă, iată marea provocare.*

*Dar cum? Ce trebuie să facem pentru a asigura tot necesarul pentru o lume nouă, capabilă să înțeleagă adevăratele limite ale planetei, să conștientizeze faptul că am moștenit un glob nu prea mare, care reprezintă nu numai avuția noastră, ci și suportul vieții fiecăruia dintre noi? Dar pentru aceasta noi trebuie să-l îngrijim cu toată demnitatea omenească.*

*Pentru a încerca să răspundem la această întrebare, este necesar să ne reamintim de faptul că construim o societate nouă, o societate în schimbare perpetuă. În această societate zilnic se modifică și viața fiecăruia dintre noi. Dar, în acest proces de veșnică schimbare, omul își formează obișnuințele de a economisi energia, apa, alimentele, a-și gospodări mai bine avutul, a-și adapta aspirațiile la noile posibilități și realități. Acesta nu este un lucru ușor. Una este clar, că noi toți trebuie să ne revizuim unele deprinderi, obiceiuri,*

dar poate, în primul rând, modul de a privi și, mai ales, de a înțelege lucrurile.

Cu începere din a doua jumătate a anilor '80 ai sec. XX, oamenii, chiar și cei mai simpli dintre ei, au simțit existența unor provocări serioase care, cu timpul, deveneau tot mai pronunțate și mai complicate, iar acum, în zilele noastre, când în timpul apropiat vom încheia primul deceniu al sec. XXI, ne vom confrunta zilnic și foarte dur de *criza energetică* acută, de cea economică și financiar-valutară, de o descurajatoare *criză alimentară*. În condițiile Moldovei, în timpul cel mai apropiat, este foarte probabilă și criza apei. Și aceasta în situația în care nu putem nicidecum rezolva problema sărăciei cu elementele sale degradante, violenței și terorismului, a drogurilor, problemei agresivității oamenilor și a dezechilibrării mediului natural. Oare această situație nu se răsfrânge direct și în comportamentul oamenilor noștri?

Sigur că da. Apariția acestor probleme într-un termen relativ scurt, într-o astfel de țară cum este Moldova, nu poate să nu creeze *un nou tip de tensiuni resimțite* tot mai intens în comunitatea noastră care abia a pornit pe calea formării unei societăți civile.

Tochmai acum e și momentul de a răspunde la întrebarea, **ce ar putea întreprinde Guvernul, ce ar trebui de făcut pentru om ca el să ocupe un loc destoinic într-o lume nouă?**

Consider că cei care guvernează țara în această perioadă ar trebui să se preocupe de *elaborarea tuturor programelor de dezvoltare*, iar *sfeerile umanitară și socială să devină predominante*, deoarece fără modificarea psihologiei cetățenilor, fără a le forma obiective sociale corespunzătoare, criterii

estimative de orientare, ei nu vor putea conta pe participarea lor activă la orice procese edificatoare de stat.

Fiecare guvern venit la putere trebuie să traseze cât mai concret și mai amplu, ca în strategia de dezvoltare socio-economică, *Programul de dezvoltare și administrare umanitară*, care, în opinia noastră, ar trebui să se distingă prin următoarele particularități strategice:

- **dezvoltarea oamenilor din contul investițiilor** capitale și resurselor bine determinate din partea statului pentru învățământ, pregătirea profesională, sfera socială, cultură, procesul educativ, activitatea ideologică (informațională), ceea ce în ultima analiză le va permite cetățenilor să ducă o viață cât mai productivă și la valoare deplină, să-și autorealizeze posibilitățile potențiale;

- **dezvoltarea societății pe seama inițiativei oamenilor**, cu alte cuvinte acordarea celor mai largi posibilități cetățenilor (dreptul electoral, participarea la activitatea asociațiilor obștești și partidelor politice etc.);

- **dezvoltarea societății pentru oameni**, adică existența unor anumite garanții sociale pentru autodezvoltarea și satisfacerea de către cetățeni a necesităților lor pe seama propriei activități (păturilor vulnerabile ale populației, care nu sînt capabile să se deservască și să se asigure singure, trebuie să li se garanteze acțiunea mecanismelor sociale respective de compensare de stat; este vorba de invalizi, copii orfani, pensionari).

**Programul de dezvoltare și administrare umanitară a societății moldovenești** trebuie să se bazeze pe:

a) formarea conștiinței naționale a cetățenilor, mai ales a celor tineri, atitudinii lor responsabile față de procesele care au



loc în societate. Aceste sarcini sînt chemate să le asigure instituțiile de învățămînt, cele cultural-educative, mijloacele de informare în masă orientate în modul corespunzător spre interesele întregului stat;

b) crearea condițiilor pentru însușirea de către cetățeni a unui volum cît mai larg de cunoștințe, alegerea profesiilor, obținerea informației. Un rol colosal de mare l-ar putea juca aici serviciile de orientare profesională, care cîndva funcționau, iar pe urmă au dispărut;

c) sprijinirea maximum posibilă de către stat a inițiativei și spiritului activ al tineretului, cetățenilor adulți, îmbunătățirea stării sociale a copiilor, familiei (mai ales, a celei tinere). Aceasta va contribui nu, pur și simplu, la reproducerea brațelor de muncă, la prefigurarea mai optimistă a genezei națiunii, întregirii societății moldovenești. Aceasta va contribui la soluționarea problemei demografice, care astăzi este foarte îngrozitoare, iar pe viitor poate conduce la consecințe catastrofale.

În programul de dezvoltare umanitară a societății se cer evidențiate îndeosebi cîteva probleme.

**Prima. Omul trebuie privit ca o personalitate.** Altfel zis, ca ființă socială conștientă, ca un subiect de cunoaștere și de transformare activă a lumii.

După cum se știe, omul este un subiect al procesului de producție. De aici derivă conceptul economic „omul-personalitate”, care are, după cum afirmă Ion Ustian, în lucrarea sa „Omul produce scopul”, o importanță enormă atît pe plan teoretic, cît și pe plan practic.

**Aspectul teoretic.** Categoria economică „omul-personalitate-subiect de producție” e mai valabilă decît categoria lui Smith și Ricardo „omul parțial” ca obiect de producție; decît cea a lui Marx, care l-a

reduc pe om la simplul concept de „forță de muncă”; cea a lui Samuelson, care îl privește pe om ca pe o „simplă marfă” și decît cea a lui Becker, care l-a transformat pe om într-o categorie amorfă de „capital uman”.

**Aspectul practic.** Numai novatorul economiei de piață a sec.XX, Ford, l-a avansat pe om la gradul de „om-personalitate-subiect de producție”, apreciindu-l la justa valoare ca pe un „companion” egal al capitalismului, adică coproprietar și subiect de producție. Și poate de aceea Ford a creat un imperiu economic uriaș cu un activ de circa 600 mld. de dolari SUA, iar el a devenit un fel de Papă Economic al Planetei.

Actualmente, economiștii de marcă din țările cu economie de piață dezvoltată, precum și cei din fostele țări socialiste scriu monografiile economice despre om sau despre omul-personalitate-subiect de producție, deoarece, după cum scria Eminescu, omul-personalitate e acel care „produce scopuri” în numele „armoniei existente”, care tinde totdeauna spre „binefacerea” lui Kant și spre maxima lui Eminescu despre existența umană: „Totu-i vis și armonie”.<sup>1</sup>

A doua problemă e cea a familiei moderne. Reducerea numărului căsătoriilor, creșterea numărului divorțurilor și scăderea natalității nu sînt legate în mod nemijlocit de șomaj sau de alte probleme ale societății noastre. Cauza e că au dispărut *motivele economice și sociale* care îndeamnă la căsătorie. Dintre motivele economice fac parte *lipsa remunerărilor stabile*, lipsa unui sistem larg de creditare, lipsa unei protecții sociale adecvate. Printre motivele sociale se numără nivelul scăzut al serviciilor sociale, al ajutoarelor, infrastructura nedezvoltată, a cărei menire

este îngrijirea și educația copiilor în afara familiei, nivelul scăzut al învățământului extrașcolar, insuficiența măsurilor de asanare și profilactice.

Programele de stat orientate spre susținerea și consolidarea familiei contemporane trebuie să se întemeieze anume pe aceste principii. Programul respectiv ar trebui să includă astfel de obiective ca: spiritualitatea și formarea societății civile; instruirea și educația cetățenilor; știința și problemele dezvoltării intelectuale a cetățenilor; ocrotirea sănătății și ecologia; cultura și arta; cultura fizică și sportul, turismul și odihna; spotul informațional național; asigurarea științifico-organizatorică a conducerii societății.

S-ar putea ca cineva să se întrebe: este oare necesar ca de fiecare dată cei care vin la guvernare să elaboreze un astfel de program? Poate că ar fi mai rațional să avem un program de o durată mai lungă? Desigur, anumite direcții de dezvoltare și administrare umanitară pe o durată de 10-15 ani ar trebui să existe. Dar iarăși ar trebui să se țină seama de faptul că societatea civilă, după cum s-a mai spus, este într-o permanentă schimbare, adică ea este temporară. În ea adesea au loc schimbări, modificări, completări. Este un lucru firesc. Ea constituie doar o condiție anume a dezvoltării democratice ascendente a societății umane, a statului.

Componente importante ale formării societății civile sînt, de asemenea, *formarea națiunii*; relațiilor internaționale; relațiilor dintre biserică și stat; relațiilor interconfesionale; relațiilor politice în cadrul statului, dezvoltarea sectoarelor nestatale și sociale; formarea mecanismului național de integrare a cetățenilor cu posibilități fizice limitate în toate sferele vieții sociale; asigurarea protecției sociale a copiilor,

familiei, tineretului, oamenilor de vîrstă pensiei etc.

Aceste direcții de formare a societății civile figurează, într-o măsură sau alta, în programele de activitate a organelor administrative și legislative, dar *prea puțin se accentuează grija față de om*, el nu apare în prim-plan în aceste documente, iar realizarea lor lasă mult de dorit. Aici se observă și un grad avansat de formalitate, de redare a ceea ce dorești ca ceva îndeplinit, știind doar că aceasta nu schimbă nimic în viața oamenilor. În formarea complexă a sarcinilor în *sfera instruirii și educației*, se prevedea, de exemplu, introducerea unui curs școlar special de învățămînt prin tender; umanizarea învățămîntului (reexaminarea și reducerea programelor școlare, specializarea științelor tehnice și exacte, studierea limbilor străine, muzicii, picturii, valeologiei, bazelor educației în familie); introducerea programelor informativ-instructive pentru informarea femeilor și fetelor despre factorii negativi care influențează sănătatea lor; dezvoltarea sistemului nestatal de învățămînt și de pregătire profesională. Aceste și alte aspecte se cereau a fi componente obligatorii ale întregului sistem de învățămînt și educație în statul nostru ca stat democratic. Dar aceasta, cu părere de rău, nu s-a reușit să se înlăptuiască, însă mașina propagandistică prelunga să le expună ca pe ceva realizat.

**A treia problemă** este cea a echității sociale. Problema echității sociale, orientată spre întreaga societate, se transformă astăzi, evident, într-o problemă de protecție socială a așa-ziselor grupe vulnerabile – copii, bătrîni, invalizi. Evident, acest element al echității sociale trebuie să se afle permanent în prim-plan, deoarece societatea, dacă ea se consideră cît de cît

civilizată și umană, nu trebuie să admită ca membrii săi, care nu au posibilitatea de a câștiga, să îndure foame, să sufere de frig și de boli. Însă viața astăzi, poate ca niciodată în trecut, cere în mod imperios ca conducerea statului să acorde mai multă atenție soluționării problemelor sociale, iar activitatea de protecție socială - să se desfășoare într-un context actual, concret istoric, creînd condițiile necesare pentru satisfacerea personală a necesităților materiale și spirituale ale *tuturor grupurilor sociale, ridicarea nivelului de trai al populației*. Numai acea conducere, care va asigura o astfel de viață oamenilor, va fi susținută și respectată permanent de întreg poporul țării.

O altă problemă pe plan strategic de dezvoltare umană a fost, este și, probabil, va exista încă mult timp cea a grijii statului față de sănătatea omului.

Statul ar trebui să formeze în societate o orientare clară a politicii economice, ecologice și sociale spre *ocrotirea sănătății omului*. Aceasta va crea condițiile necesare pentru îmbunătățirea considerabilă a calității vieții.

Este bine cunoscut faptul că starea sănătății oamenilor depinde de mulți factori: de structura și standardele consumului, asigurarea cu spațiu locativ, condițiile de trai, gradul de dezvoltare a culturii, confortul social-politic și democratismul societății etc. Conducerea statului trebuie să țină seama în permanență de toată această gamă de factori, să ție cont, conștientizînd faptul că sănătatea oamenilor reflectă condițiile de muncă, starea mediului ambiant ș.a., nivelul existent al tehnicii și tehnologiilor, bazei tehnico-materiale a societății, precum și eficiența funcționării instituțiilor sociale, în primul rînd, a celor care se ocupă de ocrotirea sănătății.

După cum se știe, redresarea situației în domeniul ocrotirii sănătății a început la noi în republică odată cu aprobarea și constituirea *Consiliului de coordonare a implementării asigurării obligatorii de asistență medicală*. Odată cu adoptarea Legii cu privire la asigurarea obligatorie de asistență medicală (a. 2004) se considera că s-a soluționat ceva extraordinar, care va îmbunătăți radical situația privind sănătatea oamenilor. Și, într-adevăr, acesta a fost un act de importanță colosală, care deschidea mari posibilități în ceea ce privește asigurarea sănătății oamenilor. Dar, după ce au trecut cîțiva ani, ne-am convins că majoritatea populației era departe de a fi sănătoasă. Sînt prea mari și chiar imposibile cheltuielile personale pentru sănătate.

Datele statistice arată că 79,9% din populație dispun de polița de asigurare obligatorie de asistență medicală. În același timp, după cum afirma în cadrul unei conferințe Mihai Ciocanu, director al Centrului Național de Management în Sănătate, o gospodărie casnică din Moldova face plăți directe în sănătate în medie în sumă de 160 lei pe an, deși membrii familiei dispun de poliță. Plățile directe ale gospodăriilor mai sărace constituie 41 lei, iar ale celor mai bogate - 350 lei.

Din totalul de cheltuieli pentru sănătate, 72,2% sînt pentru medicamente, 10% - pentru servicii stomatologice, 9,6% - pentru servicii spitalicești, 7,9% - pentru consultații de ambulatoriu, investigații și analize de laborator. Dacă raportăm cheltuielile de sănătate la totalul de cheltuieli înregistrate în gospodăriile casnice pe categorii de venituri, în circa 5% din familii acestea constituie 40%. Fie că acestea au un bolnav grav în familie sau mai multe persoane sînt obligate să urmeze un tratament sau regim

alimentar, dar aceste cheltuieli sînt catastrofale și asupra acestor gospodării planează permanent pericolul falimentului.<sup>2</sup>

Conducerea statului, avînd o gîndire realistă și analizînd situația pe care o avem în domeniul ocrotirii sănătății oamenilor, ar trebui să găsească posibilități de a *extinde lista medicamentelor compensate*. În caz contrar, persoanele posesoare de polițe nu vor fi niciodată satisfăcute de sistemul asigurării obligatorii de asistență medicală.

Pentru a avea o situație favorabilă în realizarea politicii statului în domeniul ocrotirii sănătății, este necesar să fie întreprinse în mod imperios măsurile complexe pentru crearea infrastructurii ocrotirii sănătății omului. Această problemă trebuie să capete dimensiuni globale, să stea alături de cele mai serioase probleme ale statului, atribuindu-i un loc central în activitatea interguvernamentală și într-o perspectivă de lungă durată. Țara trebuie să dispună de o astfel de infrastructură a sănătății care să cuprindă condițiile tuturor tipurilor de activitate fără nici o excepție, „să pătrundă” în toate sferele vieții sociale și să ofere șanse pentru realizarea eficientă a potențialului biologic al organismului omului.

O importantă la fel de mare, în scopul dezvoltării omului, are *dezvoltarea științei, învățămîntului și a gradului de cultură a cetățenilor*, care trebuiau să fie reflectate în investigațiile sociologice și sociale speciale.

Aprofundarea reformelor economice și sociale din republică, sincronizarea lor cu tendințele europene impun promovarea în sistemul educațional a unei reforme sistemice, cu caracter global și continuu, cu schimbarea paradigmei și logicii organizării acestora. Menționez acest lucru pentru că în republică se denaturează

situația reală, pe care o avem deja de mai mulți ani – degradarea învățămîntului. În primul rînd, pe an ce trece, se reduce contingentul de elevi în școli. În anul de studii 2007-2008, contingentul școlar s-a redus cu aproape 27% față de anul de studii 2000-2001, altfel spus, școala în Republica Moldova a pierdut fiecare al treilea elev.

În al doilea rînd, în republică încă nu s-a format un sistem de învățămînt mai mult sau mai puțin stabil în baza principiilor progresiste care există în țările înaintate în acest domeniu. În scopul formării unui cetățean multilateral dezvoltat, cu un grad științific avansat, un nivel înalt al intelectului și erudiției, un adevărat patriot al țării în care trăiește, școala ar trebui să-și elaboreze un plan-model de măsuri concrete în ceea ce privește educația de muncă, educația patriotică și estetică, dar pentru aceasta trebuie să fie creată o infrastructură, care ar face posibil să dezvolte toate calitățile necesare formării unui nou om pentru o societate nouă.

Cu toate că în ultimul timp, savanții prea puțin îl citează pe Marx în literatura științifică, aici e cazul să ne amintim de spusele lui: „Cu timpul, științele naturii vor îngloba *știința despre om*, după cum știința despre om va îngloba știința naturii; va fi o singură știință”. *Aceste concluzii se vor confirma* pe măsura realizării în toate ramurile științei a unor mari descoperiri; apariția unor științe limitrofe, precum și asigurarea unor legături directe între baza materială a societății și suprastructura sa spirituală vor dovedi că există o singură știință, care cuprinde toate formele existenței, structuri și funcțiuni, fenomene și evenimente, din natură și societate, din univers sau universuri. Considerăm totuși că, la etapa actuală, știința noastră ar trebui

să-și propună drept scop intensificarea acestor procese.

*Știința ar putea face cu mult mai mult* în ceea ce privește grija față de dezvoltarea fiziologică a omului, îndeplinirea sarcinilor puse de guvern privind elaborarea și implementarea în republică a tehnologiilor medicale moderne pentru păstrarea și ocrotirea sănătății oamenilor și a noilor tehnologii pentru menținerea mediului de viață sănătos, asigurarea nașterii unor copii sănătoși – viitorul genofondului națiunii, efectuarea cercetărilor medicale profilactice privind ocrotirea sănătății femeilor, perfecționarea tuturor tipurilor de diagnostic, asistența medico-genetică acordată femeilor și copiilor, pomind de la serviciile de bază.

*Știința contemporană* ar trebui, pornind de la necesitatea de a elabora o istorie critică a tehnologiei, o istorie a formării organelor productive ale omului social, adică a bazei materiale a oricărei forme speciale de organizare socială, să demonstreze cât mai concret și convingător legătura care există între om și natură, procesul formării sociale a omului în lupta pentru existență. După cum se știe, tehnologia dezvăluie atitudinea activă a omului față de natură, procesul nemijlocit de producție a vieții sale și, totodată, pe cel al condițiilor sale sociale de viață și al reprezentărilor spirituale care decurg din ele. Iată, în acest context și se cere crearea celor mai raționale mijloace tehnice pentru valorificarea resurselor naturale în folosul oamenilor. Evident, acesta este un proces social de creație, o atitudine activă față de natură și societate, o muncă grea și deloc simplă, dar foarte necesară.

Legătura dintre om și natură presupune soluționarea *problemelor ecologice*. În categoria sarcinilor ecologice urmează să

fie incluse crearea *sistemului de colectare* și îngropare a deșeurilor toxice, purificarea aerului atmosferic, asigurarea controlului asupra calității apelor reziduale, asigurarea populației cu apă potabilă curată.

O însemnătate extraordinară de mare în dezvoltarea multilaterală a omului o are *politica statului în dezvoltarea culturii*. Cultura, în modul cel mai general, este totalitatea de valori materiale și spirituale create de omenire. Obținută din rodul muncii a sute de mii de generații trecute, ea este în prezent o avuție rară a tuturor.

Cultura moldovenească a parcurs o cale lungă a suferințelor celor, care au creat-o, istoria culturii noastre poate fi prezentată ca o istorie a sufletului omenesc. De aceea și conceperea ei implică sufletul. Și cel ce-l pune la muncă, ce-și dă sirguința de a pricepe simbolurile, se include în bogăția creațiilor culturale ale omenirii sau ale unui popor luat aparte.

Cei ce făuresc cultura luptă pentru dezvoltarea sa în cele mai diverse condiții, uneori chiar foarte grele, ar trebui să se împărtășească cât mai mult cu acei care se află într-un contact mai slab cu valorile culturale.

*În lupta împotriva răului, în procesul democratizării omeniei așteaptă cu deplin temei un sprijin spiritual din partea lucrătorilor muncii intelectuale*. Ei întreabă: care este acum rolul intelectualității în modernizarea statului moldovenesc?

Răspunsul poate fi scurt: nespus de important. Societatea îi unește pe oameni în jurul ideilor și scopurilor mărețe. Întregul potențial al culturii este pus în serviciul omului. Dar, în reînnoirea societății, în purificarea ei de tot ce înseamnă corupție și mafie, de tot ce împiedică democratizării, crește în mod firesc rolul intelectualității,

căreia, prin însăși natura ei, îi sînt proprii spiritul critic, entuziasmul creator, capacitatea de a făuri, de a accelera, dacă vrei, procesele societății. Aceasta și determină astăzi locul său în viață.

*Intellectualul trebuie să se consacre intereselor comune ale oamenilor.* Acest postulat este atît de important anume din cauza că adeseori nu se afișează lozinca independenței absolute a personalității de societate, ceea ce este foarte periculos pentru un intelectual. Filozoful german Lessing amintește de o veche parabolă care suna cam astfel: „Dumnezeu l-a întrebat pe om: ce preferi tu – adevărul sau căutarea adevărului?” Omul a răspuns: „Căutarea adevărului, deoarece posedarea lui este un privilegiu al lui Dumnezeu.”

*Toți sîntem oameni. Și interpretînd astăzi această parabolă, trebuie să înțelegem, că anume căutarea adevărului, dialogul, dorința de a-l înțelege pe altul face să progreseze civilizația.* Lipsa acestui avînt dă naștere dogmatismului, fanatismului și automulțumirii, autoîncîntării – lucruri incompatibile cu noțiunea de intelectualitate. Astăzi aceste calități sînt deosebit de necesare oamenilor ocupați de ideologie, cultură, literatură, știință. Doar se știe, că ei urmează să sporească, în primul rînd, potențialul intelectual în procesul de democratizare a țării.

*Intellectualitatea trebuie să avertizeze* că există un proces care amenință civilizația – folosirea fără rațiune, în scopuri egoiste, a științei și tehnicii. Noi avem scriitori și militanți devotați pe tărîm obștesc, care se alarmează pentru destinele științei și culturii.

Dar pătrunderea de simțul răspunderii pentru viitorul civilizației nu trebuie să fie o datorie a zece sau a unei sute de oameni

cu un mod progresist de a gîndi. Cînd acest sentiment va stăpîni masele, devenind acțiune, atunci vom putea spune că *a venit timpul intelectualității.*

Acest timp urmează să parcurgă o cale anevoioasă și îndelungată. De ce? Răspunsul este foarte simplu, căci astăzi nici școala, nici instituțiile din sfera culturii nu cultivă la copii, adolescenți, tineret capacitatea necesară de a înțelege și de a trăi rațional în mediul actual. Acum este foarte greu să găsești vreun tînar stăpîn pe rațiune, să se conducă de ea. O bună parte din tinerii de azi se conduc, din păcate, mai mult de senzație și de dorința de a trăi în bine.

Ritmurile dezvoltării tehnicii sînt foarte înalte. Dar trebuie să avem și capacitatea de a înțelege, că și cunoștințele tinerilor care absolvest școala medie sau cea superioară rămîn cu mult în urmă de aceste ritmuri. Un mare număr de absolvenți, deținînd diploma de studii de licență, nu-s în stare să se încadreze în procesul de producție, să elaboreze tehnologii noi, care ar corespunde standardelor țărilor înalt dezvoltate. Dorința de a însuși științele fundamentale nu-i prea dezvoltată. Afirm acest lucru cu mare tristețe și profundă îngrijorare, amintindu-mi aici și de spusele lui Dimitrie Cantemir, precum că „moldovenii nu sînt iubitori de științe, ci mai la toți le sînt și urîte. Și așa nici numele științelor și ale meșteșugurilor celor bune nu le sînt lor cunoscute. Și zic că oamenii cei învățați își pierd mintea. Și cînd voiesc ei să laude învățătura cuiva, zic așa că iaste nebun de știința cea multă. Și cel mai de ocară lucru iaste, pentru că zic, că numai preoților să cuvine să învețe, iară pentru mireni iaste destul să citească și să scrie, și să-și iscălească numele, și să știe cum își vor pune la izvod boii, caii, oile, stupii și

alte de acestea. Iară celelalte toate sînt netrebuitoare”.<sup>3</sup>

Poate și această lipsă de dorință de a însuși științele fundamentale este o cauză că se vorbește mult despre calitatea însușirii științelor, dar se face prea puțin, aș spune chiar, că există o discrepanță totală între cuvinte și fapte. Toată lumea vorbește despre inovații, dar cu toate acestea foarte puțin se face, pentru ca aceste apeluri să înceapă să se realizeze.

Actualmente, procesul de producție, tehnologiile lor necesită și cadre mai competente. Dar absolvenților noștri, care nu dispun de o pregătire adecvată, le vine greu să se angajeze la serviciu conform specialității obținute. De aceea sînt nevoiți să accepte și solicitările care nu au nimic cu profesia la care cîndva visaseră. Mulți dintre ei pot fi înțilniți în serviciul de pază. Acum în Moldova, fiecare cetățean, devenind om de afaceri cu un capital mai mare, consideră că trebuie să fie păzit, iar de aceștia, pe an ce trece, devin tot mai mulți și mai mulți. Și întreprinderile private, care tot nu-s puține, tot trebuie păzite de tineri bine dezvoltați fizic. Reiese că acești tineri nu se mai gîndesc la o dezvoltare intelectuală. Pentru ei este necesar să știe a folosi puterea fizică. Iată spre ce mergem.

În ultimii ani, și procesul de educație nu mai are dezvoltarea pe care o avea adineaori. În structura guvernului, organul central de specialitate se numește Ministerul educației, dar în ce colț al noțiunii date se află segmentul „educație”, mă îndoiesc dacă cineva din acest minister cunoaște. Măsuri de formare a individului, de dezvoltare intelectuală și fizică se desfășoară foarte puține și, în cele mai dese cazuri, nu corespund intereselor copiilor sau ale studenților. Infrastructura, în baza căreia ar putea să aibă loc astfel de activități,

lipsește, iar cea care a mai existat cîndva a fost distrusă. Astăzi, pentru ca un copil să poată să-și cultive unele calități pentru dezvoltarea sa intelectuală sau fizică, se cer bani și bani mulți... Organele administrației publice, în subordinea cărora se află instituțiile de învățămînt, turism și sport, trebuie să conștientizeze faptul că dezvoltarea intelectuală și fizică a copiilor nu poate fi întemeiată pe principii de comercializare sau prestată la „prețuri comerciale”, „de piață” chiar și în perioada de criză financiară sau economică.

Dacă Guvernul nu va întreprinde urgent măsurile necesare, pregătirea cetățenilor pentru viață și activitate va fi, eufemistic vorbind, insuficientă. Deci vom avea o țară, pe care va fi mai ușor de condus, dar o astfel de țară nu va avea nici un viitor. Și, ce este și mai periculos, vom pierde și acele firave sentimente de patriotism, de dragoste firească față de țară, se vor pierde și acele calități umane care încă s-au mai păstrat. Deci în funcție de gradul de educație, vom putea avea și o armată de ostași, care vor lupta cu curaj și cu simțul de patriot al țării, fără să ceară recompensare, fiindcă ei vor crede în idealurile statului, dar putem să avem în serviciul militar și mercenari, care vor ucide cu plăcere atît pe ai noștri, cît pe cei străini la același preț. Dar acestea vor fi servicii diferite. Iată de ce, dacă vom privi lucrurile doar prin prisma banilor, atunci cu banii totul și va rămînea, nu se va transforma nimic nici în creație artistică sau literară, nici în inovații, nici în formarea omului cu idealuri progresiste.

Credem că nivelul insuficient al educației în țară este unul dintre factorii principali de plecare a tinerilor noștri la studii peste hotare. Potrivit datelor de care dispune statistica noastră, în ultimii zece-



cincisprezece ani tot mai mulți studenți și elevi își fac studiile în țările vecine, instituțiile de învățământ ale cărora le deschid larg ușile.

Încă una din cauzele, care conduc la nivelul insuficient al educației și dezvoltării gradului de cultură, constă în faptul că la studenți și elevi nu sînt cultivate necesitatea și satisfacția de a citi literatură, interesul de a ști cît mai multe din toate domeniile de activitate a lumii intelectuale, doar rațiunea se bazează pe schimbul de informație și limbă. Anume cartea este cel mai important instrument de schimb al informației. Cu mult înainte, începînd cu vremurile lui Homer, exista o tradiție orală: oamenii ședeau și ascultau schimbul, care în formă artistică, prin legendele epocilor trecute, transmiteau experiențele și cunoștințele acumulate. Mai apoi, a apărut scrisul, iar apoi, eună cu acesta – și cititul. Tradiția orală a decăzut denit, iar acum se stinge și tradiția cititului. Luați, din curiozitate, și citiți corespondența marilor savanți ai secolului trecut și vă veți convinge din cîte mii de scrisori s-a constituit moștenirea lor. Dar e va rămîne după generația noastră. De ce eseje vor fi transmise generațiilor viitoare?

Deprinderile de a citi trebuie formate din fragedă copilărie. Unele analize ale dezvoltării copiilor și adolescenților ne demonstrează că în școlile noastre există un mare număr de elevi ai claselor III-IV care citesc pe silabe. Ar fi naiv să afirmăm că acești copii își petrec timpul liber ocupîndu-se de lectură. În al doilea rînd, dacă cu vîrsta 8-10 ani în urmă în fața calculatorului stăteau, în fond, studenții și adulții, acum, după cum arată rezultatele cercetărilor, calculatorul este folosit zilnic și ore întregi de către elevii claselor primare. Chiar și părinții nu învață copiii să citească.

Numai 10% din părinți le citesc copiilor de vîrstă preșcolară, iar elevilor – numai 0,2%. Unii consideră că dacă copilul a învățat să citească pe silabe, mai departe va citi singur. Sarcina părinților, ca și a școlii, este de a face ca cititul să devină o necesitate vitală. Adolescenții și studenții citesc foarte puțină literatură artistică, clasică și contemporană.

Apropo, cu mulți ani în urmă, am citit, apoi am recitit de nenumărate ori romanul genialului prozator clasic englez Charles Dickens „Bleak House” („Casa sumbră”), în care autorul descrie cu lux de amănunte sistemul judiciar antiuman din Marea Britanie. Romanul acesta este, dacă vreiți, o adevărată exegeză metodică a practicii judiciare din Anglia sec. XIX. Pe parcursul a mai mult de 30 de ani, am tot întrebat cît pe un jurist din republica noastră dacă a citit sau a auzit, cel puțin, de această capodoperă, pe care L. N. Tolstoi a numit-o „unica proză talentată a sec. XIX”. Din păcate, n-am auzit niciodată un răspuns pozitiv...

În scopul **dezvoltării fizice a omului**, ar trebui ca conducerea organelor administrației publice să acorde o atenție mai mare dezvoltării educației fizice și a sportului. În programele lor de activitate se cer a fi formulate clar și concret sarcinile privind păstrarea bazei tehnico-materiale existente și crearea unei noi baze, mai moderne pentru dezvoltarea culturii fizice de masă și a sportului, asigurarea accesibilității bazinelor, complexelor sportive, sălilor de antrenament pentru toți membrii societății etc. Este necesar de luat măsuri concrete de înviorare a activității de atragere a copiilor și tineretului în asociațiile de copii și tineret, în școlile sportive pentru copii și tineret, la activitatea cluburilor din zona locului de trai, la



restabilirea activității cluburilor turistico-sportive, instituțiilor sportive de întremare, taberelor pentru copii, crearea unei rețele a bazelor de odihnă accesibile pentru păturile largi ale populației, punerea la punct a unui sistem al activității sportive de masă și de odihnă pentru oameni cu posibilități fizice limitate etc.

În ultimii ani, în țară se simte tot mai mult necesitatea folosirii spațiului informațional pentru dezvoltarea umanitară a societății, implementării unui sistem eficient de protecție a rețelelor, mijloacelor de informare în masă și de telecomunicații, precum și a rețelelor de computere împotriva reclamei dăunătoare și periculoase, propagării violenței și pornografiei, interzicerii unor genuri de reclamă în Moldova.

Organele respective ale statului ar trebui să prevadă ca, în cazul apariției unui număr mare de publicații, programe informaționale independente, să pună în mod serios problema existenței surselor de informare care vor asigura nemijlocit propagarea idealurilor naționale, ideilor edificării statului, creării valorilor, ceea ce este extrem de necesar, în primul rând, tineretului. Doar se știe, că *majoritatea democrațiilor occidentale posedă și controlează o anumită parte din mijloacele de informare în masă, acordându-le condiții prioritare pentru funcționare.*

**Intellectualizarea țării** presupune dezvoltarea și administrarea umanitară a țării. Cu toată prioritatea economiei și politicii, cu tot caracterul acut al problemelor sociale concrete, acum este necesar să fie realizat, în primul rând, *programul dezvoltării și administrării umanitare a societății.*

Nu este vorba de renunțarea la

reforme economice și de piață ca atare, ci de deplasarea principală a accentelor în politica statală.

**Sferele umanitară și socială** trebuie să devină predominante, deoarece fără modificarea psihologiei cetățenilor, fără a le forma obiective sociale corespunzătoare, criterii estimative de orientare, nu putem conta pe participarea lor activă la orice procese edificatoare de stat.

Guvernul, organele municipale trebuie să țină seama în permanență în activitatea lor de *rolul culturii politice a oamenilor.* Aici se au în vedere două probleme.

**Prima.** *Omul a fost și rămîne o ființă politică.* El a creat societatea, a creat statul. Datorită activității sale au fost perfecționate relațiile sociale, relațiile politice. Omul a fost și rămîne o ființă politică, chiar dacă el nu s-a aflat la conducerea statului, n-a făcut parte dintr-un partid sau altul. Omul a avut întotdeauna atitudinea sa față de stat, față de formele de guvernare. Astăzi deseori putem auzi că *societatea este prea politizată.* Într-adevăr, în societatea contemporană, datorită nivelului înalt de înfonmatizare, orice om, deși nu este deputat, consilier, nu este funcționar de stat, „participă” la ședințele Parlamentului, la ședințele Guvernului, ale consiliului municipal, orășenesc, raional. Deși nu toți oamenii participă la nîtinguri, la mișcări politice, ei au totuși viziunea lor politică. Uneori noi înțelegem prin politizarea societății ceva negativ, ceea ce nu este corect. Politizarea societății ne vorbește despre maturitatea ei, despre gradul înalt al conștiinței politice.

Capacitatea guvernării de stat și a conducerii locale depinde în mare măsură de participarea cetățenilor la viața obștească a statului. Într-o societate democratică, implicarea cetățenilor în viața politică și în

toate treburile statului trebuie să devină testul fundamental al legitimității guvernamentale.

**A doua. Participarea cetățenilor** trebuie să reprezinte o strategie a dezvoltării axate pe rolul esențial pe care oamenii urmează să-l joace în toate domeniile vieții sociale. Dezvoltarea socială trebuie să aibă drept scop lărgirea posibilităților de opțiune a cetățenilor. În fond, coparticiparea înseamnă că *cetățenii se implică*, într-o anumită măsură, în procesul de luare a deciziilor în domeniile economic, social, cultural și politic, în tot ceea ce le afectează existența. Asupra unora dintre aceste probleme *ei pot exercita un control direct*, asupra altora - un control parțial, indirect, dar este important ca ei să poată avea acces la procesul adoptării deciziilor. Nu consider că se procedează corect atunci, când la ședințele consiliului municipal, chiar și ale Guvernului, Parlamentului, atunci când se examinează problemele la care au o atribuție concretă oamenii de rând, nu participă și unii reprezentanți ai comunităților locale. Se examinează, de exemplu, chestiunea cu privire la dezvoltarea economică și reducerea sărăciei și nu este invitat la ședința Guvernului sau a Parlamentului nici un reprezentant al păturilor vulnerabile ca să asculte și el cum sînt conștientizate în organul superior de stat respectiv nevoile „celor mulți”.

Problema se pune mai principal în cazul administrației publice locale care, prin natura sa, este mai apropiată de cetățean și care își bazează legitimitatea pe cetățean. Participarea cetățeanului nu trebuie redusă doar la simpla exprimare a opțiunilor electorale, la desemnarea democratică a aleșilor și organismelor puterii locale, ci trebuie creat un *parteneriat continuu* între

cei aleși și public.

Perfecționarea managementului în administrația publică locală *presupune stabilirea și perfecționarea mecanismelor de consultare și de participare a publicului*. O participare reușită nu apare însă spontan, mai ales atunci, când partenerii implicați nu posedă experiența acestui gen de acțiune civică. Este importantă existența unor forme de încurajare, de susținere, pentru ca metodele de coparticipare să aibă succes. În acest sens, trebuie organizată o “infrastructură” a participării, pornind de la chestiuni dintre cele mai simple (evoluarea în fața unui auditoriu, conducerea unei reuniuni, corespondența etc.) pînă la chestiuni complexe, legate de luarea deciziilor.

Rolul *factorului civic* constă în a-și *coopta un partener*, pentru a înlătura obstacolele care îl mențin pe cetățean departe de activitatea publică. *Condițiile esențiale* în acest proces sînt: transparența activității organelor administrației locale, informarea periodică a cetățenilor cu privire la activitățile desfășurate sau în curs de desfășurare, motivarea acestora și consultarea publicului cu privire la reglementările propuse de administrația locală. Prin urmare, atît crearea unor organe consultative, cît și desfășurarea activităților legate de publicitate și transparență sînt obligatorii pentru autoritățile administrației publice.

*Grupurile de cetățeni, asociațiile consumatorilor, syndicatele, comunitățile și alte grupuri pe interese pot conlucra cu autoritățile locale în baza principiului continuității, pentru a influența și controla procesul adoptării deciziilor*, modul în care sînt gestionate interesele comunităților locale.

*Eforturile întru sporierea participării*

cetățenilor la guvernare pot fi încurajate de legile în vigoare, oficiile pentru plîngerii, birourile pentru cazuri urgente și alte unități similare. Principiul de bază constă în aceea ca publicul, presa și grupurile pe interese să supravegheze mai activ acțiunile organelor de conducere. Astfel, deciziile vor fi mai puțin afectate de abuzuri sau de acțiuni ilegale. În acest sens, H. Cleveland a lansat o formulă succintă: "Cel mai bun antidot contra iresponsabilității este sinceritatea". Întrebarea clasică pe care acesta o adresa fiecărui manager era: "Dacă această acțiune e destinată controlului public riguros, voi mai simți eu că e anume ceea ce ar trebui să fac și cum ar trebui să fac acest lucru?"<sup>4</sup>

O practică reușită în ceea ce privește accesibilitatea a fost acumulată în *Statele Unite ale Americii*. Încă în anul 1967, în Florida, izbucnirea valului de interes al publicului pentru transparența activității de guvernare a impus decretarea așa-numitei legi "Lumina soarelui", iar ulterior legile ședințelor deschise au fost adoptate în toate statele americane, asigurînd accesul cetățenilor la ședințele organelor guvernamentale.

În același spirit al ședințelor deschise activează și arhivele accesibile tuturor. În prezent, toate statele din SUA dispun de modalități legiferate pentru examinarea documentelor oficiale. Ele au menirea să înlăunsească accesul publicului la elaborarea documentelor oficiale.

O răspîndire largă a căpătat în SUA adoptarea documentelor de procedură colectivă, care, de obicei, prevăd enunțul public al legii și al deciziei propuse, făcînd, astfel, posibile comentariile cetățenilor. Unele state chiar oferă cetățenilor dreptul de a înainta birourilor administrative

propuneri pentru revizuirea unor legi și adoptarea unor reglementări sau amendamente.

Sînt binevenite asemenea forme de participare a cetățenilor, foarte populare în unele țări, cum ar fi, de exemplu: comitetele consultative, care pot studia unele probleme și pot oferi soluții sub forma unor sfaturi și recomandări în scris sau oral, sondajele de opinie - o cale eficientă de testare a opiniei publice.

Vorbînd despre participarea cetățenilor la activitățile social-politice, economice și culturale, trebuie să menționăm două momente importante. **Primul.** Această participare este, în general, o activitate preluată de clasa mijlocie de la cei cu statut socioeconomic superior și ea necesită susținere și stimulare. **Al doilea.** Participarea cetățenilor poate fi constructivă, activă sau pasivă. Dacă un proiect social, eventual benefic comunității, tinde să devină un mijloc de vehiculare a unor interese anumite, publicul nu mai poate avea obligații față de proiect și nici nu va acorda legitimitate unei puteri executive, care ar accepta un asemenea procedeu. De obicei, în asemenea cazuri, cetățenii manifestă un comportament distructiv, neglijînd participarea activă sau chiar renunțînd la asemenea împluterniciri.

Așadar, programul de activitate, în primul rînd, al Guvernului trebuie să țină seama de factorul uman, în general de „natura umană”. Acum, mai mult decît oricînd, din partea organelor publice se cere o activitate cît mai concretă față de necesitățile oamenilor și cît mai iscusită de utilizare a lor din punct de vedere social atît în eșaloanele de sus ale puterii, cît și la întreprinderi, instituții etc. Cu alte

cuvinte, este vorba de o pricepere chibzuită de a organiza o activitate amplă cu un scop și cu un comportament motivat, adică de o cultură organizatorică suficientă, care să se manifeste în interacțiunea tuturor obiectelor nominalizate și în părțile și elementele structurale din interiorul lor.

Sarcina noii generații de administratori practici și savanți în domeniul administrației publice, în primul rînd, a celor din cadrul Academiei de Administrare Publică de pe

lingă Președintele Republicii Moldova e să propună ceva nou, care ar genera grija guvernanților față de oameni, să efectueze schimbări în ceea ce s-a învechit în viața socială și nu mai servește progresul. Este vorba de construirea unei noi societăți deschise, orientate spre om, în care cetățeanul ar fi subiect, și nu obiect al proceselor social-politice.

Urmînd anume acest curs, statul va reuși să rezolve cu succes problema strategiei dezvoltării omului.

## BIBLIOGRAFIE

1. Constituția Republicii Moldova, Chișinău, 2000.
2. Legea serviciului public nr.443-XIII din 04.05.95.
3. Legea privind administrația publică locală nr.123-XV din 18.03.2003, Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.49 din 19.03.2003.
4. Dimitrie Cantemir. Descrierea Moldovei, Chișinău, Literatura artistică, 1988.
5. Маркс, К., Энгельс, Ф. Соч., том.3.
6. Declarația Universală a Drepturilor Omului din 10 decembrie 1948.
7. Ion Ustian, „Omul produce scopuri”. Ed. Cartea Moldovei, Chișinău, 2000.
8. Mărgineanu I. Economia politicilor sociale, București, 2000.
9. Bulgaru, M. Aspecte teoretice și practice ale asistenței sociale. Chișinău, 2003, CE USM.
10. Chitroagă Z. „Reflecții despre criza culturii” în revista „Administrarea Publică”, nr.2, 1998.
11. Сорокин, Питирим. Человек. Цивилизация. Общество. Москва, 1992.
12. Бургалин А.И. Будущее переходной экономики – экономика для человека, «Вестник Московского Университета», серия 6 «Экономика», том.4, 1993.
13. Корчегин В. Роль здравоохранения в производстве трудовых ресурсов. «Вопросы экономики», 1984, № 12.

## NOTE

<sup>1</sup> Ion Ustian, „Omul produce scopuri”. Ed. Cartea Moldovei, Chișinău, 2000. - P.129.

<sup>2</sup> Vezi: „Săptămîna”, revistă economico-social-politică, S.R.L. din 18 septembrie 2009.

<sup>3</sup> Dimitrie Cantemir. Descrierea Moldovei, Chișinău, Literatura artistică, 1988. - P.158-159.

<sup>4</sup> Harlan Cleveland. “How do you get everyone in on the act, and still get some action”, “Înregistrări educaționale”, Vol.55, nr.3, Vara anului 1974, pag.117-182.

# EVOLUȚIA SOCIETĂȚII INDUSTRIALE SPRE CEA POSTINDUSTRIALĂ

Teodor POPESCU,

doctor în științe istorice, conferențiar universitar, șef Catedră științe administrative, Academia de Administrare Publică de pe lângă Președintele Republicii Moldova

## SUMMARY

*The constant changes, which have been taking place in the society in the course of its existence, prove that the evolution of humanity has never stopped. The industrial society, as a developmental stage of the human society, started with the Industrial Revolution in England and the Great French Revolution, both of which occurred in the second half of the XVIII century. It went through more stages of State development and organization and reached the highest performance in all the domains of social and economic life by the second half of the XX century. In the last quarter of the previous century, the transition process to a new height – the post-industrial society – had its start. It bore more names, the last being the informational society, having at its foundation the whole arsenal of the technical and scientific progress.*

*Nowadays, an extremely complicated process, formed of such elements as development, perfection, and modernization, is taking place in the post-industrial society, which has attained unheard of performances in the development of the civilization. The tendency to a higher perfection is the imperative of the time and of the development of the modern society.*

Transformările social-politice radicale din anii '90 ai secolului trecut din țările fostului sistem socialist vor intra în istorie ca o etapă de revenire la procesul evolutiv firesc de dezvoltare a societății.

Evoluția de la o etapă la alta, de la societatea preindustrială la cea industrială, iar în prezent - spre cea postindustrială, în spațiul occidental, a avut loc pe parcursul mai multor secole, purtând un caracter firesc, iar pe alocuri contradictoriu, zbuciumat desfrurându-se, în fond, în fonnă de valuri pe întregul parcurs al dezvoltării umanității. Schimbările permanente, într-o formă sau alta, în cadență diferită, denotă că evoluția societății umane n-a

încetat niciodată. Modernizarea structurilor social-economice, politice și culturale a început în timpurile cele mai vechi, luind o amploare deosebită prin manifestările Epocii Renașterii, idealurile cărora au fost expuse de curentul iluminist, care a elaborat și a cizelat marea idee a egalității tuturor oamenilor în fața legii, idealul democrației politice, pregătind și apropiind astfel revoluțiile burgheze și constituirea societății moderne.

În literatura de specialitate sînt expuse pe larg etapele dezvoltării societății umane. Reproducem sumar una dintre cele mai răspîndite variante.

Prima etapă e cunoscută cu denumirea

de *societate agrară*, care se încadrează în parametrii epocii medievale, constituind sistemul feudal.

A doua este *societatea industrială*, cuprinsă între cea de-a doua jumătate a sec. XVIII și cea de-a doua jumătate a sec. XX, cunoscută în istorie ca societatea capitalistă liberală, întemeiată pe valorile sistemului de producție capitalist: raționalism, individualism, progres, industrializare, proprietate etc. cu toate particularitățile sale în timp și spațiu.

A treia este *societatea postindustrială capitalistă modernă*, începutul căreia datează cu anii '70 ai sec. trecut, în cadrul căreia sînt încorporate țările cu un înalt grad de dezvoltare economică, socială și politică.

Clasificarea dată nu era acceptată întocmai după anul 1917 în fosta Uniune a Republicilor Sovietice Socialiste, apoi și în țările Europei Centrale și de Est după cel de-al II-lea război mondial, dat fiind faptul că sociumului din acest spațiu i se impunea conștientizarea conceptului cu privire la constituirea unei noi societăți - celei socialiste, net superioare societății capitaliste. Pentru ca societatea dată să fie acceptată, conform ideologiei comuniste, trebuiau inventate și unele etape de constituire, dezvoltare și consolidare a noului sistem social. Așadar, prima - a fost etapa incipientă, de trecere de la capitalism la socialism. A doua - etapa sau faza socialismului prematur și a treia - faza socialismului dezvoltat, după care urma să fie instaurată faza comunismului.

La intersecția anilor '90 ai sec. trecut, experimentul cu privire la constituirea societății socialiste s-a prăbușit cu toate etapele sale de dezvoltare. Deja după anul 2000, comunitățile naționale din acest spațiu au început să revină la evoluția firească

de dezvoltare, fără impunerea unor etape artificiale.

Astfel, revenind la noțiunea de societate postindustrială, menționăm că ea a apărut în circuitul social-politic și economic relativ nu demult. Neînțînd o discuție în amănunte, vom încerca să expunem un scurt istoric asupra evoluției termenilor „*societate*”, „*societate industrială*”, „*societate postindustrială*”.

Așadar, noțiunea de societate, în sensul actual al cuvîntului, s-a constituit ca valoare, unitate, structură socială și inclusă în circuitul cultural-politic abia pe parcursul secolelor XVII - XVIII. Cu toate că atît pînă la acea perioadă, cît și după, la diferite etape de dezvoltare, paralel cu termenul dat înfilnim și noțiunea de societate civilă. În prezent, ambele noțiuni au conținutul lor de sine stătător și sînt folosite pentru explicarea diferitelor aspecte ale *complexului socium*.

Menționăm că ultima noțiune mai este cunoscută sub două aspecte:

- primul - societatea civilă ca o totalitate de instituții și relații nepolitice;
- al doilea - societatea civilă care întruchipează un ideal, model de societate a viitorului, cu tot ansamblul de valori democratice (societate a oamenilor liberi și suverani, cu depline drepturi politice și civice, cu participarea activă în viața politică a societății, cu expunerea liberă a convingerilor și dreptul la liberă asociere, cu dreptul la autonomie, informație, independență etc.).

Referindu-ne la termenul de *societate*, putem menționa că încă din timpurile cele mai vechi el era cunoscut sub un alt aspect. Societatea avea un statut de grup, formațiune aleasă, cultă, superioară, respectată. Se vorbea, precum că membrii acestora proveneau din viță regală,

aristocratică, din clasele dominante.

Oamenii simpli nu erau incluși în componența unei astfel de societăți. Ea era formată numai dintr-o parte neînsemnată a populației comunității, din minoritate. Chiar și în Grecia antică societatea democratică era formată numai din oamenii liberi. Sclavii, femeile, copiii, cu toate că formau majoritatea populației, nu făceau parte din această categorie. Din cele menționate putem constata că societatea era alcătuită dintr-o minoritate situată pe poziții privilegiate față de majoritatea populației. Această caracteristică s-a menținut pînă în sec. XVII-XVIII.

Termenul de *societate* cu sens nou a început să fie folosit pe larg în țările europene, apoi și peste hotarele lor, după Marea revoluție franceză (1789-1794), care a schimbat fața politică a Europei. Acest termen reflecta deja o nouă formațiune, alcătuită din diverse grupuri de populație, cu un anumit grad de organizare și conștiință, care se impunea deja ca o forță socială.

Un rol deosebit în activitatea acestor grupuri le revenea oamenilor simpli (adică, majorității populației) care se încadrau tot mai activ în viața politică a societății.

Folosirea pe larg a noțiunii de *societate*, cu sens nou - ca o uniune, asociație a oamenilor de pe un anumit teritoriu cu relații social-economice și politice stabile la diferite niveluri coincide în plan istoric cu perioada desfășurării revoluției industriale.

Revoluția industrială din Anglia și Revoluția Franceză (1789), ambele din a II-a jumătate a sec. XVIII, au dat naștere unei noi etape, de lungă durată, în dezvoltarea sistemului social, cunoscută cu numele de societate industrială.

Societatea industrială a apărut în arenă,

înlocuind-o pe cea agrară. Începutul a fost pus, după cum s-a menționat, de revoluția industrială. Primul produs al revoluției industriale moderne a fost în domeniul industriei textilelor. În această ramură, pentru prima dată s-a trecut de la munca manuală la cea mecanică, de la manufactură la fabrică, pusă în mișcare de energia aburilor. Mașinile cu aburi au făcut o revoluție în industrie, ceea ce a contribuit la evidențierea primei etape a societății industriale.

Sursa de energie bazată pe aburi a pus în mișcare principalele mijloace de locomotie pentru timpul respectiv: locomotiva și vaporul. O amploare necunoscută pînă atunci în istoria omenirii a căpătat construcția căilor ferate. Se dezvoltă cu pași rapizi industria extractivă (mașinile de aburi aveau nevoie de cărbune, fier, alte minereuri). În societate apăreau noi și noi ramuri industriale, cum este cea de construcție a mașinilor, industriei bunurilor materiale etc. Astfel, procesul de industrializare început în toate sferele vieții societății s-a dezvoltat cu un ritm accelerat pe tot parcursul sec. XIX.

Putem menționa că deja spre sfîrșitul sec. XIX în producția industrială a fost antrenată o nouă sursă de energie - cea electrică, care a pus baza unei trepte noi - celei de-a doua, în dezvoltarea industriei.

Noua sursă de energie a contribuit la apariția noilor ramuri industriale de producție de aparate, tehnologii, instalații electrice etc. S-a trecut pe larg la folosirea petrolului ca sursă de energie. A demarat o eră nouă în domeniul transporturilor - a apărut automobilul. Un nou avînt au luat industria metalelor neferoase, industria chimică, farmaceutică etc. Ritmul de dezvoltare a societăților bazate pe procesele industrializării și modernizării tuturor

ramurilor din economiile naționale a continuat să sporească pe tot parcursul primei jumătăți a sec. XX. În baza industrializării, mecanizării, chimizării, electrificării, societatea industrială a atins performanțe necunoscute în istorie.

Vorbind despre societatea industrială, aceasta nu înseamnă deloc numai aspectul industrializării. Pe parcursul celor două secole de evoluție au avut loc schimbări de proporții în toate domeniile vieții societății. Menționăm numai unele dintre cele mai importante: modernizarea continuă a industriei mecaniciste; implementarea și cizelarea tuturor formelor economiei de piață; formarea și fortificarea unei noi structuri a societății, de clase și grupuri sociale în locul stărilor sociale; apariția și dezvoltarea continuă a elementelor democrației politice; constituirea mentalității și a spiritualității moderne etc. În aceeași perioadă de timp a sporit considerabil productivitatea muncii omenesci. Mașina, fiind mai productivă decât forța fizică umană necalificată, a dat posibilitate factorilor de creștere generală a cantității, calității și varietății produselor atât industriale, cât și ale celor agricole, puse la dispoziția societății, pentru desfacerea la un nivel mai înalt a necesităților oamenilor. A nune revoluția industrială a provocat începutul procesului de creștere a posibilităților trecerii spre o viață civilizată pentru o parte considerabilă a societății. Astfel de rezultate au fost atinse numai de o parte din țările occidentale dezvoltate, către anii 60-70 ai secolului trecut, cunoscută cu numele de societate a bunăstării.

În prezent, societatea industrială, ca unitate integrală multiaspectuală, nu poate fi înțeleasă fără fenomenul economiei de piață. Economia de piață s-a dezvoltat,

cizelat și structurat odată cu dezvoltarea capitalismului, cu toate că elementele sale persistau în relațiile sociale și până atunci. În prezent, pentru toți este cunoscut faptul că majoritatea absolută a produselor și a multiplelor tipuri de servicii ajunge la consumator prin intermediul pieței, iar orice schimb de mărfuri, servicii este intermediat prin Măria sa „banul”, acumulat în capital. Datorită acestui fenomen, economia de piață, de schimb și relații, de acumulare și investiții de capital este numită și piața capitalistă, care a devenit un element inalienabil al sistemului capitalist liberal al societății industriale.

Societatea industrială și-a schimbat în mod evident pe parcursul ultimelor două secole și structura socială. În locul multiplelor stări sociale caracteristice evului mediu (lorzi, marchizi, baroni, conți, viconți, oamenii din starea a treia etc.), societatea ca ansamblu s-a dispersat în două mari categorii sociale: burghezia și proletariatul. Pe parcursul celei de-a doua jumătăți a sec. XIX și primei jumătăți a sec. XX, proletariatul, din forță majoră producătoare de mărfuri materiale care, la rîndul său, nu avea ce pierde decât brațele sale de muncă (după expresia lui K.Marx), s-a transformat treptat în clasă muncitoare, care tindea deja spre un loc decisiv în societate. Pe la mijlocul secolului trecut clasa muncitoare a ajuns în faza maturității și, epuizîndu-și potențialul revoluționar, ea s-a inclus în procesul de fortificare a sistemului industrial capitalist, asigurîndu-și, în felul acesta, condiții normale de viață și activitate. Clasa muncitoare s-a transformat într-o nouă categorie socială – clasa de mijloc.

În structura socială a societății industriale moderne a crescut ponderea numerică a clasei de mijloc, precum și



importanța socială a acesteia, devenind factorul de echilibru și de stabilitate a întregului sistem social. Este cunoscut că clasa de mijloc este formată dintr-un amalgam de structuri mari și mici, raportul și relațiile cărora se constituie pe baza democratică. Așadar, societatea industrială modernă este o societate democratică care se bazează pe principiile fundamentale ale statului legiferat prin voința poporului în temeiul egalității tuturor cetățenilor în fața legii și a dreptului oricărei grupări sociale (asociații, partid) de a-și reprezenta interesele și conceptele proprii în arena politică.

Sistemele social-politice ale țărilor cu un înalt grad de dezvoltare s-au constituit treptat, într-un lung proces de perfecționare și modernizare nu numai industrială, dar și instituțională. De exemplu, procesul de recunoaștere a egalității tuturor cetățenilor în fața legii a demarat, începând cu Declarația drepturilor din Anglia (1688), urmat cu un secol mai târziu de Declarația de independență a Statelor Unite ale Americii (1776) și Declarația drepturilor omului și ale cetățeanului din Franța (1789). Apoi, au fost necesare încă două secole pentru ca acest proces să fie finalizat și cunoscut de toată lumea prin Declarația Universală a Drepturilor Omului (1948), înregistrată în Carta ONU, precum și în Declarațiile privind Drepturile Omului adoptate la Helsinki (1975) și Viena (1989).

Pe parcursul ultimelor decenii s-au afirmat și continuă să se perfecționeze și alte valori democratice caracteristice societății industriale ca sistemul parlamentar, pluralismul politic, separarea puterilor etc. La fel a evoluat și dreptul de vot universal. Pentru ca acest drept să devină o realitate, a fost nevoie de o perioadă de secole. De exemplu, în anul

1800, în Olanda, participau la alegeri numai 19 % din populația matură, către anul 1900 participau deja 63%, iar dreptul general de participare la alegeri bărbații l-au câpătat abia în anul 1917, iar restricțiile de participare la alegeri au fost anulate abia în anii '50-'70 ai secolului trecut. Dreptul femeilor de participare la alegeri a fost obținut în SUA în anul 1918, în Germania, Olanda – 1919, în Franța – 1944, Grecia – 1956, iar în Elveția – țara cu tradiții democratice vechi - în anul 1971. Așadar, procesul de a obține dreptul la votul universal s-a încheiat în țările industrial dezvoltate, democratice, moderne la începutul jumătății a doua a secolului trecut, pe cînd perfecționarea sistemului electoral continuă în toate țările pînă la momentul actual.

Cele expuse ne permit să constatăm că dezvoltarea societății umane, inclusiv a societății industriale, nu poate fi caracterizată ca un marș triumfal spre culmile atinse în tehnică, știință, economie, cultură etc. către mijlocul sec. XX. În esență, acesta a fost un proces evolutiv de secole, destul de dificil, prin salturi, deseori contradictoriu. Către anii '70 ai secolului trecut tipul de societate cunoscut în istorie ca societate industrială a ajuns la nivelul deplinei maturități. Societatea industrială devine matură doar atunci cînd în baza înaltei productivități a muncii, precum și a producției industriale de masă formează un belșug de produse ce asigură consumul la un nivel net superior cunoscut pînă atunci pentru toți membrii comunității.

Menționăm și faptul că societatea industrială de la începutul celei de-a doua jumătăți a sec. XX mai poate fi înțelinită cu numele „societate de consum” sau „societate deschisă”. Anume la acest nivel de dezvoltare se pune baza unei noi societăți

sau construcții sociale cunoscută deja cu numele de postindustrială. Trecerea de la o societate la alta nu are o demarcare specială. Însă în interiorul sistemului dat, în perioada deplinei maturități, încep să apară simptomele, elementele noului sistem, superior, organizat pe noi principii. Noul sistem - societatea postindustrială - demarează paralel cu a doua revoluție industrială cunoscută în istorie cu numele de revoluția tehnico-științifică (RTȘ).

Constituirea noului tip de societate - a celei postindustriale - prezintă, în viziunea specialiștilor, un proces accelerat de dezvoltare totală și, evident, de lungă durată, început deja în cele mai dezvoltate țări ale lumii, însă departe de a fi încheiat. Noțiunea de societate postindustrială în limbajul cotidian este întâlnită sub diferite nominalizări: societate tehnocratică, societate programată, deschisă, informaționalizată, constituită pe o democrație participativă și o economie socială de piață etc.

Începutul, baza societății postindustriale au fost puse de cibernetică - știința autoconducerii, autocontrolului, autocorecției sistemelor, întemeiată de un grup de specialiști sub conducerea lui Norbert Wiener, pe la mijlocul secolului trecut. Noua societate a apărut avînd la temelie succesele obținute în epoca societății industriale care a durat aproximativ două secole. Începînd cu producția mecanică (bazată pe mașina cu aburi), apoi trecînd la procesele mecanizate, folosind noua sursă de energie - curentul electric, producînd, astfel, o varietate de producție industrială, și nu numai, necunoscută pînă atunci. Societatea postindustrială intră în istoria omenirii deja nu numai ca un complex mecanizat, ci și automatizat, activitățile cărui se bazează pe

mașina automatizată. Ce prezintă această mașină? În fond, ea este, în primul rînd, un robot, dotat cu „creier” artificial, numit software, capabil să elaboreze comenzi. În al doilea rînd, are „senzori” (dispozitiv ultrasensibil) apti să culeagă tot felul de informații, și în al treilea rînd, e dotat cu organe de execuție, care îndeplinesc comenzile elaborate de creier și culese de senzori.

Această descoperire a avut efect de revoluție în lumea producției, fiind extinsă mai apoi în toate domeniile vieții sociale.

Mașina automată, grupurile de mașini, instalațiile, întreprinderile automatizate în raport cu mașinile mecanice au schimbat radical situația, sporind considerabil nivelul calitativ și cantitativ al producției și serviciilor, atingînd parametrii inaccesibili pentru producătorii manuali sau mecanici. Automatizarea proceselor presupune o creștere a productivității muncii de cîteva ori în comparație cu epoca societății industriale (mecanice), deschizînd noi perspective ale dezvoltării sociale.

Schimbările spectaculoase din ultima etapă a epocii mecanice (societatea industrială) și trecerea treptată, dar într-un ritm accelerat, la procesele automatizării producției au loc concomitent cu desfășurarea și în baza rezultatelor revoluției tehnico - științifice (RTȘ). În această perioadă continuă să se facă noi descoperiri în știință și tehnică, au fost obținute performanțe în implementarea rezultatelor investigațiilor în diverse domenii, au fost elaborate tehnologii noi, avînd la bază o nouă sursă de energie - cea atomică. Un imperativ al timpului în procesul de dezvoltare și modernizare a producției a devenit înlocuirea materialelor vechi cu altele noi, net superioare celor precedente. Aceasta a contribuit la apariția

noilor tipuri de industrii ca cea de producere a materialelor sintetice, însușirile cărora sînt cu mult mai valoroase față de cele naturale, devenite pe parcursul timpului mai scumpe, mai dificile cu extragere costisitoare etc.

Evoluția societății postindustriale moderne se materializează prin folosirea din plin a elementelor RTȘ cum este cibernetica, automatica, electronica, informatica, materialele sintetice etc. Aceste valori, instrumente tehnico-științifice prezintă o parte componentă inalienabilă a societății postindustriale; folosite rațional, ele vor contribui la constituirea unui sistem de autoproducere și autoperfecționare a societății.

Experiența statelor economic dezvoltate demonstrează că, pe parcursul stabilizării societății postindustriale, producția industrială bazată pe procese unificate și mecanizate sînt înlocuite tot mai mult prin industria computerizată cu folosirea sistemelor automatizate și robotizate, prin confecționarea producției în serii mici cu destinație directă, garantată prin noi materiale și biotehnologii etc. Serviciile care erau pe planul doi în raport cu producerea bunurilor materiale, astăzi devin prioritare în viața socială. În locul tehnologiilor mecanizate vin cele informaționale, care schimbă radical posibilitățile intelectuale ale omului și schimbă locul lui în tot ansamblul de producție. La etapa actuală se menționează fără rezerve că informatica este ultimul element din lanțul succeselor RTȘ care joacă rolul central în întregul proces de producție.

Drept rezultat al implementării realizărilor RTȘ din ultimul sfert al sec. XX, s-au îmbunătățit radical parametrii cantitativi și calitativi ai indicilor economici și sociali. Produsul social în țările occidentale

dezvoltate a crescut de 3-4 ori, iar veniturile populației au crescut în proporții și mai mari, astfel rezultatele dezvoltării postindustriale au devenit vizibile, resimțindu-se în creșterea nivelului de viață a majorității populației.

Extinderea noilor tipuri de producție industrială a condus la schimbarea structurii interne a industriei. Ramurile considerate principale încă nu demult, ca industria cărbuneli, feroaselor ș. a. își pierd treptat din importanța și ponderea lor în favoarea noilor ramuri, precum este industria electrice, calculatoarelor, a mijloacelor de comunicații, a diferitelor produse ale industriei etc.

Concomitent, au loc schimbări structurale și în alte ramuri ale economiei. De exemplu, după unele date statistice publicate de revista "Der Spiegel" (nr. 26, 1999), în RFG în anul 1997 populația ocupată în sectorul (I) agrar s-a redus pînă la 2,9%, cea din sectorul (II) industrial alcătuița 34%, iar cealaltă – 63% din populație – era ocupată în sectorul (III) – servicii.

În SUA, în 1996, pînă la 3 % din populație era ocupată în sectorul I, 15% în sectorul – II, iar 80 % din americani lucrau în domeniul III - al serviciilor. Țările care au atins un asemenea nivel de dezvoltare, după caracteristica specialiștilor în materie, pot fi numite, pe bună dreptate, societăți postindustriale.

În literatura de specialitate, societatea postindustrială mai este numită și societate informațională în care știința devine unul din factorii principali a producției. Ca exemplu poate servi utilizarea tot mai accentuată a calculatorului ca element al științei, folosit și ca instrument de lucru cotidian în toate sferele activității sociale: în producția industrială, comerț, învățămînt,

medicină, serviciile publice, iar în ultima vreme este folosit în mod treptat și sigur în calitate de mijloc și metodă în conducere și control. Societatea informațională este, în fond, o parte componentă a societății postindustriale numai la o nouă treaptă calitativă de dezvoltare, de desăvârșire a automatizării. Calculatorul (noile generații) a devenit deja un instrument, un nou aparat capabil să efectueze în mod automat, cu o viteză incredibilă, o mulțime de operații privind stocarea, prelucrarea, controlul și transmiterea informației, precum și a unor comenzi de acțiune. Trebuie să construim sisteme de mașini automate care să funcționeze special în acest scop, contribuind astfel la automatizarea celor mai variate și complexe activități din viața societății umane. Utilizarea tehnologiilor informaționale performante, a software-urilor, conduc inevitabil la sporirea incredibilă (de sute de ori) a productivității muncii și, la rândul său, la înlocuirea unei părți considerabile a personalului uman ocupat nemijlocit în producție. Aceste procese, spre deosebire de alte etape din istorie, nu au contribuit la apariția unor situații de criză în viața societății. Procesul de automatizare a multor activități sociale din diferite ramuri nu a condus nici la creșterea semnificativă a șomajului, grație faptului că personalul disponibilizat a fost recalificat din timp pentru a găsi noi locuri de muncă în alte substructuri industriale, precum și în industria serviciilor.

Pentru o conștientizare mai profundă a rolului și locului societății informaționale – ca o nouă treaptă a societății postindustriale – pot servi următoarele particularități ce caracterizează modelul de dezvoltare atins prin sistemul informațional în diverse domenii ale vieții sociale:

- informația devine o sursă a puterii;

- în viața socială se înregistrează trecerea centrului de greutate din sfera producției în cea a serviciilor;

- în economie se acordă o atenție deosebită micului business și celui mijlociu;

- producția în toate sferile se computerizează;

- știința devine unul dintre factorii principali ai producției;

- în centrul activităților se plasează producția și exportul de invenții, a soft-urilor, tehnologiilor, filmelor etc.;

- accentul general în societate este direcționat spre învățământ și medicină;

- se constată micșorarea populației ocupate în agricultură, industrie și mărirea considerabilă a numărului populației ocupate în sfera serviciilor etc.

Evoluția societății industriale spre cea postindustrială ar fi incompletă, dacă nu am vorbi succint despre fenomenul modernizării, cunoscut de secole în viața statelor dezvoltate, iar în prezent a devenit un imperativ al timpului societății moderne contemporane. Grație faptului că istoria dezvoltării moderne este legată de dezvoltarea capitalismului, ca sistem, și procesul modernizării este parte componentă a valorilor cunoscute în lume și aduse în circuit tot de formațiunea capitalistă. Așadar, amintim numai unele dintre ele: progresul, raționalismul, individualismul, libertatea, libertatea de întreprinzător, proprietatea, urbanismul, industrializarea, modernizarea, creativitatea, inovația etc.

Liderii statelor occidentale au realizat o revoluție politică, economică, luându-le în considerare și implementându-le pe parcursul secolelor, au atins rezultate excepționale. Fără implementarea acestor valori, nu poate fi mișcare înaintea.

Termenul de modernizare era folosit mai

întotdeauna paralel, iar uneori chiar înlocuia noțiunea de dezvoltare. De exemplu, societatea industrială a avut etapele preindustrială, industrială și postindustrială și, la rândul lor, fiecare dintre ele a avut subetapele sale de dezvoltare – modernizare. Pe parcursul acestor etape avea loc procesul de implementare a cunoștințelor științifice în tehnologii industriale, descoperirea noilor surse de energie, tehnologii care au dat posibilitate mașinilor să îndeplinească acel lucru, pe care mai înainte oamenii îl făceau manual sau folosind forța animalelor. În fond, toate procesele tehnologice bazate pe mașina cu aburi, apoi și cea electrică au început de la elementele cele mai simple, ajungând pe parcurs la niveluri performante în care nu orice specialist putea să se descurce.

Procesul de modernizare (dezvoltare) are loc în toate domeniile vieții sociale: tehnică, știință, economie, cultură, conducere, management, relații etc. Putem conchide succint că modernizarea este un proces continuu, de la vechi la nou, de la bine la mai bine și așa în continuare toată viața, e un proces veșnic.

Modernizarea are la etapa actuală și un alt sens. Ea, ca proces, este chemată să demonstreze statelor subdezvoltate modalitatea de trecere la nivelul de dezvoltare modernă, soluționând, astfel, problemele de dezvoltare internă, fără să fie încălcată ordinea etapelor.

Prin modernizare se înțelege trecerea evolutiv-revoluționară de la o etapă (perioadă) la alta (preindustrială → industrială → postindustrială), desfășurată printr-un șir de reforme pe parcursul timpului, care a condus la schimbări radicale în sistemul instituțiilor sociale, al modului de viață a oamenilor în toate sferile vieții sociale.

La etapa actuală, modernizarea este cunoscută sub două aspecte: modernizarea organică și neorganică.

Modernizarea organică începe nu de la economie și tot ce-i legat de acest fenomen, ci, în primul rând, de la cultură și schimbarea conștiinței sociale.

Capitalismul ca sistem a apărut și s-a dezvoltat pe parcursul secolelor, ca o succesiune naturală a schimbărilor în modul de viață a societății, având la temelie activitatea și experiența istorică a generațiilor, a memoriei sociale a comunităților, formând, astfel, un sistem de cunoștințe și valori ce au contribuit la constituirea și dezvoltarea societății contemporane, fără extremități deosebite.

Modernizarea neorganică are un alt caracter și este reprezentată prin mai multe variante. Una dintre ele și cea mai reușită prezintă o reacție la unele provocări externe din partea unor țări cu un înalt nivel de dezvoltare. Esența constă că ea prezintă o cale de dezvoltare, un model deja experimentat de alte state „de a ajunge”, a se apropia tot mai mult de țările înalt dezvoltate, punând, astfel, capăt procesului rămânerii istorice și dependenței de alte state. Această activitate (variantă) are loc prin cumpărarea utilajului și patentelor, prin adaptarea, însușirea noilor tehnologii străine, investițiilor, studiilor și stagierii peste hotare etc. contribuind, astfel, la renovarea vieții în comunitățile naționale. În rezultat, se schimbă radical sistemul de conducere, se introduc elemente noi în structura puterii, în legislație. Constituția țării este orientată spre unele sisteme politice optime sau cazuri analogice de peste hotare. Așa s-a întâmplat cu Japonia (Țara Soarelui - Răsare) care a avut nevoie de o perioadă de douăzeci de ani pentru a ajunge și a întrece SUA, de la care a împrumutat noile

tehnologii și finanțe. În timp foarte scurt modernizarea neorganică s-a transformat în modernizarea organică. În prezent, Japonia se dezvoltă pe bază proprie și, la rîndul său, a devenit deja un exemplu bun de urmat pentru multe state, inclusiv pentru R. Moldova.

Din cele expuse conchidem că modernizarea neorganică începe nu de la cultura generală și nivelul mentalității sociale, ci de la economie și politică. Aceasta ar însemna că modernizarea organică începe „dejos”, iar cea neorganică - „de sus”. Principiile modernizării neorganice nu pot fi conștientizate de majoritatea populației și e natural că ea nu poate avea o susținere totală. Ea cuprinde numai partea cea mai pregătită și conștientă a societății. Sarcina guvernanților rămîne de a lucra activ cu masele pentru conștientizarea și soluționarea problemelor ce preocupă societatea.

Este cunoscut că la începutul sec. XXI așa-numitele „gulerase albe” – lucrătorii ocupați în producția automatizată, în elaborarea noilor tehnologii, precum și în sfera informațiilor - a ajuns la nivelul de 90% din forța de muncă. Prin urmare, dezvoltarea continuă a societății postindustriale este imposibilă fără pregătirea științifică și tehnologică a forței de muncă. Avansarea informaticii depinde în mod direct de potențialul uman al societății. Raportul între știință, producție și tehnologiile noi este ridicat la noi înălțimi. Pentru a produce noi mașini, instalații, calculatoare, inteligența umană trebuie să dispună de rezultatele cercetărilor științifice performante (de ultimă oră), precum și de capacități tehnologice avansate, de materii prime cu calități deosebite, de linii de producție automatizate, robotizate etc. De exemplu, la fabricarea calculatoarelor

moderne nu se mai folosește demult munca manuală sau cea mecanizată, respectiv, și utilizarea lor este imposibilă fără personal nou, cu o pregătire adecvată în domeniul dat.

În perioada automatizării și intelectualizării producției muncitorul nu mai este în stare să însușească tehnica nouă sofisticată, precum și implementarea permanentă a noilor inovații. În așa fel, producția contemporană are nevoie de specialiști de formație nouă, cu o viziune largă și pregătire specială pentru valorificarea tehnologiilor avansate ale societății postindustriale.

La etapa actuală în activitatea de muncă a specialiștilor din producție, dar nu mai puțin și a celor din domeniul de conducere, apar noi dimensiuni impuse de cerințele timpului: activitate liberă, cunoștințe, risc, manevrare, operativitate decizională etc. O activitate cu asemenea structură de muncă nu se încadrează cu nici un fel de reglementare și comandă de sus. Ca urmare, majoritatea standardelor tehnologice unificate sînt pregătite de geniul uman, la etapa actuală, nu atît pentru oameni, cît pentru mașini care deja reglementează procesul de producție.

Stabilizarea societății postindustriale presupune schimbări serioase atît în domeniul relațiilor de piață, cît și în cel de organizare a activității. Spre deosebire de tendința de gigantomanie din societatea industrială, în prezent accentul se pune pe actualizarea businessului mic și mijlociu, dezvoltarea infrastructurii și a sferelor de deservire, ridicarea parametrilor spre calitatea producției, a dirijării etc. Este cunoscut și faptul că economia de azi se orientează nu spre producția de masă, cantitativă, ci spre cea calitativă, destinată mai mult consumatorului concret, care are

posibilitatea să aleagă marfa, serviciile, care corespund cerințelor și intereselor personale.

Etapa actuală înaintează cerințe dure și la capitolul organizare, care se caracterizează printr-o schimbare permanentă a condițiilor de activitate, a utilajului, reînnoirea rapidă a producției și desfacerea fără rețineri a mărfurilor. Această situație necesită noi structuri organizaționale, adecvate economiei de piață a societății postindustriale. Reformarea și perfecționarea organizațională a devenit un factor permanent al dezvoltării contemporane. Ca urmare, constatăm faptul că cele mai avansate structuri de producție se decid de formele vechi, birocratice, reduc numărul nivelurilor ierarhiei administrative, formează noi structuri, delegă o parte importantă de împuterniciri executanților concreți. Pe baza acestor și a altor elemente se constituie un nou sistem managerial orientat nu spre structurile proiectate din timp, ci spre activitatea creativă de sine stătătoare a colaboratorilor. Se stimulează, îndeosebi, perfecționarea cunoștințelor și a deprinderilor, stimularea inițiativei și a calității de întreprinzător, precum și ridicarea responsabilității pentru rezultatele finale. Aceste aspecte confirmă ipoteza că factorul uman devine în mai multe cazuri o sursă mai importantă a întreprinderii, decât capacitățile de producție sau finanțele.

În ultimele decenii ale sec. XX, o răspândire largă au căpătat formele organizatorice descentralizate, care permit îmbinarea conducerii centralizate a marilor unități de producție cu autonomia unor substructuri aparținute lor. În cadrul unor întreprinderi mari și mijlocii din țările dezvoltate, pentru soluționarea unor probleme concrete au început să se

constituie grupe de creație, de proiectare bazate pe autofinanțare, autogestiune, care seamănă după caracterul lor cu activitatea unor firme inovaționale nu prea mari. În cadrul unor astfel de structuri noi (firme), se șterge diferența profesională dintre specialiști, diferența de post și de alte relații formalizate. Acest format nou se transformă pe parcurs cu succes într-o formațiune solidară de parteneri ce colaborează în interes comun. În viziunea unor specialiști (A. Toffler, SUA), organizarea unor astfel de formațiuni reflectă nașterea fenomenului nou de trecere de la construcția ierarhică verticală spre un nou sistem de comunicare, relații pe orizontală. Se evidențiază constituirea unei multitudini de rețele administrative de producție care apar în baza activității de cooperare și parteneriat. În relațiile orizontale, accentul încearcă să fie pus mai cu seamă pe relațiile neformale interpersonale.

Tranziția spre societatea postindustrială necesită și reformarea conducerii (birocrăției) de stat, implementarea metodelor de piață în managementul administrativ. Drept exemplu pot fi folosite rezultatele dezvoltării businessului în noile condiții care servesc drept câmp de experiență pentru reformarea structurilor birocratico-statale. Unul din obiectele de analiză al oamenilor de știință, practicienilor, guvernanților a devenit experimentarea formelor și metodelor de management folosite în economie care, în fond, pot fi proiectate și în activitatea administrației de stat. Aceasta este deja o necesitate, deoarece practica sec. XXI a demonstrat încă o dată că tradiționala organizare birocratică a conducerii de stat a devenit ineficientă și irositoare și nu mai are nici o perspectivă.

Constituirea societății postindustriale cere de la funcționarii de stat astfel de calități noi ca mobilitatea, creativitatea, flexibilitatea, adaptarea, inițiativa, alegerea liberă, responsabilitatea etc. De aceea ajustarea structurilor de stat la condițiile schimbărilor permanente devine imperativul dezvoltării societății actuale.

Încă la hotarul anilor 70-80 ai secolului trecut, conducerea politică a statelor dezvoltate a ajuns la concluzia că ridicarea eficacității funcționării organelor puterii de toate nivelurile este imposibilă fără trecerea de la metodele administrative la cele de management. Aceasta presupune încorporarea în domeniul dat a mecanismelor de piață și dezvoltarea relațiilor de concurență între sectoarele de stat și cel particular. În legătură cu aceasta, este recunoscută necesitatea de a implementa în activitatea aparatului de stat spiritul de întreprinzător, inițiativă, grija față de client, prestarea serviciului pentru a-l face mai democrat și accesibil pentru cetățeni. Se consideră că implementarea acestor și a altor măsuri și elemente de tipul celor enumerate vor contribui la o trecere mai eficientă spre societatea civilă, va fi asigurată optimizarea și umanizarea conducerii de stat.

Cele menționate pot avea loc în baza constituirii unui stat cu o economie complexă, liber de o implicare peste măsură în treburile societății civile. În calitate de mijloace în atingerea acestor scopuri pot servi procesele de deetatzare și privatizare (consolidare a proprietății).

O importanță deosebită în constituirea sistemului modern postindustrial de conducere i se atribuia reînnoirii și reformării aparatului de stat însuși, dezinerea de vechile structuri birocratice și organizarea noilor formațiuni flexibile care

ar putea să satisfacă mai efectiv interesele cetățenilor și să se adapteze mai ușor la noile condiții. În legătură cu aceasta, în țările anglo-saxone, deja în anii '80 ai sec. XX, a început să fie folosit un nou model de administrare, care prevedea descentralizarea aparatului, introducerea unor noi structuri autonome de tipul regiilor, care dispuneau de o mare flexibilitate organizatorică, orientate spre inovații și o libertate deplină în sfera prestațiilor de servicii populației. Regiile formate nu se aflau în relații directe de subordonare statului. După caracterul activității, ele se asemănau într-o anumită măsură cu grupurile de proiectare apărute în unitățile industriale. Directorii executivi ai regiilor aveau o libertate deplină în distribuirea resurselor societății, determinării scopurilor tactice, în realizarea politicii de cadre (inclusiv - plata muncii). Activitatea lor este orientată nu spre desfășurarea procesului, ci spre rezultatele lui, nu spre asigurarea unor rezultate formale, dar spre satisfacerea necesităților reale ale populației. În rezultatul creării noilor formațiuni, în regiile menționate a fost simplificat pînă la maximum sistemul ierarhiei birocratice. Printre altele, a dispărut necesitatea în segmentele intermediare, ceea ce a condus la apariția unor structuri complet noi, incompatibile cu reglementarea administrativă forțată. În agențiile noi (precum și în unele instituții statale autonome) au fost lichidate salariile de funcție ale lucrătorilor și aplicată o nouă formă de salarizare care stimula rezultatele muncii, pe de o parte, iar pe de altă parte - eficientizarea calității activității de conducere.

Reforme administrative de tipul celor menționate, cu specific național, la momentul actual, sînt implementate cu



succes, nu numai în țările anglo-saxone (Anglia, Canada, Australia, Noua Zeelandă), dar și în RFG, Franța, Japonia, Suedia, Grecia, Spania ș.a. Concomitent, o importanță deosebită i se acordă organizării flexibile a aparatului de stat, dirijării inovațiilor, descentralizării, extinderii drepturilor de activitate liberă a personalului administrativ. Unul dintre scopurile reformei administrative o constituia ridicarea nivelului calității prestațiilor de stat și perfecționarea mecanismului de repartizare. În prezent, instituțiile statale sînt caracterizate tot mai des ca întreprinderi de prestare a serviciilor.

Sporirea eficienței activității de prestare a serviciilor în domeniul de guvernare a diferitelor state este legată de implementarea în sfera activității de stat a principiilor concurenței de piață. Aceasta a dat posibilitate întreprinderilor comerciale să îndeplinească prin contract, în condiții de antrepriză, unele tipuri de activitate (servicii), care mai înainte erau efectuate completamente de instituțiile de stat. În ultimul timp, factorii de decizie de diferite niveluri au început să transmită companiilor private unele funcții pur administrative, cum ar fi, de exemplu, formarea și analiza bugetului, colectarea impozitelor, menținerea ordinii publice (inclusiv managementul penitenciarelor etc.). Sub influența contactelor de serviciu (în anumite sfere de activitate), diferența dintre structurile de stat și cele nestatale, formele de organizare și instrumentele de administrare se nivelează tot mai mult.

În țările economic dezvoltate se acordă o atenție deosebită schimbului de experiență între activitatea cadrelor puterii de stat și a businessului particular, îndreptată spre transparența formării calităților noi, care pînă atunci nu era

cunoscută administrației de stat. Prin urmare, se conștientizează necesitatea formării la funcționari a unor astfel de calități ca cele de întreprinzător, organizatori cu capacități de inițiativă, cu sentimentul de responsabilitate, gata de a risca etc. Această metamorfoză în mentalitate conduce la schimbarea psihologice specialiștilor și, în prezent, unii se consideră deja nu funcționari, ci manageri de stat. Ca urmare, în procesul de trecere la societatea postindustrială se reduc unele diferențieri de activitate între administrația de stat și business, între conducerea de stat și managementul particular, care încă nu demult erau considerate facultăți absolut incompatibile.

Pe parcursul dezvoltării contractelor de afaceri și activităților reciproce de parteneriat în sfera administrativă, concomitent cu relațiile pe verticală (între instituțiile de stat de diferite niveluri) s-au format și pe orizontală relații neformale între formațiunile de stat și cele nestatale. Ca rezultat, a apărut pe orizontală o rețea în care instituțiile de stat, precum și agenții autonomi de stat conlucrează cu structurile societății civile în bază de relații de contract, schimb de materiale (resurse), a interesului comun etc. În acest cadru statul nu domină instituțiile societății civile, dar el este unul din participanții egali în activitățile de parteneriat. Astfel, relațiile dintre cele două categorii, destul de tensionate pînă nu demult, au început să evolueze treptat spre bine, spre conlucrare.

De menționat că activitățile de rețea se dezvoltă în prezent nu numai la nivel național, dar și la nivel de relații interstatale/internaționale, cum ar fi, de exemplu, procesele internaționale în cadrul Uniunii Europene.

## BIBLIOGRAFIE

1. Andrei Roth. Modernitate și modernizare socială. Ed. Polirom, București, 2002.
2. Eugeniu Hrișcev. Managementul inovațional. Ed. A.S.E.M., Chișinău, 2001.
3. Сергей Лугонин. Переход к новой модели государственного управления в постиндустриальном обществе. //Проблемы теории и практики управления, № 4. 2004.
4. Марина Нелюбина. Подходы к оценке эффективности инвестиций в персонал. //Проблемы теории и практики управления, № 5. 2005.
5. Ройк В. Д. Социальная модель государства: опыт стран Европы и выбор современной России. //Государственная власть и местное самоуправление, № 10. 2006.
6. Алексей Жестков. Инновационный путь Европы. //Международная экономика, № 1. 2009.
7. А. Н. Кравченко. Социология. Логос, Москва, 1999.

*Prezentat: 24 august 2009*

*Recenzent: Alexandru ROȘCA, academician al Academiei de Științe a Moldovei*

*E-mail: aap@aap.gov.md*

# ABORDĂRI CONCEPTUALE PRIVIND CULTURA SECURITĂȚII ȘI APĂRĂRII NAȚIONALE

Silvia DULSCII,  
doctor în științe istorice,  
Academia de Administrare Publică  
de pe lângă Președintele Republicii Moldova

## SUMMARY

*At the present stage the creation and development of the culture of safety and the military culture of the personnel of the national power structures is one of the priorities. The evolution of the culture of safety and the military culture has underlined that it is characterised by two inconsistent tendencies: on the one hand, the preservation of culture which has resulted in executions, and, on the other hand, its transformation in connection with the fast changes occurring in the environment, of the military organization.*

Noile amenințări la adresa securității globale, dar și regionale, necesită revizuirea conceptelor militare, a organismelor, strategiilor și tehnologiilor statelor lumii. Pentru implementarea unei politici de securitate, este nevoie de capacități și de structuri decizionale efective. Toate acestea au nevoie de un studiu profund, de o strategie, care poate fi realizată doar printr-o largă și adevărată cultură de securitate.

Noțiunea de securitate provine din latinescul securitatis, -atis, "lipsă de grijă", fiind definită prin "faptul de a fi la adăpost de orice pericol" sau "sentimentul de încredere și de liniște, pe care îl dă cuiva absența oricărui pericol". Într-o altă formulă, securitatea este definită ca totalitatea premiselor și circumstanțelor care determină sentimentul sau starea de încredere, liniște, protecție, apărare în fața unui pericol, precum și măsurile care conduc la prevenirea oricărui pericol.

Caracterul complex și contradictoriu al noțiunii de securitate lipsește conceptul de securitate de o definiție unanim acceptată, universală, variind de la țară la țară, de la interese la interese, de la putere la putere. Totodată, conceptul de securitate trebuie văzut în corelație cu noțiunile asociate lui, adică: interesele naționale, sistemul și instituțiile securității naționale, strategia securității naționale, mijloacele și politicile de securitate, obiectivele politicii de securitate națională, principiile securității naționale. Această corelație permite abordarea fenomenului de securitate ca un sistem, deoarece conceptul implică mai multe dimensiuni: dimensiunea politică, militară, economică, informațională, militară, demografică etc., statul fiind principalul obiect de referință al securității naționale. Astfel, sistemul de securitate poate fi definit ca fiind "un ansamblu de principii, norme și cunoștințe referitoare la acest domeniu, adoptate de un grup de state, recunoscute

pe plan internațional, precum și instituțiile și instrumentele prin care se verifică și se impune respectarea acestora”. Cît privește sintagma *securitate națională*, aceasta reprezintă condiția fundamentală a existenței națiunii și statului moldovenesc, avînd ca componente strategice de bază: apărarea națională, siguranța națională și ordinea publică. Ca parte componentă a politicii generale a statului, politica de securitate și apărare națională urmărește promovarea și apărarea identității naționale și intereselor naționale. În acest scop, strategia de realizare a politicii de securitate și apărare națională a țării noastre vizează integrarea în structurile europene, acest fapt reprezentînd o modalitate efectivă de promovare și apărare a intereselor naționale, mai ales în prezent, cînd riscurile și amenințările la adresa securității și apărării naționale sînt tot mai mari, depășind posibilitățile unui singur stat de a le preveni și contracara. O alianță de state ar oferi un sprijin considerabil în diverse acțiuni pacificatoare.

Din această perspectivă, putem elucida condiția conceptului de cultură de securitate. Cultura nu este ceva imuabil, ea este creată, afirmată și exprimată în mod consecvent de către oameni. De aceea, cultura de securitate națională se schimbă treptat, pe măsură ce societatea se confruntă cu noi provocări, provenite atît din exterior, cît și din interior. Actorii unei culturi de securitate sînt: societatea civilă, care conferă legitimitate culturii; politicul, care este factorul decizional; precum și factorii de specialitate, care oferă expertiza necesară într-un anumit domeniu.

Securitatea internațională depinde de securitatea din spațiul euroatlantic, în acest spațiu fiind acumulată majoritatea efectivelor și tehnicii militare, inclusiv

arsenalul nuclear. Iată de ce la edificarea arhitecturii de securitate în acest spațiu participă, în prezent, un șir de instituții, precum ar fi: ONU, NATO, OSCE, UE și Consiliul Europei. Constituite după cel de-al Doilea Război Mondial, prin adoptarea Cartei Națiunilor Unite și crearea ONU, aceste organisme internaționale au pus bazele sistemului de securitate cu caracter global. Pericolele provocate de fenomenul globalizării au determinat fiecare centru de putere să-și realizeze propria politică de securitate. În ultimii ani, s-au conturat deja trei viziuni privind politicile de realizare a securității globale: americană, a Uniunii Europene și alta a Rusiei.

Istoria ne convinge că fiecare civilizație își are propria sa cultură strategică, care cuprinde valori strategice specifice, iar unite la un loc ele creează marea cultură strategică a planetei noastre. Ea este un bun al tuturor și un rezultat al eforturilor tuturor. Un rol extrem de important în elaborarea culturii de securitate, dar și în diseminarea ei în rîndul societății civile este deținut de așa-zisele “think tanks”, termen care denumește o gamă largă de instituții specializate, care oferă: recomandări, expertize, consultanțe în diverse domenii. Rezultatele dezbaterii diferitelor subiecte abordate de acestea pot să influențeze luarea deciziilor în diverse domenii. Principalele “think tank”-uri care abordează, în special, politica de securitate sînt: The Heritage Foundation, Institute for Policy Studies, Cato Institute, Center for Strategic and International Studies etc. din Statele Unite și The Centre for Policy Studies, The Globalisation Institute, The Copenhagen Institute și, cel mai important, The European Union Institute for Security Studies.

În același context, menționăm și

Institutul pentru Dezvoltare și Inițiative Sociale „Viitorul”, nominalizat printre cele mai influente 400 de think-tank-uri din lume, într-un clasament efectuat de Programul pentru think-tank-uri și Societate Civilă al Universității din Pennsylvania, SUA. De menționat, că IDIS „Viitorul” este unicul think-tank care a reprezentat Republica Moldova în topul celor 400. Potrivit raportului, în lume activează peste 5 550 de think-tank-uri, în 170 de state. Aproape fiecare al 10-lea think-tank este din Europa de Est. Autorii cercetării menționează că scopul acestora, este de a ajuta la crearea unei culturi comune de securitate europeană, susținând că „un think-tank face mai mult decât să producă studii de politici publice în serie. El este căutat de președinți de stat și primi-miniștri, pentru că este primordial pe piața globală a ideilor. Un think-tank generează soluții la cele mai presante probleme actuale. Liderii din întreaga lume au nevoie de astfel de instituții pentru expertiza lor independentă, contribuția lor la setarea agendei publice, capacitatea lor de a construi punți între cunoștințe și putere”.

Cultura securității și apărării naționale devine inevitabilă, deoarece astfel poate fi garantată libertatea acțională și decizională în concordanță cu propriul sistem de valori și interese naționale, vor fi protejați indivizii sau întregul stat de orice pericol sau amenințare care ar putea surveni, făcând tot posibilul ca acesta să înțeleagă riscurile, amenințările, pericolele la adresa securității naționale, asigurând statutul de partener în relațiile cu ceilalți subiecți.

Totodată, cultura de securitate și apărare națională conține și unele curențe. În cadrul structurilor decizionale din domeniul politicii de securitate comune

europene există teama că pregătirea personalului responsabil de conducerea instituțiilor viitorului poate fi neglijată, în favoarea cheltuielilor și planurilor pentru armonizarea sistemelor militare. Totodată, se exprimă îngrijorarea pentru dificultatea observată în dezvoltarea, la nivelul tuturor statelor europene, a unor programe importante de pregătire comună, aceste aspecte fiind recomandate a fi luate în considerare în dezvoltarea culturii de securitate și apărare în cadrul Politicii Europene de Securitate și Apărare. Cât privește componenta militară de la nivelul structurilor de securitate europene, aceasta nu este capabilă să răspundă unor cerințe majore de securitate și apărare, limitându-se doar la misiuni umanitare, de menținere a păcii, gestionarea crizelor etc.

Mulți consideră că numai o alianță sau o coaliție militară (în prezent - Alianța Nord-Atlantică) este capabilă să răspundă unui asemenea deziderat. În ceea ce privește situația din Statele Unite ale Americii, după 11 septembrie 2001, discuțiile despre securitate au devenit o componentă necesară în educație, așa cum sînt cititul și scrisul, dar și parte a vieții de familie. Deși măsurile de securitate sînt impuse pentru ajutorul întregii societăți, în ansamblu, astfel de măsuri tind să restricționeze drepturile și libertățile indivizilor ce aparțin societății. În aceste condiții, poate surveni riscul ca securitatea națională să servească drept pretext pentru suprimarea unor voci nefavorabile în plan politic sau social, pentru supravegherea în masă sau cenzura mass-media. Pînă unde poate merge restricționarea drepturilor și libertăților individului pentru protejarea securității societății din care face el parte ? Pentru mulți, injustiția și tratamentul la care sînt supuși, sînt umbrite de frica de ce li se

poate întâmpla dacă protestează. Este foarte greu să te aperi în fața unor acuzații nedenumite și să te opui realizării unui profil care refuză detaliile sau activitățile individului în favoarea unor stereotipuri puse pe seama întregii națiuni. Ca rezultat, pentru a da doar un exemplu, foarte mulți emigranți de origine arabă părăsesc astăzi SUA.

Cît privește Republica Moldova, putem astăzi considera că la noi există o suficientă cultură a securității naționale? Cum am putea asigura o cultură securității naționale a Republicii Moldova?

Considerăm oportun, ca structurile din domeniul securității naționale să dispună de o înaltă cultură (un cod de principii morale puternice), care presupune:

- profesionalismul ca valoare fundamentală;
- respectarea strictă a principiului legalității și centralizarea responsabilităților;
- crearea unui personal selectat și coordonat pe baza unui sistem de tip carieră;
- distincție clară între cei ce decid și cei ce execută o decizie;
- inițiativă din partea executantului cu respectarea strictă al procedurilor;
- legătură strînsă între nivelurile ierarhice, atît pe verticală, cît și pe orizontală și, de asemenea, o legătură strînsă cu comunitatea.

Legătura cu societatea ar permite membrilor acestor structuri să-și păstreze rațiunea și bunul-simț chiar sub presiunea

unor factori perturbatori. Cetățeanul obișnuit, prin intermediul societății civile, este chemat atît să legitimeze efortul de securitate națională, să-l finanțeze și să-l sprijine public, dar și să se exprime critic asupra lui. În acest sens, el se poate exprima direct, prin atitudini publice sau prin intermediul mass-media sau al think-tank-urilor de specialitate (dacă ele există). În ceea ce privește societatea civilă, avem nevoie să consolidăm firava cultură de securitate apărută în ultimii ani. În primul rînd, trebuie să transformăm cele cîteva ONG-uri cu preocupări în domeniu în think-tank-uri specializate în analiza critică a problemelor de securitate națională. Facultățile de științe politice trebuie să lărgească aria preocupărilor, facilitînd apariția de masterate în domeniul studiilor de securitate. Iar mass-media, care a reprezentat principalul control democratic al sistemului de securitate națională, să încerce, chiar în detrimentul profitului, să aloce spații mai mari problemei culturii securității naționale.

Din această perspectivă, rezultă că asigurarea unei culturi a securității naționale în Republica Moldova presupune dialogul și conlucrarea a trei factori: factorul politic, cu rol decizional, de conducere și, parțial, de control, factorul birocratic, chemat să aplice politica de securitate, reprezentînd în același timp și principalul deținător al expertizei tehnice, și cetățeanul obișnuit.

## BIBLIOGRAFIE

1. V. David. Națiunea între "starea de securitate" și criza polifonică-militară. București, 2000.
2. C. Troncotă. Coordonate de securitate. București, 2005.
3. C. Onișor, Șt. Teodoru. Contribuții teoretico-metodologice privind cultura de securitate, Editura A.N.I., București, 2007.

4. Contribuții teoretico-metodologice privind cultura de securitate, Editura A.N.I., București, 2007.
5. Cultura de securitate, <http://www.sri.ro>.
6. N. Sava. Studii de securitate, Editura Centrului Român de Studii Regionale, București, 2005.
7. I. Goian. Corelația cultură de securitate – cultură militară în cadrul structurilor din domeniul securității naționale.
8. M. Mărgărit. Democrația și cultura de securitate. Spirit Militar Modern, Anul XV, nr. 6-7, 2005.
9. Legea pentru aprobarea Concepției securității naționale a Republicii Moldova nr. 112-XVI din 22.05.2008, Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 97-98/357 din 03.06.2008.
10. Monitorul civic. Societatea civilă în acțiune. IDIS “Viitorul”, printre cele mai influente 400 de think-tank-uri din lume”, nr. 14, din 22 ianuarie 2009.
11. A. Mihuț. Provocări ale începutului de mileniu. București, 2002.
12. P. Scânteianu. Cultura de securitate, în *Gândirea Militară Românească*, nr. 6, 2005.
13. В. Гречанинов. Культура национальной безопасности неядерной державы Украина в современных условиях, 2007. //Джерело: <http://eu.prostir.ua/library/3401.html>

*Prezentat: 9 octombrie 2009.*

*Recenzent Anatol LEȘCO, doctor în științe istorice.*

*E-mail: dulschi@mail.ru*



# MANAGEMENTUL POLITICO-ADMINISTRATIV ÎN CONTEXTUL REFORMEI ADMINISTRAȚIEI PUBLICE CENTRALE

Ion DULSCHI,

doctor în științe istorice,

Academia de Administrare Publică

de pe lângă Președintele Republicii Moldova

## SUMMARY

*The formation of political and administrative control that meets modern standards and the specifics of Moldova is a difficult task not only in theoretical terms, but also in terms of implementation. It requires a deep reconstruction of the established mechanism, affecting the interests of a large part of public officials, including the one on which the reform depends. To overcome the inevitable in such cases, the braking is required, firstly, motivational agents of change and the system of guarantees to those whose interests may be affected. It also requires an understanding that government effectiveness is measured socially significant result and can only be achieved in a unity of government and society.*

Reforma administrației publice a devenit o prioritate în aspect de politici pentru Guvernul Republicii Moldova, din perspectiva integrării europene și ameliorării eficacității și performanței administrației publice. Aprobata în decembrie 2005, Strategia de reformă a administrației publice centrale și-a propus în calitate de obiective primordiale:

- crearea unui sistem instituțional eficient, care să fie dirijat mai bine, să funcționeze mai bine și să coste mai puțin;
- formarea unui serviciu public profesionist și adecvat remunerat;
- optimizarea procesului decizional;
- ameliorarea alinierii alocării de surse la politici;

- îmbunătățirea comunicării între Guvern și societate.<sup>1</sup>

Aceste obiective marcate de ambiția subiectivă a autorilor privind realizarea unor transformări cardinale în sistemul de administrare publică s-au dovedit a fi mai puțin realizabile în practică decât la nivel de proiect.

Domeniul politico-administrativ din perspectiva estimării eficacității de funcționare a sistemelor de administrare publică pornește de la două criterii fundamentale: al eficienței sau de realizare a obiectivelor scontate și al stabilității sistemului administrat.

O particularitate a sistemelor administrative este funcționarea lor într-un mediu



social politizat, ceea ce ne determină să abordăm activitățile autorităților publice într-un context politic deosebit de alte tipuri de management. Asigurarea stabilității sistemului social, a evoluției și mobilizării sale pentru atingerea unor obiective comune se plasează în topul priorităților activității politico-administrative. Interacțiunea administrării cu politicul constituie miezul problemei în managementul politico-administrativ. Esența acestei interacțiuni vine de la algoritmul, potrivit căruia eficiența realizării obiectivelor scontate este generată de interesele și dispozițiile politice din societate, iar stabilitatea și evoluția societății sînt determinate nu doar de eforturile corpului managerial, ci și de sprijinul social.

Ignorarea componentei politice în activitatea managerială publică are ca consecință scoaterea din circuit a mecanismului de reducere a politizării administrației publice și de asigurare a unei administrări publice eficiente.

Abordînd problema administrării publice prin prisma implicării statului în treburile societății, urmează să menționăm că această implicare are un caracter limitat, iar evoluția sistemelor sociale vine să reducă arealul administrativ al statului. Această teză și-a găsit confirmarea în apariția în sec. XX a unei tendințe de destabilizare a regimurilor totalitare.

Vom încerca deci să abordăm chestiunea eficienței administrației publice în Republica Moldova din perspectiva identificării raporturilor politicului cu administrarea, a mecanismului de administrare și a administrării și autoadministrării.

Problema raporturilor dintre administrarea publică și politică este una-cheie pentru Republica Moldova, - aspect

stipulat și în Strategia de reformă a administrației publice centrale. Anume din aceste considerente identificarea unor căi de eficientizare a administrației publice urmează să fie realizată prin prisma managementului politic, la intersecția domeniilor administrării publice și a politicii. Analiza reformei administrative ne solicită să abordăm și chestiunile managementului politico-administrativ, al aceluia aspect al managementului politic ce ține de activitatea aparatului executiv.

Domeniul managementului politic este determinat, pe de o parte, de domeniul politicii, iar pe de altă parte, de domeniul administrării. Politicul începe acolo unde activitatea umană ține de stat și este raportată la interesele neomogene existente în societate și exprimate de grupuri macrosociale. Administrarea sau managementul, în aspect funcțional, vine ca o interacțiune subiect-obiect într-o arhitectură socială verticală de subordonare. Astfel, administrarea sau managementul politic, în contextul activității statului, este domeniul administrării publice, ce include raporturile unor grupuri macrosociale cu interese neomogene.

Cu domeniul managementului politic interacționează domeniul autoorganizării politice a raporturilor - subiect-subiect, raporturi pe orizontală dintre subiecții independenți - partide și alte formațiuni politice și liderii acestora. Interacțiunea respectivă este instituționalizată la nivelul conducerii de vîrf a statului - parlament și demnitari politici de stat. Cu toate acestea, nici serviciul public nu este imunizat de impactul politic exogen.

La începutul anilor 90 ai sec. XX, odată cu obținerea independenței politice, în Republica Moldova a demarat și procesul de edificare a propriei statalități și a unei

administrații de tip modern, conforme unei societăți democratice. Teza cu care se mergea la „șantierul construcției statale” era „deideologizarea și depolitizarea” administrației publice. Cu toate că aceste teze erau mai curînd o reflecție la sistemul autoritar monopartit, care a administrat viața publică și privată în societatea modovenească mai multe decenii, prin ele se insista ca serviciul public să fie exclus din sfera politicului. Realmente însă serviciul public antrenat în realizarea politicii autorităților de vîrf ale statului într-un mediu politizat nu poate fi în afara politicului. Axarea pe excluderea politicului din domeniul serviciului public a scos din vizor o altă problemă – problema delimitării politicului în administrarea publică. În acest sens, managementul nonpolitic sau tehnologic în funcționarea statului se identifică în două cazuri:

- exercitarea de către aparatul de stat a atribuțiilor interne, precum lucrările de contabilitate, de secretariat etc.;
- soluționarea de către organele puterii de stat a unor chestiuni publice de ordin general, fără a se implica în domeniul raporturilor dintre grupurile macrosociale cu interese neomogene (organizarea traficului rutier, combaterea criminalității, organizarea activităților de salubritate etc.).

Politicul, prin definiție, ține de conflict. Conflictul ca fenomen în sine, ca și în orice domeniu al relațiilor interpersonale, în serviciul public este inevitabil și se reglementează cu ajutorul tehnologiilor de lucru cu personalul și a tehnicilor interne de *PR*. Problema apare în situația în care conflictul în interiorul aparatului, cu caracter politic, generează două consecințe reciproc perturbante:

- conflictul, în mod inevitabil, depășește limitele aparatului și generează conflictul

social (firește, politic);

- rădăcinile conflictului sînt în afara aparatului și pentru aplanarea lui tehnicile interne de *PR* sînt din start ineficiente.

Acești factori afectează considerabil eficiența administrării publice atît din perspectiva consolidării societății, cît și din perspectiva materializării obiectivelor formulate de conducerea politică. Anume din aceste considerente, de o primă importanță este chestiunea evitării unei politizări nejustificate a relațiilor în cadrul aparatului. Esența problemei constă nu în depolitizarea serviciului public, ci în minimalizarea funcțiilor politice ale acestuia.

Realizarea acestui deziderat la etapa actuală este zădărnicită de trei factori ce vin din interiorul societății și sînt, prin urmare, obiectivi:

- nivelul înalt al radicalismului politic în societate, care împiedică menținerea unei neutralități politice din partea funcționarilor publici;
- vulnerabilitatea poziției funcționarului public care, din perspectiva carierei profesionale, este determinat să-și identifice opțiunea politică și să se includă în campaniile electorale;
- dependența financiară a funcționarului public, care îl determină să presteze servicii politice nedeinteresate, deseori în detrimentul exercitării obligațiilor de funcție.

Pentru soluționarea chestiunilor menționate se impune un complex de măsuri orientate spre sporirea prestigiului serviciului public, precum și a gradului de responsabilitate și de protecție a funcționarului public.

Cu privire la existența cauzelor subiective al pohtizării excesive a serviciului public pot fi considerate și raționamentele de „oportunitate politică”, cînd în funcții

publice sînt numite persoane în baza criteriului apartenenței de partid. Chiar dacă o astfel de abordare și are efecte funcționale imediate, asigurate prin dublarea disciplinei de serviciu cu disciplina de partid, politizarea serviciului public prin „partinizare” creează precedente de politizare excesivă cu efecte negative într-o perspectivă mai îndepărtată. Disponibilitatea serviciului public pentru exercițiul managerial de partid este justificată doar în condițiile sistemului monopartit.

Ca factor negativ în asigurarea eficienței administrației publice este și extinderea nejustificată a componentei politice în funcțiile acesteia pe seama politizării unor funcții tehnologice. Cauzele unor astfel de acțiuni pot fi generate de erori administrative sau de utilizarea deliberată a tehnologiilor politice. Exemple de antrenare a organelor de ocrotire a ordinii de drept în lupta politică avem suficiente.

Un alt grup de probleme ale administrării publice în ansamblu și ale managementului politico-administrativ, în special, ține nemijlocit de fenomenul administrativ. Printre acestea - și problemele privind nerespectarea principiului diversității necesare. Acest principiu, elaborat de savantul englez, William Ross Ashby, aplicat pentru domeniul administrării publice, poate fi formulat în modul ce urmează: *pentru o administrare eficientă subiectul administrării urmează să dispună de un grad de diversitate nu mai mic decît obiectul administrat.*<sup>5</sup>

Transformările din ultimile două decenii care s-au produs în societatea moldovenească au avut consecință directă sporirea gradului său de complexitate, afectînd toate domeniile vieții publice și private. Prin urmare, a sporit și gradul de

diversitate a societății, pe cînd mecanismele de administrare au rămas, în mare măsură, intacte. Ca urmare, a apărut o discrepanță incompatibilă cu eficiența între administrarea publică învechită și diversitatea înaltă a domeniului de responsabilitate a acesteia.

Pentru depășirea discrepanței și soluționarea chestiunii diversității se impun două căi. Prima cale este complicarea, sporirea gradului de diversitate a subiectului de administrare (a autorităților administrației publice). Cea de-a doua cale este simplificarea, diminuarea gradului de diversitate a obiectului administrat (a structurilor sociale).

Prima cale ne oferă trei direcții de deplasare: a, b, c:

a) extinderea organelor administrației publice și majorarea corespunzătoare a numărului de persoane antrenate în activitatea de administrare publică, - a funcționarilor publici. Mărirea numărului de funcționari publici ar fi un pas firesc, ce derivă din complicarea radicală a societății. Însă această soluție nu poate fi acceptată din mai multe motive:

- numărul de funcționari nu poate fi mărit la infinit;

- aparatul exagerat de mare este inefficient nu doar din cauza sporirii cheltuielilor de întreținere, dar și din cauza dependenței exponențiale a numărului eventual de erori determinat de numărul de executanți;

b) complicarea conținutului funcționarilor prin modernizarea mecanismelor de recrutare, de instruire și perfecționare a acestora. Această direcție ține de soluționarea a trei probleme de bază: socializarea, recrutarea și instruirea funcționarilor publici.

Problema socializării este indispensabilă

de starea societății în ansamblu, iar soluționarea ei depășește cadrul reformei administrative propriu-zise. De aici, necesitatea unei socializări în cadrul aparatului – a cultivării spiritului de apartenență corporativă, de valoare personală, de responsabilitate în fața statului și societății.

Atingerea acestui obiectiv este împiedicată de mai multe obstacole practice precum: instabilitatea aparatului, orientarea la persoane private, lipsa corelației dintre rezultatele activității și retribuirea muncii, ruptura dintre interesele funcționarului și ale societății etc.

Importante sînt metodele de recrutare politică. Ea poate fi realizată prin alegere sau numire, dintr-o masă largă sau din elită, în baza criteriului profesional sau al devotamentului personal. O determinantă pentru lărgirea capacităților profesionale în condițiile actuale o constituie baza socială de recrutare și elaborare a unui mecanism eficient al selectării profesionale pentru numirea și promovarea funcționarilor publici. Astfel de mecanisme există și sînt aprobate de practica mondială: concursurile transparente, cerințele de calificare aspre. Realizarea acestor mecanisme este imposibilă în condițiile de instabilitate politică și de dependență de interese private, în cazul în care șeful, din cauza poziției sale vulnerabile, caută a se sprijini pe funcționari devotați personal. Guvernul actual identifică în programul de activitate, în calitate de priorități ale politicii de personal *creșterea calității în administrația publică prin aplicarea inechivocă a practicii de angajare prin concurs a funcționarilor publici, instituționalizarea unui sistem de recrutare, evaluare și promovare în bază de merit și competențe, precum și prin pedepsirea funcționarilor pentru*

*performanțe proaste și comportament neonest.*<sup>2</sup> Din acest pasaj putem evidenția concursul și competența, precum și onestitatea, criterii necesare, însă foarte vulnerabile în fața unei abordări subiective, afectate de interesul politic.

În domeniul instruirii funcționarilor publici se impune necesitatea unei legături strînse între conținutul instruirii și reciclării, pe de o parte, și cerințele de calificare, pe de altă parte, iar realizarea activităților de instruire, respectiv, să fie succedate de numirea sau promovarea în serviciul public.

Pentru Republica Moldova această experiență este acceptabilă doar parțial. Dinamismul transformărilor sociale din țară este atît de vertiginos, încît funcționarul public are nevoie de o mobilitate profesională adecvată, pe care acesta nu o va putea realiza fără cunoștințe fundamentale și capacitatea de a se orienta în noile condiții. Important este de a aborda, la nivel curricular, conținutul instruirii rezervînd suficient loc pentru pregătirea fundamentală pe de o parte, îmbinînd-o cu orientarea spre exercitarea unor funcții concrete, pe de altă parte;

c) complicarea organizațională a autorităților publice pe calea distribuirii centrelor de administrare pe verticală și orizontală.

În cazul primei soluții, de sporire a numărului de funcționari, o putem identifica ca o cale extensivă, pe cînd descentralizarea și complicarea de conținut a funcționarilor publici, constituie calea intensivă de sporire a diversității organelor de administrare publică.

Rolul descentralizării este extrem de important, deoarece exponențial ea complică subiectul administrării. Descentralizarea sporește gradul de

responsabilitate a verigilor inferioare pentru rezultatul activității, motivînd funcționarii publici din verigile respective pentru eficientizare.

Tentativele de descentralizare, prin lărgirea competențelor autorităților publice locale, la moment nu relevă efecte scontate. Autoritățile publice locale nu dispun de o autonomie reală, fapt care compromite ideea descentralizării, prin caracterul ei trunchiat.

Actualul Guvern stipulează, în programul său de activitate, *dezvoltarea cadrului legal, normativ și instituțional corespunzător principiilor descentralizării și autonomiei locale; asigurarea transferului de competență către autoritățile publice locale și întărirea capacității lor administrative; elaborarea și aprobarea strategiilor de descentralizare sectoriale.*<sup>2</sup> Acestea ar fi niște obiective, care au în sine o reducere a obiectului administrat la nivel central și transmiterea atribuțiilor respective către autoritățile locale.

La fel de importantă este și separarea puterilor pe orizontală. Independența puterilor legislativă, executivă și judecătorească, ca atribut al democrației moderne, are nu doar relevanță politică ca factor de „echilibru al puterilor”, dar și de sporire a gradului de diversitate a organelor administrației publice, lărgind capacitățile funcționale ale acestora. În realitate, tradiția patriarhală și „credința în țară” mai persistă în psihologia unei părți considerabile a populației, iar atribuțiile șefului statului, chiar și în condițiile formei parlamentare de guvernămînt, oferă suficiente temeiuri pentru a pune la îndoială existența unei separări, reale, viabile și funcționale a puterilor.

Cea de-a doua cale poate fi, de

asemenea, divizată în trei direcții de bază:

a) simplificarea organizațională a societății (reducerea numărului de partide, de raioane, de subiecți economici etc.). Reformele de la începutul anilor 90 ai sec. XX au fost generate de schimbarea și complicarea structurilor și sporire a diversității sociale, iar întîrzierea cu reorganizarea structurii administrației publice a avut un impact diminuant direct asupra eficienței activității sale. Soluționarea problemei pe cale extensivă prin sporirea numărului de funcționari publici în aparatul de stat a fost epuizată și din motivul lipsei unei baze sociale de funcționari neimplicați în activitatea organelor de conducere vechi. Nu s-a soldat cu succes și reforma administrativ-teritorială care, pe de o parte, micșora numărul de unități administrative, iar pe de altă parte, le făcea mai complexe, mai diversificate, care se confruntau cu aceeași problemă de discrepanță dintre subiectul și obiectul administrării. Funcția de prefect nu a soluționat problema calității administrării din cauza identificării insuficient de clare a statutului acestuia în sistemul autorităților publice.<sup>3</sup>

Au fost elaborate unele mecanisme de micșorare a numărului de partide politice, a numărului de instituții de învățămînt, de agenți economici (consolidarea terenurilor agricole) etc.;

b) simplificarea conținutului societății (reducerea spectrului ideologic, simplificarea curriculei educaționale, introducerea standardelor culturii de masă). Experiența democrațiilor occidentale ne oferă un model și în acest domeniu. Reducerea numărului de partide politice pînă la două-trei a permis minimalizarea factorilor de influență ideologică, iar lipsa unei tensionări sociale acute a scos din

agendă tema valorilor ideologice diame-tral opuse de genul „comunism-capitalism”. Pragmatizarea studiilor medii de masă și orientarea la profesii de masă a redus din cerințele spirituale ale populației. Administarea unei astfel de societăți este mai simplă, iar interesul ei față de politică este mai scăzut.

La etapa actuală este dificil să insistăm asupra consolidării societății în jurul unei singure ideologii, cert este că în condițiile de micșorare a spectrului partidelor politice se va produce o sistematizare a ideilor programatice. Standardele educaționale bazate pe procesul de la Bologna au diversificat sistemul învățământului superior. Efectele acestor transformări necesită o evaluare și o estimare complexă. Și aici este cert că în condițiile complicării tehnologice a societății care solicită persoane cu o capacitate profesională mobilă, capabile să se adapteze la noi cerințe, simplificarea programelor de instruire vine în contradicție cu logica dezvoltării sociale și este lipsită de perspectivă.

Pentru Republica Moldova problema simplificării sociale este determinată de factorul ideologic și de cel politic și ține de identificarea vectorului de dezvoltare a statului, de identitatea etnică și lingvistică, de depășirea dependenței nostalgice de societatea trecută. Eficiența administrării în aceste condiții va fi determinată de formarea în societate a unei motivări pentru un scop real și bine conturat;

c) limitarea domeniului administrat. O soluție radicală și conformă tendințelor mondiale de eficientizare a managementului politico-administrativ constă în simplificarea consecventă a domeniului administrat prin reducerea acestuia. Este relevantă, în acest sens, experiența țărilor occidentale

privind organizarea interacțiunii statului cu organizațiile nonguvernamentale (ONG) necomerciale.

Din această perspectivă se impune promovarea unei politici de susținere a acestor organizații, identificate prin sintagma „sectorul al treilea”, și, totodată, de contracarare a transformării ONG-urilor într-un mecanism de mușamalizare a activității comerciale și de eschivare de impozite. Experiența ne demonstrează că ONG-urile constituie un segment important al societății civile, capabil să asimileze o mare parte din funcțiile statului.

Programul de guvernare a executivului actual stipulează necesitatea *creării unor grupuri de lucru sectoriale și multidisciplinare cu implicarea potențialului academic și ONG-urilor în scopul ajustării cadrului legal la prevederile Cartei Europene a Autonomiei Locale, Legii privind descentralizarea administrativă și Legii administrației publice locale*.<sup>2</sup> Este un pas apreciabil, dar utilizarea serviciilor societății civile doar la nivel de consilieri nu este suficient din perspectiva eficientizării administrației publice, se impune și transmiterea unor atribuții ale administrației publice în competența sectorului neguvernamental.

Tentativele întreprinse de mai multe ori de a reduce efectivul de funcționari publici nu s-au soldat cu rezultate scontate, deoarece reducerea cu un număr anumit de procente a numărului de personal în mod direct proporțional mărea volumul de obligații funcționale pentru funcționarii rămași, fără a spori eficiența activității administrative. O astfel de reducere poate fi justificată doar în cazul în care funcționarii nu au o sarcină plină. Fără o reducere a domeniului administrat, soluționarea

chestiunii de reducere a aparatului este lipsită de sens.

În societate, ca și în orice organism complicat, există două mecanisme interferente care asigură statica și dinamica socială: acestea sînt mecanismele de administrare și de autoorganizare. Factorul de stabilitate al sistemului este statul, iar factorul de dezvoltare este societatea. Absolutizarea unui sau altui factor provoacă disfuncția sistemului.

Interacțiunea administrației publice cu structurile societății civile nu constituie administrarea propriu-zisă, ea nu este bazată

pe raporturi de subordonare, nu are caracter de subiect-obiect. Însă, doar în contextul acestor raporturi managementul administrativ își însușește un conținut politic, care-l face distinct de administrarea în structurile militare, la întreprindere sau în birou. Prin aceasta se identifică interacțiunea între caracterul și conținutul managementului politico-administrativ. Este evident că reforma administrativă este indispensabilă de reforma interacțiunii administrației publice cu structurile societății civile.

## BIBLIOGRAFIE

1. Hotărîrea Guvernului Republicii Moldova „Cu privire la aprobarea Strategiei de reformă a administrației publice centrale în Republica Moldova” nr. 1402 din 30.12.2005, Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 1-4/9 din 06.01.2006.
2. Programul de activitate a Guvernului Republicii Moldova „Integrarea europeană: Libertate, Democrație, Bunăstare” 2009-2013 //www.gov.md
3. Orlov Maria, Locul și rolul prefectului în sistemul administrației publice.// Administrația Publică, 2000, nr.1. - P.47.
4. Шабров О. Ф. Политико-административное управление в Российской Федерации: состояние и актуальные проблемы//Власть – 2004, №11.
5. Эшби У.Р. Введение в кибернетику. – М., 1959. – С.294.

*Prezentat: 9 octombrie 2009.*

*Recenzent: Mihail ROTARU, doctor habilitat în științe istorice, profesor universitar.*

*E-mail: dulschi@mail.md*

# **S**ocietatea civilă și statul de drept





# NIVELUL DE ANGAJARE A REPUBLICII MOLDOVA ÎN LUPTA CONTRA CRIMINALITĂȚII ECONOMICE

Oleg BĂLAN,  
doctor habilitat în drept,  
conferențiar universitar,  
Academia de Administrare Publică de pe lângă  
Președintele Republicii Moldova  
Traian MÂNZALĂ,  
doctor în drept,  
Universitatea "Spiru Haret",  
Constanța (România)

## SUMMARY

*Adoption, ratification and effective implementation of all instruments directly or indirectly applicable to the fight against economic crime should remain an essential element of international cooperation. Any procedure required for ratification should be urgently included in the agenda of national parliaments of UN member countries or the Council of Europe. Complying with these goals the Republic of Moldova has made a series of commitments by virtue of some prevention conventions, repression, but also cooperation between Member-States of the Council.*

89

Consiliul Europei și Uniunea Europeană au înaintat o serie de recomandări pentru a face ca lupta contra criminalității organizate să fie dusă de o manieră eficace și ca protejarea cetățenilor europeni să câștige un nou elan.

Toate statele-membre trebuie să-și mobilizeze întregul potențial, instaurând un nivel maximal de angajare reciprocă între cei care elaborează legislația inițială, adesea la nivel comunitar, și cei care sunt însărcinați de a o aplica în cadrul serviciilor de poliție, vamal și al aparatului judiciar.

Adoptarea, ratificarea și punerea în aplicare efectivă a tuturor instrumentelor,

direct sau indirect aplicabile luptei contra criminalității economice, trebuie să rămână un element esențial al cooperării internaționale. Orice procedură necesară de ratificare trebuie să fie înscrisă urgent pe ordinea de zi a parlamentelor naționale ale țărilor membre ale ONU sau Consiliului Europei. Plus la aceasta, este important de a se dota cu un dispozitiv eficace de control al implementării tuturor instrumentelor pertinente adoptate de state pentru combaterea criminalității. E bine ca și problema cooperării imperfecte între diverse autorități însărcinate cu reprimarea și urmărirea în sânul statelor să fie tratată

și se recomandă să se stabilească puncte de contact naționale centralizate care să completeze și nu să înlocuiască rețelele existente în scopul facilitării schimbului de informație între state.

Astfel, Republica Moldova, conformându-se acestor deziderate, și-a asumat o serie de angajamente în virtutea unor convenții de prevenire, reprimare, dar și de cooperare dintre statele-membre ale Consiliului Europei. Statul nostru a semnat patru instrumente normative, dintre care Convenția asupra cybercriminalității din 23 noiembrie 2001, Protocolul adițional al acestei convenții din 28 ianuarie 2003, Protocolul adițional la Convenția penală asupra corupției din 15 mai 2003, Convenția cu privire la transformarea, depistarea, sechestrarea și confiscarea produselor crimei și finanțarea terorismului din 16 mai 2005.

Afară de aceasta, Moldova s-a angajat printr-o serie de convenții, ratificându-le, și anume: Convenția cu privire la lupta contra traficului de ființe umane din 16 mai 2005, Convenția europeană asupra valorii internaționale a hotărârilor judecătorești represive din 28 mai 1970, Convenția europeană cu privire la transmiterea procedurilor represive din 15 mai 1972, Convenția civilă asupra corupției din 4 noiembrie 1999, Convenția cu privire la transferul persoanelor condamnate din 21 martie 1983, Convenția europeană asupra valorii internaționale a hotărârilor judecătorești represive din 28 mai 1970, Convenția europeană cu privire la asistență judiciară în materie penală din 24 aprilie 1959, Convenția europeană cu privire la extradare din 13 decembrie 1957.

Mai mult ca atât, în cadrul relațiilor de cooperare ale programului Inițiativei de Cooperare în Sud-Estul Europei (S.E.C.I.)

a fost adoptat Acordul de cooperare pentru prevenirea și combaterea infracționalității transfrontaliere la București, la 26 mai 1999, care este în vigoare pentru Moldova din 1 februarie 2000. Potrivit acordului, statele-părți trebuie să-și acorde asistență reciprocă în ceea ce privește prevenirea, descoperirea, investigarea, aducerea în fața justiției și sancționarea infracționalității transfrontaliere. Potrivit acordului, această asistență constă în furnizarea informațiilor care includ:

- metode și tehnici de control ale pasagerilor sau mărfurilor;
- aplicarea cu succes a mijloacelor și tehnicilor de contracarare a fraudelor;
- acțiuni ce ar putea fi folositoare în lupta contra fraudelor;
- noi metode folosite în comiterea infracțiunilor.

În plus, Moldova este obligată, ca parte la acord, să furnizeze informații cu privire la efectuarea legală a importului pe teritoriul său a mărfurilor exportate din teritoriul unei alte părți la acord, inclusiv procedura vamală aplicată vămii bunurilor; la activitățile ce pot conduce la apariția infracționalității transfrontaliere.

Într-un alt format regional, și anume în cadrul Cooperării Economice a Mării Negre (C.E.M.N.), Republica Moldova este parte la Acordul de cooperare dintre guvernele statelor participante la cooperarea economică a Mării Negre privind combaterea criminalității, în special a formelor sale organizate, adoptat la Kerkyra la 2 octombrie 1998<sup>1</sup>. Acest acord obligă statele-părți, inclusiv Moldova, de a coopera pentru prevenirea, combaterea, detectarea, descoperirea și investigarea unor serii de infracțiuni, printre care cele economice, și anume:

- producția ilegală, comerțul ilicit și

utilizarea de precursori și substanțe chimice esențiale pentru producerea ilegală de stupefiante și substanțe psihotrope;

- activitățile economice internaționale ilegale și legalizarea veniturilor obținute (spălarea banilor) în urma activităților ilicite, tranzacțiilor economice și bancare suspecte și abuzurilor în domeniul investițiilor;

- contrabanda;
- contrafacerea și falsificarea bancnotelor, cărților de credit, documentelor, a hârtiilor de valoare, precum și a oricărui tip de documente de identitate;

- traficul ilicit cu obiecte din patrimoniul istoric și cultural, cu pietre și metale prețioase, cu proprietăți intelectuale și cu alte obiecte de valoare;

- corupția;
- infracțiunile în domeniul ecologic;
- infracțiunile în domeniul înaltei tehnologii, inclusiv în domeniul computerelor.

La nivel bilateral, pot fi menționate Înțelegerea de colaborare și ajutor reciproc între Ministerul Afacerilor Interne (MAI) al Republicii Moldova și Ministerul de Interne al României din 10 septembrie 1993<sup>2</sup>; Tratatul între Republica Moldova și România privind asistența juridică în materie civilă și penală din 6 iulie 1996, în vigoare din 22 martie 1998<sup>3</sup>; Înțelegerea între MAI al Republicii Moldova și MAI al Republicii Estonia din 29 martie 1991<sup>4</sup>; Înțelegerea de coordonare între MAI al Republicii Moldova și MAI al Federației Ruse din 15 februarie 1991<sup>5</sup>; Tratatul dintre Republica Moldova și Federația Rusă cu privire la asistența juridică și raporturile juridice în materie civilă, familială și penală din 25 februarie 1993, în vigoare din 26 ianuarie 1995<sup>6</sup>; Tratatul dintre Republica Moldova și Republica Letonă cu privire la asistența juridică și la raporturile juridice

în materie civilă, familială și penală din 14 aprilie 1993, în vigoare din 18 iunie 1996<sup>7</sup>; Tratatul dintre Republica Moldova și Republica Lituania cu privire la asistența juridică și la raporturile juridice în materie civilă, familială și penală din 9 februarie 1993, în vigoare din 18 februarie 1995<sup>8</sup>; Acordul de colaborare dintre MAI al Republicii Moldova și MAI al Ucrainei din 3 noiembrie 1992<sup>9</sup>; Tratatul dintre Republica Moldova și Ucraina privind asistența juridică și relațiile juridice în materie civilă și penală din 13 decembrie 1993, în vigoare din 24 aprilie 1995<sup>10</sup>; Protocolul de colaborare dintre Direcția de Interne a regiunii Cernăuți din Ucraina și secțiile raionale de poliție Briceni, Ocnița și Edineț din Republica Moldova în domeniul luptei cu criminalitatea din 22 aprilie 1993<sup>11</sup>; Declarația Președinților Republicii Moldova, României, Ucrainei privind colaborarea în domeniul luptei cu crima organizată din 4 iulie 1997<sup>12</sup>; Acordul dintre Guvernul Republicii Moldova și Guvernul Republicii Ungare cu privire la cooperarea în domeniul combaterii terorismului, traficului ilicit de droguri și crimei organizate din 4 iunie 1997, în vigoare din 5 ianuarie 1998<sup>13</sup>.

Urmare a angajamentelor luate ca rezultat al participării la cooperarea internațională universală, regională și bilaterală, a fost adoptată Strategia națională de prevenire și combatere a corupției și Planul de acțiuni pentru realizarea Strategiei naționale de prevenire și combatere a corupției prin Hotărârea Parlamentului Republicii Moldovei nr. 42I-XV din 16 decembrie 2004. Potrivit acestui document, una dintre prioritățile actuale ale reformelor economice, politice și sociale din Republica Moldova este prevenirea și combaterea corupției. În Strategie se

precizează că, privită obiectiv, inclusiv prin prisma fenomenului corupției, tranziția politică, socială și economică din perioada ce s-a scurs de la declararea independenței statului, a avut un impact dezastruos asupra calității guvernării și dezvoltării țării. Proporțiile și importanța sferelor afectate de corupție au solicitat imperativ abordarea strategică a acestui fenomen și elaborarea și implementarea unei strategii naționale de prevenire și combatere a corupției. Oportunitatea Strategiei naționale de prevenire și combatere a corupției a fost determinată de conștientizarea imposibilității de a dezrădăcina corupția doar prin aplicarea unor măsuri penal-restrictive, a necesității unei noi abordări a acestui fenomen, inclusiv a îmbinării acțiunilor de prevenire a corupției cu cele de depistare, instrumentare și sancționare, promovându-se, totodată, mecanismele economiei de piață. Elaborarea Strategiei a fost motivată și de necesitatea unei cooperări eficiente între sectorul public, cel privat și societatea civilă. La elaborarea Strategiei s-a ținut cont atât de experiența națională în domeniu, cât și de practica unor alte țări, de cerințele și recomandările organismelor internaționale. Punctul 2.4. al Strategiei este dedicat extinderii colaborării internaționale în care se precizează că convențiile civile și penale privind corupția la care Republica Moldova este parte impun racordarea cadrului său nonnativ la exigențele legislației comunitare pentru asigurarea condițiilor de prevenire și control al corupției în conformitate cu standardele internaționale. În domeniul colaborării internaționale, Republica Moldova va continua să participe la acțiunile, inițiativele și proiectele ce vizează prevenirea și combaterea corupției (GRECO, Pactul de Stabilitate - SPAI etc.), să coopereze cu Uniunea

Europeană în cadrul Acordului de Parteneriat și Cooperare (APC), să adere la alte acte internaționale din domeniu, să încheie acorduri bilaterale și multilaterale referitoare la prevenirea și combaterea fenomenului corupției. Pentru optimizarea activității anticorupție, se vor atrage și mijloace financiare externe sub formă de asistență tehnică, granturi sau donații.

Pentru realizarea acestei Strategii, a fost adoptat un plan de acțiuni, care figurează în anexă. Este important să menționăm că Moldova a preconizat adoptarea următoarelor măsuri:

- elaborarea în redacție nouă a legii cu privire la prevenirea și combaterea corupției prin prisma standardelor internaționale în domeniu;
- elaborarea în redacție nouă a legii cu privire la prevenirea și combaterea spălării banilor și finanțării terorismului prin prisma standardelor internaționale și practicilor avansate;
- elaborarea Strategiei naționale de combatere a spălării banilor și finanțării terorismului;
- elaborarea proiectului de lege cu privire la declararea veniturilor, averii și mijloacelor de obținere a veniturilor de către persoanele fizice cetățeni ai Republicii Moldova;
- revizuirea legislației privind tariful vamal sub aspect anticorupțional;
- realizarea unor sondaje sociologice privind percepția corupției și atitudinea față de aceasta a populației;
- efectuarea unor studii analitice în scopul estimării nivelului și tendințelor corupției și economiei neoficiale în domeniile strategice ale economiei naționale;
- instruirea angajaților organelor de drept în centrele analitice de peste hotare în scopul însușirii practicilor avansate în

domeniul prognozării corupției și planificării strategice a reprimării acesteia;

- evaluarea riscului de corupție în unele instituții publice centrale;

- crearea unui sistem informațional de prelucrare electronică a operațiunilor financiare limitate, cumulative și suspecte, cu conectarea acestuia la rețeaua internațională a grupului Egmont;

- crearea infrastructurii tehnologice informaționale, inclusiv a programelor soft, necesare pentru depistarea și prevenirea spălării banilor și finanțării terorismului. Elaborarea și implementarea unor programe informaționale analitice;

- examinarea oportunității de asigurare a activităților analitice în domeniul prevenirii corupției cu surse financiare externe sub formă de asistență tehnică, granturi sau donații;

- revizuirea reglementărilor cu privire la achizițiile publice în sensul armonizării acestora cu directivele consolidate ale UE și cu practicile europene avansate în domeniu;

- intensificarea colaborării internaționale prin antrenarea în activitatea organelor abilitate cu funcții de prevenire și combatere a corupției a unor experți străini în domeniu (procurori, polițiști etc.);

- implementarea recomandărilor GRECO, SPAI, Egmont, FATF, Moneywal etc.;

- intensificarea cooperării cu instituțiile internaționale de profil în realizarea acțiunilor de combatere a corupției și crearea organizațiilor obștești pentru monitorizarea politicii anticorupție;

- semnarea și punerea în aplicare a memorandumurilor dintre Centrul pentru Combaterea Crimelor Economice și Corupției și instituțiile similare din străinătate, responsabile de combaterea

corupției, spălării banilor și finanțării terorismului ș.a.

În legătură cu realizarea optimă și eficientă a Strategiei și a Planului de acțiuni, Guvernul Republicii Moldova a adoptat Hotărârea cu privire la desfășurarea implementării Strategiei naționale de prevenire și combatere a corupției în primul semestru al anului 2006 nr. 812 din 11.07.2006<sup>14</sup>. Documentul constată că s-au întreprins măsuri de perfecționare a cadrului legislativ. Proiectul de lege cu privire la prevenirea spălării banilor și finanțării terorismului și proiectul legii privind prevenirea și combaterea corupției au fost remise Ministerului Justiției pentru a fi expediate Consiliului Europei spre expertizare.

Plus la aceasta, o atenție sporită a fost acordată activităților analitice, în scopul identificării domeniilor supuse unui risc avansat fenomenului corupției. Întru prevenirea corupției, s-au desfășurat campanii de sensibilizare a opiniei publice, încurajare a societății civile în cooperarea cu organele deresort la demascarea actelor de corupție. Reușitele acestor activități au fost determinate și de parteneriatul cu sectorul nonguvernamental, inclusiv cu Alianța Anticorupție, creată la 10 ianuarie 2006. S-a constatat că organele de drept colaborează cu organizațiile internaționale și instituțiile similare de peste hotare în vederea soluționării unui spectru larg de probleme, inclusiv a celor ce țin de corupție și crima organizată, care afectează securitatea statului. Măsurile întreprinse nu au fost, însă suficiente pentru executarea exhaustivă a recomandărilor Grupului de State contra Corupției (GRECO). Cu toate acestea, în pofida eforturilor depuse, se mai atestă o atitudine pasivă a unor conducători ai organelor centrale de

specialitate ale administrației publice. În acest sens, se impune intensificarea în continuare de către autoritățile abilitate a realizării, în termenele stabilite, a tuturor acțiunilor prevăzute în Planul de acțiuni pentru implementarea Strategiei naționale de prevenire și combatere a corupției, precum și ridicarea responsabilității instituțiilor administrației publice și sporirea gradului de transparență în activitatea acestora, inclusiv în relațiile cu mass-media.

Pentru a concluziona, analizând evoluțiile legislative moldovenești recente, în special, adoptarea Legii cu privire la asistența

juridică internațională în materie penală, de către Parlament la 1 decembrie 2006<sup>15</sup>, a Hotărârii Parlamentului cu privire la constituirea rețelei punctelor naționale de contact în domeniul asistenței juridice internaționale la 1 decembrie 2006<sup>16</sup>, a Hotărârii Parlamentului pentru aprobarea Declarației privind bunele practici în asistența juridică internațională în materie penală la 1 decembrie 2006<sup>17</sup>, constatăm preocuparea constantă a Moldovei de realizare a măsurilor care să răspundă unui nivel înalt de angajare în combaterea criminalității economice.

## BIBLIOGRAFIE

<sup>1</sup> În vigoare pentru Moldova din 23 octombrie 1999.

<sup>2</sup> Tratatate internaționale la care Republica Moldova este parte (1990-1998) (în continuare – Tratatate). Monitorul Oficial al Republicii Moldova. – Chișinău: Ediție specială, Moldpres, 1999, Volumul 9. - P. 208-211.

<sup>3</sup> Ibidem. - P. 364-395.

<sup>4</sup> Tratatate, vol. 18. - P. 370-372.

<sup>5</sup> Tratatate, vol. 21. - P. 4-7.

<sup>6</sup> Ibidem. - P. 49-72.

<sup>7</sup> Tratatate, vol. 19. - P. 278-301.

<sup>8</sup> Ibidem. - P. 313-336.

<sup>9</sup> Tratatate, vol. 22. - P. 15-20.

<sup>10</sup> Ibidem. - P. 85-118.

<sup>11</sup> Ibidem. - P. 73-76.

<sup>12</sup> Ibidem. - P. 280-281.

<sup>13</sup> Ibidem. - P. 353-357.

<sup>14</sup> Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 106-111/844 din 14.07.2006.

<sup>15</sup> Legea cu privire la asistența juridică internațională în materie penală nr. 371-XVI, Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 14-17/42 din 02 februarie 2007.

<sup>16</sup> Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova nr. 373-XVI, Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 195-198/933 din 22 decembrie 2006.

<sup>17</sup> Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova nr. 372-XVI, Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 195-198/932 din 22 decembrie 2006.

*Prezentat: 12 noiembrie 2009.*

*Recenzent: Alexandru BURIAN, doctor habilitat în drept, profesor universitar.*

*E-mail: olbala@yahoo.com*

# REGLEMENTAREA TIMPULUI DE MUNCĂ

Nicolae ROMANDAȘ,  
doctor în drept, profesor universitar,  
Academia de Administrare Publică  
de pe lângă Președintele Republicii Moldova

## SUMMARY

*The theoretical aspects that concern the work and recreation insufficiency in the Republic of Moldova in this article are reflected. There is emphasized the legal frame and there are characterized the types of work (normal, reduced, partial) and types of rest (breaks during the working day, of holiday, rest days, at the end of the week, paid vacations: annually paid, additional, social, unpaid). The contents of the study is realized in correlation with the international activities ratified by the Republic of Moldova.*

Desfășurarea activității cu respectarea unui anumit program de muncă reprezintă una din trăsăturile specifice ale raportului juridic de muncă<sup>1</sup>.

Prin timp de muncă se înțelege timpul pe care salariatul, în conformitate cu regulamentul intern al unității, cu contractul individual și cu cel colectiv de muncă, îl folosește pentru îndeplinirea obligațiilor de muncă.

Reglementările legale privind timpul de muncă și timpul de odihnă, ținând seama de finalitatea lor, au caracter imperativ. Între timpul de muncă și timpul de odihnă există o relație evidentă de interdependență; reglementarea legală a timpului de muncă reprezintă și o garanție a realizării dreptului la odihnă<sup>2</sup>.

Contractul colectiv de muncă permite

negocierea problemelor timpului de muncă, pornind de la imperativele legii, în favoarea salariaților. În toate categoriile de unități, elementele concrete ale organizării timpului de lucru (tipul săptămânii de lucru, regimul de muncă) sînt cuprinse în regulamentele interne ale unităților, precum și în contractele colective și în cele individuale de muncă.

Din conținutul art. 95-106 din Codul Muncii al Republicii Moldova (CM al RM) rezultă următoarele categorii ale timpului de muncă: timpul de muncă avînd o durată normală; timpul de muncă redus; timpul de muncă parțial; timpul de muncă peste durata normală (muncă suplimentară).

Pentru evidența timpului de muncă, utilizat de toate categoriile de salariați, obținerea datelor privind timpul efectiv lucrat, calculul retribuției se întocmește

*foaia colectivă de prezență* (formularul nr. MR-13), în care se fac înregistrări privind lipsurile de la lucru, lucrul în zilele incomplete, suplimentare în baza documentelor întocmite (certificatul de concediu medical, certificatul despre îndeplinirea funcțiilor de stat și publice ș.a.).

Potrivit art. 95 alin. (2) din CM al RM, durata normală a timpului de muncă al salariaților din unități nu poate depăși 40 de ore pe săptămână. În cadrul săptămânii, timpul de muncă se repartizează, de regulă, uniform și constituie 8 ore pe zi. Această durată a timpului de muncă se află la baza tuturor prevederilor legale sau contractuale de calculare a drepturilor salariale.

În conformitate cu prevederile art. 2 din Convenția colectivă generală nr. 2 din 09.07.2004<sup>3</sup>, durata normală a timpului de muncă include: pregătirea locului de muncă pentru începerea activității; îndeplinirea obligațiilor de muncă; refacerea capacității de muncă în timpul programului de muncă în legătură cu condițiile climaterice deosebite, eforturi fizice și alți factori, care se stabilesc în actele normative ale unității, în contractele colective sau individuale de muncă; timpul staționării în așteptarea dispoziției despre începutul activității; timpul aflării la unitate în cazul deplasării organizate la locul de muncă.

Convențiile colective (nivel teritorial sau ramural) și contractele colective de muncă pot prevedea și alte perioade de timp care se includ în durata normală a timpului de muncă.

În conformitate cu art. 98 alin. (1) din CM al RM, repartizarea timpului de muncă în cadrul săptămânii este, de regulă, uniformă și constituie 8 ore pe zi, timp de 5 zile, cu două zile de repaus, dar la unitățile unde, ținându-se cont de specificul muncii, introducerea săptămânii de lucru de 5 zile este nerațională, se admite, ca excepție,

stabilirea săptămânii de lucru de 6 zile cu o zi de repaus.

Potrivit art. 98 din CM al RM, repartizarea timpului de muncă se poate realiza și în cadrul unei săptămâni de lucru comprimate din 4 zile sau 4 zile și jumătate, cu condiția ca durata săptămânală a timpului de muncă să nu depășească 40 de ore pe săptămână. Angajatorul care introduce săptămâna de lucru comprimată are obligația de a respecta dispozițiile speciale cu privire la durata timpului zilnic de muncă al femeilor și tinerilor.

Reieșind din cele expuse mai sus, concluzionăm că timpul de muncă poate fi repartizat pe parcursul unei săptămâni de lucru, după cum urmează:

a) săptămâna de lucru de 5 zile cu două zile de repaus, durata zilei de muncă fiind de 8 ore;

b) săptămâna de lucru de 6 zile cu o zi de repaus, durata zilei de muncă fiind de 7 ore în primele 5 zile și de 5 ore în ziua a șasea;

c) săptămâna de lucru de 4 zile cu durata muncii de 10 ore pe zi și 3 zile de repaus;

d) săptămâna de lucru de 4 zile și jumătate cu durata muncii de 9 ore în primele 4 zile și de 4 ore în ziua a cincea și 2 zile și jumătate de repaus.

Tipul săptămânii de lucru, timpul începerii și încheierii lucrului, durata schimbului, întreruperile, alternarea zilelor lucrătoare și nelucrătoare se stabilesc prin regulamentul intern al unității și pot fi clauze ale contractului colectiv sau individual de muncă.

Durata zilnică normală a timpului de muncă constituie 8 ore, dar această normă cunoaște și anumite excepții:

- pentru salariații în vîrstă de pînă la 16 ani, durata zilnică a timpului de muncă nu poate depăși 5 ore;

- pentru salariații în vîrstă de la 16 pînă



la 18 ani și salariații care lucrează în condiții de muncă vătămătoare, durata zilnică a timpului de muncă nu poate depăși 7 ore;

- pentru invalizi, durata zilnică a timpului de muncă se stabilește conform certificatului medical, în limitele duratei zilnice normale a timpului de muncă.

Prevederile art. 100 alin. (5) din CM al RM stabilesc că durata zilnică maximă a timpului de muncă nu poate depăși 10 ore în limitele duratei normale a timpului de muncă de 40 de ore pe săptămână.

Cu titlu de excepție, pentru anumite genuri de activitate, unități sau profesii se poate stabili, prin convenție colectivă, o durată zilnică a timpului de muncă de 12 ore, urmată de o perioadă de repaus de, cel puțin, 24 de ore. În acest sens, observăm că partenerii sociali au anexat, la Convenția colectivă generală nr. 2 din 09.07.2004, Lista profesiilor pentru care se permite durata zilnică a timpului de muncă de 12 ore, urmată de o perioadă de repaus de, cel puțin, 24 de ore. Astfel, din această categorie de profesii fac parte: funcționarii responsabili de dispecerizarea producției; funcționarii responsabili de evidența în transporturi; distribuitorii și sortatorii de corespondență; casierii bagaje; bucătarii; ospătarii; barmanii; frizerii; coaforii; pompierii ș.a.

Trebuie să menționăm că durata muncii zilnice (precum și a schimbului) în ajunul zilelor de sărbătoare nelucrătoare se reduce cu, cel puțin, o oră pentru toți salariații, cu excepția celor cărora li s-a stabilit durata redusă a timpului de muncă în temeiul art. 96 din CM al RM, sau, conform art. 97 CM al RM, ziua de muncă parțială.

În conformitate cu art. 100 alin. (7) din CM al RM, angajatorul poate stabili, cu acordul scris al salariatului, programe individualizate de muncă, cu un regim flexibil

al timpului de muncă, dacă această posibilitate este prevăzută de regulamentul intern al unității sau de contractul colectiv de muncă ori de cel individual de muncă.

Menționăm faptul că legislația muncii admite, la lucrările unde caracterul deosebit al muncii o impune, segmentarea zilei de muncă, cu condiția ca durata totală a timpului de muncă să nu fie mai mare decât durata zilnică normală a timpului de muncă.

Durata timpului normal de muncă în timpul nopții (între orele 22.00 și 6.00) se regăsește, ca principiu, în art. 103 din CM al RM.

Pentru persoanele al căror program de muncă se desfășoară în timpul nopții, durata muncii (schimbului) este mai mică cu o oră decât durata muncii prestate în timpul zilei (cu excepția celor care au regim de muncă redus sau celor care au fost angajați special pentru munca de noapte).

Adaosul la salariu pentru munca de noapte este de cel puțin 0,5 din salariul tarifar (salariul funcției) pe unitate de timp stabilit salariatului.

Potrivit dispozițiilor art. 103 alin. (5) din CM al RM, nu se admite atragerea la munca de noapte a salariaților în vîrstă de pînă la 18 ani, a femeilor gravide, a femeilor aflate în concediu postnatal, a femeilor care au copii în vîrstă de pînă la 3 ani, precum și a persoanelor cărora munca de noapte le este contraindicată conform certificatului medical.

Invalizii de gradul I și II, femeile care au copii în vîrstă de la 3 la 6 ani (copii invalizi în vîrstă de pînă la 16 ani), persoanele care îmbină concediile pentru îngrijirea copilului cu activitatea de muncă și salariații care îngrijesc de un membru al familiei bolnav în baza certificatului medical pot presta muncă de noapte numai cu acordul lor scris. Totodată, angajatorul este obligat

să informeze în scris salariații menționați despre dreptul lor de a refuza munca de noapte.

Se cere menționat faptul că orice salariat care, într-o perioadă de 6 luni, prestează cel puțin 120 de ore de muncă de noapte va fi supus unui examen medical din contul angajatorului.

Pe plan internațional, măsurile specifice, ce urmează a fi luate în favoarea lucrătorilor de noapte pentru a proteja sănătatea lor, au fost specificate în Convenția OIM nr. 171/1990 privind munca de noapte (neratificată de Republica Moldova).

În sensul Convenției OIM nr. 171/1990, termenul „muncă de noapte” desemnează orice muncă efectuată în cursul unei perioade de, cel puțin, șapte ore consecutive, cuprinzând intervalul dintre miezul nopții și ora 5 dimineața, ce vor fi determinate de către autoritatea competentă după consultarea cu organizațiile cele mai reprezentative ale celor ce angajează și ale lucrătorilor săi pe cale de convenții colective. Această convenție operează și cu noțiunea de „lucrător de noapte”, prin care se înțelege un lucrător salariat a cărui muncă cere efectuarea de ore de muncă de noapte în număr substanțial, superior unei limite fixate. Această limită va fi fixată de către autoritatea competentă după consultarea cu organizațiile cele mai reprezentative ale celor ce angajează și ale lucrătorilor săi pe cale de convenții colective.

Din stipulațiile art. 4 alin. (1) din Convenția OIM nr. 171/1990 rezultă că la cererea lor, lucrătorii vor avea dreptul de a obține în mod gratuit o evaluare a stării lor de sănătate și de a beneficia de sfaturi asupra modalității de a reduce sau evita probleme de sănătate în legătura cu munca lor: înainte de a fi încadrați ca lucrători de

noapte; la intervale regulate în cursul acestei încadrări; dacă au în cursul acestei încadrări probleme de sănătate care nu se datoresc altor factori decît celor legați de munca de noapte.

În afară de cazul constatării inaptitudinii pentru munca de noapte, conținutul acestor evaluări nu trebuie transmis unei terțe persoane fără acordul lucrătorilor și nici utilizat în detrimentul lor.

Art. 10 din Convenția OIM nr. 171/1990 statuează că, înainte de a introduce programe de lucru necesitînd serviciile lucrătorilor de noapte, cel care angajează trebuie să consulte reprezentanții lucrătorilor interesați asupra detaliilor acestor programe, asupra formelor de organizare a muncii de noapte cele mai bine adaptate unității și personalului său, precum și asupra măsurilor necesare în materie de sănătate a muncii și de servicii sociale. În unitățile care utilizează lucrători de noapte, asemenea consultări trebuie să aibă loc cu regularitate.

În Uniunea Europeană, organizarea timpului de muncă se efectuează în corespundere cu Directiva Consiliului 93/104/CE din 23 noiembrie 1993. Ea reglementează perioadele minime de repaus zilnic (o perioadă minimă de repaus de 11 ore consecutive), de repaus săptămînal (în cursul fiecărei perioade de 7 zile, o perioadă minimă de repaus neîntreruptă de 24 ore, cărora li se adaugă 11 ore de repaus zilnic) și de concediu anual (de, cel puțin, 4 săptămîni), precum și timpul de pauză (în cazul în care timpul de muncă zilnic este mai mare de 6 ore) și durata maximă săptămînală de muncă (48 ore)<sup>4</sup>.

De asemenea, Directiva Consiliului 93/104/CE din 23.11.1993 statuează asupra unor aspecte ale muncii de noapte – trebuie asigurat un sistem de evaluare gratuită a

sănătății, precum și un nivel adecvat de protecție și de sănătate a muncii.

*Timpul de muncă redus.* Pentru anumite categorii de salariați, în funcție de vîrstă, de starea sănătății, de condițiile de muncă și de alte circumstanțe, în conformitate cu legislația în vigoare și contractul individual de muncă, se stabilește *durata redusă a timpului de muncă*.

În conformitate cu prevederile art. 96 alin. (2) din CM al RM, durata săptămînală redusă a timpului de muncă constituie: 24 de ore pentru salariații în vîrstă de la 15 la 16 ani; 35 de ore pentru salariații în vîrstă de la 16 la 18 ani; 35 de ore pentru salariații care activează în condiții de muncă vătămătoare, conform Nomenclatorului aprobat de Guvernul Republicii Moldova.

Pentru anumite categorii de salariați, a căror muncă implică un efort intelectual și psihoemoțional sporit, durata timpului de muncă se stabilește de Guvernul Republicii Moldova și nu poate depăși 35 de ore pe săptămîină.

Pentru invalizii de gradul I și II (dacă aceștia nu beneficiază de înlesniri mai mari) se stabilește o durată redusă a timpului de muncă de 30 de ore pe săptămîină, fără diminuarea drepturilor salariale și a altor drepturi prevăzute de legislația în vigoare.

În conformitate cu dispozițiile pct. 2 din Regulamentul privind retribuirea muncii pentru anumite categorii de salariați, cărora li se stabilește durata redusă a timpului de muncă, aprobat prin Hotărîrea Guvernului Republicii Moldova nr. 1254 din 15.11.2002<sup>5</sup>, durata săptămînală redusă a timpului de muncă reprezintă, pentru categoriile sus-numite de salariați, durata deplină a muncii și urmează a fi retribuită în același quantum ca și munca salariaților al căror timp de muncă constituie 40 de ore pe săptămîină.

*Timpul de muncă parțial.* În conformitate cu prevederile art. 97 alin. (1) din CM al RM, prin acordul dintre salariat și angajator, se poate stabili, atît la momentul angajării la lucru, cît și mai tîrziu, ziua de muncă parțială sau săptămîna de muncă parțială.

La rugămîntea femeii gravide, a salariatului care are copii în vîrstă de pînă la 14 ani sau copii invalizi în vîrstă de pînă la 16 ani (inclusiv aflați sub tutela sa) ori a salariatului care îngrijește de un membru al familiei bolnav, în conformitate cu certificatul medical, angajatorul este obligat să le stabilească ziua sau săptămîna de muncă parțială.

Retribuirea muncii în cazul timpului de muncă parțial se efectuează proporțional timpului lucrat sau în funcție de volumul lucrului făcut (art. 97 alin. (2) din CM al RM).

Regimul juridic al timpului de muncă incomplet se diferențiază de cel al timpului de muncă redus prin următoarele aspecte:

a) durata redusă a timpului de muncă, precum și categoriile de salariați care beneficiază de această durată a timpului de muncă, se stabilește pe cale normativă. Timpul de muncă parțial este statuat prin acordul dintre salariat și angajator (prin negocieri individuale);

b) în ceea ce privește retribuirea muncii, salariații care au o durată redusă a timpului de muncă, beneficiază de condiții echivalente de salarizare celor pe care le au salariații cu timpul de muncă complet. În același timp, trebuie menționat că salariații, care dispun de o durată parțială a timpului de muncă, sînt salarizați proporțional timpului lucrat sau în funcție de volumul lucrului realizat.

Din conținutul art. 97 alin. (3) din CM al RM deducem că activitatea în condițiile

timpului de muncă parțial nu implică limitarea drepturilor salariatului privind calcularea vechimii în muncă, durata concediului de odihnă anual sau a altor drepturi de muncă.

Prevederile art. 97 alin. (3) din CM al RM corespund în întregime Convenției OIM nr. 175/1994 privind munca pe timp parțial<sup>6</sup>, în care este consfințită obligația pentru statele membre de a lua măsurile necesare ca lucrătorii cu timp parțial să beneficieze de condiții echivalente celor pe care le au lucrătorii cu timp integral de muncă, aflați într-o situație comparabilă, în următoarele domenii: protecția maternității; încetarea relației de muncă; concediul anual plătit și zilele de sărbătoare nelucrătoare plătite; concediul de boală. În același timp, Convenția în cauză permite ca prestația pecuniară în aceste situații să fie stabilită proporțional cu durata muncii sau cu nivelul câștigului.

Observăm că există sisteme naționale de drept care cuprind dispoziții contrare Convenției OIM nr. 175/1994 privind munca pe timp parțial. De exemplu, din analiza legislației române (art. 140 alin. (1) din CM al României) rezultă că durata concediului de odihnă anual pentru salariații cu contract individual de muncă cu timp parțial se acordă proporțional cu timpul efectiv lucrat. În opinia autorului român Ovidiu Ținca, această prevedere fie trebuie abrogată, fie trebuie reformulată, în sensul că și salariații încadrați cu timp parțial au dreptul la concediu de odihnă cu durata integrală, reducându-se *pro rata* numai indemnizația de concediu cuvenită<sup>7</sup>.

*Timpul de muncă peste durata normală (muncă suplimentară).* În sensul prevederilor art. 104 alin. (1) din CM al RM, se consideră *muncă suplimentară* munca prestată în afara duratei normale

a timpului de muncă săptămînal. Cu alte cuvinte, munca prestată peste 40 de ore în decursul unei săptămîni de lucru este recunoscută drept muncă suplimentară, avînd un regim juridic special cu privire la condițiile de prestare și de compensare.

Atragerea la muncă suplimentară se efectuează în baza ordinului (dispoziției, deciziei, hotărîrii) motivat al angajatorului, care se aduce la cunoștința salariaților respectivi sub semnătură.

Atragerea la muncă suplimentară poate fi dispusă de angajator *fără acordul salariatului*:

- pentru efectuarea lucrărilor necesare pentru apărarea țării, pentru preîntîmpinarea unei avarii de producție ori pentru înlăturarea consecințelor unei avarii de producție sau a unei calamități naturale;

- pentru efectuarea lucrărilor necesare înlăturării unor situații care ar putea periclita buna funcționare a serviciilor de aprovizionare cu apă și energie electrică, de canalizare, poștale, de telecomunicații și informatică, a căilor de comunicație și a mijloacelor de transport în comun, a instalațiilor de distribuție a combustibilului, a unităților medico-sanitare.

În conformitate cu art. 104 alin. (3) din CM al RM, atragerea la muncă suplimentară se efectuează de angajator cu *acordul scris al salariatului*:

- pentru finalizarea lucrului început care, din cauza unei rețineri neprevăzute legate de condițiile tehnice ale procesului de producție, nu a putut fi dus pînă la capăt în decursul duratei normale a timpului de muncă, iar întreruperea lui poate provoca deteriorarea sau distrugerea bunurilor angajatorului sau ale proprietarului, a patrimoniului municipal sau de stat;

- pentru efectuarea lucrărilor temporare

de reparare și restabilire a dispozitivelor și instalațiilor, dacă deficiențele acestora ar putea provoca încetarea lucrului pentru un timp nedeterminat și pentru mai multe persoane;

- pentru efectuarea lucrărilor impuse de apariția unor circumstanțe care ar putea provoca deteriorarea sau distrugerea bunurilor unității, inclusiv a materiei prime, materialelor sau produselor;

- pentru continuarea muncii în caz de neapărare a lucrătorului de schimb, dacă munca nu admite întrerupere. În această situație, angajatorul este obligat să ia măsuri urgente de înlocuire a salariațului respectiv.

Legislația muncii admite atragerea salariaților la muncă suplimentară și în alte cazuri, dar acest lucru este posibil doar cu condiția că angajatorul a obținut, în această privință, acordul scris al salariațului și al reprezentanților acestora.

În conformitate cu art. 104 alin. (5) din CM al RM, la solicitarea angajatorului, salariații pot presta munca în afara orelor de program în limita a 120 de ore într-un an calendaristic. În cazuri excepționale, această limită, cu acordul reprezentanților salariaților, poate fi extinsă până la 240 de ore.

Potrivit art. 105 alin. (1) din CM al RM, nu se admite atragerea la muncă suplimentară a salariaților în vîrstă de pînă la 18 ani, a femeilor gravide, a femeilor aflate în concediul postnatal, a femeilor care au copii în vîrstă de pînă la 3 ani, precum și a persoanelor cărora munca suplimentară le este contraindicată conform certificatului medical.

Invalizii de gradul I și II, femeile care au copii în vîrstă de la 3 la 6 ani (copii invalizi în vîrstă de pînă la 16 ani), persoanele care îmbină concediile pentru îngrijirea copilului cu activitatea de muncă și salariații

care îngrijesc de un membru al familiei bolnav, în baza certificatului medical, pot presta muncă suplimentară numai cu acordul lor scris. Totodată, angajatorul este obligat să informeze în scris salariații menționați despre dreptul lor de a refuza munca suplimentară.

În conformitate cu art. 99 din CM al RM, în unități poate fi introdusă *evidența globală a timpului de muncă*, cu condiția ca durata timpului de muncă să nu depășească numărul de ore lucrătoare stabilite de Codul muncii. În aceste cazuri, perioada de evidență nu trebuie să fie mai mare de un an, iar durata zilnică a timpului de muncă (a schimbului) nu poate depăși 12 ore.

În cazul evidenței globale a timpului de muncă se pot face abateri de la numărul de ore lucrătoare stabilite de CM, iar munca suplimentară din unele zile se compensează fie cu reducerea timpului de muncă, fie cu acordarea unor zile de repaus suplimentare în limita unei anumite perioade de evidență.

Modul de aplicare a evidenței globale a timpului de muncă se stabilește prin regulamentul intern al unității și prin contractul colectiv de muncă, luîndu-se în considerare restricțiile prevăzute pentru unele profesii de convențiile colective la nivel național și ramural, de legislația în vigoare și de actele internaționale la care Republica Moldova este parte.

În unitățile în care durata procesului de producție depășește durata admisă a zilei de muncă se recurge la aplicarea *muncii în schimburi*.

Potrivit dispozițiilor art. 101 alin. (1) din CM al RM, munca în schimburi, adică lucrul în 2, 3 sau 4 schimburi, se aplică în cazurile cînd durata procesului de producție depășește durata admisă a zilei de muncă,

precum și în scopul utilizării mai eficiente a utilajului, sporirii volumului de producție sau de servicii.

În condițiile muncii în schimburi, fiecare grup de salariați prestează munca în limitele programului stabilit.

În conformitate cu art. 101 alin. (3) din CM al RM, programul muncii în schimburi se aprobă de angajator de comun acord cu reprezentanții salariaților, ținându-se cont de specificul muncii. Acest program urmează să fie adus la cunoștința salariaților cu, cel puțin, o lună înainte de punerea lui în aplicare.

În conformitate cu prevederile art. 101 alin. (6) din CM al RM, durata întreruperii în muncă între schimburi nu poate fi mai mică decât durata dublă a timpului de muncă din schimbul precedent (inclusiv pauza pentru masă).

Se cere menționat faptul că, în baza prevederilor art. 5 din Convenția colectivă generală nr. 2 din 09.07.2004, unitățile care practică munca în mai multe schimburi vor asigura plata sporurilor de compensare în mărime de 20 la sută din salariul tarifar orar pentru fiecare oră de muncă în schimbul II și 50 la sută din salariul tarifar orar pentru fiecare oră de muncă în schimbul III. În acest caz, sporul pentru munca prestată în program de noapte (conform prevederilor art. 159 din CM al RM) nu se plătește.

În legislația muncii se utilizează noțiunea de „muncă în tură continuă”. În opinia autorului român Ion Traian Ștefănescu<sup>8</sup>, munca în tură continuă se utilizează în unitățile în care specificul procesului de producție nu permite întreruperea activității și, concomitent, nu s-a introdus graficul cu patru schimburi. Diferența față de schimb (tură) constă în faptul că se lucrează

și sîmbătă, și duminică, perioadă pentru care se acordă obligatoriu alte zile de repaus.

Este necesar a menționa că definiția doctrinară a noțiunii de „muncă în tură continuă” nu corespunde cu semnificația ce i-a fost acordată de legiuitorul nostru. Potrivit art. 317 alin. (1) din CM al RM, *munca în tură continuă* reprezintă o formă specifică de desfășurare a procesului de muncă în afara localității în care domiciliază salariații, în cadrul căreia nu poate fi asigurată revenirea lor zilnică la locul permanent de trai.

Munca în tură continuă se aplică în cazul în care locul de executare a lucrărilor este situat la o distanță considerabilă de sediul angajatorului, în scopul reducerii termenelor de construcție, reparație sau reconstrucție a obiectivelor cu destinație industrială, socială sau de altă natură.

În cazurile în care salariaților nu li se poate asigura revenirea zilnică de la locul de muncă situat în afara localității la locul permanent de trai, se permite, cu acordul acestora, munca în tură continuă cu evidența globală a timpului de muncă. Timpul de muncă și de odihnă în perioada acestei evidențe este reglementat prin programul muncii în tură continuă, care se aprobă de angajator în comun cu reprezentanții salariaților și se aduce la cunoștința salariaților cu, cel puțin, o lună înainte de aplicarea lui (art. 6 din Convenția colectivă generală nr. 2 din 09.07.2004).

În conformitate cu prevederile art. 319 alin. (2) din CM al RM, durata unei ture continue nu trebuie să depășească o lună. În cazuri excepționale, la anumite obiective, angajatorul, după consultarea reprezentanților salariaților, poate majora durata turei continue până la 3 luni.

(Sfîrșit în numărul viitor)

**BIBLIOGRAFIE**

- <sup>1</sup> Ticlea Alexandru, Popescu Andrei, Țichindelean Mărioara ș.a., op.cit. - P. 584.  
<sup>2</sup> Ion Traian Ștefănescu, Dreptul muncii, București, Lumina Lex, 1997. - P.127.  
<sup>3</sup> Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 112-118 din 16.07.2004.  
<sup>4</sup> Nicolae Voiculescu, Dreptul comunitar al muncii, București, ROSETTI, 2005. - P. 141.  
<sup>5</sup> Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 208 din 19.11.2004.  
<sup>6</sup>\* Neratificată, până în prezent, de Republica Moldova.  
<sup>7</sup> Ovidiu Ținca, Durata concediului de odihnă al salariatului cu contract individual de muncă cu timp parțial // Dreptul nr. 2. - P. 53.  
<sup>8</sup> Ion Traian Ștefănescu, op.cit., p. 131.

*Prezentat: 26 octombrie 2009*

*Recenzent: Eduard BOIȘTEANU, doctor în drept, conferențiar universitar*

*E-mail: aap@aap.gov.md*



# КОДЕКС РЕСПУБЛИКИ МОЛДОВА О ПРАВОНАРУШЕНИЯХ: ЮРИДИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ, ПРОБЛЕМЫ, ПУТИ ИХ РАЗРЕШЕНИЯ<sup>1</sup>

В. И. ГУЦУЛЯК,

доктор юридических наук, профессор,  
Академия публичного управления при  
Президенте Республики Молдова

## SUMMARY

*On October 24<sup>th</sup> 2008 Contravention of Law of the Republic of Moldova was adopted, which was promulgated on the 29<sup>th</sup> of December, 2008, published on the 16<sup>th</sup> of January 2009 and so be in force starting with the 31<sup>st</sup> of May 2009.*

*The new Contravention of Law has many priorities compared to the previous one but there are some vaguenesses, as well. They refer in particular to the juridical device of the application of legal proposition. In this article there is a juridical analysis on the new law according to which a number of improved recommendations are suggested.*

104

Наиболее распространенными, апробированными наукой и практикой, формами обеспечения правопорядка являются: **общая профилактика** – воздействие на причины и условия совершения преступлений и административных правонарушений – и **индивидуальная профилактика** – воздействие на сознание лиц, которые уже вступили в конфликт с законом, с целью их перевоспитания, или лиц, от которых можно ожидать противоправного поведения, с целью его недопущения.

Основными методами воздействия субъектов управления (органов местного публичного управления) на управляемые объекты являются: **убеждение и принуждение**.

Соответствие избранных форм и методов деятельности по обеспечению

правопорядка социально-экономической и криминологической характеристикам конкретного региона обеспечивает максимальную эффективность данной деятельности.

И всё же, залог успеха деятельности всех субъектов, обеспечивающих правопорядок, в том числе борьбу с делинквентностью, в большой степени **кроется в правовом обеспечении данной деятельности**. В деле предупреждения и пресечения административных правонарушений, применения мер государственного принуждения к лицам, виновно совершившим административные правонарушения, основополагающим, специальным законом является **Кодекс Республики Молдова об административных правонарушениях**.

24 октября 2008 принят „Кодекс



Республики Молдова о правонарушениях”, который был опубликован 16 января 2009 и вступил в законную силу 31 мая 2009 года. С этого дня отменён Кодекс Республики Молдова об административных правонарушениях, принятый 29 марта 1985.

Однако, по нашему мнению, новый закон не лишён многих неточностей, спорных моментов, а порой и серьёзных юридических коллизий<sup>1</sup>. Разрешение некоторых из них, по нашему мнению, являлось объективной необходимостью ещё до обретения юридической силы данного закона.

Появление нового законодательства в сфере борьбы с административными правонарушениями - событие давно ожидаемое, т.е. многие положения Кодекса об административных правонарушениях (КоАП) уже давно не отражали реальную действительность социально-экономического развития страны, профилактики правонарушений, в том числе административных. Со дня принятия (29.03.1985 г.) он претерпел более двухсот изменений и дополнений.

Работа по разработке нового законодательства в области борьбы с делинквентностью началась давно. Достаточно отметить, что проект нового Кодекса об административных правонарушениях (соавтором которого был автор настоящей статьи) был принят в первом чтении Постановлением Парламента Республики Молдова № 532-XIV от 22 июня 1999 г.

Как и любой другой закон, в особенности, если он является весьма значимым, одновременно с обретением юридической силы, нуждается во

всестороннем и скрупулёзном изучении с целью осознания основных его положений, уяснения механизма применения.

Мы предприняли попытку такого юридического анализа, консультируя национальную доктрину и национальное законодательство в области административного права, доктрину и законодательство других государств и, в первую очередь, таких как Румыния, Российская Федерация, Украина, Беларусь, Казахстан и др., применяя личный опыт нормотворческой и правоприменительной деятельности (рамки настоящей публикации не дают нам возможность делать ссылки на все консультируемые источники) и предлагают некоторые его выводы, не претендуя на бесспорность и на истину в последней инстанции.

Полагаем, что новый Кодекс, принятый 24 октября 2008 г. имеет много преимуществ перед прежним законом, а именно: с момента его появления, *de jure*, закрепляется концепция появления „административно-деликтного права” как новой самостоятельной отрасли права (*Dreptul contravențional*); законодательно закреплены существующие в теории административно-деликтного права такие юридические институты, как: *констатирующий субъект, административно-деликтная ответственность, административно-деликтный процесс, юридическое лицо – как субъект административно-деликтной ответственности*, и др., особенная часть Книги первой (материальное право) Кодекса имеет структуру, логически построенную значительно более удачно; появились

новые участники производства по делам об административных правонарушениях, такие как: *констатирующий субъект, прокурор, специалист*.

Авторы осуществляли юридический анализ нового закона, в первую очередь, сквозь призму осознания отражённого в нём юридического механизма регулирования процесса борьбы с делинквентностью в стране, которая представляется нам довольно распространённым и опасным социальным явлением. Об этом красноречиво говорят цифры **зарегистрированных** в стране административных правонарушений: 2004 год – 1103000; 2005 год – 1098000; 2006 год – 784000; 2007 год – 731000; 2008 год – 744000.

Именно с этих позиций, а также с позиции механизма применения данного закона, **считаем, что он далёк от совершенства**. В рамках данной публикации изложим только некоторые положения осуществлённого анализа.

1. Полагаем что само название закона „Кодекс Республики Молдова о правонарушениях” не отражает его содержания и, мягко говоря, является неверным. Юридическая наука давно определилась, что „*правонарушение*” есть нарушение любой юридической нормы различных отраслей права. Да и с точки зрения лингвистики, тоже вроде бы всё ясно. Советский энциклопедический словарь разъясняет: „Правонарушение есть виновное противоправное деяние, совершённое вменяемым человеком, достигшим установленным законом возраста”. Правонарушения делятся на

„преступления” и „проступки (гражданские, административные, дисциплинарные)”.

Юридический энциклопедический словарь ещё в большей мере детализирует данное понятие, предписывая, что *правонарушения подразделяются на: гражданские, административные, дисциплинарные*. Наиболее опасным видом правонарушения является **преступление**. За правонарушение законом предусмотрена соответственно *гражданская, административная, дисциплинарная и уголовная ответственность*.

Таким образом, по нашему мнению, неточность названия анализируемого закона является очевидной и он мог бы быть назван „Кодекс Республики Молдова об административных правонарушениях”. Дословный перевод с государственного языка „Codul contravențional” является ошибочным и недопустимым.

II. **Общая часть Первой книги (материальное право)**. Тут мы коснёмся только трёх юридических институтов: *правонарушение, субъект административно-деликтной ответственности и система административно-деликтных взысканий*.

1. Ст. 10 Кодекса предписывает: „**Правонарушением** является виновное противоправное деяние (действие или бездействие), представляющее меньшую социальную опасность, чем преступление, посягающее на охраняемые законом ценности, предусмотренное кодексом наказуемое согласно установленной ответственности за правонарушение”.

Во-первых, какое правонарушение? Нарушение нормы права, какой отрасли?

Во-вторых, как понять „...и наказуемое согласно установленной ответственности за правонарушение”? За совершение правонарушения существует установленная законом и уголовная, и дисциплинарная, и гражданская, и административная ответственность.

Полагаем, что ст. 10 могла бы именоваться „Административное правонарушение” или „Административный деликт” и иметь следующую редакцию: „Административным правонарушением является противоправное, виновное деяние (действие или бездействие), представляющее меньшую социальную опасность, чем преступление, посягающее на охраняемые законом ценности, предусмотренное настоящим кодексом и влекущее возможность применения административно-деликтных санкций”.

Также полагаем, что повсему тексту закона слово „правонарушение” следует заменить словами „административное правонарушение”.

2. Согласно предписанию ст. 16 ч. (1) Кодекса о правонарушениях (в дальнейшем - Кодекса) подлежит ответственности дееспособное физическое лицо, достигшее к моменту совершения правонарушения возраста 18 лет. Физическое лицо в возрасте от 16 до 18 лет несёт ответственность за совершение какого-либо из правонарушений, предусмотренных статьями 228-245 и 263-311 Кодекса (ст. 16 ч. (2)). Если учесть, что ст. 228-245 — это

правонарушения в области дорожного движения, а ст. 263-311 - правонарушения в области предпринимательской, налоговой, таможенной деятельности и ценных бумаг, правоотношения активными сторонами которых несовершеннолетние не являются, то напрашивается вывод: согласно новому закону административно-деликтная ответственность фактически наступает только по достижению физическим лицом 18-летнего возраста. Напомним, что ныне ещё действующий закон предусматривает наступление административной ответственности, начиная с 16 лет (ст. 12 КоАП РМ).

Считаем, что данная позиция законодателя не обоснована, не базируется на материальных источниках права (реальному социальному и экономическому развитию общества) и поэтому не будет способствовать успешному обеспечению правопорядка и, в первую очередь, поддержанию надлежащего общественного порядка и обеспечения общественной безопасности.

Во-первых, известно, что формальные источники права, в том числе административно-деликтные, должны базироваться на материальных источниках права, вытекать из них. Модификация формальных источников права должна строго соответствовать экономическим и социальным изменениям, происходящим в обществе, именно общество, на различных этапах своего развития, решает, какие общественные отношения должны охраняться нормами морали, какие - традициями и обычаями, а какие -

нормами права и какой отрасли права.

Исходя из данной позиции, невозможно понять, почему на момент принятия прежнего закона (1985 г.) законодатель посчитал, что лицо, достигшее 16-летнего возраста, является дееспособным, может быть полноправной стороной административно-правового отношения, в том числе, нести ответственность за виновное совершение административного правонарушения, а спустя 23 года развития общества, административная дееспособность наступает только по достижении 18-летнего возраста.

Во-вторых, что касается административно-деликтной ответственности лиц в возрасте от 16 до 18 лет (ст. 16 ч. (2)), то данная норма права, по нашему мнению, вообще лишена всякой логики. Исходя из национальной доктрины уголовного права, при определении возраста, с которого наступает ответственность, законодатель взял за основу степень общественной опасности содеянного (ст. 16, 21 УК РМ). И вполне логично, что данный принцип (критерий) должен был быть применён и при определении возраста, по достижении которого наступает административно-деликтная ответственность. Так неужели виновное совершение несовершеннолетним какого-либо из правонарушений в области дорожного движения (ст. 228-245) либо в области предпринимательской, налоговой, таможенной деятельности (ст. 263-311) представляет большую социальную опасность, чем совершение какого-либо из следующих правонарушений: умышленное причинение легких

телесных повреждений, либо жестокое обращение, нанесение ударов, применение других насильственных действий, либо повлекшие кратковременное расстройство здоровья или незначительную, но стойкую утрату трудоспособности (ст. 78); занятие проституцией (ст. 89); злонамеренное неподчинение законному распоряжению или требованию сотрудника правоохранительных органов (ст. 336); оскорбление и оказание сопротивления сотруднику правоохранительных органов (ст. 353); мелкое хулиганство (ст. 354); распитие спиртных напитков в общественных местах и появление в таких местах в состоянии алкогольного опьянения (ст. 355 Кодекса) и др., при совершении которых ответственность наступает только по достижении 18 лет?

Реальное состояние делинквентности в стране подтверждает обратное. Только согласно данным МВД в 2008 году по стране несовершеннолетними было совершено 561 мелкое хулиганство и 3037 фактов появления в общественных местах в состоянии алкогольного опьянения.

Поднятие возрастной планки возраста, с которого наступает административно-деликтная ответственность (с 16 на 18 лет), трудно понять и с других соображений. Известно, что цель любого законодательного акта, в т.ч. Кодекса об административных правонарушениях, - выработка юридического механизма осуществления деятельности по предупреждению административных правонарушений, их пресечению во имя минимизации наступающих вредных последствий, реализации принципа „неотвратимости наказания за содеянное”,

ресоциализации лиц, вступивших в конфликтные отношения с законом. Чем раньше обществом будет дана осуждающая оценка противоправного поведения конкретного индивида, чем раньше к данному лицу будут приняты меры по его перевоспитанию, тем больше гарантий, что данное лицо будет правопослушным в будущем. Начиная с 31 мая 2009 года, (дата вступления в законную силу Кодекса), все несовершеннолетние, которые были в конфликте с законом, выпадают из правового поля и у сотрудников правоохранительных органов, в первую очередь, служб по делам несовершеннолетних не будет юридического механизма воздействия на тех из них, которые склонны к совершению различных правонарушений. А это солидная группа молодёжи. Только по данным МВД за совершение различных административных правонарушений были привлечены к административно-деликтной ответственности лица в возрасте от 16 до 18 лет: 2006 год – 4837 несовершеннолетних; 2007 год – 4701 несовершеннолетний; 2008 год – 4353 несовершеннолетних.

И ещё один аргумент ошибочности, на наш взгляд, решения об увеличении возрастного ценза. На сей раз обратимся к проблеме борьбы с наркоманией, проблеме весьма значимой для нашей страны. В подтверждение данного тезиса приведём динамику выявления и постановки на учёт в учреждениях здравоохранения и органах полиции потребителей наркотических и других психотропных веществ. По состоянию на 01.01.2007 года, в целом по стране, состояло на учёте 8972 наркомана, из

которых: несовершеннолетние – 134, женщины – 721; на 01.01.2008 года – соответственно, 9132, 146 и 768 лиц; на 01.01.2009 года, соответственно, 9954, 137 и 782 лица. Согласно выводам многочисленных научных исследований в сфере борьбы с наркоманией, для осознания фактического распространения данного социального явления и его реальной опасности, официальные статистические данные следует умножить на коэффициент 10-15.

В соответствии с Кодексом об административных правонарушениях (1985 г.) административно-деликтная ответственность за потребление наркотических веществ без назначения врача наступала с 16 лет, согласно новому закону - с 18 лет. В данном случае правомерен вопрос: „А как быть с теми 137 несовершеннолетними, которые уже состоят на учёте как наркоманы и по отношению к которым в настоящее время проводятся определённые профилактические мероприятия”? Более того, по действующему уголовному законодательству, за потребление наркотических и других психотропных веществ в публичных местах (ст. 215/5 УК РМ) наступает уголовная ответственность, причём начиная с 16-летнего возраста.

Исходя из вышеизложенного, трудно говорить о том, что решение законодателя об увеличении возрастной планки наступления административно-деликтной ответственности базируется на реальном состоянии борьбы с делинквентностью или исходит из практики других стран мира, тем более, что такой практики просто не существует. Например, в Румынии установлена административно-

деликтная ответственность, начиная с 14 лет; в Белоруссии – с 16 лет, а по отдельным видам административных правонарушений – с 14 лет; в Российской Федерации, в Украине, в Казахстане и Армении – с 16 лет. Следует напомнить тот факт, что в проекте Кодекса, принятого в первом чтении 22 июля 1999, тоже предусматривалась административно-деликтная дееспособность, начиная с 14-летнего возраста. Убеждены в том, что данное решение законодателя не будет способствовать совершенствованию борьбы с делинквентностью, я скорее, наоборот, усложнит процесс её осуществления.

3. Представляется неоправданным невключение в систему административно-деликтных наказаний (ст. 32 Кодекса) такого его вида, как „конфискация орудия совершения или предмета административного правонарушения”, который имеется в ныне действующем законе (ст. 23 КоАП РМ), в законодательстве об административных правонарушениях Румынии, Российской Федерации, Армении, Украины, Белоруссии, Киргизии и др. стран.

Этот вид административно-деликтного наказания был, есть и будет (в тех странах, которые не отказались от него) эффективным правовым инструментом борьбы с административными правонарушениями в сфере экономики и торговли. Так, только сотрудниками экономической полиции МВД за противоправные действия в этих сферах было конфисковано материальных ценностей, являющихся орудием совершения или предметом

административного правонарушения: в 2006 году – на сумму 28680000 лей; в 2007 году – на сумму 20234000 лей; за 9 месяцев 2008 года – на сумму 23202000 лей.

Выше мы отмечали, что Особенная часть Первой книги Кодекса представляется нам более удачной, тем не менее и она не лишена определённых неточностей и спорных положений. Выделим только некоторые из них.

1. В новом законе, в отличие от прежнего, в ней нет такого правонарушения как „Распитие спиртных напитков на производстве” (ст. 168 КоАП РМ). Это означает, что, по мнению законодателя, общественные отношения, возникающие по поводу распития спиртных напитков на рабочих местах, в помещениях и на территории предприятий, учреждений, организаций или пребывания на работе в нетрезвом состоянии уже не актуальны и не представляют общественной опасности. Не можем разделить такую позицию законодателя. Она противоречит реальной действительности.

2. Редакция диспозиций отдельных материальных норм, по нашему мнению, оставляет желать лучшего. Например, диспозиция ст. 355 ч. (2) имеет следующую редакцию: „Появление в общественных местах в состоянии опьянения, вызванного алкоголем или другими веществами, при котором лицо потеряло способность передвигаться самостоятельно, - *подч. нами...*” В данном случае субъект правонарушения уже не представляет ни для кого какой-либо опасности и, наоборот, он может явиться объектом противоправного посягательства.

Трудно понять, что подразумевает законодатель под термином „... опьянения, вызванного другими веществами...” Какими именно веществами? Если подразумеваются наркотические или иные психотропные вещества, то их потребление в общественных местах образуют состав преступления и наказывается в уголовном порядке, причём, начиная с 16 лет. Убеждены в том, что указанная правовая норма, в данной редакции, не будет способствовать успешному пресечению данного вида правонарушений.

Другим подтверждением указанного выше тезиса может служить редакция диспозиции ст. 354 „Мелкое хулиганство”. Указанная норма предписывает: „Мелкое хулиганство, то есть оскорбительные приставания в общественных местах к физическим лицам, другие подобные действия, нарушающие нормы морали, общественный порядок и спокойствие физических лиц...” *Во-первых*, каково содержание термина „... оскорбительные приставания... к физическим лицам”? Ведь каждое физическое лицо может иметь своё, сугубо субъективное, содержательное его наполнение. *Во-вторых*, за нарушение нормы морали не наступает юридическая ответственность. Несоблюдение положений норм морали не влечёт за собой появление административно-правовых отношений конфликтного характера. Такая редакция диспозиции ст. 354 Кодекса, по нашему мнению, создаёт условия для слишком широкой её трактовки и, неминуемо, приведёт к проявлению фактов субъективизма как

со стороны констатирующих субъектов на стадии констатации данных видов правонарушений, так и со стороны судей – на стадии рассмотрения дела и принятия решения по делу.

Исключение из КоАП РМ таких правонарушений, как „распитие спиртных напитков на производстве” и исключение из состава правонарушения „распитие спиртных напитков в общественных местах либо появление в них в состоянии опьянения” в редакции ныне действующего закона (ст. 355 Кодекса) принципа повторности как квалифицирующего признака, а значит, и смягчение наказания; поднятие планки возраста, с которого наступает административная ответственность с 16 до 18 лет за распитие спиртных напитков в общественных местах либо появление в этих местах в пьяном состоянии (как равно и за потребление наркотических и других психотропных веществ, без назначения врача) свидетельствует, по нашему мнению, о недооценке общественной опасности пьянства и алкоголизма.

Данные изменения в законе не вытекают из реального состояния дел (статистика совершения данного вида правонарушений в стране неутешительна), не базируются на каких-либо научных исследованиях. К сожалению, научных исследований по данной проблематике в стране нет. Выводы о влиянии пьянства на развитие этноса, на здоровье нации, на состояние преступности и т. д. можно делать на основании изучения иных источников. Так, по данным Всемирной организации здравоохранения, когда в стране

приходится более 8 литров чистого алкоголя на душу населения в год, начинается угасание этноса. В России, например, выпивается от 14 до 18 литров. Там, в год от различных последствий алкоголя – сердечнососудистых и многих других болезней, травматизма, преступности, самоубийств – преждевременно погибают около 750 тысяч человек. В большей части это мужчины трудоспособного возраста.<sup>2</sup>

Мы не располагаем данными о том, сколько литров чистого алкоголя на душу населения в год приходится в нашей стране, но полагаем, что по данной позиции мы существенно не отстаём от России.

Учёные многих стран уже давно доказали прямое влияние пьянства на продолжительность жизни. Чтобы понять, что главный инструмент убийства народа именно алкоголь, приведём лишь пару примеров. По данным статистики России смертность мужчин трудоспособного возраста в тюрьмах в три раза меньше, чем на свободе. Это означает, конечно, не то, что в тюрьмах комфортная жизнь, а то, что там доступ к алкоголю исключён или весьма ограничен.<sup>3</sup> Всемирная организация здравоохранения недавно опубликовала прогноз о предполагаемой продолжительности жизни выпускников школ нынешнего года в разных странах. Согласно этим исследованиям, в Англии (где уровень потребления алкоголя на душу населения значительно ниже, чем в России) до пенсии доживут 90 % юношей – выпускников школ 2009 года, а в России – 40%.<sup>4</sup>

Прямое воздействие пьянства на состояние преступности доказано

давно. Беда в том, что после употребления алкоголя у некоторых лиц возникает странная агрессия. От неё до административного проступка либо преступления путь совсем короткий. По данным правоохранительных органов, около 80% убийств и почти 50% самоубийств совершается в состоянии алкогольного опьянения. Половина убитых людей в момент преступного посяательства на них находилась в пьяном состоянии. Не говоря уже о хулиганстве – более 90%.

3. Считаю необоснованным и нецелесообразным исключение административного ареста, как меры административно-деликтного наказания, из санкций таких материальных норм, как „Мелкое хулиганство” (ст. 354), „Стрельба из огнестрельного оружия в общественных местах” (ст. 363), „Злонамеренное неподчинение законному требованию или распоряжению сотрудника правоохранительных органов” (ст. 336), „Незаконное приобретение или хранение наркотических или иных психотропных веществ в малых размерах либо потребление таких веществ без назначения врача” (ст. 85 Кодекса) и др. В санкциях указанных статей „административный арест” заменён „неоплачиваемым трудом в пользу общества”. Однако, если учесть тот факт, что согласно предписаниям ст. 37 ч. (3) Кодекса последний вид наказания „... может быть применён только к лицам, давшим согласие на исполнение такого наказания”, то за совершение данного вида административных правонарушений может быть применён, в основном, штраф, что вряд ли явится



эффективной мерой государственного принуждения за такие деяния и вряд ли явится наказанием, пропорциональным степени общественной опасности данных посягательств на охраняемые законом социальные ценности.

4. Трудно понять механизм установления санкций отдельных материальных норм. Известно, что вид наказания и его степень, содержащиеся в санкции материальной нормы, должны соответствовать значимости, охраняемых диспозицией социальных ценностей и степени общественной опасности посягательства на эти ценности. Да и сам закон декларирует данный принцип соответствия санкции социальным ценностям, содержащимся в диспозиции, предписывая в ст. 41 ч. (1) что „наказание за правонарушение назначается в зависимости от характера и степени вреда, причинённого правонарушением, от характеристики лица и смягчающих и отягчающих ответственность обстоятельств”. По нашему мнению, во многих материальных нормах нового закона существует диспропорция между значимостью, охраняемых диспозицией социальных ценностей, и степенью общественной опасности посягательств на них, с одной стороны, и видом наказания, его мерой, содержащихся в санкции, с другой стороны. В качестве аргумента данного мнения приведём только один пример. Санкция ст. 233 „Управление транспортным средством в состоянии опьянения, вызванного алкоголем или другими веществами” предусматривает

„...лишение права управления транспортным средством на срок 3 года”. В то же время, уклонение водителя транспортного средства от теста на определение состояния опьянения, вызванного алкоголем или другими веществами (ст. 234 Кодекса), влечёт лишение права управления транспортным средством на срок 1 год или назначение наказания в виде административного ареста на срок до 15 дней, такая же санкция может быть применена и за оставление виновным лицом места дорожно-транспортного происшествия (ст. 243 Кодекса). Так какое же из данных трёх правонарушений представляет наибольшую опасность для обеспечения дорожного движения, первое – где санкция является более жесткой, или последующие два, - где санкции являются более мягкими.

Думаем, что если указанная диспропорция между степенью общественной опасности посягательств на социальные ценности, содержащиеся в диспозициях указанных двух правовых норм, и мерой государственного принуждения, содержащегося в санкциях, не будет устранена до вступления в законную силу Кодекса, последние две юридические нормы не будут способствовать предотвращению данных, довольно общественно опасных, правонарушений, а, скорее всего, будут стимулировать совершение этих деяний.

5. В отдельных материальных нормах в процессе установления санкций не были учтены общие положения, содержащиеся в Общей части Книги первой Кодекса. Так, санкция ст. 168 Кодекса предписывает

„... наложение штрафа на физических лиц в размере от 40 до 60 условных единиц и на должностных лиц в размере от 70 до 100 условных единиц со сносом (подч. нами.) строений и раскорчёвкой деревьев и кустарников собственником или в принудительном порядке органами местного публичного управления за счёт собственника”.

Из содержания данной санкции вытекает, что административная комиссия, при рассмотрении данной категории дел, в обязательном порядке должна применять в качестве дополнительного наказания снос

строений или раскорчёвку деревьев и кустарников. Но, на каком основании? Каков будет механизм исполнения такого решения? Ведь данные меры государственного принуждения не содержатся ни в ст. 32 Кодекса – как вид наказания, и ни в ст. 432 Кодекса – как мера процессуального принуждения. Полагаем, что на данный момент отсутствует процессуальный механизм реализации материальной нормы содержащейся в ст. 168 Кодекса.

*(Окончание в следующем номере)*

## БИБЛИОГРАФИЯ

<sup>1</sup> Юридическая коллизия - это комплексное правовое понятие, расхождение или противоречие не только между отдельными нормативными правовыми актами (или отдельными нормами внутри нормативного акта), регулирующими одни и те же, либо смежные общественные отношения, но и противоречия, возникающие в процессе правоприменения и осуществления компетентными органами и должностными лицами своих полномочий.

<sup>2</sup> Архимандрит Тихон. Сегодня пьянство – самая серьёзная угроза для России. “Комсомольская правда” от 14-21 мая 2009, стр. 6-7.

<sup>3</sup> Там же.

<sup>4</sup> Там же.

*Представлен: 10 ноября 2009 г.*

*Рецензенты: Андрей СМОКИНЭ, доктор хабилитат права, профессор  
Штефан СТАМАТИН, доктор права, доцент*

*E-mail: gutuleac24@mail.md    yolantavictoria@yahoo.com*

# MUNCA SUB ASPECTUL DREPTURILOR FUNȚIONARULUI PUBLIC

Eufemia VIERIU,  
doctor în drept, lector superior,  
Universitatea Petrol-Gaze Ploiești (România)

## SUMMARY

*Tackling the issue of civil servants' rights, it is necessary to underline the fact that there do not exist rights and obligations separated one from another. So, each right presupposes a corresponding obligation and each obligation, in its turn, presupposes a right. In their capacity as employees, the civil servants have the same rights as other categories of employees. The difference consists in the specifics of approaching and regulating these rights.*

Având în vedere majoritatea noțiunilor abordate în lucrările de specialitate, se poate spune că munca reprezintă activitatea umană specifică manuală și intelectuală prin care oamenii își folosesc aptitudinile fizice și intelectuale în scopul producerii celor necesare pentru satisfacerea necesităților și trebuințelor lor. Munca nu este supusă reglementărilor legale privind concurența.

Munca se prestează fie în afara unor raporturi juridice de muncă, fie, de cele mai multe ori, în cadrul unor raporturi juridice de muncă, situație pe care o vom analiza.

Pentru a defini corect munca, trebuie știut că forța de muncă este :

- inseparabilă de persoana care o prestează; cu toate că munca poate fi considerată "o marfă", ea are caracter special din acest punct de vedere;
- imposibil să fie păstrată; persoana care nu-și pune în lucru la un anumit moment

forța sa de muncă, nu o poate utiliza ulterior;

- imposibil să fie sporită cantitativ; fără a afecta însăși substanța biologică a persoanei (nu discutăm de aspectul calitativ al muncii și nici de cel cantitativ sub aspectul sporirii capitalului uman).

Munca, conform normelor juridice se prestează în baza unui contract individual de muncă<sup>1</sup>.

De la regula încheierii unui contract individual de muncă fac excepție situațiile în care:

- munca este prestată în temeiul unui contract civil de prestări servicii, încheiat potrivit prevederilor codului civil și nu al codului muncii;
  - munca este prestată în baza unor legi speciale, plata făcându-se în temeiul acestora;
  - pentru lucrările executate se primesc drepturi de autor.
- În general, contractul individual de

muncă (CIM) este guvernat în aspectele generale ale încheierii, modificării sau încetării sale, de mai multe acte normative<sup>2</sup>:

- Codul muncii;
- Legea nr. 13 0/1999 privind unele măsuri de protecție a persoanelor încadrate în muncă;
- Legea nr. 168/1999 privind soluționarea conflictelor de muncă;
- Contractul colectiv de muncă încheiat la nivel național;
- Contractul colectiv de muncă încheiat la nivel de ramură de activitate;
- Legi speciale și statute profesionale care reglementează raporturile juridice de muncă sau de serviciu ale unor categorii speciale de angajați.

Prin urmare, pentru a determina care este legislația aplicabilă unui anumit raport de muncă, acestea sunt actele normative cu care se începe căutarea.

Un rol foarte important în determinarea clauzelor minime care vor fi incluse într-un contract de muncă îl are Codul Muncii și Contractul Colectiv de Muncă încheiat la nivel național sau la nivel de ramură de activitate. Importanța contractului colectiv de muncă la nivel național constă în faptul că nu se pot aplica angajaților clauzele L: j codului muncii dacă acestea sunt mai restrictive față de cele ale contractului O colectiv de muncă la nivel național. Aceeași regulă este valabilă și pentru contractul P colectiv de muncă la nivel național în raport a cu contractul colectiv la nivel de ramură.

Legea nr. 13 0/1999 privind unele măsuri de protecție a persoanelor încadrate în muncă, modificată și completată prin O.U.G. 136/1999, stabilește la art.1 că "încadrarea în muncă a unei persoane se realizează prin încheierea unui contract individual de muncă între persoana care

prestează munca și persoana fizică sau juridică în beneficiul căreia este prestată munca, denumită angajator".

Legile speciale sunt cele care reglementează condițiile de încheiere, modificare sau încetare a contractului individual de muncă pentru anumite categorii de angajați. Una dintre cele mai cunoscute categorii de angajați care respectă legile speciale este cea a funcționarilor publici. Funcționarii publici au statut special de la care derivă alte legi cu același caracter și care vin în completarea acestuia (Legea nr. 188/1999 privind Statutul funcționarilor publici, republicată, cu modificările ulterioare, cu modificările și completările aduse prin Legea nr. 251/2006):

- Legea nr. 7/2004 privind Codul de conduită al funcționarilor publici;

- Legea nr. 161/2003, Cărteai, Titlul IV privind conflictul de interese și regimul incompatibilităților în exercitarea demnităților publice și funcțiilor publice;

- Ordonanța Guvernului nr. 2/2006 privind reglementarea drepturilor de natură salarială și a altor drepturi ale funcționarilor publici pe anul 2006;

- Ordonanța de Urgență a Guvernului nr. 1/2006 privind unele măsuri pentru întărirea capacității administrative a României pentru integrarea în Uniunea Europeană;

- Hotărârea Guvernului nr. 1209/2003 privind organizarea și dezvoltarea carierei funcționarilor publici;

- Hotărârea Guvernului 1210/2003 privind organizarea și funcționarea comisiilor de disciplină și a comisiilor paritare din cadrul autorităților și instituțiilor publice;

- Legea nr. 544/2001 privind liberul acces la informațiile de interes public.

Abordând problema drepturilor

funcționarilor publici, trebuie subliniat faptul că nu există drepturi și obligații independente unele de altele. Astfel, fiecărui drept îi corespunde o obligație corelativă și fiecare obligație naște, la rândul său, un drept.

Funcționarii publici au, în considerarea calității lor de angajați, aceleași drepturi ca și ceilalți angajați, dar deosebirea constă în specificul abordării și reglementării acestor drepturi (dreptul la salariu, la concedii de odihnă, medicale sau de studii, asistență medicală, pensie). În cadrul raportului juridic de drept administrativ în care funcționarul public este parte, acesta are o serie de drepturi și obligații, îndatoriri și chiar interdicții.

Drepturile funcționarilor publici pot fi împărțite în două categorii:

- drepturi pe care le au funcționarii în legătură cu funcția pe care o exercită;
- drepturi pe care le au funcționarii în legătură cu profesia.

Odată cu numirea pe funcție și investirea cu competență, funcționarul are dreptul la exercitarea funcției sale - trebuie să fie respectat ca persoană, să i se respecte dispozițiile, să i se înlesnească realizarea funcției.

Organele administrației publice trebuie să sprijine, să asigure realizarea atribuțiilor de serviciu pe care le au funcționarii acestor entități publice, ori de câte ori funcționarul are probleme, este împiedicat să-și exercite drepturile specifice funcției, administrația este obligată să intervină și să asigure realizarea funcției publice folosind mijloace de convingere sau chiar de constrângere.

Exercitarea acestor drepturi față de cei administrați se face în limitele competenței legale ce revine autorității sau instituției publice din care face parte, neputând exercita alte drepturi specifice altor organe decât cele conferite de propria lege de

organizare, de norme speciale sau de dispozițiile ierarhice.

În ceea ce privește drepturile funcționarilor în legătură cu profesia, trebuie subliniat faptul că toate funcțiile publice au caracter profesional, pentru fiecare în parte este necesară îndeplinirea unor condiții de studii. Totodată, trebuie subliniat accentul pe care atât legislația europeană, cât și cea națională îl pune pe perfecționarea pregătirii profesionale a funcționarilor publici, aceștia fiind sprijiniți de către entitățile publice în realizarea acestui drept.

Prevederile legale, naționale și comunitare, referitoare la drepturile de care beneficiază funcționarii publici sunt concepute în scopul de a-i stimula și motiva prin crearea de condiții optime necesare exercitării funcțiilor de serviciu, prin garantarea drepturilor de asistență socială adecvată, precum și prin protecția juridică oferită acestei categorii de personal care își desfășoară activitatea pentru organizarea executării și executarea în concret a legilor.

Dacă instituția publică are dreptul să ceară de la funcționarul său un comportament profesional și extraprofesional adecvat, în mod similar, funcționarul public este îndreptățit să pretindă și să obțină de la instituția publică în care este încadrat recunoașterea și respectarea drepturilor sale garantate de lege.

Din perspectiva prevederilor legale, drepturile funcționarilor publici din România sunt stipulate în Capitolul V, Secțiunea I, din lg. 188/1999.

Funcționarii publici au în condițiile legii o serie de drepturi de natură politică, economică și socială. Aceste drepturi sunt determinate pe cale generală, impersonală

și unilaterală pentru toți funcționarii publici și au fost calificate ca fiind drepturi obiective, în conformitate cu statutul funcționarilor publici.

Astfel, drepturile funcționarilor publici prevăzute în Statutul funcționarilor publici sunt următoarele<sup>3</sup>:

a) dreptul la opinie este garantat de lege (art. 25, alin. 1) ca expresie a consacării constituționale a libertății de exprimare. Acest drept presupune o conduită adecvată a funcționarului public atât la serviciu, cât și în afara acestuia, bazată pe neutralitate, loialitate și creșterea prestigiului autorității sau instituției publice din care face parte. Totodată, în alin. 2 al art. 25 din Statutul funcționarilor publici se prevede interdicția discriminării funcționarilor publici pe criterii politice, de apartenență sindicală, convingeri religioase, etnice, de sex, orientare sexuală, stare materială, origine socială sau de orice altă asemenea natură;

b) dreptul la informare cu privire la deciziile care se iau în aplicarea statutului funcționarilor publici și care îi vizează în mod direct (art. 26). Acest drept cu valoare de principiu reflectă democratizarea funcției publice și realizarea dialogului social;

c) dreptul de asociere sindicală este garantat funcționarilor publici, cu excepția celor care sunt numiți în categoria înalților funcționari publici, funcționarilor publici de conducere și altor categorii de funcționari publici cărora le este interzis acest drept prin statute speciale (art. 27, alin. 1). Acest drept social-politic este consecința dreptului constituțional al liberei asocieri în partide politice, sindicate și alte forme de asociere. Dreptul la asociere sindicală este interzis înalților funcționari publici, funcționarilor publici de conducere și unor funcționari cu statut special în considerarea importanței activității desfășurate, pentru promovarea

interesului public care trebuie să primeze în dauna celui privat. Alin. 2 prevede că, în baza acestui drept, funcționarii publici pot în mod liber să înființeze organizații sindicale, să adere la ele și să exercite orice mandat în cadrul acestora;

d) dreptul la grevă este recunoscut în condițiile legii speciale cu respectarea principiului continuității și celerității serviciului public (art. 28), ca o garanție pentru apărarea intereselor profesionale, economice și sociale ale funcționarilor publici;

e) dreptul la salariu pentru activitatea desfășurată (art. 29). Salariul reprezintă contravaloarea activității desfășurate de funcționarul public și se compune din: salariul de bază, sporuri pentru vechimea în muncă, suplimentul corespunzător treptei de salarizare. Totodată, funcționarii publici beneficiază de prime și alte drepturi salariale, în condițiile legii (art. 29, alin. 2). Funcționarii publici de conducere primesc pe lângă salariul de bază și o indemnizație de conducere. Salarizarea funcționarilor publici se face în conformitate cu prevederile legii privind stabilirea sistemului unitar de salarizare a funcționarilor publici;

f) dreptul la gratuitatea uniformei în cazul funcționarilor publici care au obligația purtării uniformei (art. 30). Activitatea acestor funcționari publici este reglementată prin statute speciale;

g) dreptul la un program de muncă de 8 ore și de 40 de ore pe săptămână (art. 32). Pentru orele lucrate la dispoziția conducătorului autorității sau instituției publice peste durata normală a timpului de lucru sau în zilele de sărbători legale ori zile declarate nelucrătoare, funcționarii publici de execuție au dreptul, conform art. 32, alin. 2 din lg. 188/1999, la recuperarea

sau plata majorată cu un spor de 100% din salariul de bază. Numărul orelor plătite cu acest spor nu poate depăși 360 de ore într-un an. Din rațiuni ce privesc specificul activității desfășurate și a faptului că activitatea lor nu este normată, funcționarilor publici de conducere nu li se aplică acest regim al orelor lucrate peste program;

h) dreptul de a fi ales sau numit într-o funcție de demnitate publică, cu excepția funcționarilor publici civili din ministerele privind apărarea națională, ordinea publică și siguranța națională (art. 33);

i) dreptul la concediu de odihnă, concedii medicale și la alte concedii (art. 34, alin. 1). În alin. 2 al aceluiași articol se stipulează că funcționarii publici au dreptul, pe lângă indemnizația de conducere, la o primă egală cu salariul de bază din luna anterioară plecării în concediu, care se impozitează separat. Motivația acestei indemnizații rezultă din faptul că acest concediu de odihnă are o importanță deosebită pentru influențarea pozitivă a stării de sănătate a funcționarului public și pentru creșterea randamentului acestuia. Așa cum s-a menționat, funcționarii publici mai au dreptul și la concedii medicale plătite conform legii, la concedii de studii plătite sau fără salariu, precum și la concedii plătite pentru maternitate și pentru creșterea și educarea copilului și alte concedii conform legii. În perioada concediului de boală, a concediului de maternitate și a celui pentru creșterea și educarea copilului, raportul de serviciu a celui în cauză nu poate fi modificat decât din inițiativa funcționarului public (art. 35);

j) dreptul la condiții normale de muncă și igienă de natură să le ocrotească sănătatea și integritatea fizică și psihică (art. 36). Acest drept se poate exercita

fie prin asigurarea condițiilor corespunzătoare de muncă și igienă la locul de muncă, fie în cazuri excepționale, prin schimbarea compartimentului în care își desfășoară activitatea, pentru motive de sănătate. Schimbarea compartimentului se poate face pe o funcție publică corespunzătoare, dacă funcționarul public este apt profesional să îndeplinească noile atribuții care îi revin;

k) dreptul la asistență medicală, proteze și medicamente, în condițiile legii (art. 37);

l) dreptul la pensie și la celelalte drepturi de asigurare, potrivit legii (art. 38). De asemenea, art. 39 stipulează faptul că, în caz de deces al funcționarului public, membrii familiei care au dreptul la pensie de urmaș, primesc pe o perioadă de trei luni echivalentul salariului de bază din ultima lună de activitate a funcționarului public decedat;

m) dreptul la protecția legii în exercitarea atribuțiilor (art. 40). Fiind purtător al autorității publice, funcționarul public și familia sa sunt protejați, atât prin mijloace administrative, cât și penale. Potrivit art. 41 din Statutul funcționarilor publici, autoritatea sau instituția publică în care își desfășoară activitatea este obligată să asigure protecția funcționarului public împotriva amenințărilor, violențelor, faptelor de ultraj cărora le-ar putea fi victime în exercitarea funcției publice sau în legătură cu aceasta. Pentru garantarea acestui drept, entitatea publică este obligată să ceară sprijinul organelor abilitate, potrivit legii. Dacă în timpul exercitării atribuțiilor, funcționarul public a suferit un prejudiciu material din culpa autorității sau instituției publice în care își desfășoară activitatea, aceasta este obligată să-l despăgubească conform legii.

Având în vedere recenta integrare a

României în Uniunea Europeană, este oportună prezentarea drepturilor funcționarilor publici comunitari, așa cum sunt prevăzute acestea în Statutul funcționarilor publici europeni.

Din perspectiva Statutului care prevede regulamentele și reglementările aplicabile funcționarilor și altor agenți ai Comunităților Europene, este funcționar al Comunităților orice persoană care a fost numită în condițiile Statutului menționat, într-o funcție permanentă într-una din instituțiile Uniunii Europene, printr-un act scris al autorității investite cu putere de numire din această instituție<sup>4</sup>.

Reglementarea legală a aspectelor privind drepturile și obligațiile funcționarului se regăsește în titlul II, din același statut. Astfel, din perspectiva acestuia, drepturile funcționarului comunitar sunt următoarele:

a) dreptul de opinie și exprimare este recunoscut funcționarului public comunitar. Acest drept trebuie exercitat cu respectarea obligației de loialitate față de instituția comunitară căreia îi aparține, precum și de obligația de rezervă și discreție (art. 17);

b) dreptul de asociere al funcționarilor comunitari. Ei pot fi membri ai organizațiilor sindicale și profesionale ale funcționarilor comunitari (art. 24bis). În prezent, sunt recunoscute și funcționează 6 sindicate, interesant fiind de menționat faptul că doar 30% din personalul comunității este înscris în unul dintre acestea;

c) dreptul la grevă este recunoscut funcționarilor comunitari, cu toate că el nu este expres prevăzut de statut;

d) dreptul fundamental la concediu anual de odihnă. Acesta are o durată de minim 24 de zile lucrătoare, la care se adaugă un număr suplimentar de zile, în funcție de vechimea în muncă. Alături de

concediul de odihnă, funcționarilor comunitari le este recunoscut și dreptul la concediu pe perioada în care funcționarul îndeplinește o funcție electivă, precum și dreptul la concediu pentru creșterea unui copil mai mic de 5 ani sau handicapat;

e) dreptul de a candida la funcții electivă. În cazul în care funcționarul european va fi ales într-o astfel de funcție, autoritatea investită cu putere de numire va adopta una dintre următoarele soluții: fie va menține în activitate funcționarul, acesta realizând un cumul de funcții, fie funcționarul va fi considerat în concediu pe perioada mandatului electiv. Decizia de alegere între aceste soluții se va face în funcție de importanța fiecărei funcții și de obligațiile care îi revin titularului ei (art. 15, alin. 2);

f) dreptul la carieră le este recunoscut funcționarilor europeni. Pornind de la premisa că o carieră normală permite avansarea în interiorul aceleiași categorii, cu aspecte specifice pentru fiecare dintre ele, notarea funcționarilor publici europeni se face după anumite criterii specifice. Prevederile legale aplicabile acestor aspecte se regăsesc în titlul III al Statutului, cap. III, care reglementează problemele „notării, avansării în eșalon și promovării”;

g) dreptul la pensie al funcționarilor comunitari îmbracă cele două forme cunoscute și în legislația românească, respectiv pensionarea la cerere (la împlinirea vârstei de 60 de ani, pentru o vechime de 35 de ani) și pensionarea pentru limită de vârstă (se realizează din oficiu, la împlinirea vârstei de 65 de ani, atât la bărbați, cât și la femei);

h) dreptul la perfecționarea pregătirii profesionale. Pe parcursul derulării unei cariere europene, persoana care ocupă o asemenea funcție nu trebuie să stagneze din punctul de vedere al pregătirii



profesionale. Astfel, doctrina comunitară recunoaște obligația UE de a favoriza perfecționarea pregătirii profesionale a funcționarilor comunitari;

i) dreptul de a fi remunerat pentru activitatea prestată este reglementat în Titlul V al Statutului, intitulat „regimul pecuniar și avantajele sociale ale funcționarilor”. Importanța care se acordă acestei probleme este subliniată de faptul că acest aspect face obiect de reglementare a unui titlu separat. În afară de salariul de bază, funcționarii comunitari au dreptul la diferite sporuri și indemnizații. De asemenea, aceștia sunt îndreptățiți să primească anumite alocații familiale, precum și indemnizații de deplasare ori restituirea cheltuielilor ocazionate de debutul în funcție, mutare etc. În caz de deces al unui funcționar, moștenitorii acestuia primesc retribuirea globală a defunctului timp de 3 luni după decesul acestuia;

j) dreptul la protecție socială vizează nu doar funcționarul comunitar, ci și membrii familiei acestuia (soț/soție, copii, persoane aflate în întreținerea sa). Acest drept este reglementat în cap. 2 al titlului V, intitulat „securitatea socială” și vizează aspecte precum: riscul împotriva bolilor, asigurări medicale, anumite prestații bănești acordate în caz de deces, de invaliditate totală sau parțială, pentru cheltuieli medicale și farmaceutice etc.;

k) dreptul la ajutor și asistență a funcționarului public din partea UE (art. 24) presupune orice urmărire împotriva autorilor unor fapte de amenințări, ultraje, injurii, defăimări sau atentate împotriva persoanei și bunurilor funcționarului sau membrilor familiei sale care sunt legate de calitatea de funcționar. De asemenea, este prevăzut principiul solidarității între instituție și funcționar pentru prejudiciile produse de acesta, în măsura în care acesta nu se găsește însă, cu intenție sau prin neglijență gravă, la originea acestor prejudicii și nu s-a putut obține repararea de către autorul lor;

l) dreptul de a-i fi comunicată în scris orice decizie cu caracter individual care îl privește pe funcționar (art. 25). Prin aceasta se realizează fundamentarea de fapt și de drept a deciziei, se asigură transparența acțiunii autorității și se facilitează controlul jurisdicțional exercitat de autoritățile competente.

O perioadă îndelungată, funcționarii au fost supuși unor regimuri restrictive, dat fiind specificul misiunii lor de a servi statul. Acum, acest specific este în atenuare progresivă, remarcându-se o tendință evidentă de a șterge diferența dintre funcționari și restul angajaților, ba din contră, se dorește o reasezare a statutului acestora pe baza unor principii solide de apartenență și profesionalism.

## BIBLIOGRAFIE

1. Legea nr. 53/2003 - Codul Muncii, cu modificările ulterioare.
2. Contractul colectiv la nivel național pentru anii 2005-2006.
3. Legea nr. 188/1999 privind statutul funcționarilor publici (republicată).
4. Statutul funcționarilor publici comunitari.
5. Legea nr. 7/2004 privind Codul de conduită al funcționarilor publici.

6. Legea nr. 161/2003, Cartea 1, Titlul IV privind conflictul de interese și regimul incompatibilităților în exercitarea demnităților publice și funcțiilor publice.

7. Hotărârea Guvernului nr. 1209/2003 privind organizarea și dezvoltarea carierei funcționarilor publici.

8. Ștefănescu, Ion Traian - *Modificările Codului muncii - comentate*, Editura Lumina Lex, București, 2006.

9. Țiclea, Alexandru, Popescu, Andrei, Tufan, Constantin, Țichindelean, Mărioara, Ținca, Ovidiu - *Dreptul muncii*, Editura Rosetti, București, 2004.

10. Voiculescu, Nicolae - *Drept comunitar al muncii*, Editura Rosetti, București, 2005.

## NOTE

<sup>1</sup> Țiclea, Alexandru, Popescu, Andrei, Tufan, Constantin, Țichindelean, Mărioara, Ținca, Ovidiu - *Dreptul muncii*, Editura Rosetti, București, 2004.

<sup>2</sup> Ștefănescu, Ion Traian - *Modificările Codului muncii - comentate*, Editura Lumina Lex, București, 2006.

<sup>3</sup> Lg. 188/1999 privind statutul funcționarilor publici (republicată).

<sup>4</sup> Voiculescu, Nicolae - *Drept comunitar al muncii*, Editura Rosetti, București, 2005.

*Prezentat: 6 octombrie 2009.*

*Recenzent: Nicolae ROMANDAȘ, doctor în drept, profesor universitar.*

# Economie și finanțe publice



# FINANȚAREA ÎNVĂȚĂMÂNTULUI SUPERIOR ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Tatiana MANOLE,  
doctor habilitat în științe economice,  
profesor universitar,  
Academia de Administrare Publică  
de pe lângă Președintele Republicii Moldova

## SUMMARY

*This article is related to the problem of financing of high education in the RM. During the last years there is a tendency to decrease the number of students financed from the state budget, and increase slowly the number of those, who pay their school fee individually. But the mode of high education financing from the budget is the same for all state institutions. There are no differential criteria of financing according to profiles. The author is offering certain criteria, which should be considered in the financing of high education institutions, based on the division of profile studies.*

**Key words:** High education, professional abilities, high education institutions, property forms, network indexes, average cost budget / contract, differential criteria, financial resources, labour force payment.

**Caracteristica generală a învățământului superior.** Instituțiile de învățământ superior sunt instituții fondate în temeiul Legii învățământului. O trăsătură importantă a învățământului superior, ca și a celorlalte niveluri este insuficiența resurselor de finanțare. Economia informatizată cere tot mai multe resurse pentru pregătirea specialiștilor, care s-ar putea încadra în câmpul muncii.

Discrepanța dintre competențele și abilitățile profesionale solicitate pe piața muncii și cele existente la modul real sunt cauzate de tehnologiile de producție învechite, de lipsa capitalului investițional și a abilităților manageriale moderne.

Abilitățile și competențele profesionale de care dispune forța de muncă din Re-

publica Moldova nu corespund nici cerințelor pieței muncii interne, nici cerințelor pieței externe. Unicul avantaj îl constituie costul scăzut al brațelor de muncă, dar acesta este un avantaj iluzoriu, deoarece conduce la scăderea nivelului de trai, la diminuarea natalității, la amplificarea tendințelor de emigrare, mai ales în rândul tinerilor, și, ce este foarte grav, conduce la diminuarea fondului genetic al țării.

Un rol deosebit de important în crearea echilibrului dintre cerere și ofertă pe piața muncii îl poate avea sistemul de învățământ de toate nivelurile.

În continuare, vom face o scurtă caracteristică a învățământului superior din Republica Moldova, prezentată în tabelul de mai jos.

# Instituții de învățământ superior, pe forme de proprietate

Tabelul 1

Instituții de învățământ superior	1999/2000	2000/2001	2001/2002	2002/2003	2003/2004	2004/2005	2005/2006	2006/2007	2007/2008
<b>Total</b>	<b>43</b>	<b>47</b>	<b>47</b>	<b>45</b>	<b>40</b>	<b>35</b>	<b>35</b>	<b>31</b>	<b>31</b>
- publice	14	15	16	17	17	18	18	17	17
- private	23	28	27	24	19	14	14	12	12
- altele	3	4	4	4	4	3	3	2	2

Sursa: Anuarul Statistic al Moldovei. Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova.  
 - Chișinău, 2007, pag. 167; Anuarul Statistic al Moldovei. Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova. - Chișinău, 2008, pag. 169.

Din informația expusă în tabel vedem că în Republica Moldova există, în temei, instituții de învățământ superior publice și private, numărul cărora este în descreștere. Astfel, totalul instituțiilor de învățământ superior în anul de studii 2007-2008 a constituit 31 (față de 43 în anul de studii 1999/2000), dintre care 17 - publice, 12 - private și 2 - de alt tip.

Prin urmare, sistemul învățământului superior include: instituțiile de învățământ superior de stat și private care asigură formarea specialiștilor, standardele educaționale de stat și curriculum-ul elaborat în baza lor, participanții sistemului de formare, resursele tehnico-materiale și informaționale, organele manageriale.

Sistemul de învățământ superior are următoarea structură:

- ciclul I: licență;
- ciclul II: masterat;
- ciclul III: doctorat;
- învățământul continuu (pentru adulți).

Sistemul de învățământ superior este organizat în baza următoarelor principii:

- amplasarea geografică omogenă;
- diversificarea instituțiilor de învățământ superior;

- autonomia universitară.

Instituția de învățământ superior este o comunitate academică distinctă, persoană juridică, care funcționează în baza Constituției Republicii Moldova, legislației în domeniul învățământului și propriului statut.

Relațiile instituției de învățământ superior cu statul sunt reglementate prin contracte. Contractele definesc obligațiile părților și gradul de autonomie a instituției de învățământ superior.

Finanțarea învățământului superior în Republica Moldova.

Este de menționat faptul că învățământul superior de stat din Republica Moldova este finanțat diferit: unele instituții sunt finanțate de Ministerul Educației și Tineretului, altele - de diverse ministere de ramură, cum ar fi: Universitatea Agrară de Stat din Moldova, Academia Muzică, Teatru și de Arte Plastice, parțial, Universitatea de Stat de Medicină și Farmacie „N. Testemițeanu” din Republica Moldova și a.

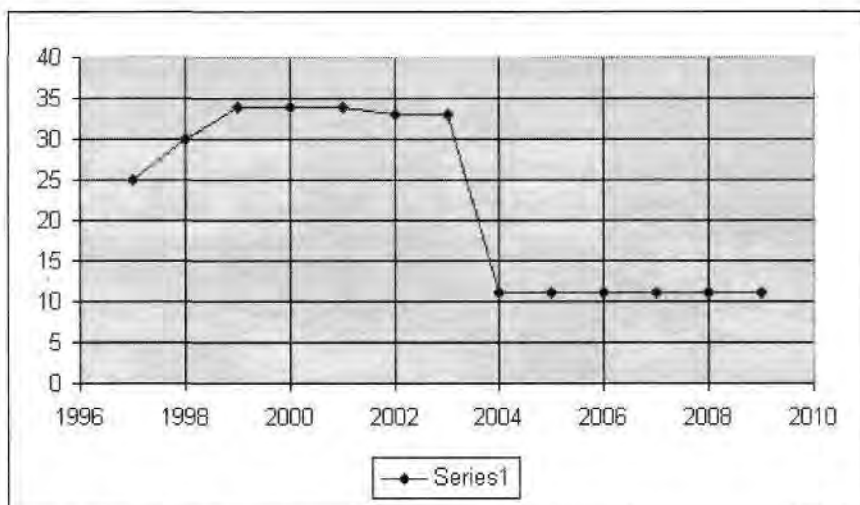
Tabelul 2

**Indicii de rețea pe compartimentul „Învățământ superior”  
pe anii 1997-2007**

Anii	Numărul de instituții	Contingentul mediu de studenți	Personal efectiv (posturi)		
			administrativ	Pedagogic, profil	Auxiliar
1997	25	37539	x	4385	5480
1998	30	40911	x	4773	5845
1999	34	39311	x	4721	4369
2000	34	34425	x	4280	4577
2001	34	29680	x	4155	5299
2002	33	26191	815	4063	4838
2003	34	24692	811	4241	4894
2004	11	16127	631	2814	3285
2005	11	16639	644	2851	3688
2006	11	17581	655	2918	3744
2007	11	18349	661	2961	3791
2008	11	18997	662,1	3080,6	3764,6
pr.min.2009	11	22827	663	3034	3811
pr.MF.2009	0	0	0	0	0

Sursa: Indicii de rețea la compartimentul „Învățământul” pe anii 1997-2007 (Bugetul de Stat, fără investiții capitale și aparatul administrativ).

În baza datelor tabelului 2 putem face analiza cantitativă a numărului instituțiilor de învățământ superior finanțate de la Bugetul de Stat, urmărind evoluția lor pe figura ce urmează.



Numărul instituțiilor de învățământ superior finanțate de la Bugetul de Stat prin intermediul Ministerului Educației și Tineretului al Republicii Moldova. Sursa: Indicii de rețea la compartimentul „Învățământul” pe anii 1997-2007 (bugetul de stat, fără investiții capitale și a aparatului administrativ).

Astfel, în 1997 funcționau 25 de instituții de învățământ superior finanțate de la Bugetul de stat, numărul lor fiind în creștere până în 2003, ajungând la 34 de instituții de învățământ superior finanțate de la Bugetul de stat.

Din 2004 până în prezent, adică până în anul de studii 2008-2009, numărul lor a scăzut drastic, ajungând până la 11 instituții de învățământ superior finanțate de la Bugetul de Stat. În tabelul 1 sunt indicate 17 instituții de învățământ superior publice, dar finanțate de la bugetul de stat prin intermediul Ministerului Educației și Tineretului sunt doar 11 (vezi tabelul 2). Aceste instituții sunt următoarele:

1. Universitatea Tehnică a Moldovei (U.T.M.);
2. Universitatea de Stat din Moldova (U.S.M.);
3. Academia de Studii Economice a Moldovei (A.S.E.M.);
4. Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău;
5. Universitatea de Stat din Tiraspol;
6. Universitatea de Stat „Alecu Russo” din Bălți;
7. Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hașdeu” din Cahul;
8. Universitatea de Stat „Grigorii Tâmbac” din Taraclia;
9. Universitatea de Stat din Comrat;
10. Universitatea de Stat de Educație Fizică și Sport din Republica Moldova;
11. Institutul de Stat de Relații Internaționale din Moldova.

Pe lângă aceste instituții de învățământ superior finanțate de la Bugetul de Stat prin intermediul Ministerului Finanțelor al Republicii Moldova și al Ministerului Educației și Tineretului, mai este finanțat în acest mod și Institutul de Științe al Educației.

Celelalte 6 sunt publice, dar departamentale, adică finanțate de la ministerul de profil (Universitatea Agrară de Stat din Moldova (UASM), Universitatea de Medicină și Farmacie „N. Testemițeanu”, Academia de Muzică, Teatru și Arte Plastice, Academia „Ștefan cel Mare” a MAI al RM, Academia de Administrare Publică de pe lângă Președintele Republicii Moldova și Institutul Militar al Forțelor Armate „Alexandru cel Bun”).

În continuare ne vom opri, în temei, la instituțiile de învățământ superior finanțate de la Bugetul de Stat prin intermediul Ministerului Educației și Tineretului al Republicii Moldova.

Analiza datelor informaționale ne demonstrează că pe parcurs, odată cu reducerea numărului instituțiilor de învățământ superior finanțate de la Bugetul de Stat prin intermediul Ministerului Finanțelor și Ministerului Educației și Tineretului, s-a redus și contingentul mediu de studenți. Dacă în anul 1997 contingentul constituia 37 537 studenți în cele 25 de instituții de învățământ superior, apoi către anul 2000 contingentul scade odată cu reducerea numărului de instituții de învățământ superior finanțate de la Bugetul de Stat, atingând cifra de 18 997 către anul 2008, reducându-se cu 18 540 de studenți sau cu 50,6 la sută.

Această descreștere a numărului de instituții și a contingentului mediu de studenți a condus la reducerea personalului efectiv (posturi), cele mai importante fiind numărul de posturi pedagogice, de profil și raportul lor la numărul de studenți.

Așadar, dacă în anul 1997 existau 4385 posturi pedagogice, iar numărul studenților bugetari la un post pedagogic era de 8,6 (nr. de stud.: nr. mediu de posturi pedagogice).

= 37 539 : 4385 = 8,6), apoi din 2004, când numărul instituțiilor s-a redus până la 11, a scăzut și numărul studenților înmatriculați la buget și, concomitent, și numărul posturilor pedagogice. Către anul 2006 la un post de pedagog reveneau 6,0 studenți (17 581 stud. : 2918 posturi = 6,0).

Acest raport se menține și în anul 2008, cu o tendință lentă de creștere către anul 2009.

Dacă ne referim la salariul mediu lunar (post) al cadrelor didactice din sfera bugetară, apoi trebuie să ne referim la Legea nr. 355-XVI din 23 decembrie 2005 cu privire la sistemul de salarizare în sistemul bugetar (Monitorul Oficial al

Republicii Moldova, 2006, nr.35-38, art. 148), cu modificările ulterioare, care se modifică în continuare.

Astfel, conform „Legii pentru modificarea și completarea Legii nr. 355-XVI din 23 decembrie 2005 cu privire la sistemul de salarizare în sectorul bugetar” (Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2008, nr. 237-240), la anexa 11 sunt indicate salariile lunare ale cadrelor didactice din învățământul superior și preuniversitar după funcții – în învățământul superior și postuniversitar și în cel preuniversitar conform cuantumului salariului lunar, lei (mai jos prezentăm anexa nr. 11).

**Salariile lunare ale cadrelor didactice  
și ale corpului profesoral din învățământ**

<b>Funcția</b>	<b>Cuantumul salariului lunar, lei</b>
<b>Învățământul superior și postuniversitar</b>	
Rector	4000
Profesor universitar	3000
Conferențiar universitar	2700
Lector superior universitar	2500
Lector universitar, asistent universitar	2200
<b>Învățământ preuniversitar</b>	
<i>Profesor, învățător:</i>	
Cu studii superioare	2200
Cu studii medii de specialitate	2000
<b>Educator, metodist și alte cadre didactice din învățământul preșcolar, primar, special și extrașcolar, profesor-antrenor de sport din școlile sportive:</b>	
Cu studii superioare	2000
Cu studii medii de specialitate	1800
<b>Instructor, maestru-instructor, metodist în învățământul secundar profesional și mediu de specialitate:</b>	
Cu studii superioare	2000
Cu studii medii de specialitate	1800
<b>Pedagog social în cămine, internate și instituții de asistență socială:</b>	
Cu studii superioare	1800
Cu studii medii de specialitate	1600



Această Lege a intrat în vigoare la 1 ianuarie 2009. Remunerarea salariaților se efectuează în baza Rețelei Tarifare Unice (RTU) a legii salarizării în sfera bugetară, inclusiv din învățământ.

Conform acestei Legi (vezi nota nr.2), salariile lunare prevăzute în prezenta anexă (anexa 11) se reexaminează și se majorează anual de la 1 septembrie pe măsura creșterii procentuale a salariului mediu prognozat pe economia națională pentru anul gestionar față de salariul mediu al cadrelor didactice și al corpului profesoral din învățământul real atins în trimestrul IV al anului precedent.

Instituțiile de învățământ superior public funcționează, în temei, în baza cheltuielilor suportate anual din Bugetul de Stat.

Suma cheltuielilor efective sunt deosebite de la un an bugetar la altul. Dacă urmărim dinamica lor, constatăm că în anul

1997 ele au constituit suma de 67 520 mii lei. În anul 2001 – 63 237,1 mii lei, înregistrând o reducere ușoară. Ulterior, ele au înregistrat o creștere esențială, fiind în anul 2007 egale cu 152 508,7 mii lei, continuând să crească și în anii următori. Această creștere este condiționată de creșterea inflației și a prețurilor la mărfuri și a tarifelor la servicii.

Suma cheltuielilor efective anuale raportate la numărul studenților înmatriculați cu finanțare de la buget determină costul mediu per student de la Bugetul de Stat.

Această informație este foarte importantă, dacă ținem seama de complexitatea pregătirii unui specialist.

Prezentăm mai jos costul per student în dinamica anilor 1997-2008, finanțat de la Bugetul de Stat de către Ministerul Finanțelor al Republicii Moldova.

Tabelul 3  
Costul mediu buget/cont. în dinamica anilor 1997-2008 lei

Anii	Costul mediu buget/buget	Costul mediu contract/cont.	Costul mediu total/total
1997	1798,7	x	x
1998	1527,1	x	x
1999	1068,1	x	x
2000	1378,6	3095,7	2359,6
2001	2130,6	3339,8	3103,0
2002	2949,0	3097,4	3438,0
2003	3932,0	2924,0	3719,0
2004	4397,6	3109,4	3878,0
2005	5709,5	0,0	4687,9
2006	6701,5	0,0	5731,9
2007	8311,5	4931,5	6569,6
2008	10377,3	5454,5	6891,8
2009	0,0	-	0,0

Sursa: Indicii de rețea la compartimentul „Învățământul” pe anii 1997-2007 (Bugetul de Stat fără investiții capitale și aparatul administrativ). Ministerul Finanțelor, Departamentul Finanțarea învățământului.

De exemplu, costul mediu bugetar pentru 2002 = cheltuieli efective anuale / nr. studenților =  $77\,236,5 / 26\,191 = 2949$  lei/student.

Pentru anul 2008, costul mediu bugetar = cheltuieli efective anuale / nr. studenți =  $152\,508,7 / 18\,997 = 8028$  lei/student.

Instituțiile de învățământ superior public, pe lângă sursele finanțate de la buget, au și alte surse de finanțare provenite din mijloace speciale, acumulate, în temei, din taxe școlare.

Este știut faptul că o parte din studenți își fac studiile prin contract. Costul mediu contract/cont. este indicat în tabelul de mai sus (vezi tabelul 3).

Individual, pe profiluri și instituții costul contractului diferă, fiind mai mult o decizie internă a instituției de învățământ superior, dar care are la bază cererea din partea beneficiarilor pentru această sau altă specialitate.

Problema principală însă pe care ne permitem s-o ridicăm este metodologia finanțării învățământului public superior în Republica Moldova. Cu părere de rău, în Republica Moldova nu există această delimitare. Nu există criterii care ar diferenția costul pentru pregătirea unui specialist pe domenii concrete: fie domeniul pedagogic, fie domeniul de profil economic, fie de profil ingineresc sau de profil juridic etc.

În Republica Moldova există în prezent o metodologie simplistă, egalitaristă, neavând criterii de diferențiere (delimitare). În instituțiile de învățământ public superior nici nu s-a pus această problemă. La Ministerul Educației și Tineretului nu se cunosc criteriile de diferențiere pe profiluri, care ar sta la baza finanțării.

Considerăm cu fermitate că un criteriu de bază care ar sta la fundamentarea

finanțării instituției de învățământ public superior ar fi complexitatea pregătirii unui specialist în domeniul dat. Cele 3-4 profiluri enumerate mai sus, din cadrul instituțiilor de învățământ superior cu finanțare de la Bugetul de Stat, nu au la bază nici un criteriu de diferențiere, de delimitare, pentru că astfel de criterii lipsesc în general.

Criteriul complexității pregătirii unui specialist-inginer și a unui specialist-economist sau jurist, medic sau pedagog ar trebui să se ale la baza determinării unui coeficient de bază cost-normativ sau „cost-standard”.

În acest caz, ar fi necesar de definit noțiunea de complexitate în învățământul superior care pregătește specialiști de profil și a determina conținutul complexității pe profiluri.

Ar fi corect dacă la finanțare s-ar ține seama de faptul că Universitatea Tehnică a Moldovei, de exemplu, pregătește specialiști-ingineri, care necesită o bază tehnico-materială complexă, iar aceasta din urmă determină costul major al acestor specialități.

Instruirea în domeniul ingineresc condiționează majorarea cheltuielilor pentru investițiile capitale, în fondurile fixe și fondurile remunerării muncii.

Majorarea cheltuielilor pentru pregătirea specialiștilor în domeniul respectiv mai este condiționat și de sporirea cheltuielilor pentru eforturile necesare în deservirea utilajului instructiv complex, precum și de volumul mare de lucrări practice și de lucrări de laborator în subgrupe, lucrări anuale, proiecte grafice etc. Toate acestea necesită cheltuieli suplimentare care nu există la alte profiluri, cum ar fi, de exemplu, cel pedagogic sau economic.

Cota-parte a cheltuielilor pentru specialitățile ingineresti, este mai mare decât la specialitățile umanitare cu

aproximativ 11-15 la sută și, prin urmare, și finanțarea ar trebui să fie coresponsătoare.

La elaborarea bugetului instituției de învățământ superior în Republica Moldova se ține seama, în primul rând, de necesarul de finanțare propus de instituția concretă, pe de o parte, dar pe de altă parte, de posibilitățile de finanțare ale Bugetului de Stat.

Actualmente, finanțarea de către Ministerul Educației și Tineretului al Republicii Moldova se efectuează nu reieșind din necesarul prezentat de către instituția de învățământ superior din posibilitățile Bugetului de Stat, dar reieșind din numărul de studenți bugetari și norme sanitare.

Din Bugetul de Stat se finanțează instituțiile de învățământ superior, în primul rând, ținându-se cont de următoarele priorități:

a) remunerarea muncii, conform unităților aprobate (art. 111);

b) contribuțiile la bugetul asigurărilor sociale de stat (art. 112);

c) bursele studenților, ținând cont de contingent;

d) finanțarea parțială a cheltuielilor curente la serviciile comunale – Plata mărfurilor și serviciilor (art. 113).

Restul cheltuielilor sunt acoperite din sursele provenite din servicii contra plată, adică din mijloace speciale.

Administrarea veniturilor și utilizarea acestora se asigură de către fiecare instituție de învățământ superior pe baza bugetului de venituri și cheltuieli întocmit în condiții de echilibru, în conformitate cu criteriile stabilite de Ministerul Educației și Tineretului al Republicii Moldova.

Bugetul de venituri și cheltuieli cuprinde resursele financiare pentru realizarea obiectivelor prevăzute în planul strategic al fiecărei instituții de învățământ superior în perioada exercițiului financiar respectiv.

## BIBLIOGRAFIE

1. Legea învățământului nr.547-XIII/1995 (cu modificări și completări).
2. Legea nr. 355-XVI din 23 decembrie 2005 cu privire la sistemul de salarizare în sistemul bugetar (Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2006, nr.35-38, art. 148), cu modificările ulterioare, care se modifică în continuare.
3. Anuarul Statistic al Moldovei. Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova. – Chișinău, 2007, pag. 167; Anuarul Statistic al Moldovei. Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova. – Chișinău, 2008, pag. 169.
4. Indicii de rețea la compartimentul „Învățământul” pe anii 1997-2007. (Bugetul de Stat fără investiții capitale și aparatul administrativ). Ministerul Finanțelor, Departamentul Finanțarea învățământului.

*Prezentat: 28 octombrie 2009.*

*E-mail: aap@aap.gov.md*

# НАЛОГОВАЯ СИСТЕМА РОССИИ: ОТ АНАЛИЗА ПРОБЛЕМ К ИХ РЕШЕНИЮ

## SUMMARY

*The world economic-financial crisis confronted the states, the governments and the national parliaments with the task to elaborate and to adopt both resolute and novel decisions in order to overcome it. What do the Russian authorities undertake in this respect? How do they face the situation? Is it possible for the fiscal system in this country to react adequately to the imminent challenges? All these questions are answered in the given article by a renown specialist in the field, former leader of a number of financial and fiscal institutions from Russia and member of the Council of the Federation Assembly of Russian Federation on behalf of Krasnodar region at present.*

132

*Мировой финансовый кризис потребовал от национальных правительств и парламентов принятия решительных мер по преодолению его последствий. Как с этой задачей справляются власти России? Способна ли налоговая система адекватно отреагировать на возникшие угрозы?*

*Своим мнением делится известный специалист в этой области, в прошлом руководитель ряда финансовых и налоговых ведомств России, а ныне член Совета Федерации Федерального Собрания Российской Федерации от Краснодарского края Александр ПОЧИНОК.*

*Александр Петрович, насколько предсказуем был нынешний глобальный мировой финансовый кризис и что предпринимают российские органы власти для того, чтобы смягчить его проявление?*

Нынешняя волна мирового кризиса вписывается в теорию больших циклов, разработанную в свое время русским ученым Н.Д.Кондратьевым.

В этот раз глобальный финансовый кризис возник от перепроизводства денег, появления большого количества плохих кредитов, наконец, от кризиса доверия к финансовой системе. В результате потеряна огромная часть

мирового финансового капитала, явно ускорилась инфляция по всему миру. Даже в США, где традиционно цены почти не росли, показатели зашкаливают. Теряются рабочие места, одни сырьевые ресурсы дорожают, другие - дешевеют. Возникают проблемы на потребительском рынке и рынке жилья. Сокращается рост ВВП.

Подобные кризисы переживали многие страны - сначала в Европе, потом в Америке в 20-30 годах минувшего века. И поэтому меры против подобных кризисов хорошо отработаны.

Во время кризиса главное - не упустить время. Нельзя допускать, чтобы он перекинулся с финансового сектора на реальный сектор экономики, начал банкротить предприятия. Это уже ударит по людям. Именно поэтому правительство и законодатели нашей страны и приняли столь оперативные меры в расчете на то, что все ограничится узкими последствиями части финансовой сферы. Причем российские власти применили их быстрее, чем администрация США: изменения не ждали обязательного месячного срока после опубликования, а вступили в силу на другой день после подписания закона президентом.

Первым шагом, который был предпринят правительством, стало повышение ликвидности банковской системы. На эти цели оперативно были выделены значительные финансовые ресурсы. Разумеется, это не значит, что банкирам дали денег. Банки - это проводящая система. Чтобы экономика реально работала, по ней должна течь «кровь» - деньги, а их физически не хватило. А если в организме не достает крови, то немеют пальцы, плохо работает мозг. Второй шаг - устранение «гангренозных» участков. Как только возникли проблемы у КИТ-финанса, у Связьбанка, их «лечили» буквально в течение суток. Третий шаг - приняты меры по преодолению кризиса недоверия к банкам: правительство внесло, а парламент принял закон о выделении им многомиллиардных сумм, позволивших успокоить иностранных инвесторов, которые стали выводить свои деньги из российской экономики, чтобы «гасить пожары» в своих странах. Тем самым было

заявлено, что Россия отвечает за свои компании, которые не нарушают законы. При этом банки, получившие финансовую поддержку, обязаны в приоритетном порядке кредитовать предприятия наиболее важных отраслей: автомобилестроения, сельхозмашиностроения, жилищного строительства, авиатранспорта.

Наиболее весомое послабление, полученное бизнесом, - снижение налога на прибыль с 24 до 20%. Разницу заплатит федеральный бюджет: часть налога на прибыль, поступающая в федеральную казну, сократится с 6,5 до 2,5%. Еще одна новелла - изменяется порядок уплаты авансовых платежей - по налогу на прибыль. Эта норма вступила в силу уже 28 ноября 2008 г.

Как видим, власть сделала бизнесу недорогие подарки. В частности, в 2009 г. снижение налога на прибыль обойдется бюджету в 400 млрд. руб. Уменьшение налогов на малый бизнес с 15 до 5% оценивается в 13 млрд. руб., повышение амортизационной премии с 10 до 30% - в 100 млрд. руб., а вычетов по налогу на доходы физических лиц при приобретении жилья - в 44 млрд. руб. Таким образом, выпадающие доходы бюджета в 2009 г. составят 556 млрд. руб., или 1,1% ВВП. Компенсировать снижение доходов региональных бюджетов планируется за счет перераспределения акцизов на моторное топливо и алкоголь.

Часть изменений касается администрирования. Так, закон закрепляет за налоговиками право по итогам проверки налоговой декларации выносить два отдельных решения по возмещению НДС: одно - в отношении той суммы, по которой у налоговой

инспекции нет вопросов, а другое - в отношении денег, насчет которых вопросы есть. Это позволит налогоплательщику получать хотя бы частичное возмещение налога в срок. Кроме того, устанавливается обязанность налогоплательщиков уведомлять прокурора о приостановлении операций по счетам налогоплательщика.

Среди других изменений - наделение министра финансов правом предоставлять отсрочку по уплате налогов организациям на срок до 5 лет, если сумма задолженности превышает 10 млрд. руб. Это мера временная, рассчитанная на сложную ситуацию, при возникновении которой государство должно вовремя среагировать, она будет действовать до конца 2009 г. В частности, уточняется, что на сумму задолженности, в отношении которой принято решение об отсрочке или рассрочке, подлежат начислению проценты по ставке, равной 0,5 ставки рефинансирования Банка России. Отсрочка или рассрочка может предоставляться без обеспечения. Ряд мер призван стимулировать развитие отечественных предприятий и частного бизнеса. В частности, организациям, выполняющим государственный оборонный заказ, предоставляется возможность получить инвестиционный налоговый кредит. В целом же любое снижение налогов, даже на один рубль, радует. Но сказать, что это будет какой-то прорыв и завтра вся экономика начнет хорошо работать, конечно же, нельзя.

Сравнивая нынешний кризис с ситуацией 1998 г., даже неспециалист может увидеть колоссальные различия. Десять лет назад Россия объявила дефолт, потому что не смогла своевре-

менно платить по международным обязательствам. Сейчас, напротив, страна полностью платежеспособна и даже может оказать финансовую поддержку другим государствам.

Но мы не можем игнорировать трудности, которые нас ждут. Особенно важно позаботиться о пенсионерах, других малоимущих слоях населения, получающих государственное пособие. Этим и объясняется, что в 2009 г. запланированы три повышения пенсий, которые увеличат размер пособий значительно больше, чем предусматривалось прежним трехлетним бюджетом. Это правильно. Зарплата у нас девятый год растет на 20% в год, а темпы роста пенсий остаются низкими. Кроме того, подготовлен пакет мер по социальной защите.

Анализ показывает, что для реализации этих программ потребуются дополнительные средства. На мой взгляд, для этого придется проанализировать расходы государственных компаний и сократить нерациональное их использование.

*Насколько эффективными сегодня являются положения Налогового кодекса Российской Федерации? Не потребует ли финансовый кризис его коррекции?*

За 10 лет своего существования Налоговый кодекс сыграл объективную положительную роль: он позволил убрать эффекты двойного и тройного счета, придал налоговой системе определенную стройность и стабильность. Однако мы живем в условиях экономического кризиса и должны помнить, что изменения, связанные с хорошими идеями, не должны приводить к далеко идущим и

неустранимым последствиям. Решения в налоговой сфере должны приниматься крайне осторожно. Напомню, что в Великобритании за 300 лет существования английского права не принималось ни одного решения, связанного с дополнительными расходами, без указания эквивалентного источника доходов. В результате в стране оказалась стабильная налоговая система.

Внося изменения сейчас, мы должны думать о последствиях, которые потом будет трудно исправить. Тем более, что в российской налоговой системе выявились серьезные изъяны, которые необходимо устранить. Речь идет, в частности, о том, что у нас нет прецедентного права, как в некоторых странах Запада. Поэтому мы пытаемся найти в нашем законодательстве ответы на все вопросы. На практике это зачастую приводит к нелепым казусам. Известно, что нормативные документы (письма, разъяснения и т.п.) Минфина России официально не являются законами. Тем не менее на предприятиях стремились следовать рекомендациям финансового ведомства. Например, директора ряда ремонтных заводов в портах, получив жесткие разъяснения Минфина России, строго их выполняли, а теперь против этих директоров возбуждают уголовные дела, потому что арбитражный суд придерживается принципиально иной позиции. Сейчас арбитражный суд, чтобы исправить ситуацию, стал давать разъяснения не локального, а глобального типа, чтобы хозяйственные суды в регионах трактовали положения Налогового кодекса по единому принципу. Это может быть квали-

фицировано как попытка внедрить прецедентное право в России.

Учитывая, что в российском законодательстве много «темных мест», правительство и парламентарии должны определиться: или мы разрабатываем процедуры, включаем их в Налоговый кодекс и тем самым переходим к прецедентному праву, или даем право арбитражному суду принимать глобальные решения и далее вносить их в законодательство.

Судьба базовых налогов связана с тем, как мы решим глобальные проблемы, которые остались между бухгалтерским учетом и налоговой отчетностью. К сожалению, предприятия иногда выполняют три вида учетной работы, которая должна, во-первых, соответствовать международным стандартам; во-вторых, отвечать внутренним требованиям организации; в-третьих, обеспечивать правильное ведение налоговой отчетности. В конце концов, надо договориться, как все эти виды учета взаимно согласовать хотя бы на уровне терминов, определений и процедуры. Например, понятие «прибыль» с точки зрения международных стандартов и экономической науки существенно различается.

*В последнее время часто говорят о необходимости пересмотреть роль таких платежей, как НДС, налог на доходы физических лиц и ряда других. Насколько сегодня актуальна такая работа?*

НДС во всем мире имеет системные недостатки. Налог потенциально не защищен, поскольку возможны схемы ухода от него. Перспективы налога на доходы физических лиц понятны. Следует постепенно переходить к

налогу на домохозяйства, а не на конкретного человека. Во всех странах, где это сделано, налицо жизнеспособность данного подхода. Важно модернизировать вычеты, связанные с образованием и здравоохранением. Налогоплательщик должен иметь право на более серьезные вычеты. Вот почему в ноябре 2008 г. и внесены поправки в Налоговый кодекс, которые позволяют семье сэкономить на налогах сумму не 130 тыс. руб., как раньше, а 260 тыс. руб.

Очень больной вопрос - единый социальный налог. Существование этого налога в таком виде, как он был задуман, допустимо только в том случае, если есть мощные системы пенсионных фондов, которые могут стать фактором стабильного функционирования финансовой системы, фондового рынка государства, а также источником долгосрочных инвестиций.

К сожалению, на рынке ценных бумаг в мире и в России пока наблюдаются разнонаправленные скачки. Но за месяц кризис мирового масштаба не «лечится». Главное во время кризиса, на мой взгляд, - это доверие населения к своему правительству.

Заметим, что в соответствии с законодательством субъектам федерации и муниципалитетам был передан широкий круг полномочий, однако подкрепить их ресурсами «забыли». В результате 91% администраций городов, районов и сел, управляющих наиболее близкими человеку сферами жизни - образованием, здравоохранением, ЖКХ и пр. - не имеют возможности сформировать свой бюджет, потому что их источники дохода, мягко говоря, находятся в тяжелом состоянии.

*Мировой кризис заставил по-новому оценить значение инвестиционной деятельности как одной из главных задач экономического развития в России. Как эту работу может стимулировать налоговая система?*

Налоговое стимулирование инвестиционной деятельности зависит от тех форм, которые применяются в налоговой практике. Здесь можно выделить целевые налоговые льготы, снижение ставки налога, отмену налога для какого-то вида деятельности и т.д. Но при этом огромную роль играет и уровень сознательности налогоплательщика.

Однако, как показывает анализ, разрозненные меры не позволяют добиться перелома.

Можно говорить о том, что снижение налоговой ставки осуществляется без каких-либо обязательств со стороны субъектов по использованию этих средств. Государство фактически не контролирует, куда направляются освободившиеся средства. А они, как правило, идут куда угодно, только не на развитие производства. Даже добропорядочные западные налогоплательщики на инвестиции направляют не больше одной трети полученных дополнительных финансовых ресурсов. Вместе с тем предоставление целевых инвестиционных льгот практически гарантирует государству 100%-ное использование ресурсов на цели, которые государство считает приоритетными. Оно должно иметь экономический эффект при любой смене налогового стимулирования - и при снижении ставок налога, и при отмене каких-то налогов.

Как уже было сказано, для



разрешения финансового кризиса в экономике Совет Федерации одобрил снижение ставки налога на прибыль. По расчетам Минфина России, это стоит примерно 400 млрд. руб. Но анализ показывает, что данная мера проблему «разруливания» кризисной ситуации, а тем более наращивания инвестиций ни в коей мере не решит. Во-первых, размер средств, вливаемых в экономику с 1 января 2009 г., не рассчитан на функционирование экономики в условиях кризиса, и прибыль окажется ниже расчетной. Во-вторых, вряд ли рационально раздавать деньги всем отраслям экономики и банкам. Государство должно делать это целенаправленно. Не случайно конгресс США отказывал в кредите таким своим автогигантам, как «Дженерал моторе», «Форд» и «Крайслер», лишь потому, что они не могли внятно объяснить, на какие цели эти деньги будут направлены.

В 2009 г. в нашей стране ожидается дефицитный бюджет, от чего резко сократятся возможности государства по финансированию экономических проектов. В этих условиях деньги, которые будут поступать, пойдут на пополнение оборотных средств тех организаций, которые платят налог на прибыль.

Преодолеть финансовые затруднения, на мой взгляд, можно двумя способами. Во-первых, путем пополнения оборотных средств банков, которым государство сегодня оказывает необходимую помощь, при строгом контроле государства. Но это - «короткие» деньги и они, естественно, не могут направляться на инвестиции.

Второе направление - стимулирование инвестиционной деятельности. И

здесь свою роль должны сыграть налоговые инструменты. А чтобы они отвечали требованиям момента, понадобится внести коррективы в те разделы Налогового кодекса, которые регулируют и стимулируют инвестиционные процессы. Налоговая политика не может быть пассивной, она должна носить наступательный характер.

На мой взгляд, достижению этой цели поможет повышение ставки налога на прибыль до 35% при одновременном снижении в адекватном размере НДС. Во-первых, тем самым государство покажет, что, повышая налог на прибыль, оно не преследует фискальные цели. Во-вторых, снижение ставки НДС будет стимулировать обрабатывающие предприятия, которые и формируют основную долю добавленной стоимости. Кроме того, снижение ставки НДС будет способствовать росту потребительского спроса, потому что произойдет снижение цен.

Кроме того, было бы полезно разрешить предприятиям использовать средства на инвестиции за счет налогооблагаемой прибыли без ограничения их размеров. В этом случае высокая ставка налога на прибыль станет побудительным мотивом платить меньше налога, не нарушая законодательство.

*Вы упомянули, что важным источником экономического развития должен быть инвестиционный налоговый кредит. Насколько этот фактор эффективен в России?*

К сожалению, в нашей стране сегодня эта форма инвестирования не работает: из федерального бюджета на эти цели не было выдано ни одного рубля. Заемщиков не устраивают сроки

и условия предоставления кредита, а также предел уменьшения текущих платежей по соответствующим налогам. Дело в том, что кредит предоставляется в размере 30% стоимости оборудования, но его получение сопровождается таким количеством оговорок, что с этим никто не хочет связываться.

Другое ограничение - число видов налогов, по которым предоставляется кредит. Так, федеральный орган власти может дать заем только по налогу на прибыль. Но что это за заем? Раньше он составлял 6,5%, сегодня - 2%. Понятно, что выделяемые суммы не будут играть никакой роли. То же самое относится и к региональным налогам, позволяющим рассчитывать лишь на минимальную сумму.

Все это говорит о том, что необходимо пересмотреть как цели кредита, так и условия его предоставления. Следует раздвинуть рамки применения кредита: он должен выдаваться всем предприятиям сферы материального производства на развитие любых инвестиционных и научно-исследовательских проектов. Кроме того, надо расширить перечень федеральных налогов, за счет которых кредит может предоставляться. В частности, это могут быть акцизы, НДС, налог на добычу полезных ископаемых и ряд других.

В целом же, несмотря на известные трудности, Россия не намерена отказываться от тех наиболее существенных инвестиционных программ, которые уже реализуются. Но при этом будет проведена дополнительная оценка их эффективности и скорректированы финансовые параметры.

*Какие шаги, на Ваш взгляд, необходимо еще сделать для*

*дальнейшего совершенствования налоговой политики?*

В первую очередь, важно расширить права и полномочия региональных и местных органов власти. Как известно, сегодня они имеют право дотировать только по трем налогам - на прибыль, на имущество и (с 1 января 2009 г.) по малым предприятиям, применяющим упрощенную систему налогообложения. К тому же экономический «стимул» этой помощи невелик. Например, налог на прибыль и налог на имущество в сумме составляют примерно 700 млрд. руб. Цифра вроде бы большая, но если ее разделить на количество налогоплательщиков, то на каждого придется совсем мало.

По моему убеждению, не улучшат ситуацию и новые льготы для малого бизнеса, предусматривающие уменьшение налогов с 15 до 5%, потому что это положение не коснется сферы материального производства. Дело в том, что ставку налога в размере 15% применяют в основном малые предприятия, у которых большие обороты и низкий уровень рентабельности. А это достигается лишь в сфере торговли, ее предприятия и получили привилегию.

Говоря о малых предприятиях, следует вспомнить и такую форму льготного налогообложения, как единый налог на вмененный доход. Когда вводили эту систему, предполагалось, что у этого налога не будет стимулирующей функции. Он вводился для того, чтобы собирать налоги там, где может быть большой наличный оборот, но контроль государства затруднен. Сегодня получилось, что единый налог на вмененный доход платится в таком мизерном размере,

что эта форма, несмотря на принудительный характер ее внедрения, оказалась стимулирующей. А тот, кто применяет упрощенную систему налогообложения, имеет тоже огромные преимущества.

Статистика свидетельствует, что сумма налога в расчете на одно предприятие не увеличивается. Это объясняется тем, что идет дробление малых фирм. А причина - существующие для них ограничения по объему производимой продукции - 29 млн. руб., что и сдерживает их развитие. Пересекая эту границу, малое предприятие переходит и на другую систему налогообложения. Вот и предприниматели вынуждены или скрывать свои доходы, или работать спустя рукава.

Развязать этот «узел», на мой взгляд, можно путем индексирования объема оборота предприятия. Но этот коэффициент должен быть таким, чтобы ежегодная прибавка могла бы не только покрыть инфляцию, но и позволяла бы в течение 5-7 лет преодолеть предельный рубеж оборота. Только в этом случае и предприниматель, и общество заметят прогресс.

Что касается других сфер экономики, то, во-первых, надо восстановить отчисления в местные бюджеты с налога на прибыль предприятий, находящихся на территории муниципалитета. Во-вторых - предоставить региональным и местным органам власти право уменьшать налог на прибыль вплоть до нулевой ставки.

Подобная практика существовала раньше. Но в 2002 г. она была отменена, потому что создавалась ситуация при которой средства

расходовались, грубо говоря, на основе сговора налогоплательщиков с региональными местными чиновниками. Дело доходило до того, что наиболее приближенные к местным администрациям руководители предприятий вообще получали налоговое освобождение. Этому способствовала и такая ситуация, при которой производство располагалось в одном регионе, а его администрация становилась на налоговый учет в другом. Понятно, что такую практику следовало пресечь. И это было сделано. Но с «водой» выплеснули и «ребенка»: местным властям вообще отказали в праве регулировать налоговую политику даже на муниципальном уровне.

Теперь нужно ошибку исправить. Региональные и местные органы власти должны иметь абсолютное право предоставлять налоговые льготы организациям сферы материального производства. Но только тем предприятиям, которые реально работают на подведомственной им территории.

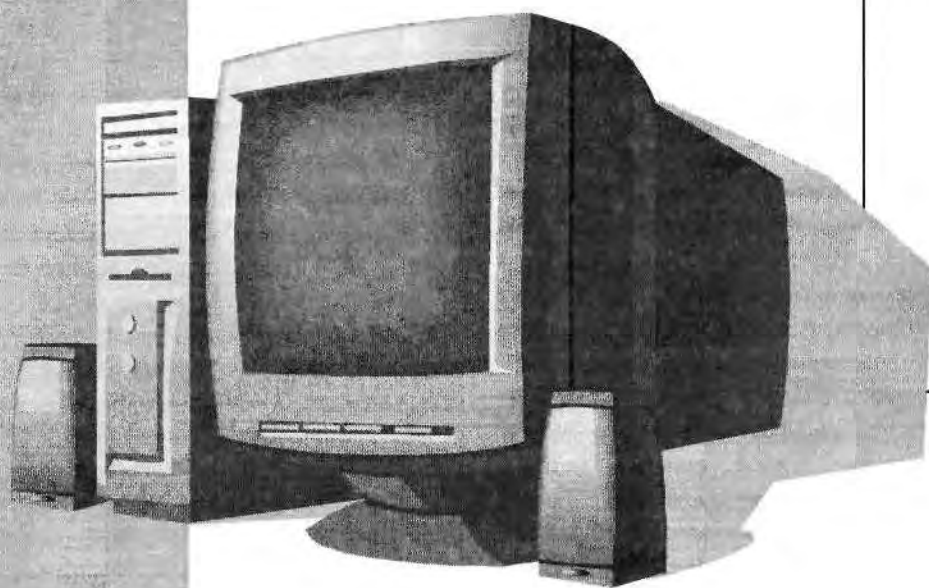
На мой взгляд, дальнейшее совершенствование налогового законодательства, развитие нормативно-правовой базы по защите интересов инвесторов и кредиторов, предотвращение банкротств предприятий окажется действенным инструментом поддержки российского бизнеса даже в условиях глобального экономического кризиса.

Беседу вел  
**Павел ШИНКАРЕНКО**

*Международный журнал  
«Проблемы теории и практики  
управления», № 2, 2009, стр. 8-15*

*E-mail: [www.uptr.ru](http://www.uptr.ru)*

I nstruirea funcționarilor publici:  
strategii și tehnologii noi



# ÎNVĂȚĂMÂNTUL ȘI MENTALITATEA

Dumitru PATRAȘCU,  
doctor habilitat în pedagogie,  
profesor universitar, șef Direcție management public,  
Academia de Administrare Publică  
de pe lângă Președintele Republicii Moldova

## SUMMARY

*The issue of mentality in relation to education is treated; mentality as the object of systemic analysis and educational potential in forming mentality are elucidated; mentality management is discussed. Some matters are devoted to curricula of mentality formation, teleological approach, mentality, selection of educational content and processuality of mentality formation.*

Ce învățământ trebuie să avem în viitor, pentru a îndeplini funcția sa principală de formare a culturii, de transmitere a ei din generație în generație și îmbogățire de către fiecare generație ulterioară a valorilor culturale, spirituale, morale?

În mod succint, răspunsul la această întrebare ar fi cam următorul: domeniul învățământului numai atunci va putea realiza funcția de formare a culturii, funcția de formare a personalității, când toate eforturile sale, scopurile sale superioare și prioritățile strategice se vor orienta spre formarea umanistă, orientată a mentalității atât la nivelul individual, cât și la nivelul sociumului în ansamblu. Altfel spus, condiția necesară de restituire so-

cial-globală a relativității și utilității domeniului învățământului este realizarea funcției sale principale de formare a mentalității.

Firește, această cerință categorică are nevoie de comentarii amănunțite. Cu atât mai mult cu cât condiția enunțată mai sus este numai necesară, dar fără un mecanism sigur de realizare a ei, insuficientă pentru a obține rezultatele preconizate – realizarea personalității deplin valoroase și tot atât de deplin valoroasă a dezvoltării societății, adică a societății libere, echitabile, umaniste, perfecte economic și moral. Să nu uităm, că aici este vorba despre viitor, dar nu despre viitorul atât de apropiat... De aceea, în următoarele rânduri

și construcții vom recurge la analiza amănunțită a termenilor acceptați, folosind fantezia, ba chiar și unele idei utopice, care credem că sînt constructive și gândite tehnologic.

Dacă recunoaștem atât funcțiile transformatoare active și posibilitățile omului de a asigura activitatea vitală personală, cât și a activității vitale a întregului mediu social, și dacă renunțăm la reprezentările unilaterale despre fatalitate, predestinată evenimentelor care au loc în Lume numai la voința exclusivă a unor forțe iraționale în cazul atitudinii senzitive pasive față de aceste evenimente ale omului însuși, atunci nu putem nega vădit: Lumea se schimbă, și în acest sens Lumea este "condusă" de **acțiunile, conduitele oamenilor**. Însă acțiunile și conduitele oamenilor sînt "conduse" de **mentalitate**, adică de acele fundamente, rădăcini adânci ale percepției, sensibilizării, conceperii lumii în mod individual sau colectiv și, în fine, a conduitei, care derivă din culturi, religii, filozofii, învățămînt; din acele realități obiective ale vieții și stratificări subiective cu caracter spiritual, care electiv actualizează sau, dimpotrivă, înăbușă predispozițiile social-genetice ale mentalității personalității, colectivului, societății sau sociumului în ansamblu.

În dicționare **mentalitatea** este tratată ca un fel particular de a gândi al unui individ sau al unei societăți [1, p. 620].

Istoria oricărui popor, ca și a întregii omeniri, poate fi înțeleasă, explicată și chiar prevăzută într-o anumită măsură numai în spațiul său mental, numai în baza studierii caracteristicilor mentale ale comunităților umane.

Mentalitatea individuală și cea colectivă nu este identică cu conștiința individuală sau socială, care presupune existența unor

anumitor **purtători fizici** ai acestei conștiințe. Conștiința nu există în afara personalității sau colectivului de oameni.

Dacă este vorba despre **mentalitatea sociumului** în ansamblu, ea poate să se "**desprindă**" de purtătorii săi fizici concreți și să existe în societate sub formă de o anumită **substanță spirituală**. Mai trebuie de ținut seama de faptul că mentalitatea sociumului se creează/formează și se îmbogățește de diferite generații de oameni, care trăiesc în anumite timpuri sau ale celor care trăiesc în acest socium.

Teza în cauză merită o atenție deosebită. "**Desprinderea**" substanței spirituale a mentalității de purtătorii săi fizici nu înseamnă posibilitatea existenței aceluși câmp mental în afara "receptorilor" săi, a **energiei mentale**. Aceasta înseamnă că "receptorii" umani **nu rămân unii și aceiași**. Ei se schimbă permanent în măsura schimbării naturale a generațiilor, însă până atunci când **rămâne măcar un "receptor" potențial** al acestei energii. Energia aparține receptorului și e accesibilă acestuia în formă de realitate subiectivă a acelei **bogății spirituale, care este lăsată fiecăruia care vine pe Lume ca un patrimoniu de la toate generațiile precedente de oameni**.

Anume prin aceasta se manifestă mecanismul adevărat al legăturii timpului și continuității generațiilor, anume aceasta este esența și sensul **memoriei sociale** a omenirii, memoriei, existente până atunci, până când acest socium va dispărea datorită unor sau altor cauze de existență sa la nivelul autoîntineririi personale.

Indiferent de conștiința individuală și socială, mentalitatea nu se limitează la domeniul cognitiv, psihofiziologic de existență umană. Mentalitatea este o categorie, mai întâi, **socială**, iar în sens

mai larg, este o categorie morală, etică. Numai o astfel de concepere a mentalității poate îndeplini o funcție criterială în raport cu conștiința individuală și socială, concepția despre lume și conduită. Componenta social-etică, care determină atitudinea omului și a comunităților umane față de Lume, față de diferite laturi ale vieții, domină (în orice caz, trebuie să domine) în categoriile duale (social-psihologice, social-istorice, socio-culturale, social-politice etc.), care caracterizează mentalitatea, fără a mai vorbi de categoriile filozofico-religioase.

Anume în domeniul social, dar nu numai la nivelul conștiinței, autoconștiinței sau subconștiinței, se formează fundamentele și valorile criteriale, cu care omul conștient sau inconștient verifică atitudinea sa față de viață, conduita și faptele sale. Anume calitățile și caracteristicile mentale, dar nu elementele conștiinței individuale și colective, sensibile la tot felul de manipulări și deformări, sunt obiecte ale moștenirii sociale și se păstrează în memoria socială de lungă durată, determinând conținutul codului social-genetic al personalității și al sociumului.

Spațiul mental al sociumului, civilizației umane, în ansamblu, este nu numai un anumit "recipient/capacitate", "depozit" al valorilor spirituale ale Lumii. Acesta este tezaurul (comoara de valori accesibile) mecanismului natural al alegerii selective, al celor mai destoinice, demne valori aflate în permanentă corecție și dialectică.

Însă valorile spirituale le creează omul. Ele întruchiează rezultatul vieții sale spirituale și este însoțită de viața trupească. Mort ca trup, omul nu moare cu totul... Împreună cu el, în mormânt mpleacă toată Lumea spirituală individuală irepetabilă, care întruchiează Personalitatea unică

a fiecărui om. Toată chestiunea constă în memorie, în organizarea memoriei sociumului, în dorința și posibilitățile sale de a nu pierde moștenirea spirituală nici a unui om... Firește, pierderea bucuriilor vieții trupești nu poate să nu mâhnească, nu întâmplător egiptenii antici (ca și alte popoare) puneau în piramidele faraonilor materiale pentru satisfaceri trupești - vin, bijuterii, semne și simboluri ale puterii supreme în viață, precum și soții, ostatici omorâți din timp până a fi înmormântat. Cu atât mai mult, nici o religie nu promite, nu făgăduiește continuarea vieții trupești după moarte, chiar în rai, dar dacă promite, atunci ea însăși nu crede în aceasta. Dar iată că viața spirituală de după moarte este limita visurilor fiecărui om gânditor; se pare, are semne destul de reale, esențiale, diferite de prorocirile religioase nedeterminate și nedemonstrate referitor la aceasta.

Anticipând expunerea de mai departe și intrigând intenționat cititorul, deja acum se poate expune presupunerea despre aceea ca absolut fantastic și, se pare că nu este absolut favorabil pentru activitatea științifică (fie și cu caracter vădit ipotetic) teza despre nemurirea Sufletului pe neașteptate devine, după cum se numește, "a dona respirație" și poate deveni pe deplin obiect destul de serios al discuției și, mai mult ca atât, chiar realizare tehnologică. Însă despre aceasta vom vorbi puțin mai târziu.

Deocamdată însă vom atrage atenția asupra unei circumstanțe foarte importante pentru conștientizarea priorităților strategice ale învățământului, că relațiile în sistemul socium-mentalitate, mentalitate-cultură, este tot așa o relație ca și relația sistemului mentalitate - învățământ. Acest tip de relație este mutuală, bilateral dependentă.

Anume de mentalitatea acestui socium (mentalitatea deja formată) depinde starea acestui socium și posibilitățile dezvoltării sale. La rândul său, sociumul care se dezvoltă neapărat dă naștere schimbărilor în mentalitatea sa, se îmbogățește din contul schimbărilor interne ale sociumului și legăturilor reciproce integrative cu alte sociumuri.

Mentalitatea este chintesenta, concentratul culturii înțelese în sens larg. Însă, în ce măsură cultura este reflecția caracteristicilor esențiale ale mentalității și particularitate a sociumului dat, iar personificarea/întruparea simbolică a esenței culturii, conținutului și specificului său în purtătorii materiali (cărți, pictură, arhitectură, muzică etc.) sau, altfel, cum reflectă în sine fundamentele profunde ale mentalității societății umane respective.

Mentalitatea, cu statornicia sa totală, nu este fatal neschimbătoare, dată pentru totdeauna, ea este, în principiu, mobilă. Ea trebuie **dirijată** în diverse condiții. Întrebarea constă în ce direcție și pe care cale... Din timpurile marxismului ortodox este destul de cunoscut, că ideea care a cucerit masele populare, devine **forță materială**. Tot așa formată, în mod coerent, pare - se că, energia mentală, inclusiv cea spirituală, transformându-se în echivalent material sub formă de acțiuni racordate ale maselor populare, poate fi atât conștientă, cât și global distrugătoare.

Anume această circumstanță ne impune să tratăm cu o deosebită atenție problema **influenței asupra mentalității**.

În dependență de felul cum și în care direcție se realizează această influență, depind schimbările sociumului ce țin de destin, de posibila dezvoltare în direcție progresivă, dar și în cea regresivă. Influența orientată a sociumului asupra mentalității

în scopul distrugerii, conform datelor istorice, poate fi organizată și planificată minuțios în mod special în interesul unor sau altor doctrine ideologice inumane sau ambițiilor dictatoriale de putere nelimitată. Astfel de influență este legată de oprimare, cu deformarea artificială și este dificil de restabilit caracteristicile mentale, ale sociumului și personalității. Și în acest sens, orice manipulari cu intenții rele ale energiei mentale după consecințele lor pot fi comparate cu cele ieșite de sub controlul manipularii energiei termionucleare. Dar, însuși faptul posibilității influenței asupra mentalității și dirijarea ei, probabil, este incontestabil. Întrebarea constă însă în faptul cum să folosim această posibilitate numită "pe cale pașnică", în interesele făuririi și progresului, în scopul susținerii schimbărilor și reformelor sociale.

Dat fiind posibilitatea dirijării mentalității, corectării și transformării ei, apare problema centrală a învățământului contemporan și, probabil, a învățământului de perspectivă: problema interrelațiilor fenomenelor și proceselor specifice în sistemul **mentalitate- învățământ și învățământ-mentalitate**.

Aici trebuie să conștientizăm faptul că domeniul învățământului influențează tehnologic și efectiv cel mai bine asupra mentalității nu numai a fiecărui om (elev, student, audient), "trecut" prin acțiunile educaționale și dezvoltative ale acestui domeniu, dar și asupra mentalității sociumului în ansamblu, deoarece fiecare generație, din punctul de vedere al necesităților educaționale, spirituale și culturale, este "produsul" sistemului de învățământ. Este important și faptul orientării învățământului asupra copiilor, tineretului, fiind cei mai sensibili în perceperea cunoștințelor și montărilor



conceptuale despre lume.

Este important să evidențiem potențialul învățământului la formarea mentalității. Investigarea funcțiilor de formare a mentalității în cadrul învățământului este o direcție absolut nouă prin modul punerii ei ca problemă. Dar ar fi naiv să reducem acest proces de formare a mentalității, unui sau altui socium, după scara sa istorică, fără a mai vorbi de o civilizație în ansamblu, numai în condițiile și de posibilitățile domeniului de învățământ. Recunoașterea acestei priorități supreme a funcției de formare a mentalității lărgeste și aprofundează înțelegerea esenței problemelor de definire a scopului social-pedagogic și a problemelor axiologice ale învățământului în ansamblu.

Devine evident că de la viitorul sistem de învățământ se va cere nu numai o înțelegere tradițională în reproducerea și sporirea potențialului economic al statului și societății prin formarea în mod pragmatic a **cunoștințelor, priceperilor, deprinderilor și competențelor speciale/ orientate**, care să permită marcarea exactă a unui cens educațional al personalității, necesar și suficient conform criteriilor stricte ale succesului vieții materiale.

Funcțiile învățământului nu pot fi reduse la perceperea primitivă, orientată, în esență, spre montarea într-un model imaginar al personalității idealizate, spre conjunctura modei etapei date de dezvoltare a sociumului, spre anumite doctrine ideologice sau, cu atât mai mult, la situația de tranziție politică cu un set standard de formare a virtuții personale.

Nu se epuizează funcțiile "veșnice" ale învățământului de dezvoltare a capacităților intelectuale și fizice ale elevilor, măcar că înseși tehnologiile pedagogice de dezvoltare

a calităților de personalitate, bazate pe aplicarea competentă a procedurilor diagnostice, permit să vorbim, într-o mare măsură, despre nivelul coincidenței obiectivelor dezvoltării personalității și rezultatele ei, prin ce sunt mai eficace standardele educaționale de nivel și de calitate ale instruirii sau educației, care sunt preponderent descriptive și dificil de evaluat.

Eforturile supreme ale domeniului educațional, indiferent de nivelul și profilul instituției de învățământ, trebuie focusate spre îndeplinirea obiectivelor principale, strategice.

*Primul obiectiv ține de transmiterea din generație în generație și consolidarea în fiecare dintre ele a celor mai stabile și etico-morale valori spirituale conceptuale și culturale stabilite istoric care corespund sociumului respectiv, ce determină esența mentalității specifice lui și care susțin potențialul spiritual și energia producerii mentale a sociumului la un nivel superior.* Este clar că potențialul și energia respective sunt predestinate de rezultanta unor vectori ai mentalităților individuale orientați diferit, însă, în fine, vectorul rezultat al mentalității sociumului va depinde de cei mai favorabili pentru majoritatea oamenilor, coraportate la interesele lor individuale și la tendințele priorităților și valorilor mentale și culturale.

În perspectivă, trebuie să presupunem, că predestinările mentale ale oamenilor vor fi legate strict nu numai de particularitățile naționale și etnice, tradițiile unei sau altei comunități umane locale, care este componentă a sociumului, însă de zestrea spirituală a întregului socium atât al societății civice, la baza identificării căreia se află indicii invariabili ai poporului posesor,

care formează acest socium, spre unitatea civică a țării respective. Deja, acum, experiența unor țări multinaționale și polietnice (mai întâi, după experiența sa unică de colaborare multinațională a celor mai diferite popoare în SUA) ne arată principiala posibilitate a soluționării obiectivului dificil, ce ține de îmbinarea diverselor mentalități și valori culturale și priorități în baza toleranței și stimei reciproce a oamenilor în limita unui și aceluiași socium

Într-o perspectivă mai îndepărtată, când ideile convergenței și integrării spirituale a diferitelor sociumuri vor fi general acceptate și practic realizate, atunci când vor dispărea hotarele arhaice de proveniență geografică și de mentalitate, care dezmembrează lumea fără nici un rost, atunci când valorile unității umane și a colaborării frățești vor domina asupra pretențiilor separatist-ambicioase, fondate pe imaginații false despre propriul privilegiu excepțional de statalitate, autosatisfacerii și a imaginilor de predeterminări făcute de Dumnezeu, când civilizația umană va fi cu adevărat unitară și cu adevărat conștientă de această unitate, va avea loc o restructurare unică și a aurei mentale a umanității în direcția omogenității principalelor priorități ale oamenilor.

Însă și în acest caz mentalitatea civilizației umane ne va aminti de mozaicul multicolor, decât de cel unificat, care a "răsfierat/degerat/ mistuit" mentalitățile multicolore într-o oricare masă de "creuzet", "cazan"...

Pregătirea pentru această direcție strategică de dezvoltare a civilizației, unică, posibilă și necesară pentru supraviețuirea speciei umane, este posibilă și deja actualmente trebuie. De aceea al doilea obiectiv important al învățământului

contemporan și, cu atât mai mult, al viitorului învățământ *presupune îmbogățirea orientată a calităților mentale individuale și sociale ale sociumului dat cu calități general umane*. Mecanismul acestei îmbogățiri poate deveni dialogul multilateral al mentalităților, dialogul culturilor, atunci când în interacțiunile adevărate au loc împărtășirile/unirile/anexsările oamenilor și comunităților umane la cele mai stabile (clasice) fundamente ale aurei spirituale a diferitelor sociumuri, la mentalitatea lor, la valorile stabilite istoric, la prioritățile culturale [2; 3; 4; ].

Este destul de clar că acest fel de dialog trebuie inițiat într-un mod special organizat. Conștientizarea necesității creării sistemelor educaționale după tipul de dialog trebuie să devină o idee filozofică de bază a învățământului, atât la nivelul concepției locale referitor la unele sisteme concrete educaționale sau altele, cât și conceperea sa integrală, având în vedere formarea spațiului educațional unic al întregii civilizații umane.

Putem presupune că anume spațiul educațional unic al Lumii poate servi ca bază, pe care se va construi în viitor unica dezvoltare acceptabilă a omenirii, dar și inevitabilă pentru supraviețuirea și progresul umanității, procesele convergenței și integrării spirituale ale sociumurilor. Această circumstanță accentuează rolul deosebit al domeniului educațional în soluționarea problemelor strategice ale civilizației, cu atât mai mult, cu cât procesele integrative anume în această sferă, probabil, vor realiza cele mai de amploare acțiuni integrative pe scară planetară.

Trebuie să menționăm că convergența și integrarea nu sunt legate de înăbușirea originalității unui sau altui socium, unei sau

altei culturi sau sistem de învățământ, "dizolvarea" lor în careva valori general umane apropiate. Din contra, este vorba despre o armonizare naturală a diferențierii și integrării ca două laturi reciproc legate și reciproc se completează în procesul unic de creare a sistemului spiritual al Lumii. E bine cunoscut faptul că integrarea ideilor conduce la îmbogățirea naturală a fiecărei dintre ele și a sistemului integrativ, care se construiește în baza acestor idei îmbinate. Într-un astfel de caz întregul poate fi "mai mare" (desigur că în concepere calitativă) decât suma celor care constituie acest întreg. Însă, necătând la importanța proceselor integrative, ele nicidecum nu trebuie să fie forțate nejustificat să depășească înainte de timp.

Nu-i atât de important, în ce consecutivitate se formează acele sau alte valori mentale - mai întâi cele naționale, pe urmă cele general umane sau invers. În mod ideal, procesul formării mentalității trebuie construit în baza includerii armonioase (sincronice sau asincronice, în funcție de specificul obiectivelor de formare a mentalității) în procesul educațional al celor mai cuprinzătoare valori mentale de cultură și concepere a lumii, al sociumului dat și al civilizației umane în ansamblu.

Complexitatea evidentă a acestui obiectiv este neobișnuința și noutatea, natural, că va necesita revederea concepțiilor social-pegagogice deja existente de formare a obiectivelor de fundamentare a mecanismului de selecție și de corecție periodică a conținutului învățământului sub toate aspectele sale științifice și culturale, căutării tehnologiilor principal noi (de dialog) pentru realizarea funcțiilor de formare a mentalității în activitatea educațională.

În sfârșit, al treilea obiectiv, dar cel

mai responsabil sub aspect moral. El ține de **corecția și transformarea** în cazurile necesare ale valorilor de orientare în viață, care atât la nivel de personalitate, cât și la nivel de socium în ansamblu au ajuns la contradicere cu practica socială, au devenit un blocaj în calea dezvoltării sale progresive.

Soluționarea acestui obiectiv necesită o prudență deosebită. Istoria ne aduce multiple exemple de amestec violent, brutal în straturile memoriei sociale, arbitrar, la indicația nechibzuită a guvernatorilor temporari de a falsifica prioritățile vieții și valorilor nu numai ale omului, dar și ale societății în ansamblu, focusării energiei mentale asupra soluționării obiectivelor amurale și antiumane și a proiectelor de restructurare socială, care sunt urmate de represiuni în masă, de genocid, manipulări criminale cu mentalitatea unor popoare.

Aceasta este așa. Și despre aceasta trebuie să ținem seama, să nu uităm. Însă este imposibil de a opri acest proces de cunoaștere. Învățământul a influențat și va influența întotdeauna asupra mentalității. Anume în legătură cu aceasta problemele **moralității** influenței de acest gen capătă și importanță criterială de prim ordin.

Principalele priorități de dezvoltare a învățământului descrise anterior determină rolul deosebit de important al domeniului educațional în cultura viitoarei civilizații. În invarianta sa pentru diferite sociumuri și pentru civilizație în ansamblu acest rol constă în formarea, menținerea și îmbogățirea permanentă a aceluia spațiu mental, care formează criteriile morale, etice și conceptuale în viața fiecărui om și societate în ansamblu.

Este foarte important de a atrage atenția nu numai asupra sferei învățământului, în primul rând, principalul capabil să îndeplinească funcțiile multiplane

ale mentalității, ce țin de reproducerea, consolidarea, îmbogățirea și corecția mentalității individuale și sociale, sistemic, gândit organizațional, orientat și tehnologic fondat.

Învățământul este o parte componentă a culturii. Însă **cultura** este o noțiune deosebit de largă. Toate componentele culturii (istoria, religia, filozofia, știința, literatura, arta), desigur, influențează considerabil asupra mentalității, însă îndeplinesc această funcție prin însuși faptul existenței sale, puțin câte puțin, fără etape strict evidențiate și, în general vorbind, fără anumite pretenții și circumstanțe formative mentale condiționate din timp. În cazul dat efectul sistemic, dacă și se realizează, atunci în mare măsură în mod spontan, din contul, cât ar suna de paradoxal, nesistemic, influenței nefocate a unor sau altor componente ale culturii. Atât omul, cât și societatea au nevoie de eforturi speciale pentru a integra factorii culturali dispași și necoordonati, care influențează asupra mentalității, după focusarea orientată pentru formarea calităților mentale speciale.

Lucrările de artă, literatura, monumentele istorice, muzeele etc., care conservează valorile mentalității **în forma lor existentă**, desigur, posedă un potențial mental-formativ imens, însă influența lor directă asupra omului este relativ neîndelungată, episodică, insuficient de dinamică și, cu a sa coloratură estetică și emoțională, totuși este lipsită de orientare mental-formativă strictă. Însă gradul de influență a unor sau altor valori culturale (fără o interpretare și adaptare respectivă la subiectul cunoașterii), evident, nu se racordează la posibilitățile reale de asimilare a lor, nu iau în considerare particularitățile de vârstă, capacitățile individuale de cunoaștere, nivelul de

pregătire anterioară pentru perceperea simbolurilor speciale care sunt destul de complicate, mai des codificate, componentelor de conținut ale culturii, fără a mai vorbi deja despre specificul formei exprimării acestui conținut.

Influența considerabilă asupra orientărilor valorice și idealurilor sociumului o au **mijloacele de informare în masă**, îndeosebi cu evidența angajamentului lor ideologic, realizarea cu ajutorul lor a obiectivelor strict propagandistice, de agitație. Influența tot mai rafinată și mai puternică a mijloacelor de informare în masă, desigur, nu trebuie neglijată. Dar nu trebuie să nu vedem și faptul că, cu ajutorul acestor mijloace de informare în masă, se poate obține eficiență într-un timp relativ scurt și să influențăm preponderent asupra conștiinței individuale și sociale, asupra așa-numitei opinii publice, uneori manipularea în scopuri destul de indecente. Însă o astfel de influență are, în genere, un caracter situativ, fără a atinge straturile adânci ale mentalității sociumului și fără a le deforma pe acestea ireversibil. Altă situație, fiind un instrument în mâinile celor care violează mentalitatea prin sistemul politic totalitar, mijloacele de informare în masă, agitație și propagandă devin destul de agresive, sâcâitoare și, în final, distructive, transformându-se într-un factor stabil de distrugere a mentalității...

Deja din cele menționate sunt evidente și suficiente posibilitățile limitate ale formării mentalității, că cele mai eficiente mijloace de influență orientată asupra mentalității individuale și colective trebuie căutate în sfera învățământului.

### **Cum să dirijăm mentalitatea?**

Unele și aceleași mijloace de influență asupra mentalității individuale sau asupra spațiului mental al sociumului, dar folosite

în scopuri diametral opuse, conduc la rezultate diametral opuse... Uneori aceste rezultate amenință cu consecințe care nu pot fi corectate. De exemplu, ceea ce a avut loc în cadrul aplicării mijloacelor de influență asupra mentalității în societățile bazate pe ideologiile fascistă și comunistă.

Întrebările orientate, direcționate, însă cu intenții rele, cu influențe deformatoare asupra mentalității omului și societății merită, desigur, o cercetare specială. Dar noi examinăm întrebări, mai întâi, cu caracter creativ, productiv, întrebări de formare a valorilor mentalității morale, umane, ne ocupăm de căutarea celor mai eficiente mijloace și metode de formare a acestora. Și anume în legătură cu aceasta trebuie să revenim la întrebările ce țin neapărat de problemele învățământului în formarea mentalității.

Numai domeniului educațional îi sunt pe putere, accesibile interpretarea orientată pedagogică a izvoarelor culturale, și adaptarea lor pentru a fi accesibile în conformitate cu particularitățile elevilor. Anume acest domeniu (desigur, în cazul unei abordări adecvate) este capabil să acumuleze cele mai valoroase, mental bogate componente ale culturii, să le transforme pedagogic în scopuri de instruire, educație și dezvoltare a elevilor (copiilor, tineretului, maturilor) și să organizeze consecutiv procesul activ al activității vitale și activității creative de a asimila și aplica în situații reale ale vieții conform valorilor mentale respective.

Doctrinile religioase, filozofice, social-politice, științifico- conceptuale, precum și alte componente social-culturale, în esență, însămănțează, constituie promotorul codului social-genetic al mentalității sociumului și, pe măsura dezvoltării istorice,

contribuie la îmbogățirea lor. Cât privește paradigmele și doctrinele educațional-pedagogice și orientate tehnologic în baza metodicilor activității pedagogice, atunci influența asupra mentalității devine tot mai eficientă.

Aceasta se explică prin faptul că doctrinele pedagogice și metodicile corespunzătoare lor au de aface cu sfera obiectual-subiectivă, cea mai sensibilă la astfel de influență – preponderent în mediul de copii și de tineri, deschisă pentru percepția montărilor valorice, priorităților de viață, inovațiilor, tradițiilor și obiceiurilor propuse, în măsură egală, însă, și a sancțiunilor imorale, amurale și arhaice, care nu contribuie la progresul dogmelor și canoanelor.

Domeniul educațional, fiind un “filtru” special organizat în formarea mentalității sociumului, este capabil să asigure selecția valorilor mentalității, aprecierea, selecția și includerea lor la toate etapele procesului educațional – începând cu definirea obiectivelor și terminând cu determinarea rezultatelor.

La fel de important este și faptul că, indiferent de tipul învățământului (incluzând și învățământul adulților), însuși procesul educațional este, în principiu, **finit în timp**. Aceasta oferă posibilități de a miza pe folosirea **metodicilor și procedurilor diagnostice**, care permit raportarea scopurilor și rezultatelor lor, și în caz de necesitate, de a face corecții în aplicarea tehnologiilor educaționale. Astfel, apare posibilitatea de a trece de la declarațiile puțin productive despre utilitatea funcțiilor învățământului în formarea mentalității spre metodicile instrumentale care asigură realizarea acestor funcții.

Posibilitatea principală de a influența asupra mentalității în scopul formării,

îmbogățirii și transformării acesteia permite stabilirea căilor tehnologice reale pentru soluționarea principalei probleme a civilizației – **problema compatibilității mentale** a oamenilor, comunităților umane, a diferitelor sociumuri.

Dacă nu alunecăm pe suprafața fenomenelor, să încercăm să evidențiem cauzele profunde ale tuturor proceselor de conflicte și de confruntare în istoria omenirii, mai ales în istoria nouă, atunci se poate ajunge, probabil, la unica concluzie: la baza acestor conflicte, indiferent de scara lor, cu toate coliziunile cauzale și consecințele acestora, stau **incompatibilitățile mentale** ale oamenilor și popoarelor. Apelul la diferențele mentale ale oamenilor după indicii de proprietate, clasă, rasă, naționalitate etc. este procedeul îndrăgit al atâtorilor de războaie în toate timpurile și la toate popoarele, al revoluționarilor distrugători, ideologilor criminali, care chemau să consolideze superioritatea și să fundamenteze ambițiile unui sau altui stat și ale poporului său.

Nedorința de a **înțelege altă mentalitate**, de a manifesta toleranță și bunăvoință față de ea este un fenomen destul de rigid. Chiar și în cazurile în care consecințele incompatibilității mentale amenință să devină cu adevărat catastrofale, prioritate se acordă forței brutale, existența căreia, după cum se știe, nu necesită minte... Desigur, este mult mai ușor să înăbuși altă mentalitate decât s-o înțelege, să atingi adevăratele motive ale comportamentului părților intrate în conflict, însă în cazul existenței diverselor mijloace de distrugere în masă, astfel de încăpăținare poate s-o coste foarte mult pe omenire. Chiar astfel de problemă criminală, cum ar fi **terorismul mondial**, care după răspândirea sa imensă devine

aproape cel mai puternic factor revoltător în lumea contemporană și este pe deplin în stare să pună lumea în fața distrugerii depline, la baza sa având incompatibilitatea **mentalității** și intoleranța agresivă ale tuturor subiecților acțiunilor teroriste ale inspiratorilor, executanților și victimelor acestora...

Nu numai de aceea, dar și de aceea, de asemenea, deja ideile enunțate anterior despre convergență și integrare spirituală ale sociumurilor sunt important vitale, iar mecanismul tehnologic al acestor procese pot deveni eforturile orientate spre atingerea **compatibilității mentale** a oamenilor și comunităților lor. Însă aceasta înseamnă, la rândul său, că funcțiile și posibilitățile învățământului în formarea **mentalității** trebuie folosite cu un scop bine determinat, anume în direcția **dialogului mentalităților și culturilor**, sint nu numai o lozincă atrăgătoare, dar și cea mai importantă necesitate, care trebuie să fie conștientizată de Lume cât mai urgent. De asemenea, apelul de a forma spațiul educațional al Lumii este o modă de integrare, dar și pasul real și cel mai principal, cel mai accesibil în calea salvării întregii civilizații...

În 1910, în Londra, la inițiativa bisericilor protestante a avut loc Conferința mondială a misionarilor, după care a început să se răspândească **mișcarea ecumenică**, care reprezintă activitatea creștinilor întru unirea tuturor bisericilor creștine. Mișcarea ecumenică contribuie la **dialogul întreconfesional** activ, la interacțiunea reprezentanților diferitelor confesiuni în scopul elaborării principiilor generale de conviețuire și coexistență pașnică. Tot aici menționăm faptul că scopul mișcării ecumenice constă în combaterea diferențelor dogmatice și canonice în

creștinism și de a stabili legăturile cu problemele contemporaneității. Organul suprem al mișcării ecumenice este Asambléa Mondială a Bisericilor cu sediul la Geneva. Această mișcare a fost susținută de bisericile ortodoxe și catolice, aderând, respectiv, la ea în 1950 și 1965, ceea ce este consemnat în „Decretul despre ecumenism”.

Astfel vedem noi prioritățile strategice ale dezvoltării domeniului educațional în viitor. Însă aceste priorități creează premisele necesare pentru soluționarea suprasarcinii generale a civilizației, pentru asigurarea atât de necesară avansării conceptuale spre armonia orientată umanistă a Cunoașterii și Credinței, care

ar permite fiecărui om și umanității în ansamblu să capete din nou Sensul pierdut de existență și le-ar oferi posibilitatea de salvare de cele mai agresive forțe ale Răului și Distrugerii?

Sunt posibile oare mijloacele educaționale să tehnologizeze ideea acestei sinteze și să traseze, măcar în formă generală, algoritmul posibil de soluționare a acestei sarcini complicate? Căror cerințe trebuie să corespundă componentele sistemului educațional (obiectivele, conținutul, metodele, mijloacele, formele organizaționale)? Oare se va schimba în așa caz specificul învățământului general și profesional?

## BIBLIOGRAFIE

1. DEX al limbii române. Ediția a II-a, Univers Enciclopedic, București, 1996, 1192 p.
2. Școala dialogului culturii / Patrașcu D. Tehnologii educaționale, Chișinău, 1995, 704 p.
3. Библиер В. С. Нравственность. Культура. Современность (Философские размышления о жизненных проблемах). М., 1990.
4. Каган М.С. Философия культуры. Санкт-Петербург, 1996.

*Prezentat: 24 septembrie 2009.*

*Recenzent: Nicolae SILISTRARU, doctor habilitat în pedagogie, profesor universitar.*

*E-mail: dimitru. patrascu200@ yahoo.ru*

# PECULIARITIES OF TEACHING ENGLISH FOR SPECIFIC PURPOSES

Ana GOREA,  
doctor în filologie, conferențiar universitar,  
șef Direcție monitorizare, evaluare și control,  
Academia de Administrare Publică  
de pe lângă Președintele Republicii Moldova

*Interesul față de studierea limbii engleze în calitate de limbă de comunicare pe teme cotidiene, care era foarte populară în Moldova imediat după căderea cortinei de fier, a scăzut considerabil în ultimii ani. Accentul se pune pe studierea limbii pentru a funcționa într-un anumit domeniu profesional cum ar fi engleza pentru afaceri, engleza pentru medici, engleza pentru tehnologii informaționale etc. cunoscută în metodologia predării drept Engleza pentru Scopuri Specifice (ESP). În cazul lipsei unui manual de limbă engleză pentru o anumită categorie de studenți, selectarea materialelor didactice, elaborarea curriculumului, organizarea procesului de instruire și evaluare a cunoștințelor studenților țin de responsabilitatea profesorului. Articolul de față conține reflecțiile autorului asupra componentelor enumerate mai sus bazate pe experiența proprie de a preda Engleza pentru Scopuri Specifice la Academia de Administrare Publică de pe lângă Președintele Republicii Moldova.*

As the distance of time and space is being erased due to air travel and the Internet, people of different nationalities come closer together by communicating through a common language, which happens to be English.

The boom of learning/teaching English in Moldova started in the early 90s of the previous century when, with the fall of the iron curtain, people realized that there is a whole unknown world on its other side, and, in order to learn about it, an appropriate tool was necessary for cross-cultural communication. English was taught in kindergartens, in general schools, in universities, in language schools, and mostly privately, one-to-one with the teacher. Thus, the age of the learners varied from 5 to

over 60. English replaced with confidence the French language that was previously the most popular due to the belief that it is very close to the native language of the Moldovan population. The quality of teaching and of learning the language changed in two distinct directions. On the one hand, the teachers discovered (besides the only used until then in teaching a foreign language - the Grammar-Translation Method) new methods and techniques of teaching, as the access to foreign publications ceased to be a taboo; on the other hand, the learners themselves had a high motivation of mastering the language by realizing the advantages of knowing English and the opened possibilities.

At the time, the stress was put on learn-



ing general English, which offered to the learners the possibility of communicating in everyday situations. With the passage of time, a period of about 15 years, a decline in learning general English is observed. This is explained by the fact that for the young generation the school instruction of English seems already sufficient for just communication on everyday topics and at this point they want to learn English to be used in a special domain of professionalism. More and more individuals have highly specific academic and professional reasons for seeking to improve their language skills. These students, usually adults, need English for Specific Purposes<sup>1</sup> (ESP) programs, which focus on developing communicative competence in a given field, such as business, technology, administration, medicine, law, etc. A growing demand for ESP training is being observed at the moment. Many young people study English to take the TOEFL, IELTS, SAT or similar tests, as the educational reform encourages the mobility of the students and they apply either for full scholarships or term ones in an institution outside the country where the instruction is only in English.

How is ESP different from general English? English for Specific Purposes means: specialized vocabulary, motivation related to job, very goal-oriented and serious students, learning necessary for life skills. General English, on the other hand, is looked upon as a free-time activity, more freedom in deviating from the program, more time for games, more relaxed atmosphere, general writing skills, etc.

ESP is also different from general English language by the fact that the vocabulary and grammar, which are learned, relate to a particular field or discipline and are aimed at developing skills necessary

in the activity of that professional. For example, a diplomat needs to develop negotiation skills, effective techniques for oral presentations, writing press releases or a policy paper.

The term ESP has a large interpretation in the methodological literature. David Carter (*Carter, 1983*) identifies three types of ESP: English as restricted language, English for Academic and Occupational Purposes and English with specific topics. The language used in air traffic control or by the waiters serves as examples of English as restricted language. English for Academic and Occupational Purposes is based on the long-term professional and social needs of the learner and is taught as an academic discipline for special categories of learners. The third type of ESP is concerned with anticipated future English needs such as attending conferences or working in foreign institutions<sup>2</sup>.

In our context, ESP will be considered as an academic subject. The main characteristics of the ESP are: its authentic content and the learning/teaching tasks, which are selected and adapted to the curriculum subjects that the students attend to make their access autonomous to original professional sources. At the Academy of Public Administration, master degree students approach the study of English through a field that is already known and relevant to them. This means that they are able to use what they learn in the ESP classroom right away in their work and studies.

The ESP book market is abundant in various textbooks for business English, English for Law, Medical English, English for Librarians, English for Nurses, English in IT, etc. But yet, for such fields as Public Administration, International Relations,

Public Management, which are largely taught and are popular among students in Moldova, no ESP textbooks have been compiled so far.

In the case, when there are no available textbooks designed for the given category of students, it is up to the teacher to select the materials to be taught and to make the learning more enjoyable and useful for the students. M. K. Phillips suggests four principles that practitioners should consider before deciding on an ESP methodology for a particular course. These principles are Reality Control (manipulating a task's difficulty/simplicity); Nontriviality (ensuring that learners perceive tasks as meaningful); Authenticity (ensuring that the acquired language is the same language naturally generated by the learner's discourse community); and, Tolerance of Error (overlooking errors unless they prevent communication (Phillips, 1981).

So, the instructor is faced with the following tasks: to plan the contents, to analyze the learners needs, to set the learning objectives and design the curriculum, to select the materials, to work out tasks for each unit, to organize the classes in order to establish a positive learning environment in the classroom, and to evaluate students' progress. The enumerated tasks are being described below based on my personal experience of teaching ESP.

**Planning the contents.** The questions that the instructor has to answer at this point are: What relevant to the qualification of the student topics should be included for discussion in the foreign language? What should the student be able to know and do at the end of the course? What practical abilities should he/she possess?

Ideas for the topics to be included in

the program may be taken from the programs of the disciplines that the students study in their mother tongue. If, for example, these are students qualifying in Public Administration, the topics would include: Introduction into Public Administration, Authority and Power, Actors of PA, Types of Government, Central Public Administration Bodies, Local Public Administration Bodies, Public Services, Public Policy, Public Management, etc. Both the instructor and the students should be aware of the fact that in the foreign language classes the stress is put not on the theoretical contents of the given topics but on developing language skills. Many teachers take on them the responsibility of teaching theory of the contents of the disciplines in English while it should be developing communication skills in the foreign language based on specialized terminology. So, the instructor should look at the topics for discussion through the prism of developing necessary for functioning in the professional field skills. By answering the second and the third questions regarding what the student should know and be able to do in the foreign language, the instructor should focus on appropriate for the given category of students knowledge and skills. The students should get sufficient knowledge in order to develop their productive skills, i.e. speaking and writing. In oral communication they should develop skills of explaining, categorizing, arguing, building their arguments to convince the audience, make presentations, conduct a conversation with the interlocutor, etc. In writing students should learn how to write effective CV, e-mails, messages, various business letters, summaries of the read texts and articles, synthesis of various read and listened to texts, etc. For the whole pe-

riod of teaching, the instructor should keep in mind that these abilities are developed in order for the students to successfully communicate in an occupational setting and use the particular terminology characteristic of this specific occupational context. The time devoted to developing language and academic skills should outweigh the time devoted to the acquisition of content knowledge.

**Analyzing the needs.** The needs of a given group of learners are analyzed in the first lesson, when the instructor with the help of a specially prepared questionnaire finds out in the first lesson what knowledge or skills the learners of this particular group need. In the first lesson, I explain what it means to learn a foreign language and which the areas to focus on are. Learning a language is acquiring knowledge about Pronunciation, Vocabulary, and Grammar. Based on these, the learners develop four languages skills needed in

communication: Listening, Speaking, Reading and Writing. After that I ask the students to fill out the questionnaire which includes phrases like: read with a dictionary, read articles related to my field, pronounce difficult words, write essays, write summaries, write letters, improve pronunciation, improve spelling, speak fluently, do grammar exercises, study grammar, learn pronunciation rules, learn the grammar rules, make a telephone call, make a complaint, analyze and synthesize, support an argument, discern information, develop listening skills, communicate with foreigners, listen to English speech, write dictations, spell difficult words, organize information, take notes when listening to a lecture, develop an idea, understand when people speak English, support arguments, express an opinion, etc, with which I ask to complete a table of the type below. I also encourage the students to add their own ideas.

<i>What I can do</i>	<i>What I need to improve</i>	<i>What I want to learn</i>
<i>Read with a dictionary</i>	<i>pronunciation</i>	<i>To write summaries</i>

Learners complete the table by answering the questions: Which of the listed above areas do you feel confident about? Which do you need to improve? They also need to differentiate between language *skills*, language *knowledge* and learning *strategies*.

This first lesson discussion gives the instructor a very clear idea about who the learners are and what they need to learn or improve in reference to the English language. The teacher can also determine the level of language proficiency of the students in order to know what level of the difficulty of the materials to teach. In our situation, at the Academy of Public Ad-

ministration, in the majority of cases we have to deal with mixed ability groups. This makes planning and teaching more complicated but not impossible. If the group is a mixed ability one, during the first semester the first year master degree students are taught general English (from a communicative textbook), but gradually specific terms or topics are also presented. This is typical of many other institutions (see for example *Nijole Netiksiene, 2006*). Stress is put on presenting or revision of the grammar items. In the second and third terms, emphasis is put on English as used in the field of professionalism and on developing the corresponding

skills. It is not a bad idea to involve the students in planning, many are already established professionals and they can suggest topics they really need for their jobs.

**Setting the learning objectives and designing the program.** Having determined the proficiency level of the learners and their language, it is time to design the long-term program, also known as curriculum. The contents of the program should meet the requirements put forward by the Ministry of Education and reflect the competences of the learners by the end of the course at three levels: knowledge and comprehension, application, and integration. This is a taxonomy of proposed objectives elaborated by the Moldovan methodologists (Gutu V., 2007). The objectives for the knowledge level of the topic The Declaration of Independence of the USA might be: Relate the context of writing the Declaration to the historical events in the USA; Identify the purpose and explain the importance of the Declaration; for the application level: Explain the structure of the Declaration, Comment on the complaints included in the Declaration; for the integration level: Demonstrate awareness of the Declaration of Independence as a historical process developed in protest of unfair conditions; Create a personal Declaration of Independence to voice complaints about the treatment of young people.

**Selecting the materials to be used.** For this, it is necessary to mind that the subject area should be both important and interesting for the learners. Materials selection and development depends entirely on the instructor. We cannot complain today that we do not have adequate authentic materials. It's true, there are no well-thought over textbooks, but for a resourceful

teacher, it is not complicated to find necessary and interesting materials to teach. The Internet serves as an infinite source of materials. For the Public Administration students I select texts taken from the websites of the UK Government <http://www.direct.gov.uk/en/index.htm>, of the USA Government <http://www.usa.gov/>, of the Moldovan Government <http://gov.gov.md/>, which offer a lot of useful information in any field of human activity (crime, justice, education, environment, home and community, health and well-being, money, tax and benefits, travel and transport, etc.) The most recent information on the UK Government webpage is how to treat and prevent swine flu, for example. The websites also contain mini-videos that can be watched and discussed. Students can take a virtual tour to Downing street 10, to the White House and other important places right in the classroom.

For the advanced groups I often select articles from such magazines as: **Newsweek** <http://www.newsweek.com/> and **The Economist** <http://www.economist.com/printedition/>. Other wonderful sources for selecting shorter texts are **Words in the News** <http://www.bbc.co.uk/worldservice/learningenglish/language/wordsinthenews>, which offers a large selection of short authentic texts in various fields of human activity; and **Breaking News English** <http://www.breakingnewsenglish.com/>, which contains ready made ESL lesson plans for studying current events and news. The best thing about all these sources is that the information contained in them is of the latest hour.

For the master degree students of the International Relations Department I selected for discussion the following texts in

the 2<sup>nd</sup> term: *Text of Barack Obama's Inauguration speech* (Jan.20, 2009), Martin Luther King's speech "*I have a Dream*", the *Declaration of Independence of the USA* and the *Declaration of Independence of Moldova*, articles from the *Economist*, *Newsweek*, and *Foreign Affairs* such as *Allies Expected to Resume Ties with Russians* (published in *Newsweek* March 5, 2009) connected to the topic of NATO and diplomatic relations between states, *How Development Leads to Democracy* (published in *Foreign Affairs* March/April, 2009) connected with the topic of development and modernization of democracy, *Homecoming* (published in *Newsweek*, March 14, 2009) connected to the topic of world migration, etc. Many articles were selected on the current situation in such countries as Ukraine, Georgia, Russia, Moldova, etc.

The given authentic contexts acquainted the students with the particular ways in which the language is used. We emphasized on the use of phrasal verbs, of idioms, of specific for the English language structures, on terms typical for the international relations field, etc.

**Working out tasks for each unit.** Selecting the materials is only the beginning step in planning the teaching during the lesson. Having already decided on the topic and the main text to be read and discussed, the teacher also needs to design tasks for the students to be done in order to benefit from the work. I usually select a text that can be adjusted to the topics from the field of specialization of the learners. When I have already decided on the text to be included in the lesson (unit), I work out a set of Discussion Points connected to the topic, but which will further be consolidated while reading the text. The

before-reading discussion points introduce the students into the topic, raise some questions in connection with it, and make them start thinking in that direction. Another task besides the discussion points will be working on the active vocabulary contained in the article, on collocations, phrasal verbs, idioms, grammar structures, even pronunciation of difficult words, all these will deal with the language itself. Asking students to read a text and underline the words that are profession related is a task that students enjoy.

The after-reading tasks might include questions on the text to check the comprehension of the read material, opinion questions, debatable questions raised in the text and by all means a creative task for homework. These might be to make an oral presentation or a one-minute speech connected to the topic, as well as a writing task, which might include writing the summary of the article, writing a synthesis, writing an argumentative essay, etc. For example, having discussed and analyzed the Declaration of Independence of the USA and the Declaration of Moldova from the point of view of their structure, the students of the IR Department had the task to write a synthesis in which to compare the two Declarations from the point of view of their similarities and differences. The creative task included writing their own Declaration in which to voice their complaints about the treatment of young people in Moldova.

Speaking in front of others may be one of the greatest fears at beginning, but with constant practice, the fear disappears and confidence appears. The first to speak in front of the group should be those who are more confident and proficient and with a high level of risk taking. Giving presen-

rations is a necessary skill for everybody not only for those who do it due to their work obligations. Being practiced repeatedly in class improves the language and the skills of the learners.

**Establishing the learning environment.** This is the stage when the teacher performs his/her classroom roles and namely that of a guide, participant, adviser, prompter, actor, etc. and the student has the responsibility of performing the tasks designed by the teacher. At this point the students have to be encouraged and helped by the teacher.

Taking into consideration the contingent of learners at the Academy of Public Administration under the President of the Republic of Moldova, the teacher should create an adequate classroom atmosphere, i.e. the learning environment, in which any learner should feel comfortable, not to affect his/her ego as a professional in the field or as a personality. Situation in which students would interact with each others should be created as often as possible. Thus they will learn from each other and support their efforts in acquiring the language skills. When listening to the students, the teacher should listen carefully and give his/her understanding and feedback. Good language learners are great risk-takers, since they make many errors in order to succeed. Often learners consider themselves handicapped because they are unable to use the foreign language to present themselves as well-informed adults. That is why the teacher should create an atmosphere in the language classroom which supports them and be tolerant to the mistakes the students make. Students must be self-confident in order to communicate and the teacher's responsibility is to build that confidence.

**Evaluating of the students' performance.** Evaluating students does not mean giving them marks only, but also identifying their learning problems, finding solutions to them and making choices which determine what and how they should learn. The teacher becomes the source of information to the students about how they are progressing in their language learning. To be fair in this case is paramount. It is necessary to give deserving marks from the very start by indicating what knowledge or skill the student lacks at a given point in his studies.

The teaching/learning process is a two-way street and the greatest responsibility for learning lies on the adult student, who should be in charge of developing English language skills. The most successful student is the one who already works in a context when English skills are needed. In this case, he/she pays more attention to the meaning of the language he/she hears or reads in class because they find its immediate application. Adults usually work harder in order to master a language but the skills they already have allow them to learn faster and in larger quantities. The potential of motivated adult students is rather high and it is possible in a limited number of hours to attain good results. It is important that after the language course ends, the language learning doesn't stop. Foreign language learning (as well as the native) should naturally continue throughout our lives.

### Conclusion

I would like to stress that it is important to involve as much as possible the students in the ESP classes in helping with the clarification of things that the teacher might not be knowledgeable about. In such a way students are given productive op-

portunities for communicative practice. At the same time, they feel valued for their professional expertise. Thus, relationships between ESP teachers and students can be seen as richly collaborative because all participants have their areas of expertise and are trying to share with and learn from each other.

I would like to conclude by citing Marjorie Rozenberg who mentions: "our

students deserve the best we can give them and that includes a relaxed, but energetic and lively atmosphere in the classroom, creating a community to which both learners and teachers are eager to belong." (Rozenberg, 2004:37). In general lines, ESP classes should be based on the principle that the teacher has the freedom to innovate and the student the freedom to create.

## REFERENCES

1. Carter, D. (1983). Some propositions about ESP. *The ESP Journal*, 2, 131-137.
2. Gatehouse, Kristen (2001). Key Issues in English for Specific Purposes (ESP) Curriculum Development. *The Internet TESL Journal*, Vol. VII, No. 10, October 2001, <http://iteslj.org>.
3. Guțu V. (2007). Proiectarea didactică în învățământul superior, CEP USM, Chișinău.
4. Netiksiene, Nijole (2006). Teaching English for Specific Purposes. Sanatalka. Filologija. Edukologija. T. 14, No. 4.
5. Phillips, M. K. (1981). Toward a theory of LSP methodology. In R. Mackay & J. D. Palmer (Eds.), *Languages for specific purposes: program design and evaluation* (pp. 92-105). Rowley, MA: Newbury House.
6. Rosenberg, M. (2004). "Never the Twain shall Meet", *English Teaching Professional* 11 (35): 36-37.
7. Thomas, M. Catherine (2002). Teaching English for Specific Business Purposes: Best Practices for Materials and Methods. – TESOL Master Essay. Teachers College, Columbia University – <http://www.columbia.edu/thomas>
8. The letter 'S' stands more often for 'specific' though 'special' is also encountered with the same meaning.
9. For more information on the debate of the types of ESP see the articles by Kristen Gatehouse (Gatehouse, 2001) and Catherine M. Thomas (Thomas, 2002).

**Prezentat: octombrie 2009.**

**Recenzent: Zinuida CAMENEV, doctor în filologie, conferențiar universitar**

**E-mail: annagorea@gmail.com**

# TEHNOLOGIILE REALITĂȚII MIXTE ÎN ACTIVITATEA DE ÎNVĂȚARE CONTINUĂ ȘI CERCETARE

Teodora GHERMAN,

doctor în pedagogie, conferențiar universitar interimar,  
Academia de Administrare Publică  
de pe lângă Președintele Republicii Moldova

## SUMMARY

*Knowledge is assimilated more efficiently in a virtual world, in which words are replaced by images, virtual video sequences and at the same time are touchable, involving different human sensors. This article is about the space offered by the mixed reality, which offers the possibility of cooperation between the user and the computer. The Mixed Reality Technologies, and their components, are described from the point of view of the offered perspective in the continuous learning activity.*

**Keywords:** *Mixed Reality technologies, 3D space cooperation, principles of Teaching Informatics, Real Reality, Reality Expanded, Virtual Reality, Virtual Reality-ahead, Mixed Reality, Virtual Reality*

Cunoștințele sînt asimilate mai eficient într-o lume virtuală, unde cuvintele sînt înlocuite cu imagini, cu secvențe video virtuale și, în același timp, tangibile, care implică diferiți senzori umani. În acest articol este abordată tematica spațiului 3D oferit de realitatea mixtă, care implică posibilitatea de cooperare între utilizator și calculator. Astfel, asimilarea unor cunoștințe noi se poate efectua implicînd mai mulți senzori umani. *Tehnologiile realității mixte* și componentele acestora sînt descrise din perspectiva implementării în activitatea de învățare continuă.

Comunicarea multimedia va constitui în viitor un dialog multimodular. Toți senzorii umani vor fi implicați optimal, fiind acordați

la situația de învățare. În locul experimentelor cu modele reale, cu aparate electronice, va fi oferit un spațiu tridimensional de interacțiune virtual-real, în care va avea loc activitatea de instruire, pe care îl vom numi *spațiul 3D de cooperare* - spațiu de interacțiune direct.

Organizarea activității de învățare-evaluare cu ajutorul tehnologiilor educaționale inovatoare schimbă în esență activitatea utilizatorului sporindu-i interesul față de studii. Cu aplicarea acestor tehnologii poate fi dirijată motivația, poate fi sporit interesul, pot fi alese cu atenție frazele de apreciere și stimulare, astfel încît să se poată crea o atmosferă emoțională de parteneriat.



Astfel, prin intermediul unor interfețe inteligente ale rețelelor informaționale, se simulează un spațiu virtual în care comunicarea dintre calculator și utilizator este un proces real. Aplicarea tehnologiilor educaționale avansate oferă posibilitatea utilizării elementelor de sunet sau efecte video, fapt ce implică focalizarea atenției asupra noțiunilor-cheie. În acest mod se creează un mediu favorabil creativității prin posibilitatea de a activa în mod individual inovator în activitatea de învățare.

Potențialul tehnologiilor de comunicație ale sistemelor de calcul și cel informațional este capabil să revoluționeze întregul sistem social, fapt ce implică ideea că învățământului actual îi revine rolul de promotor al tehnologiilor informaționale prin promovarea accesibilității întregii societăți la formele de instruire continuă. Aplicarea tehnologiilor informaționale performante în activitatea de instruire continuă face parte dintr-un proces mai amplu, specific noilor educații, și-i conferă acestuia noi dimensiuni, iar implementarea sistemului Mixed Reality în acest proces ar conduce la o nouă paradigmă a învățământului.

**Realitatea mixtă prin prisma principiilor didacticei generale.** Unul dintre principiile fundamentale ale didacticei este principiul ilustrativității, „imaginea este o realitate interioară, conștientizată” [5, p.309], „un mănunchi de virtualități”. [5, p.363] În informatică acesta capătă un sens mai profund, mai amplu [2, p. 89], prin „promovarea unor valori favorabile individualizării educației, libertății de exprimare cu referințe la teoria socială și juridică, arhitectură și arte vizuale, film,

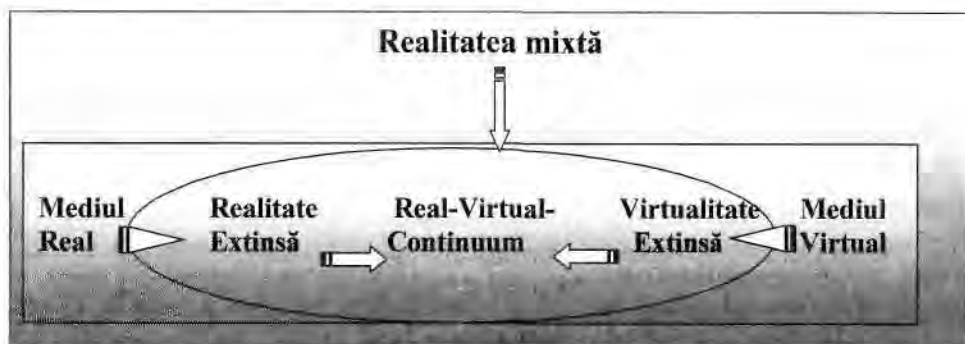
creație TV și video etc.” [1, p.11], [9, pag16.]

Realizarea inimaginabilului, atingerea unor obiecte care plutesc în aer și care pot fi manevrate cu mîna nu mai țin de domeniul S.F., ci de un proiect real (site-urile [9], [11]). În perspectiva aplicării tehnologiilor informaționale avansate în activitatea de învățare, se înscrie și utilizarea realității virtuale în tehnologiile educaționale, [3, p.8] Astfel, datorită unei noi tehnici de display 3D, grație căreia se pot vedea fără ochelari stereo, modelele tridimensionale expuse în fața ecranului monitorului, „atingeți inimaginabilul - obiecte 3D care plutesc în aer și pe care le putem manevra cu mîna...” (site-ul [11]), pedagogii, elevii, studenții ar putea atinge și manevra cu mîna liberă oricare dintre obiectele reprezentate astfel.

**Scurt istoric al realității mixte.** La începutul anilor '90 ai secolului trecut a fost promovată ideea extinderii realității reale. Drept urmare, a apărut noțiunea de realitate extinsă [6], care a dat naștere noțiunilor de realitate virtuală, realitate virtual-continuă [7], idee care, în final, s-a conturat în noțiunea de realitate mixtă [8].

**Realitatea virtuală** este un pachet de medii generate în totalitate de calculator, în care se face o imersiune completă a utilizatorului în mediul virtual, acesta pierzînd orice legătură cu mediul real.

Între cele două medii ale realității mixte (RM), mediul real și mediul virtual, au fost create niveluri intermediare (suprapuse) descrise de Milgram și Kishino ca o taxonomie a real-virtual-continuumului [8] (Fig. 1).



**Figura 1. Taxonomia real-virtual-continuumul**

Conform acestei taxonomii, există spații în cadrul cărora se îmbină elemente reale și elemente virtuale, generate de calculator. Aceste spații formează realitățile mixte.

Apariția ideii de realitate virtuală a provocat un mare entuziasm în cercetarea și dezvoltarea asiduă a domeniului, însă la momentul în care fascinația a făcut loc rațiunii, s-a constatat că imersiunea în mediul virtual aduce cu sine unele probleme, legate de pierderea contactului cu mediul real.

Mișcarea „înapoi la realitate” s-a concretizat în apariția nivelurilor de realitate mixtă, în care sînt combinate în diferite proporții elemente reale și elemente virtuale pentru a produce un spațiu suprapus unui mediu real, dar mult mai bogat din punct de vedere informațional, care aduce cu sine o multitudine de informații suplimentare celor din spațiul real.

În rezultat, aceste spații ale realității mixte oferă medii extinse, în care mediul real nu mai este înlocuit de cel virtual, ci

îmbunătățit, prin adăugarea de elemente virtuale.

Un exemplu de spațiu RM, propus la sfîrșitul anilor 90 ai secolului trecut este modelul, în care utilizatorul poate purta ochelari, aparent obișnuiți, prin care vede lumea reală, și, în același timp, lentilele acestora reprezintă niște ecrane transparente mici, pe care sînt generate elemente grafice, care, la rîndul lor, se suprapun peste imaginea lumii reale. Această tehnică oferă un surplus de informație, îmbunătățind interacțiunea și experiența omului cu locul respectiv, „realitatea suplimentată va depăși graficile pe calculator, din punctul de vedere al senzației de realitate pe care o imprimă” [15].

Tehnicile de proiecție, cu ajutorul lentilelor, ce suprapun imagini realizate pe calculator, depășesc metoda graficei proiectate pe calculator și care oferă posibilitatea obținerii unei realități virtuale, suprapuse celei autentice din lumea reală (Fig. 2).



**Figura 2. Realitatea extinsă aplică graficile realizate pe calculator, în lumea reală.**

De problema realității extinse s-au ocupat numeroși cercetători: T.P. Caudell, D.V. Mizell, Thad Starner, Feiner și MacIntyre etc. Milton Krueger a folosit o varietate de tehnici (incluzând lasere, imagini generate de calculator, ecrane uriașe etc.) pentru a insera un stil muzeal în spații reale. [6],[7],[8]

La sfârșitul mileniului doi a fost acceptată definiția formulată de R. Azuma (Azuma, 1997) de către majoritatea cercurilor de cercetători din acest domeniu. Conform definiției, un **sistem al realității extinse** specifică următoarele:

- combină elemente ale mediului real cu elemente virtuale, generate de calculator;
- este interactiv în timp real;
- urmărește în timp real poziția

utilizatorului și a obiectelor în mediu real, în sistem tridimensional.

Dezvoltând ideea, savanții de la Institutul Fraunhofer-Heinrich Hertz Institut, care se ocupă cu cercetarea și dezvoltarea tehnologiilor avansate, au prezentat la târgul IFA 2003 proiectul „Mixed Reality Project” (engl. Proiectul realității mixte) [site-urile [9], [11], [13]. Această tehnologie face ca **realitatea reală și realitatea virtuală** să fie reciproc indispensabile.

Proiectul „Realitatea mixtă” are următoarele părți componente:

- un „**Workbench**” în care sînt integrate componentele sistemului virtual;
- un **monitor 3D** – display auto stereoscopic dotat special cu lentile biconvexe, prin intermediul cărora se transmite

informația către ochii utilizatorului;

- **două monitoare 2D** – display-uri obișnuite, prevăzute pentru prelucrarea suplimentară a datelor;

- **unul sau mai multe Hand Tracker** – dispozitiv special care interpretează mișcările utilizatorului și le transmite, prin intermediul calculatorului, asupra modelului 3D;

- **un sistem de tip Force Feedback** – o componentă senzorială, care poate face diferența între diversele materiale ale obiectului 3D reprezentat.

Obiectele 3D sînt expuse pentru utilizator într-un spațiu tridimensional, în aer, în fața unui display auto stereoscopic special elaborat, pentru a face inutilă folosirea ochelarilor stereo (care serveau la combinarea a două imagini 2D pentru reprezentarea unui obiect 3D). La aproximativ 20 de centimetri distanță de ecranul monitorului sînt reprezentate modelele spațiale, care dispun de calitate holografică, luminozitate și claritate excelente.

**Principiul de funcționare a sistemului mixed reality.** Printr-o procedură optică patentată de cercetătorii Fraunhofer-Heinrich Hertz Institut, imaginea se formează între monitor și linia ochilor utilizatorului. Computerul calculează două perspective diferite ale aceluiași obiect, care sînt transmise către un display 3D stereoscopic, dotat special cu lentile biconvexe, prin intermediul cărora se transmite informația fiecărui ochi în parte. Ecranul 3D oferă separare stereo, iar imaginile au o rezoluție de 1024x768 pixeli pentru fiecare ochi, ceea ce duce la obținerea calității modelului expus după principiul stereoscopiei.

Savanții de la Fraunhofer-Heinrich Hertz Institut au elaborat un dispozitiv numit

„Hand Tracker, care interpretează mișcările utilizatorului și le retransmite, prin intermediul computerului, asupra modelului 3D” (site-urile [9], [11]). Acesta este poziționat în fața monitorului 3D, pe „Work Banc”, și nu mai necesită o mânășă artificială pentru a mișca obiectele (modelele). Deoarece reprezentarea se face în fața monitorului, rezultă că modelele virtuale și cele materiale pot interacționa cu ușurință. În locul mouse-ului și al tastaturii, miinile utilizatorului pot interacționa acum cu modelul 3D. De aici și numele de mixed reality, care vine tocmai de la interacțiunea dintre realitatea virtuală și cea reală. Astfel, un „glob pămîntesc” generat virtual de către display-ul 3D poate fi manevrat cu mina liberă.

**Modul de utilizare a sistemului mixed reality.** Cu ajutorul aparatului (device) **HHI Hand Tracker**, mișcările mîinii sînt urmărite, prelucrate și comunicate unui PC obișnuit. Acesta determină locul interacțiunii și declanșează mișcarea obiectului virtual în funcție de mișcările mîinii. HHI Hand Tracker constă dintr-un pachet software și un sistem de camere de control. Partea principală conține două camere video high-end și o unitate de iluminare în infraroșu. Folosind un cooptator (grabber low-end) de imagini, HHI Hand Tracker-ul funcționează la 25\30Hz. Alegerea unui grabber dual input, ridică rata de urmărire la 50\60Hz.

Proiectul mixed reality poate fi echipat și cu un sistem de tip Force Feedback, astfel încît atingerea obiectelor 3D va dispune și de o componentă senzorială, care poate face diferența între diversele materiale reprezentate. De exemplu, la atingerea modelului globului pămîntesc, senzația trăită la atingerea unei mări va fi complet diferită decît senzația obținută în cazul pipăirii unor

crește de munți sau provocată de atingerea unor ghetari ai Antarctidei sau de la celălalt Pol al Terei din fața utilizatorului. Astfel, „interacțiunea și înțelegerea fuzionează într-un nou echilibru oferit de educația și instruirea informală”. [3, p. 25]

**Domenii de aplicare a sistemului mixed reality.** Posibilitățile deschise de proiectul savanților de la Fraunhofer-Heinrich Hertz Institut sînt excepționale (site-ul [9], [11]). Astfel, utilizînd facilitățile realității mixte în procesul de instruire, ar crește cu siguranță eficiența însușirii materiei noi. Mai mult, tehnologiile informaționale de ultimă generație ar putea oferi asistență în instruirea disciplinelor din diverse domenii:

- **matematică, fizică, chimie** - suprafețe intangibile și modele 3D, care pot fi proiectate și văzute doar cu ajutorul calculatorului; la ora actuală pot fi manipulate fenomene ale fizicii nucleare, pot fi expuse și cercetate în fața monitorului;
- **biologie** - o specie rară ar putea fi studiată, fără nici un efort material sau fizic;
- **medicină** - un organ bolnav ar putea fi cercetat cu ușurință în ansamblu, iar eventualele metode de intervenție chirurgicală ar fi mai bine alese deoarece

medicii ar putea „vedea” interiorul corpului pacientului în timpul consultației;

- **arhitectură** - modelarea construcțiilor, posibilități de identificare a eventualelor erori de proiectare.

Acestea sînt doar cîteva domenii care vor avea de cîștigat enorm de pe urma reprezentărilor 3D, dar această listă poate fi continuată implicînd multe discipline din învățămîntul universitar și postuniversitar. Sînt doar cîteva exemple ale posibilelor implementări ale tehnologiilor *realității mixte*.

Organizarea activității de învățare cu ajutorul tehnologiilor informaționale poate schimba în esență implicarea utilizatorului, sporindu-i interesul față de studii, poate fi dirijată motivația acestora, alese cu atenție fazele de apreciere a cursurilor de instruire, astfel încît să se poată crea o atmosferă emoțională de parteneriat.

În concluzie, putem afirma că inovațiile cercetărilor științifice în domeniul *realității mixte*, implementarea acestora, inclusiv în domeniile de cercetare, învățămîntului, businessului, în alte domenii ale societății ne oferă certitudinea, că tehnologiile informaționale se vor dezvolta în continuare în ritmul pe care îl impune societatea informațională.

## BIBLIOGRAFIE

1. Connor, Steven, *Cultura postmodernistă. O introducere în teoriile contemporane*, ed. Meridiane, București, 1999. - P.11-30; - P. 343.
2. Gherman-Fulea Teodora, *Tehnologii informaționale avansate în procesul de elaborare a cursurilor multimedia, Concepte și strategii de dezvoltare a învățămîntului contemporan*, Materialele conferinței științifice internaționale, Chișinău, noiembrie, 2004.
3. Gherman-Fulea Teodora, *Aplicarea tehnologiilor informaționale la elaborarea și implementarea cursurilor multimedia*, ed. Universitatea de Stat Tiraspol, Chișinău, 24, 128 pag.
4. Goldfarb B., *Visual Pedagogy Media Cultures in and beyond Classroom*, Education, Duke University Press, 2002, 264 p.

5. Masalagiu Cristian, Asiminoaei Ioan, Didactica predării informaticii, ed. Polirom, Iași, 2002. - Pag. 93-98.

6. Ronald T., A Survey of Augmented Reality. Presence: Teleoperators and Virtual Environments 6. - P. 355.

7. Milgram, Takemura et al. 1994. - Augmented Reality: A Class of Displays on the Reality-Virtuality Continuum, SPIE Proceedings: //Telemanipulator and Telepresence Technologies, H. Das, 282-292.

8. Milgram and Kishino, A Taxonomy of Mixed Reality Visual Displays, //Transactions on Information Systems, 1321-1329.

9. <http://www.campus-germany.de/>

10. <http://www.chip.ro>

11. <http://www.hhi.fraunhofer.de/real>

12. Mixed-Reality Combi

13. Mixed-Reality Workstation

14. <http://www.howstuffworks.com/augmented-reality.htm>

*Prezentat: 13 noiembrie 2009.*

*Recenzent: Dumitru BĂLĂNEL, doctor în pedagogie, conferențiar universitar.*

*E-mail: gherman.teodora@gmail.com*

# UTILIZAREA SISTEMELOR INFORMAȚIONALE „TELEBANK” ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Eugenia CEBOTARU,  
lector superior universitar,  
Academia de Administrare Publică  
de pe lângă Președintele Republicii Moldova

## SUMMARY

*“Telebank” represents a multi-channel banking service system at the distance. Prefix “Tele” means the distance, in other words, a distance bank service. “Telebank” is a multiple service system. By service channels it is understood all resources and means used for the information exchange, the determination of the security and identification methods of the Client. The “Telebank” system works on-line. You will have access to the actual information directly through the automated bank system of Bank. “Telebank” system offers to its Clients the possibility of using bank services anytime, anywhere: by phone, Internet, mobile, fax, etc.*

În ultimul timp, tot mai des se vorbește despre sistemele informaționale “TeleBank”. Să vedem totuși ce reprezintă aceste sisteme, ce tip de servicii prestează ele și cum sînt utilizate sistemele informaționale “TeleBank” în Republica Moldova la ora actuală. Acum, din orice loc al lumii, în orice moment, prin intermediul Internet-ului, telefonului, telefonului mobil și fax-ului, clienții băncilor pot accesa și recepționa informații despre soldurile conturilor lor curente, de card, de depozit și de credit, pot obține informații despre limitele accesibile și pot vizualiza lista ultimilor tranzacții de pe cardurile lor bancare, pot recepționa cursul valutelor străine stabilite de BNM și alte bănci și al sistemului TeleBank.md, precum și alte

informații utile. Totodată, clienții au posibilitatea de a efectua tranzacții cu conturile curente, cardurile bancare, depozite, credite, a executa plăți, a achita serviciile comunale, a converti valuta străină și multe alte operațiuni de la distanță.

Sistemul “TeleBank” oferă clienților săi posibilitatea utilizării serviciilor bancare în orice timp, loc și mod: prin telefon, Internet, telefon mobil, fax, etc. “TeleBank” activează în regim on-line etc. Clientul va avea acces la informația actuală nemijlocit din sistemul bancar automatizat al diferitelor bănci. “TeleBank” reprezintă sistemul de deservire bancară multicanală la distanță. Prefixul “tele” semnifică îndepărtarea, adică deservirea bancară la distanță (cum

ar fi, de exemplu, cuvintele televiziune, telescop etc.). "TeleBank" este un sistem multiplu de deservire. Prin canale de deservire se înțelege ansamblul de resurse și mijloace accesate pentru schimbul de informație, determinarea metodelor de securitate și identificare a Clientului etc. În continuare, mă voi referi doar la câteva sisteme informaționale "TeleBank" utilizate în țara noastră.

***Efectuarea operațiunilor bancare prin utilizarea sistemului TeleBank-Web.***

Pentru a avea posibilitatea de a folosi sistemul TeleBank-Web, este nevoie de o conexiune la rețeaua Internet și unul din softuri: MS IE 5.0 și superior, Netscape Navigator 6.0 și superior, Opera 5.0 și superior.

La ora actuală, sistemul TeleBank-Web permite persoanelor juridice să fie deservite doar informativ și persoanelor fizice să fie deservite informativ, precum și să efectueze operațiuni bancare.

La moment, utilizatorilor sistemului TeleBank-Web pentru *persoane juridice* le sînt disponibile următoarele tipuri de operațiuni: informația cu privire la sold, mișcările din cont și detaliile plăților; informația cu privire la ratele de schimb; regimul demonstrativ de lucru cu sistemul TeleBank-Web.

Pentru persoanele fizice însă sînt disponibile următoarele tipuri de operațiuni: informația cu privire la sold, mișcările din cont și detaliile plăților; formarea extrasului de cont; informația cu privire la ratele de schimb; regimul demonstrativ de lucru cu sistemul TeleBank-Web; procurarea și vânzarea valutei, cu completarea atît a contului curent, cît și a contului de card; suplinirea contului de card bancar; vizualizarea soldurilor și rulajelor în cont în regim de timp real. Plăți interbancare și

intrabancare în valută națională; înregistrarea, introducerea și ștergerea indicațiilor contoarelor de apă și gaz; vizualizarea creditelor și a graficului de rambursare a acestora; plata serviciilor comunale; vizualizarea depozitelor, alimentarea/retragerea depozitului cu alimentarea atît a contului curent, cît și a contului de card; informația despre soldul contului, rulajele în cont, detaliile plăților.

***Informația cu privire la sold, mișcările din cont și detaliile plăților.***

Pentru a avea informația cu privire la sold, mișcările din cont și detaliile plăților, este necesar să selecționați regimul „Conturi”. Pe ecran va apărea tabelul cu numerele tuturor conturilor Dvs. care sînt disponibile prin intermediul sistemului „TeleBank”, soldurile din cont la ultima solicitare și data ultimei solicitări.

Pentru a avea acces la informația privind soldul curent pe cont, este necesar să selectați contul ce vă interesează apăsînd cu tasta dreaptă a „șoarecelui” în fereastra din dreptul numărului lui. Dacă doriți să vedeți soldurile din toate conturile Dvs., este necesar să apăsați butonul „selectați toate”, după care apăsați butonul „reînnoiți”.

Pentru a avea informația cu privire la mișcările din cont este necesar să vă folosiți de meniul „extrase”. Selectați contul care vă interesează și perioada. Sistemul va prezenta extrasul în care va fi expusă o astfel de informație, cum ar fi, de exemplu, data operațiunilor, tipul (debit/credit) și scurte detalii ale operațiunilor.

Pentru a avea informația cu privire la detaliile plăților, este necesar să folosiți meniul „extrase detaliate”. Selectați contul care vă interesează și perioada. Sistemul va prezenta extrasul în care va fi expusă informația cu numărul documentului, data



efectuării operațiunii, suma de debit/credit, plătoritor/beneficiarul și detaliile operațiunii.

Serviciul de plată (regimul „Plăți”) include (la moment) înaintarea către Bancă a dispozițiilor de plată, cum ar fi suplinirea contului cartelei bancare, cumpărarea sau vânzarea valutei.

Procesul îndeplinirii și înaintarea în Bancă a dispozițiilor de plată este divizat în două etape: introducerea dispozițiilor și autorizația și transmiterea dispozițiilor în Bancă pentru executare.

La prima etapă, Dvs. introduceți în formularul corespunzător toate datele necesare pentru executarea de către bancă a dispoziției Dvs. (suma, data, numărul contului, rechizitele beneficiarului ș.a.m.d.). După ce ați introdus toate datele, este necesar să verificați dacă totul este corect și să salvați dispoziția de plată. Sistemul va verifica corectitudinea dispoziției de plată și, dacă nu sînt greșeli, o va plasa pentru autorizație, după care Dvs. puteți să introduceți o altă dispoziție. În cazul în care sistemul găsește greșeli în dispoziția Dvs., el va comunica despre aceasta și documentul va fi întors pentru corectări. Dispozițiile plasate pentru autorizație sînt valabile doar în decursul zilei în cauză.

La cea de a doua etapă, după pregătirea dispozițiilor de plată, Dvs. trebuie să le autorizați și să le transmiteți Băncii pentru executare.

Accesînd regimul „Autorizare”, Dvs. veți vedea lista dispozițiilor Dvs. de plată pregătite și încă neautorizate (înainte de autorizație aveți posibilitatea să verificați textul oricărei dintre ele și, la necesitate, să o ștergeți.) Din această listă selectați dispozițiile pe care doriți să le trimiteți pentru executare, introduceți cheia (parola) pe care o găsiți la rubrica „Cartelele cheilor de ședință” și apoi confirmați transmiterea

apăsînd butonul „Executare”.

După ce dispozițiile de plată au fost transmise, Dvs. aveți posibilitatea să urmăriți executarea lor de către Bancă, în regimul „Plăți”/Starea Plăților”. În regimul acesta aveți posibilitatea să aflați la ce etapă a executării de către Bancă se află dispoziția Dvs. la momentul dat.

În procesul executării în Bancă, dispoziția poate să se afle în următoarele etape:

- documentul este recepționat – etapa cînd documentul este autorizat de către Client și recepționat de către Bancă pentru examinare;

- transmis pentru executare – etapa cînd documentul este transmis pentru executare după ce a trecut verificările necesare ale rechizitelor de către operatorul Telebank;

- executat – etapa cînd documentul este executat;

- respins – în cazul în care documentul este respins.

**Regimul de testare a sistemului „TeleBank”- Web.** Regimul de testare a sistemului TeleBank-Web va da posibilitate să vedeți întreaga funcționalitate a sistemului real. Toate datele folosite în regimul de testare sînt fictive, statice și nu aparțin nici unuia dintre clienții „TeleBank”-ului.

Pe fiecare pagină, în chenarul principal, se dau explicațiile de rigoare pentru oricare dintre operațiuni. Pentru a ieși din regimul de testare, e necesar de a apăsa butonul „Acasă” din meniul superior. În forma de înregistrare este necesar de a introduce Numărul de Înregistrare și PIN-codul. Pentru regimul de testare Numărul de Înregistrare și PIN-codul sînt aceleași: 555555.

**Modul de utilizare a sistemului „TeleBank”-CRIS.** Pentru a utiliza

sistemul "TeleBank"-CRIS, este necesar să dispuneți de un aparat de telefon cu butoane. Algoritmul alegerii informației în sistem este conceput după principiul meniului vocal inclus. Folosirea sistemului constă în alegerea punctelor din meniul de care aveți nevoie. Pentru alegerea unui sau altui punct din meniu, este necesar să tastați la telefon cifra corespunzătoare. Trecerea din meniul vocal inclus la începutul meniului corespunde întotdeauna cu butonul cu cifra „0”.

La etapa avansată a folosirii sistemului veți putea să tastați cifra care vă trebuie, fără să ascultați tot textul. În unele regimuri ale sistemului este nevoie să introduceți o informație suplimentară, de exemplu: data, numărul contului, PIN-codul și altele. Rețineți că introducerea unei astfel de informație se sfârșește întotdeauna cu tastarea „#”.

Data se introduce în formatul de 2 cifre pentru zi, lună și an. Pentru introducerea zilei curente, este destul să tastați „\*” și apoi „#”.

Un confort suplimentar îl constituie folosirea sistemului de la un telefon portabil. Clientul poate salva în memoria telefonului combinațiile cele mai des folosite (de exemplu, cu privire la obținerea soldului din cont sau a ratelor de schimb) și printr-o simplă apăsare a unui buton să accesezi informația necesară. O astfel de posibilitate de salvare a combinațiilor o poate oferi și bîpperile și multe alte modele de radiotelefoane.

**La moment utilizatorii sistemului "TeleBank"-CRIS pot accesa:** informația cu privire la soldul din cont; rata de schimb conform BNM; rata de schimb a EuroCreditBank S.A.; informația despre Bancă; recepționarea prin fax a soldului, extraselor, ratelor de schimb; legătura cu

operatorul; informația despre utilizarea „Telebank”-CRIS; dialogul demonstrativ de utilizare a sistemului „TeleBank”-CDT.

Pentru a accesa sistemul „Telebank”-CRIS, trebuie de format numărul 500-201. Apoi alegeți limba în care doriți să auziți răspunsul sistemului. Tastați „1” pentru limba rusă sau „2” pentru limba română, după care intrați în meniul principal. Alegerea punctelor din meniu corespunde apăsării butoanelor corespunzătoare de pe telefon.

**1. Obținerea informației cu privire la soldul din cont.** Pentru a asculta informația dată, este necesar să introduceți numărul Dvs. de identificare și parola, îndată după invitație. Sistemul va numi conturile Dvs., și va ruga să alegeți contul necesar. Introduceți numărul contului Dvs., după care tastați „#”. Pentru a avea informația despre toate conturile Dvs. tastați „0” și apoi „#”. Sistemul va prezenta informația cu privire la soldul din conturi.

**2. Rata de schimb a Băncii Naționale a Moldovei** Pentru a asculta informația cu privire la rata de schimb a BNM, este necesar să introduceți data la care doriți să aflați rata de schimb. Data se introduce în formatul de 2 cifre pentru zi, lună și an. Pentru introducerea zilei curente, este destul să tastați „\*” și apoi „#”. Sistemul va propune să vă alegeți valuta necesară sau să ascultați rata de schimb a tuturor valutilor.

**3. Rata de schimb EuroCreditBank S.A.** Pentru a asculta informația cu privire la rata de schimb a EuroCreditBank S.A., este necesar să introduceți data la care doriți să aflați rata de schimb. Data se introduce în formatul de 2 cifre pentru zi, lună și an. Pentru introducerea zilei curente, este destul să tastați „\*” și apoi „#”. Sistemul propune să vă alegeți valuta

necesară sau să ascultați rata de schimb a tuturor valurilor.

**4. Informația despre Bancă.** Cu ajutorul acestui serviciu puteți obține informația despre bancă.

**5. Recepționarea informației prin fax.** Selectând meniul dat, aveți posibilitatea să recepționați prin fax o informație diversă și anume: informația cu privire la soldul din cont; rata de schimb conform cu ratele BNM; rata de schimb a EuroCreditBank S.A.; extrasul din cont; informația despre utilizarea sistemului „TeleBank”-CRIS; informația despre Bancă; rechizitele Băncii; lista combinațiilor de butoane cele mai des folosite. Pentru a putea obține informația cu privire la soldurile din conturi și a extraselor, este necesar să introduceți numărul Dvs. de identificare și parola. Pentru a avea rata de schimb, este necesar să introduceți data la care doriți să aveți rata de schimb.

**6. Legătura cu operatorul.** Tastând butonul „6”, veți putea lua legătura cu operatorul Centrului Deservirii Telefonice a EuroCreditBank SA.

**7. Ajutor pentru utilizarea sistemului „TeleBank”-CRIS.** Tastând butonul „7”, puteți să obțineți ajutor în ceea ce privește utilizarea sistemului.

**8. Regimul demonstrativ (test) de utilizare a sistemului.** Pentru a putea asculta dialogul demonstrativ (test) de interacțiune cu operatorul sistemului „TeleBank”-CDT, este necesar:

- să formați numărul 500-201 („TeleBank”-CRIS);
- să treceți telefonul Dvs. în regim de ton tastând butonul „\*”;
- tastați „1” pentru a asculta mesajele în limba rusă și „2” pentru limba română;
- pentru a asculta un dialog de obținere a informației cu privire la sold, formați „81”;

- pentru a asculta dialogul pentru obținerea informației cu privire la facturile prezentate cu privire la servicii și achitarea lor, formați „82”;

- pentru a asculta dialogul pentru achitarea serviciilor, formați „83”;

- pentru a asculta dialogul cu privire la vânzarea/cumpărarea valutei, formați „84”.

**Modul de utilizare a sistemului TeleBank – Call Center.** Băncile din republică perfecționează și sporesc continuu spectrul serviciilor acordate. De exemplu, din iunie 2000, banca BC „EuroCreditBank” S.A. oferă un mijloc principal nou de deservire a Clientului de către Bancă prin intermediul telefonului. Cu ajutorul lui aveți posibilitatea să aflați totul despre încasări, efectuarea plăților și mărimea soldului în cont.

În afară de aceasta vă puteți informa despre condițiile generale de deservire, ratele de schimb, inclusiv cele ale BNM și ale celor existente în cadrul diferitelor bănci în numerar și virament și, la dorință, ratele interbancare din sistemul Reuters și tarifele practicate de bancă.

Serviciul dat vă permite să accesați din orice loc, rapid, informația de care aveți nevoie. Pentru aceasta este destul să vă înregistrați numind numărul Dvs. de înregistrare și PIN-codul la centrala băncii la numărul de telefon 500-200.

Pentru a primi un număr de înregistrare și PIN-codul este necesar să faceți o cerere în scris și în câteva minute veți fi conectat la Sistemul de Deservire Telefonică (SDT).

Unicatul sistemului constă în faptul că la prima legătura a Clientului cu SDT are loc un regim de testare în decursul căruia Clientului îi sînt comunicate totalitatea mijloacelor de identificare.

Primul în Moldova și cel mai comod sistem de deservire automatizată vă permite să primiți în timp real extrasul curent din cont în regim vocal sau prin fax în formă de copie fax. Cu ajutorul lui veți avea posibilitatea să aflați despre încasări, efectuarea plăților și mărirea soldului în cont.

În afară de aceasta, aveți posibilitatea să primiți extrasul din oricare zi precedentă. Serviciul dat vă permite să accesați din orice loc și rapid informația de care aveți nevoie. Pentru aceasta este suficient să apelați la centrala telefonică a băncii la numărul de telefon 500-201 și să formați numărul de înregistrare și PIN-codul Dvs. Sistemul de deservire automatizată funcționează non-stop. Pentru a vă bucura de sistemul dat, e nevoie de a avea un aparat de telefon cu regim "TON". Sistemul este instalat gratuit.

**TeleBank-Alerter** este un nou serviciu informațional implementat la sistemul TeleBank.md. Serviciul TeleBank-Alerter prezintă un sistem automat de transmitere a informației privind modificările soldului contului bancar atât pentru persoanele juridice, cât și pentru persoanele fizice. Serviciul TeleBank-Alerter de la BC „EuroCreditBank” S.A. este primul și unicul în Moldova sistem bancar automat de informare a clienților.

**TeleBank-Autopay** este un alt produs nou de plată automată (fără accept) a serviciilor comunale. Acest serviciu este destinat celor care prețuiesc timpul la valoarea lui reală și care nu doresc să petreacă lunar timpul în rând pentru a achita serviciile comunale, ce pleacă la odihnă sau la lucru peste hotare și care doresc ca Banca să achite serviciile comunale în mod automatizat lunar. Opțional, există posibilitatea achitării serviciilor comunale

ale rudelor, părinților, copiilor sau apropiaților.

Pe lângă aceasta, în viitorul cel mai apropiat, unul dintre canalele de acces în sistemul "TeleBank" va deveni și mai des utilizat telefonul mobil. Clienții băncilor vor putea primi scurte mesaje scrise (SMS) despre mișcările în cont, de asemenea, vor putea achita plata pentru diferite servicii bancare și toate acestea doar prin intermediul telefonului mobil.

În prezent, serviciul TeleBank.md este unicul sistem multicanal de deservire bancară la distanță destinat atât persoanelor fizice, cât și juridice. În viitorul apropiat, băncile din Republica Moldova planifică extinderea spectrului de operațiuni executate prin intermediul sistemului Wap-Banking.

Serviciul bancare on-line este un program complex care asigură accesul rapid și sigur prin intermediul unei aplicații care se instalează la calculatorul contabilului întreprinderii, la conturile proprii. Aici ai posibilitatea de a realiza o gamă vastă de operațiuni bancare (de ex., întocmirea și transmiterea la bancă a documentelor – dispozițiilor de plată, documentelor în format liber, cumpărarea/vînzarea valutei, obținerea extraselor din cont etc.). Prin sistemul de deservire la distanță on-line, banca își propune să consolideze relațiile cu clienții, oferindu-le o modalitate comodă și eficientă de conlucrare cu multiple avantaje și facilități.

Ce se poate obține prin instalarea unui astfel de sistem? Veți putea efectua operațiuni bancare direct din birou, de acasă sau din orice colț al lumii, fără a fi necesară prezența la ghișeele băncii și fără să depindeți de programul de lucru al unităților băncii; veți putea conecta programul 1C sau oricare alt program

utilizat de întreprinderea Dvs.

Aplicînd programul "servicii-on-line", veți avea la dispoziție un sistem avansat de securitate a documentelor (prin criptare și folosirea semnăturii electronice) ce exclude falsificarea și accesul neautorizat. De asemenea, mai există posibilitatea de a transfera salariile angajaților. Tarifele de deservire prin intermediul on-line sînt considerabil mai mici comparativ cu tarifele

deservirii obișnuite – în același timp sînt reduse erorile ce pot să apară la îndeplinirea dispozițiilor ș.a.

Sfera bancară reprezintă cel mai complicat și mai sensibil segment al economiei țării. Manifestînd o influență concretă asupra situației sistemului bancar – pozitivă sau negativă - economia însăși cade sub influența stării de lucruri stabilite în acest domeniu de importanță vitală al societății.

### BIBLIOGRAFIE

1. Regulamentul Băncii Naționale a Republicii Moldova „Cu privire la cardurile bancare”, nr.62 din 24.02.2005.
2. Regulamentul privind organizarea de către bănci a plăților cu carduri pe teritoriul Republicii Moldova, aprobat de către Banca Națională a Republicii Moldova, nr. 58/11-02;
3. Basno Cezar, Dardac Nicolae, "Operațiuni bancare", Editura Didactică și Pedagogică, București, 1996.
4. <http://www.telebank.md>.
5. <http://www.ecb.md>.

**Prezentat: 9 noiembrie 2009.**

**Recenzent: Dumitru PATRAȘCU, doctor habilitat în pedagogie, profesor universitar.**

**E-mail: [cebotaru@list.ru](mailto:cebotaru@list.ru)**



# **RELAȚII INTERNAȚIONALE ȘI INTEGRARE EUROPEANĂ**

# ROLUL CONSILIULUI EUROPEI ÎN DEMOCRATIZAREA SOCIETĂȚII DIN REPUBLICA MOLDOVA

Gheorghe CĂLDARE,  
doctor în științe istorice, conferențiar universitar,  
Academia de Administrare Publică  
de pe lângă Președintele Republicii Moldova  
Maria LUPAȘCO,  
magistru în relații internaționale

## SUMMARY

*The present article is dedicated to the cooperation of Moldova with one of the international organizations of great influence on the European continent, namely the Council of Europe. There are reviewed briefly the main activities of the Council of Europe in the democratization of Moldovan society, such as building the rule of state law, respecting human rights, preparing democratic elections, increasing the role of media in society, NGOs, etc. It is also considered the cooperation with the Moldovan authorities with the Information Office of the Council of Europe in Moldova. The end of the article contains necessary conclusions and certain proposals are made.*

Consiliul Europei este o organizație interguvernamentală, al cărui obiectiv este realizarea unei unități mai strânse între cele 47 de state membre pentru protejarea libertății individuale, libertății politice și a statului de drept, principii care constituie fundamentul tuturor democrațiilor autentice. Pornește din 1949 de la o organizație care cuprindea 10 țări. Fiind o forță a păcii și cooperării, de la căderea Zidului Berlinului în 1989 și odată cu răspândirea valorilor democratice pe cuprinsul Europei, organizația câștigă o nouă dimensiune politică.

După cum este cunoscut, obiectivele principale ale Consiliului Europei, reflectate în statutul organizației, au următoarea exprimare:

- convingerea statelor membre că edificarea păcii bazată pe justiție și cooperare internațională „reprezintă un interes vital pentru salvagardarea societății umane și a civilizației”;

- reafirmarea atașamentului părților pentru valorile spirituale și morale care constituie patrimoniul comun al popoarelor lor și care reprezintă „sursa reală a libertății individuale, libertății politice și a statului de drept, principii care formează baza oricărei democrații autentice”;

- convingerea lor că protejarea și triumful acestui ideal, precum și favorizarea progresului economic și social impun o „unitate mai strânsă între țările europene” însuflețite de aceleași sentimente;

- concluzia că, pentru a răspunde

acestei necesități și aspirațiilor profunde ale popoarelor lor, este important să se creeze „un organism care să grupeze statele europene într-o asociație mai strânsă”.

În concordanță cu premisele principale evocate, scopul Consiliului Europei are următoarea redactare:

a) scopul Consiliului Europei este de a realiza o mai mare unitate între membrii săi pentru salvagardarea și realizarea idealurilor și principiilor care sunt moștenirea lor comună și pentru facilitarea progresului lor economic și social;

b) acest scop va fi promovat prin organele Consiliului, prin discutarea chestiunilor de interes comun și prin încheierea de acorduri și adoptarea unor acțiuni comune în domeniile economic, social, cultural, științific, juridic și administrativ, precum și prin salvagardarea și respectarea de mai departe ale drepturilor și libertăților fundamentale ale omului;

c) participarea membrilor la lucrările Consiliului Europei nu va afecta activitatea acestora în cadrul Organizației Națiunilor Unite și altor organizații sau uniuni internaționale la care ele sunt părți;

d) chestiunile referitoare la apărarea națională nu țin de competența Consiliului Europei<sup>1</sup>.

Din 1989, printre activitățile de bază ale Consiliului Europei se numără:

- acționarea în calitate de ancoră politică și luptător pentru drepturile omului, pentru democrațiile postcomuniste din Europa;

- acordarea de ajutor țărilor din Europa de Est și Centrală în realizarea și consolidarea reformelor politice, juridice și constituționale în paralel cu reformele economice;

- acordarea de know-how în astfel de domenii, cum ar fi drepturile omului,

democrația locală, învățământul, cultura și mediul.

Din noiembrie 1990, ascensiunea a încă 21 de țări din Europa de Est și Centrală i-a dat o veritabilă dimensiune paneuropeană Consiliului Europei, astfel că în prezent el include, practic, toate țările de pe continent.

Organele Consiliului Europei sunt următoarele: Comitetul Miniștrilor, Adunarea Parlamentară, Congresul puterilor locale și regionale ale Europei, Curtea Europeană pentru Drepturile Omului.

Primul contact dintre Republica Moldova și Consiliul Europei a avut loc la 30 ianuarie 1992, când țara noastră a solicitat statutul de invitat special pe lângă Adunarea Parlamentară a organizației; în ianuarie 1992 o delegație parlamentară a Republicii Moldova s-a deplasat la Strasbourg, unde a avut loc un schimb de opinii cu membrii comisiei pentru relațiile cu țările membre. La 5 februarie 1993, Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei a acordat Republicii Moldova statutul de invitat special. Pe parcursul anului 1994, delegații din partea Republicii Moldova au participat la sesiunile Adunării Parlamentare a Consiliului Europei, care a avut loc în lunile ianuarie și iunie. Tot în această perioadă numeroși raportori ai Adunării Parlamentare al Consiliului Europei au vizitat Republica Moldova, examinând normele juridice și situația drepturilor omului în țara noastră.

La 27 iunie 1995, Sesiunea APCE de la Strasbourg a votat în unanimitate primirea Republicii Moldova în calitate de membru al acestui for parlamentar. Ratificarea Statutului Consiliului Europei de către Parlamentul Republicii Moldova a avut loc la 12 iulie 1995. Ceremonia intrării oficiale



a Republicii Moldova în Consiliul Europei a avut loc la 13 iulie 1995 și în aceeași zi a fost semnată Convenția Europeană a Drepturilor Omului.

Reprezentanța permanentă a Republicii Moldova la Strasbourg este cea care monitorizează activitatea politică a Consiliului Europei și expune poziția Republicii Moldova atât în cadrul Reuniunilor Comitetului de Miniștri la nivelul miniștrilor de externe, cât și în cadrul reuniunilor de vârf la nivelul șefilor de state și guverne ai țărilor membre; ea urmărește stabilirea priorităților în diverse domenii de activitate umană, concomitent cu coordonarea programelor de asistență pe care le acordă Consiliul Europei țării noastre. În Comitetul de Miniștri țara noastră este reprezentată de Ministrul de Externe. Republica Moldova este reprezentată în Adunarea Parlamentară de o delegație alcătuită din cinci reprezentanți. În Congresul Autorităților Locale și Regionale țara noastră, de asemenea, are cinci reprezentanți.<sup>2</sup>

Așadar, Republica Moldova a devenit membru cu drepturi depline al CE la 13 iulie 1995. La ora actuală, Republica Moldova este parte la 60 de convenții ale Consiliului Europei, printre care:

- Convenția Europeană privind drepturile și libertățile fundamentale ale omului;
- Convenția-cadru privind protecția minorităților naționale;
- Carta Europeană a Autonomiei Locale;
- Carta Socială Europeană;
- Convenția Europeană privind prevenirea torturii, pedepselor sau tratamentele inumane sau degradante;
- Convenția Europeană privind acțiunile împotriva traficului cu ființe umane ș.a.

Instituția principală în structura Consiliului Europei, menită să asigure supremația drepturilor omului în Europa, implementarea obligațiilor asumate de către statele membre privind respectarea drepturilor omului și libertăților fundamentale, consființite în *Convenția Europeană privind drepturile și libertățile fundamentale ale omului*, este **Curtea Europeană a Drepturilor Omului**. În conformitate cu articolul 34 al Convenției, "Curtea poate fi sesizată printr-o cerere de orice persoană fizică, orice organizație neguvernamentală sau de orice grup de particulari care se pretinde victima unei încălcări de către una dintre înaltele părți contractante a drepturilor recunoscute în convenție sau în protocoalele sale, înaltele părți contractante se angajează să nu împiedice prin nici o măsură exercițiul eficace al acestui drept".

Așadar, cea mai semnificativă realizare a Consiliului Europei este Convenția Europeană a Drepturilor Omului, tratat internațional de o importanță fără precedent, care a fost adoptată în 1950 și a intrat în vigoare în 1953. Convenția definește drepturile și libertățile pe care statele membre se angajează să le garanteze oricărei persoane aflate sub jurisdicția lor. Ea stabilește, de asemenea, un sistem internațional de protecție: statele și persoanele fizice, indiferent de naționalitatea lor, pot sesiza instituțiile judiciare, stabilite prin Convenția de la Strasbourg, dacă ele estimează că sunt victima unei încălcări din partea statelor contractante a drepturilor garantate de Convenție.

Convenția garantează, printre altele: dreptul la viață, la protecție împotriva torturii și a tratamentelor inumane, la libertate și securitate, la un proces echitabil, la

respectarea vieții private și de familie, la respectarea corespondenței, la libertatea de exprimare (inclusiv libertatea presei), la libertatea de gândire, conștiință și religie, precum și libertatea de reuniune pașnică și de asociere. Protocoalele adiționale au adăugat, alte drepturi în afară de cele recunoscute de convenție, cum ar fi abolirea pedepsei cu moartea.

Curtea Europeană a Drepturilor Omului este acum direct accesibilă persoanelor, iar jurisdicția sa este obligatorie pentru toate statele participante. Ea funcționează permanent, ocupându-se de toate stadiile preliminară și elaborează decizii. Curtea este constituită dintr-un număr de judecători egal cu cel al statelor contractante. Candidații sunt propuși la început de guverne, dar judecătorii se bucură de independență totală în îndeplinirea obligațiilor lor, fără să reprezinte statul care l-a propus<sup>3</sup>.

Controlarea executării deciziilor Curții și constatarea încălcărilor survenite revin Comitetului Miniștrilor, care asigură, în special, adoptarea de către state a măsurilor generale (modificarea legislației, jurisprudenței, reglementărilor și practicilor) necesare evitării noilor încălcări. El asigură, de asemenea, plata către reclamant/ă, a satisfacerii echitabile acordate de Curte și, în anumite cazuri, aplicarea măsurilor concrete care garantează o reparație integrală (redeschiderea procedurii, ridicarea unei decizii de interdicție sau a unei ordonanțe de confiscare, ștergerea mențiunilor din cazierul judiciar, acordarea unui permis de ședere etc.).

Plângerile individuale se referă la chestiuni din ce în ce mai diverse, care acoperă toate problemele societății:

- dispariții și asasinate;

- tortură și tratament inuman pentru deținuți;

- privarea arbitrară de libertate;

- lipsa accesului la un tribunal;

- lipsa unui proces echitabil într-un timp rezonabil;

- ascultarea telefoanelor etc.<sup>4</sup>

Alte domenii în care activează Curtea Europeană a Drepturilor Omului se referă la drepturile sociale fundamentale, condițiile de muncă și coeziune socială (prevederi ce se conțin în Cartea socială europeană, adoptată în 1961), prevenirea torturii și a pedepselor și tratamentelor inumane sau degradante (convenția respectivă a Consiliului Europei a fost adoptată în 1987), protecția persoanelor care aparțin minorităților naționale (convenția respectivă a fost adoptată de CE în 1994).

Prin ratificarea de către Parlament, la 12 septembrie 1997, a Convenției Europene privind drepturile și libertățile fundamentale ale omului, Republica Moldova garantează cetățenilor săi dreptul de recurs la Curtea Europeană, în conformitate cu prevederile Convenției. Conform statisticilor Curții, către 1 octombrie 2008, cu 2 350 de cereri, Republica Moldova, se afla printre primele 12 țări cu cele mai multe cereri depuse de cetățenii săi. Dacă am repartiza la numărul de populație, Republica Moldova ar concura doar cu Federația Rusă și Turcia, lideri în acest clasament, cu 25 000 și 10 750 plângeri. De asemenea, se constată o creștere a numărului celor care scriu petiții la CEDO. În 2001, au fost depuse 44 de cereri, în 2002 – 245, în 2005 – 594, în 2007 – 887. În perioada 1 noiembrie 1998 – 8 decembrie 2008, împotriva Republicii Moldovei au fost adoptate 133 de hotărâri, dintre care doar într-o hotărâre nu s-a constatat violarea Convenției.<sup>5</sup>

De menționat că, în conformitate cu prevederile Avizului 188 (1995) al *Adunării Parlamentare a Consiliului Europei (APCE)* din 27 iunie 1995 privind cererea de aderare a Republicii Moldova la Consiliul Europei<sup>6</sup>, Moldova și-a asumat un șir de obligațiuni și angajamente, precum:

a) să semneze Convenția Europeană a Drepturilor Omului la momentul aderării sale;

b) să ratifice Convenția Europeană a Drepturilor Omului și protocoalele 1, 2, 4, 7 și 11;

c) să semneze și să ratifice protocolul nr. 6 la Convenția Europeană a Drepturilor Omului cu privire la abolirea pedepsei cu moartea în timp de pace;

d) să recunoască, așteptând intrarea în vigoare a Protocolului 11, a dreptului de recurs individual pe lângă Comisia Europeană și jurisdicția obligatorie a Curții Europene (articolele 26-46 din Convenție);

e) să se abțină de a ratifica Convenția pentru Drepturile Omului a CSI înainte ca Consiliul Europei să fi clarificat implicările coexistenței acestei convenții cu Convenția Europeană a Drepturilor Omului, în special, în ceea ce privește mecanismul de control; și în afară de aceasta să nu ratifice această convenție a CSI fără acordul prealabil al Consiliului Europei;

f) să semneze și să ratifice Convenția europeană pentru provenirea torturii și a pedepselor sau tratamentelor inumane sau degradante;

g) să semneze și să ratifice într-un termen de un an de la ziua aderării, Convenția-cadru pentru protecția minorităților naționale;

h) să semneze și să ratifice Carta Europeană a Autonomiei Locale, și să studieze, în vederea ratificării lor, Carta Socială a Consiliului Europei și Carta

Europeană a Limbilor Regionale sau Minoritare etc.

Așadar, din momentul admiterii în Consiliul Europei Republica Moldova a fost pusă sub monitorizare, deoarece ea încă nu îndeplinește multe din standardele europene în domeniul statului de drept.

Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei a urmărit sistematic evoluția vieții politice din țara noastră, adoptând decizii care sunt îndreptate spre eficientizarea continuă a activității structurilor statale, perfecționarea legislației etc. Astfel, la 4 octombrie 2005, Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei a adoptat, în urma dezbatărilor, rezoluția "Funcționarea instituțiilor democratice în Moldova", în care se menționează:

1. Moldova este membru al Consiliului Europei de 10 ani și continuă să fie obiectul unei monitorizări. Această țară a realizat progrese evidente pe calea reformelor democratice, dar încă nu a îndeplinit în mod satisfăcător multe din angajamentele sale importante. Ritmul reformelor a încetinit deoarece Moldova a trebuit, concomitent cu edificarea instituțiilor sale democratice, să-și asigure identitatea națională și să facă față unui regim separatist și prezenței forțelor militare străine pe partea transnistreană a teritoriului său.

2. Adunarea Parlamentară consideră că trebuie asigurate ameliorarea funcționării instituțiilor democratice; independența și eficiența aparatului judiciar; libertatea și pluralitatea mediilor electronice; consolidarea democrațiilor locale; ameliorarea condițiilor economice însoțite de protecția socială adecvată; combaterea corupției și traficului de organe.

3. Adunarea adresează conducătorilor moldoveni un mesaj de încurajare pentru

ca ei să însoțească toate declarațiile în favoarea valorilor și normelor democratice cu un real dialog și transparență în relațiile cu opoziția, atât pe plan național, cât și pe plan local.

4. Adunarea apreciază decizia Parlamentului Moldovei de a retransmite în eter ședințele sale plenare și de a face astfel dezbaterile politice publice. Totodată, pentru a obține o adevărată participare a societății civile, ar trebui de garantat sectorului esențial mass-media pluralism și dinamism, în primul rând, în domeniul televiziunii. De asemenea, ar trebui create condiții necesare pentru buna funcționare a unui serviciu public al radiodifuziunii independente și profesionale.

...7. Moldova rămâne a fi una dintre cele mai sărace țări din Europa. Sărăcia endemică a unei părți importante a populației, nivelul scăzut al salariilor și lipsa protecției sociale creează un teren fertil pentru corupție la toate nivelurile vieții publice. Această sărăcie întretine, de asemenea, unele din cele mai revoltătoare și mai degradante practici criminale, cum ar fi traficul de ființe umane și traficul de organe. Fără o ameliorare rapidă și concretă a nivelului vieții, poporul Moldovei ar putea să nu adere încă o perioadă îndelungată la procesul reformelor democratice.

... 12. Adunarea invită autoritățile Moldovei, în domeniul funcționării instituțiilor democratice:

... 12. 2. să revizuiască legislația cu privire la partidele politice în lumina normelor europene;

12.3. să se procedeze astfel încât toate recomandările Comisiei de la Veneția și ale Biroului pentru Instituțiile Democratice și Drepturile Omului al OSCE cu privire la alegeri să fie luate în considerare imediat

în legislația electorală și în practică;

12.4. să asigure conformitatea legislației și practicii în materie de democrație locală cu cartă europeană a autonomiei locale;

13. De asemenea, Adunarea cere autorităților Moldovei, în domeniul statului de drept:

13.1. să reformeze aparatul judiciar în scopul garantării independenței și consolidării eficienței și profesionalismului judecătorilor;

13.2. să revizuiască imputernicirile acordate Procuraturii Generale;

13.3. să supravegheze implementarea adecvată a Strategiei și Planului de acțiune împotriva corupției;

13.4. să ratifice Convenția Consiliului Europei privind combaterea traficului de ființe umane și să adopte toate măsurile necesare pe plan național și internațional pentru a opri ferm traficul de ființe umane și traficul de organe.

... 14. În plus, Adunarea invită autoritățile Moldovei, în materie de protecție a drepturilor omului:

14.1. să consolideze toate garanțiile și demersurile practice necesare pentru respectarea libertății de exprimare;

14.1.1 să revizuiască legislația relativă la serviciul public al radiodifuziunii (naționale și locale) și al audiovizualului în general;

14.1.2. să continue transformarea Companiei „TeleRadio-Moldova” într-o veritabilă radiodifuziune publică;

...14.5. să dezvolte o abordare multiculturală și pluralistă a educației, mai ales din punctul de vedere al predării limbilor, istoriei și geografiei etc.<sup>7</sup>

Cu scopul redresării situației și îndeplinirii tuturor angajamentelor asumate și finalizării procesului de monitorizare, Parlamentul Republicii Moldova a adoptat la 11 noiembrie 2005 Hotărârea nr. 284-XVI, cu

privire al programul calendaristic al acțiunilor legislative în conformitate cu Rezoluția și Recomandările Comisiei pentru respectarea obligațiilor și angajamentelor statelor membre ale Consiliului Europei. Însă, în pofida angajamentelor asumate de autoritățile moldovene, o parte considerabilă a acestora au fost îndeplinite doar parțial.

Actualmente, Republica Moldova a semnat 76 de convenții europene, dintre care 53 sunt în vigoare pentru țara noastră. Printre acestea sunt o serie de instrumente juridice de bază ale Consiliului Europei cum ar fi: Convenția Europeană pentru prevenirea torturii și a pedepselor sau tratamentelor inumane sau degradante, Convenția Culturală Europeană - cadru pentru protecția minorităților naționale, Carta socială europeană și altele<sup>8</sup>.

În iulie 2004, CEDO adoptă cea mai de răsunet pentru Republica Moldova decizie: „Ilașcu și alții împotriva Federației Ruse și R. Moldova”. Curtea a făcut ceea ce nu s-au încumetat politicienii: a stabilit responsabilitatea Federației Ruse pentru violarea drepturilor fundamentale în această regiune, pornind de la exercițiul efectiv al jurisdicției sale pe acest teritoriu, pentru ajutorul militar, economic și de altă natură pe care Federația Rusă îl acordă regimului separatist, care altfel nu ar supraviețui. De asemenea, Curtea a decis răspunderea Republicii Moldova pentru încălcarea obligațiilor pozitive, din moment ce a constatat că Republica Moldova a renunțat să mai depună eforturi pentru restabilirea drepturilor violate.<sup>9</sup>

O contribuție substanțială la racordarea R. Moldova la exigențele CE în edificarea unui stat de drept, îndeplinirea angajamentelor țării noastre față de Organizație o aduc raportorii CE pentru

Moldova. Astfel, potrivit unui raport întocmit de Jossette Durrieu și Egidijus Vareiris, coraportorii Comitetului de Monitorizare a Adunării Parlamentare a Consiliului Europei (APCE), prezentat forului european la începutul lunii octombrie 2007, Moldova a înregistrat progrese semnificative în realizarea reformelor democratice. Documentul recomandă autorităților moldovene să continue ritmul transformărilor interne pentru onorarea tuturor angajamentelor țării și, astfel, asigurarea posibilității de a examina încheierea procedurii de monitorizare<sup>10</sup>.

Pentru o mai strânsă colaborare dintre Consiliul Europei și țările noi admise în organizație, s-au constituit mai multe modalități de colaborare bilaterală, printre care am putea menționa activitățile desfășurate de Birourile de Informare a Consiliului Europei, deschise în mai multe țări. De fapt, obiectivele majore ale acestor birouri se înscriu în cele mai generale sarcini ale Consiliului Europei, care după cum este cunoscut constau în următoarele:

- protecția drepturilor omului, a democrației pluraliste și a supremației dreptului;
- favorizarea conștientizării și încurajarea dezvoltării identității și diversității culturale ale Europei;
- căutarea unor soluții pentru problemele cu care se confruntă societățile europene (discriminarea minorităților, xenofobia, intoleranța, protecția mediului, crima organizată, drogurile, SIDA etc.);
- dezactivarea stabilității democratice în Europa prin susținerea reformelor politice legislative și constituționale.<sup>11</sup>

În acest context, era clar că R. Moldova, ca stat aflat în tranziție de la vechiul sistem la o democrație pluralistă,

avea necesitate stringentă să primească o asistență din partea Consiliului Europei nemijlocit pe teren; activitățile urmărite de organizație, racordate la obiectivele țării noastre privind democratizarea societății fiind mai lesne de realizat.

În concordanță cu aceste obiective, la 30 iunie 1997, la Chișinău, la solicitarea Republicii Moldova s-a deschis Centrul de Informare și Documentare (CID) al Consiliului Europei. Acest centru a fost inaugurat, după cum am subliniat anterior, în virtutea voinței politice a Moldovei, percepută de Consiliul Europei, de a purcede la constituirea unui adevărat stat de drept, dispus să accepte ideea europeană, să contribuie la educația populației în spiritul democrației, toleranței și cooperării.

Consiliul Europei a acordat Centrului deschis la Chișinău toată încrederea și susținerea, realizându-și, astfel, o strânsă colaborare atât cu instituțiile de stat, cât și cu ONG-urile și mass-media. În perioada care s-a scurs de la deschiderea acestei structuri a CE cu destinația de a institui o colaborare strânsă și fructuoasă cu instituțiile din R. Moldova a fost realizat un număr impunător de activități, care au fost sprijinite substanțial de reprezentanțele a două state-membre ale Consiliului Europei, acreditate la Chișinău, și anume - ale ambasadelor Germaniei și Franței. De asemenea, și-au adus contribuția la instituirea unei colaborări multiple dintre Consiliul Europei și Republica Moldova, prin intermediul Centrului de Informare și Documentare a CE, Misiunea Organizației pentru Securitate și Cooperare în Europa, precum și programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare, care au susținut multe acțiuni comune ale țării noastre și CID.

La 15 noiembrie 2000, a fost semnat un nou acord privind Statutul Centrului, el

devenind Birou de Informare al Consiliului Europei (BICE). Această schimbare a denumirii nu a schimbat esențial domeniile de activitate a centrului. A rămas valabilă funcția de a răspunde cerințelor de informare și documentare referitor la activitatea și experiența Consiliului Europei, difuzarea în continuare autorităților publice, asociațiilor, ONG-urilor, precum și cetățenilor informații și documente atât la solicitare, cât și la inițiativa Biroului.

Ca instrument documentar, Biroul și-a păstrat aceleași funcții, adăugând la consultarea documentelor în bibliotecă și la traducerea unor documente și cea de publicare. Dacă la început direcția principală a activității BICE era promovarea ideilor Consiliului Europei prin organizarea conferințelor, seminarelor și meselor rotunde<sup>12</sup>, apoi, treptat, aria activităților s-a modificat, accentul principal fiind pus pe traducerea, publicarea și distribuirea documentelor Consiliului Europei, precum și realizarea unor publicații specifice asupra temelor de interes atât pentru Consiliu, cât și pentru Republica Moldova. Aceasta a permis să fie cuprins un spațiu geografic și uman considerabil, dar și să fie eficientă activitatea BICE. Printre activitățile desfășurate de Birou s-au înscris promovarea diferitelor manifestări europene, organizarea Zilei europene în școli, concursurilor televizate, victorinelor, conferințelor studentești. Cât privește biblioteca BICE, ea a continuat să fie un instrument de bază în activitatea Biroului, fiind completată cu regularitate și asigurând complementaritatea accesului la documentele Consiliului Europei prin Internet. Documentele Consiliului Europei sunt disponibile în limbile engleză și franceză (limbile oficiale ale Consiliului Europei), dar Biroul dispune de traduceri

în limbile rusă și română.

Multitudinea nivelurilor la care operează Consiliul a făcut posibil să se constituie un sistem de avertizare și control cu multiple fațete, având un element de automonitorizare și fiind orientat în mare măsură către public, fapt care asigură un control democratic activ. Printre activitățile majore ale BICE se înscriu pregătirea și desfășurarea diferitelor seminare, conferințe și simpozioane. Astfel, la 18-19 octombrie 1997, BICE a organizat seminarul „Rolul ONG-urilor în perioada de tranziție spre o societate democratică”. Un imbold pentru extinderea colaborării cu societatea civilă din întreaga republică a fost Conferința națională „ONG – un factor al dezvoltării democrației locale” din 29-30 martie 2001, după care a urmat un evantai de seminare regionale la acest subiect desfășurate la Bălți (5 iunie 2002), Cahul (6 iunie 2002), Hîncești (14 octombrie 2004), Orhei (15 octombrie 2004).

Un moment important în viața societății civile din Moldova l-a constituit seminarul din 29-30 iulie 2005 cu tema „Modelarea agendei publice în țările de tranziție – societatea civilă și autoritățile publice într-o democrație participativă”, organizat în cooperare cu Parlamentul Republicii Moldova. Discuțiile din cadrul seminarului au subliniat necesitatea elaborării în Moldova a unei strategii naționale de dezvoltare a societății civile, bazate pe criteriul valorilor general europene, a spiritului de receptivitate, transparență, capacitate și orientare spre realizări și spre consolidarea spiritului democratic participativ.

Acest seminar a continuat la 10-11 noiembrie 2005, fiind axat pe plasarea elaborării „Principiilor de cooperare între societatea civilă și autoritățile publice în

Republica Moldova”. La 29 decembrie 2005, a fost adoptată Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova pentru aprobarea „Concepției privind cooperarea dintre Parlamentul Republicii Moldova și societatea civilă”, iar realizarea funcțională a relațiilor dintre Parlament și societatea civilă au constituit subiectul Conferinței privind „Realizarea funcțională a relațiilor dintre Parlament și societatea civilă din Moldova” din 4 aprilie 2006.

Un alt domeniu de activitate a BICE din Moldova o constituie promovarea drepturilor prevăzute de Convenția Europeană a Drepturilor Omului (CEDO) printre cetățenii țării noastre. Conferințele și seminarele în problemele drepturilor omului au fost precedate și, ulterior, însoțite de mese rotunde, traduceri și publicații. Beneficiarii și partenerii BICE au fost și rămân, în primul rând, judecătorii, procurorii, avocații, pentru care au fost organizate seminare privind examinarea cauzelor civile și penale în ordine de apel și recurs<sup>13</sup>.

Despre acest gen de activitate a BICE se poate judeca după seminarul organizat la 29-30 iunie 2005 cu genericul „Modelarea agendei publice în țările de tranziție – societatea civilă și autoritățile publice într-o democrație participativă”. Seminarul a reunit aproximativ 60 de participanți (deputați, reprezentanți ai ONG-urilor din Moldova, experți ai Consiliului Europei), în vederea discutării nivelului de participare a societății civile și a părții sale organizate, ONG-urile, la procesul democratic de luare a deciziilor în Moldova<sup>14</sup>.

BICE din Moldova a acordat atenție și unei alte probleme stringente cu care se confruntă țara noastră, cum este traficul de ființe umane. Astfel, la 11 octombrie



2006, la Căușeni, și la 2 noiembrie a aceluiasi an, la Bălți, și-au desfășurat lucrările seminarele regionale „Traficul de ființe umane: acțiune prioritară pe plan internațional și național”, organizate de BICE în parteneriat cu Centrul de Drept (Căușeni), și Centrul privind prevenirea traficului de femei (filialele Căușeni și Bălți), cu susținerea primăriei municipiului Bălți. La ele au participat reprezentanți ai organizațiilor internaționale prezente în Moldova (Consiliul Europei, Organizația Internațională a Muncii, OSCE), ai autorităților centrale (Comitetul Național pentru Combaterea traficului de ființe umane), locale și ONG-uri.

La același subiect, la 28 noiembrie 2006, BICE a organizat, în incinta Parlamentului Republicii Moldova, o masă rotundă în problemele consolidării măsurilor de combatere a traficului de ființe umane. La această acțiune au participat reprezentanți ai structurilor guvernamentale, parlamentari, Vladimir Ristovski, reprezentantul special al Secretarului General al CE în Republica Moldova. În cadrul acestei întruniri au fost abordate subiecte referitoare la procesul continuu de perfectare a cadrului legal și mecanismele de punere în aplicare a Planului național de acțiuni pentru combaterea traficului de ființe umane, protecția și reabilitarea socială a victimelor; consolidarea capacităților și sensibilizarea organelor de drept și a administrației publice locale privind prevenirea și combaterea traficului de ființe umane<sup>15</sup>.

În contextul campaniei „Anul european al cetățeniei prin educație”, la 21 decembrie 2004, BICE și Ambasada Franței în Republica Moldova, în comun cu Ministerul Educației, au organizat o Conferință Națională de lansare a Anului European al Cetățeniei prin Educație, 2005, cu

genericul „A învăța și a trăi democrația”. Scopul conferinței a fost de a sensibiliza instituțiile de învățământ, autoritățile de stat, ONG-urile și mass-media privind importanța unei cetățenii active, calitatea participării într-o societate democratică, dezvoltarea gândirii critice și a dialogului rațional și tolerant. În același timp, au fost prezentate și instrumentele practice pentru educația pentru o cetățenie democratică. La conferință au participat rectorii principalelor instituții de învățământ superior, reprezentanți ai ONG-urilor, ambasadori, reprezentanți ai organizațiilor internaționale. În baza materialelor conferinței, BICE și-a trasat un șir de obiective concrete în cadrul desfășurării „Anului European al Cetățeniei Democratice prin Educație”<sup>16</sup>.

Cooperării țării noastre cu Consiliul Europei i-a fost acordată o atenție sporită și în anii următori. Un accent deosebit a fost pus pe realizarea în continuare a celor două programe comune ale CE și Comisiei Europene, privind asigurarea transparenței și independenței sistemului judiciar și combaterea corupției, în valoare totală de 6,8 milioane euro. De menționat și demararea celor 5 programe comune noi ale CE și Comisiei Europene pentru perioada 2008-2009, orientate spre susținerea alegerilor libere și echitabile, libertatea expresiei și mass-mediei, sprijinirea societății civile, înființarea structurilor independente active și non-judiciare în domeniul drepturilor omului, promovarea drepturilor minorității romilor. De asemenea, în luna iulie 2008, Comitetul de Miniștri al CE a aprobat Planul de Acțiuni al Consiliului pentru sprijinul alegerilor parlamentare din anul 2009, care a inclus un program amplu de activități. La fel, Consiliul Europei a aprobat Programul de



Ațiuni vizând Republica Moldova referitor la posibila contribuție a CE la implementarea măsurilor de consolidare a încrederii în contextul procesului de reglementare a conflictului transnistrean<sup>17</sup>.

O atenție deosebită a acordat Consiliul Europei țării noastre în perioada alegerilor parlamentare din 5 aprilie 2009. Astfel, o delegație preelectorală din partea APCE, care a vizitat orașul Chișinău în ajunul alegerilor, a constatat un pluralism considerabil în mediul politic al țării. Cu toate acestea, delegația a accentuat că, în pofida recomandărilor repetate ale APC și ale altor autorități ale Consiliului Europei, continuă să mai persiste îngrijorări pe parcursul acestei campanii, cum ar fi: utilizarea resurselor administrative pe parcursul campaniei electorale, cazuri de intimidare sau presiune, corectitudinea listelor alegătorilor. Delegația a salutat pluralismul de opinii în mass-media tipărite, însă a rămas preocupată de problema accesului tuturor partidelor politice la mass-media, în particular, la posturile cu acoperire națională.

Delegația preelectorală a APCE a constatat că Comisia de la Veneția a Consiliului Europei, în opinia sa din octombrie 2008, a concluzionat că Codul Electoral revizuit al Republicii Moldova oferă o bună bază pentru organizarea unor alegeri cu adevărat democratice și a adăugat că unele recomandări nu au fost reflectate în textul revizuit. Delegația a considerat că alegerile parlamentare din 5 aprilie 2009 vor constitui un test al maturității democrației în Republica Moldova și a chemat autoritățile țării să elimine problemele identificate în practica electorală și să implementeze recomandările Adunării Parlamentare, care se conțin în Rezoluția 1572 (2007).

Autoritățile moldovenești și Comisia Electorală Centrală (CEC) au asigurat delegația preelectorală că vor fi întreprinse toate măsurile pentru eradicarea problemelor identificate și, astfel, vor garanta caracterul democratic al acestui scrutin parlamentar. Adunarea Parlamentară a trimis o delegație din 20 de membri pentru observarea alegerilor parlamentare din 5 aprilie 2009<sup>18</sup>.

După încheierea scrutinului electoral și evenimentele din 6-7 aprilie, oficialii Consiliului Europei au manifestat o mare atenție pentru normalizarea situației din țara noastră. Astfel, Josette Durieu (Franța) și Ejidujus Vareikis (Lituania), co-raportorii privind Moldova pentru Comitetul de Monitorizare al Adunării Parlamentare a Consiliului Europei (APCE), au trimis demersuri la adresa autorităților Republicii Moldova în vederea prezentării înfomnațiilor depline privind evenimentele de după alegerile parlamentare din 5 aprilie 2009<sup>19</sup>.

Referitor la aprecierea alegerilor parlamentare care au avut loc în Republica Moldova la 5 aprilie 2009, mai menționăm că Misiunea Internațională de Observare a Alegerilor, în declarația lansată la 7 aprilie, a indicat că alegerile din Moldova au întrunit multe standarde internaționale, însă îmbunătățiri sunt încă necesare. În special s-a făcut referire la necesitatea asigurării unui proces echitabil liber de intervenții administrative nedorite și pentru a spori încrederea publică. Șefa delegației Parlamentului European, Marianne Mikko, a indicat că „au fost observate îmbunătățiri în comparație cu anul 2005, dar este nevoie de eforturi suplimentare, în special în privința organizării activității radidifuzorului public”. O altă apreciere aparține lui Nicolae Vulcianov, șeful misiunii de observare a alegerilor pe

termen lung a Biroului OCSE pentru Instituții Democratice și Drepturile Omului (BIDDO), care a indicat asupra necesității de a injecta mai multă încredere în mediul electoral, inclusiv prin reflectarea obiectivă în știri de către radiodifuzorul public, îmbunătățirea procesului de înregistrare a alegătorilor și asigurarea unui tratament egal de către autorități față de toți concurenții<sup>20</sup>

În concluzie, menționăm că de la admiterea Republicii Moldova în Consiliul Europei, în 1995, CE a devenit pentru țara noastră nu doar o instituție care dă indicații și emite recomandări, ci o organizație care se implică în modul cel mai activ în oferirea unei asistențe diverse în materie legislativă, în scopul de a ajusta legislația națională la normele europene. Țara noastră a beneficiat de o asistență frecventă din partea Consiliului Europei în astfel de domenii de importanță majoră pentru democratizarea societății, cum ar fi respectarea drepturilor omului, înfăptuirea reformelor în domeniul justiției, liberalizarea mass-media, reprezentanții CE, împreună cu alte organizații internaționale, monitorizează alegerile din țara noastră, protecția mediului, combaterea crimei organizate și a corupției, coeziunea socială, consolidarea societății civile etc.

De o mare importanță pentru consolidarea cooperării Republicii Moldova cu Consiliul Europei a fost deschiderea, în 1997, la solicitarea Guvernului, a unui Birou de Informare al CE la Chișinău. BICE, în virtutea atribuțiilor sale, desfășoară o activitate considerabilă în vederea informării populației despre domeniile prioritare de activitate ale CE, contribuie la susținerea și implementarea programelor CE în Republica Moldova, informează CE despre evenimentele majore din țara

noastră, promovează ideile Consiliului Europei, prin organizarea conferințelor, meselor rotunde, seminarelor în domeniile de activitate a CE etc.

În ansamblu, colaborarea Republicii Moldova cu Consiliul Europei are impact benefic pentru țara noastră. Această organizație internațională cooperează cu Republica Moldova în vederea soluționării aceluiași probleme, care influențează direct asupra procesului de democratizare a societății. Asistența acordată de către Consiliul Europei țării noastre, după cum se poate deduce din studiul efectuat, este destul de variată și acoperă o arie largă de domenii.

Desigur, în procesul de racordare a țării noastre la standardele democratice universale mai este încă un șir de obstacole substanțiale. Astfel, am putea indica că recomandările CE nu sunt implementate integral întotdeauna și complet. La acestea se referă, în primul rând, necesitatea reformării continue a sistemului judiciar, continuarea reformei în domeniul mass-media, modificarea legislației electorale ș.a. Totodată, oficialii CE au atenționat nu o dată autoritățile naționale, că adoptarea unor legi conforme cu cerințele europene este doar primul pas în democratizarea societății moldovenești. Cel de-al doilea pas ar trebui să fie implementarea consecventă, completă și fără a se crea anumite cazuri de tergiversare, a legislației îmoite în practică, fapt ce ar constitui cu adevărat un moment decisiv în democratizarea societății. Astfel, Republica Moldova ar putea fi scoasă de sub monitorizarea Consiliului Europei, care durează de la momentul admiterii țării noastre în organizație.

Totodată, considerăm necesar de a înainta unele propuneri care, în opinia

noastră, ar contribui într-o anumită măsură la depășirea restanțelor pe care le are încă Republica Moldova în colaborarea cu Consiliul Europei. La aceasta am indica următoarele:

- promovarea activă, începând cu liceele și instituțiile de învățământ superior, a scopurilor și domeniilor de activitate a Consiliului Europei, informarea permanentă și în modul cel mai divers, a tuturor cetățenilor Republicii Moldova despre beneficiile de participare a țării noastre la activitatea CE;

- în emisiunile radio și TV, să fie reflectată cu regularitate tematica respectării drepturilor omului în Republica

Moldova, activitatea organelor de resort în vederea armonizării legislației naționale cu cea comunitară, dar și implementarea adecvată a prevederilor Convenției Europene a Drepturilor Omului în țara noastră.

- să se includă frecvent la cursurile de perfecționare a funcționarilor din administrația publică centrală și locală problematica colaborării țării noastre cu organizațiile internaționale, astfel ca reprezentanții structurilor administrative nu numai să cunoască domeniile de activitate a Consiliului Europei, dar și să participe activ la realizarea diferitelor proiecte de colaborare cu aceste organizații.

## BIBLIOGRAFIE

<sup>1</sup> Manualul Consiliului Europei. Biroul de Informare al Consiliului Europei la București. 2003. - P. 40-41.

<sup>2</sup> Moldova and the Council of Europe, [http://www.coe.int/T/e/com/about\\_coe/member\\_states/](http://www.coe.int/T/e/com/about_coe/member_states/), 15.04.09.

<sup>3</sup> Consiliul Europei. 800 milioane de europeni. Chișinău, 2003. - P. 27-29.

<sup>4</sup> Consiliul Europei. 800 milioane de europeni. Op. citată. - P. 19-30.

<sup>5</sup> 100 cele mai presante probleme ale Republicii Moldova în 2008. IDIS "Viitorul", Chișinău, 2009. - P. 80.

<sup>6</sup> Discuția Adunării din 27 iunie 1995 (a 18-a sesiune). Documentele 7278, 7325 și 7331 privind Avizul Comisiei cu privire la relațiile cu țările europene nonmembre.

<sup>7</sup> Funcționarea instituțiilor democratice în Moldova // Buletinul Biroului de Informare al Consiliului Europei în Moldova.

<sup>8</sup> Ceban C., Consiliul Europei - arenă de realizare a interesului național. Materiale ale conferinței internaționale științifico-practice, 21 mai 2008//AAP-15 ani de modernizare a serviciului public din R.Moldova, v.2. Chișinău, 2008. - P. 196.

<sup>9</sup> Evoluția politicii externe a Republicii Moldova (1998-2008). Chișinău, 2009. - P. 109.

<sup>10</sup> CE ar putea examina în scurt timp încheierea procesului de monitorizare a R. Moldova // Moldova Suverană, 2007, 3 octombrie.

<sup>11</sup> Consiliul Europei. 800 milioane de europeni. Chișinău, 2003. - P.7.

<sup>12</sup> Buletinul Biroului de Informare al Consiliului Europei în Moldova, nr.2, 2003. - P.7.

<sup>13</sup> Biroul de Informare al Consiliului Europei în Moldova. 1997-2007, Chișinău, 2007. - P.18-19,21.

<sup>14</sup> Consiliul Europei – „Societatea Civilă” // Buletinul Biroului de Informare al Consiliului Europei în Moldova, Chișinău, 2005, nr.2. - P.17.

<sup>15</sup> Activitatea BICE în cadrul companiei Consiliului Europei privind combaterea traficului de ființe umane // Buletinul Biroului de Informare al Consiliului Europei în Moldova. Chișinău, 2006, nr. 2.

<sup>16</sup> Anul european al cetățeniei prin educație în Moldova // Buletinul Biroului de Informare al Consiliului Europei în Moldova, Chișinău, 2005, nr. 1. - P.12.

<sup>17</sup> [www.mfa.gov.md](http://www.mfa.gov.md): accesat: 22.04.09.

<sup>18</sup> Republica Moldova: declarația preelectorală a Adunării Parlamentare a Consiliului Europei. [www.bice.md](http://www.bice.md) (accesat: 09.03.2009).

<sup>19</sup> Situația din Moldova: coraportorii APCE solicită autorităților „informații complete”. [www.bice.md](http://www.bice.md) (accesat: 16.04.2009).

<sup>20</sup> Alegerile din Moldova au întrunit multe standarde internaționale, însă îmbunătățiri sunt încă necesare, spun observatorii. [www.bice.md](http://www.bice.md) (accesat: 07.04.2009).

*Prezentat: 5 octombrie 2009.*

*Recenzent: Emilian CIOBU, doctor în filozofie, conferențiar universitar.*

*E-mail: [caldare.g@gmail.com](mailto:caldare.g@gmail.com)*

*[lupascu@mail.ru](mailto:lupascu@mail.ru)*

# **Tribuna tînarului cercetător**



# MOTIVAREA NONFINANCIARĂ A FUNCȚIONARILOR DIN ADMINISTRAȚIA PUBLICĂ

Aurelia ȚEPORDEI,  
magistru în administrația publică,  
Cancelaria de Stat a Republicii Moldova

## SUMMARY

*The modern management's approaches and tendencies are based on a key principle related to design and implementation of a new employee motivation and retention system in order to achieve the objectives at the highest level possible.*

*The motivation and stimulation of the civil servants is regulated by the Law on public function and statute of civil servant no.158-XVI dated 4 July 2008. In this context, based on Art.40, the civil servant is motivated based on appreciated performance and spirit of initiative, as well by receiving diplomas for specific results. If the civil servant has demonstrated great performance at the workplace, merits for the society and state, he can be decorated with state distinctions.*

*Motivation can be divided into two types: **financial**, that includes different forms of financial stimulation/incentives for the work done (basic salary, pension, financial aid, awards etc.), and **non-financial**, that includes forms of remuneration and stimulation that are not offered in terms of direct money/financial incentives to the employees (promotion, professional development, public recognition of shown performance, respect etc.).*

*In this article we have proposed to explore topics related to **non-financial motivation**.*

Noile abordări și tendințe care se manifestă în managementul modern au ca principiu de bază crearea și implementarea unui nou sistem de motivare a personalului în vederea îndeplinirii obiectivelor la niveluri înalte ale indicatorilor de performanță.

Stimularea funcționarului public este prevăzută legal prin Legea nr.158-XVI din 4 iulie 2008 cu privire la funcția publică și statutul funcționarului public. Astfel, conform prevederilor art.40 al Legii menționate, funcționarul public este stimulat pentru exercitarea eficientă a atribuțiilor, manifestarea spiritului de inițiativă cu

mulțumiri, diplome de onoare. Pentru succese deosebite în activitate, merite față de societate și față de stat, funcționarul public poate fi decorat cu distincții de stat.

Motivația resurselor umane reprezintă una dintre problemele cele mai importante care preocupă managementul organizațiilor actuale. Felul în care acționează funcționarii dintr-o anumită autoritate ține de anumite resorturi atât de natură internă, cât și de natură externă care le condiționează comportamentul și care reprezintă, de fapt, motivația fiecăruia.

În literatura de specialitate motivarea

este definită ca „proces prin care oamenii aleg, între mai multe variante posibile de comportament, acel comportament care este adecvat pentru a-și atinge scopurile personale” (G. Cole).

Din punct de vedere managerial, motivarea este procesul de stimulare a unui colaborator în parte sau a grupului pentru îndeplinirea activităților ce conduc la realizarea misiunii autorității.

Motivele care determină pe fiecare persoană să se comporte într-un anumit mod țin de necesitățile fiecăruia, precum și de propria personalitate. Deci, funcționarii sînt motivați de nevoia de a-și asigura cele necesare existenței, precum și nevoia de a-și valorifica potențialul, de a le fi recunoscute și apreciate realizările și de a avansa pe scară socială.

Motivația poate fi de două tipuri: *financiară*, care include diferite forme de recompensare bănească a muncii depuse (salariul de bază, pensia, ajutoare materiale, premii etc.), și *nonfinanciară*, care include acele forme de recompensare, stimulare care nu presupun acordarea directă a unor sume de bani angajatului (promovare, dezvoltare profesională, mulțumiri, recunoaștere publică a rezultatelor, respect etc.).

În prezentul articol ne-am propus să abordăm unele subiecte care vizează *motivarea nonfinanciară*.

Motivarea nonfinanciară înseamnă stimularea angajatului să lucreze mai bine, mai mult, mai eficient, cu drag, cu tragere de inimă, fără să fie vorba la mijloc de stimulente financiare. Scopul motivării nonfinanciare este de a spori productivitatea muncii, de a-i îmbunătăți calitatea, de a avea angajați mulțumiți, lucru care conduce direct la creșterea performanțelor profesionale ale funcționarilor.

Motivarea nonfinanciară se bazează pe o serie de factori motivatori care influențează starea de spirit, energia, puterea de muncă, tenacitatea, entuziasmul funcționarilor și îi determină să muncească mai bine, să-și îndeplinească sarcinile cu rezultate cît mai bune.

**Tipuri și teorii motivaționale.** Problema motivației este esențială pentru activitatea umană, pentru înțelegerea și explicarea comportamentului organizațional al omului. Cunoașterea fenomenelor motivaționale ale membrilor unei autorități este utilă pentru:

- explicarea și înțelegerea diverselor comportamente organizaționale ale oamenilor;

- prevenirea sau ameliorarea unor comportamente datorate intrării în funcțiune a diferitelor tipuri de motivații;

- stimularea creșterii motivației și a evitării pierderii ei, contribuind, astfel, la maximalizarea eficienței organizațiilor.

**Tipuri de motivații.** Specialiștii teoreticieni în domeniu au dezvoltat propriile opinii și teorii cu privire la motivație, astfel încît și abordările în înțelegerea motivației sînt diferite, deoarece au pornit de la diferite puncte de vedere, de la idei determinate de condițiile sociale existente în perioada respectivă.

În literatura de specialitate cea mai cunoscută tipologie a motivației este cea care are în vedere sursa tensiunii motivatorii - exterioară sau interioară activității propriuzise de muncă. Astfel, pot fi identificate *motivația extrinsecă* și *motivația intrinsecă*.

**Motivație extrinsecă.** Distingem două tipuri de motivație extrinsecă - pozitivă și negativă:

- motivele extrinseci pozitive rezidă în dobîndirea de beneficii sau utilități obținute

în rezultatul desfășurării procesului de muncă și pentru care omul consideră că trebuie să muncească. Acestea sînt: recompense bănești și materiale, garanții privind locul de muncă, acordarea unor titluri, acordarea încrederii, urmată de delegarea de competențe, lauda și mulțumirea, promovarea pe poziții ierarhice superioare, prestigiu social și profesional etc. Motivația pozitivă se produce atunci cînd se asociază în mod direct rezultatele muncii cu atitudinea față de muncă a individului;

- motivele extrinseci negative se referă la aspectele care sancționează persoana, dacă nu muncește sau nu obține rezultate satisfăcătoare. Menționăm aici: sancțiuni administrative, penalizări, teama de eșec, critica din partea colegilor sau superiorului, scăderea prestigiului etc. Motivația negativă este bazată pe amenințare, pedeapsă, blam, amenzi etc.

Aplicarea acestor mijloace trebuie să fie limitată, pentru că există o serie de aspecte care fac ca eficiența lor să fie redusă și anume:

- sancțiunile foarte aspre au efecte motivaționale scăzute, fiind considerate de către salariați ca fiind incorecte;
- sancțiunile nu pot fi aplicate cu aceeași intensitate pentru persoane diferite aflate în situații diferite, dar care au greșit în aceeași măsură și, din această cauză, sînt considerate discriminatorii;
- frecvența mare a sancțiunilor duce la insensibilizarea celor sancționați;
- organizația nu se poate dezvolta pe o cultură cu valențe negative.

**Motivația intrinsecă** rezidă în stimulentele care provin din însăși activitatea de muncă ca un scop în sine. Omul muncește din propria conștiință sau din plăcere, fără a avea presiuni exterioare.

Motivația intrinsecă are, în principal, trei surse:

- natura muncii: omul se realizează și se dezvoltă prin activitatea desfășurată, deoarece munca însăși este scopul angajării sale și ea generează plăcere sau satisfacție;

- finalitatea socială a muncii: omul nu numai că muncește, dar și așteaptă anumite rezultate - superioare din punct de vedere calitativ, mereu îmbunătățite, destinate satisfacerii anumitor nevoi sociale;

- realizarea propriei persoane: fiecare din noi sîntem animați de dorința de a acționa astfel, încît să dăm o anumită importanță propriei identități în raporturile cu ceilalți. Munca reprezintă unul dintre domeniile cele mai indicate pentru a ne pune în valoare propriile posibilități și capacități. Dorința de realizare și de afirmare personală se prezintă, astfel, ca o sursă importantă a motivației intrinseci.

Experiența demonstrează că motivația extrinsecă are o putere motivatoare destul de mare, dar aplicarea ei pe termen lung denotă lipsă de eficiență, deoarece funcționarii lucrează bine doar dacă sînt remunerați financiar. Atunci cînd nu mai sînt premiați, motivația scade, totodată, scade și productivitatea muncii.

Motivația intrinsecă, indiferent de sursă, este mai rezistentă în timp și are o puternică forță de declanșare și menținere a activității.

**Teorii ale motivației.** Teoriile motivaționale diferă între ele în funcție de cum explică natura motivației și ne ajută să explicăm comportamentul unor persoane în anumite momente, motivele care influențează comportamentul și performanța lor, precum și modul în care-i putem motiva să muncească eficient.

Este esențial ca managerul să înțeleagă elementele de bază ale motivației, dat fiind



faptul că un angajat puternic motivat activează mai eficient decât un angajat căruia îi lipsește motivația. Din multitudinea teoriilor motivaționale descriem aici doar pe acele, pe care le considerăm relevante pentru administrația publică și utile pentru manageri în procesul de motivare a subalternilor.

**Teoria ierarhiei nevoilor (cunoscută și cu denumirea de „Piramida lui Maslow).** Abraham Maslow a identificat următoarea ierarhie a necesităților / trebuințelor, plasându-le, în ordinea crescândă a importanței, pe cinci niveluri distincte.

**Necesități fiziologice:** nevoia de apă, aer, hrană, de odihnă, de adăpost, nevoia de a-și păstra sănătatea.

**Necesități de siguranță:** necesități de securitate psihică și fizică; nevoia de stabilitate la locul de muncă, de protecție împotriva pericolelor, amenințărilor, privațiunilor.

**Necesități sociale:** necesități de apartenență, adevărate, acceptare, prietenie.

**Necesități ale „ego”-ului:** nevoia de a te estima, de a te respecta, de a-i stima pe alții, de a fi important; dorința unei reputații bune, de prestigiu, de considerație, de atenție.

**Nevoi cognitive:** nevoia de a ști, de a înțelege, de a învăța, de a descoperi, de a explora; necesitatea dezvoltării continue a personalității.

Maslow a afirmat că aceste cinci categorii de nevoi se găsesc într-un proces de subordonare una alteia. Astfel, o persoană caută să-și satisfacă mai întâi nevoile fiziologice. Atâta timp cât ele rămân nesatisfăcute, individul are ca obiectiv doar satisfacerea lor. Când aceste nevoi vor fi satisfăcute, individul va urca treaptă cu

treaptă și va fi interesat de siguranța, de securitatea sa etc. Acest proces va continua până când individul va atinge nevoia de autorealizare sau autoperfecționare, care se consideră că nu poate fi satisfăcută niciodată în întregime.

Abordarea lui Maslow privind ierarhizarea nevoilor are o structură logică și a fost acceptată de mulți manageri.

**Teoria ERD a lui Clayton Alderfer.** Concepția lui Clayton Alderfer pornește, ca și Maslow, de la ideea unei ierarhizări a nevoilor, dar evidențiază doar trei categorii de nevoi individuale care trebuie satisfăcute gradual:

- **nevoi de existență (E),** care privesc supraviețuirea – primare, de supraviețuire, securitatea muncii, condițiile de muncă, program normal de lucru, salarii adecvate, acordarea beneficiilor suplimentare, în acord cu rezultatele muncii;

- **nevoi relaționale (R),** care se referă la legăturile cu mediul social - relații bune familiale, bune relații sociale, cu colegii, bune relații cu superiorii;

- **nevoile de dezvoltare (D)** - nevoia de creație, de exprimare a experienței, de exprimare a personalității, de autorealizare.

Cu toate că între teoria ERG și teoria ierarhiei nevoilor există multe asemănări, între ele există și două diferențe de reținut:

- o persoană poate urmări satisfacerea concomitentă a două sau mai multor nevoi;

- o persoană poate renunța la satisfacerea unei trebuințe de ordin superior, dacă îi sînt satisfăcute, în compensație, nevoile de ordin secundar.

Experiența demonstrează că teoria ERG are o mai mare validitate. La utilizarea acestei teorii, managerii trebuie să aibă în vedere un lucru foarte important și anume:

- că unele nevoi pot fi mai importante decât altele, chiar dacă se află pe o treaptă inferioară;

- că oamenii își pot schimba comportamentul după ce o anumită categorie de nevoi a fost satisfăcută.

### *Teoria Herzberg (a factorilor duali).*

Frederick Herzberg a identificat diferiți factori asociați cu satisfacția și motivarea și alți factori asociați cu insatisfacția și lipsa motivației, concluzionând că doi factori aflați în opoziție nu vor conduce neapărat unul la motivare, iar altul la lipsa motivației. Astfel, teoria bifactorială elaborată de Frederick Herzberg susține că satisfacția în muncă este determinată de un anumit tip de factori – *cei de conținut sau motivatori*, iar insatisfacția este produsă de un alt tip de factori – *cei de context sau „igienici”*<sup>1</sup>.

*Factorii „de igienă”* se referă la mediul de muncă. Din categoria factorilor de igienă am putea enunța următorii: condițiile de muncă; siguranța postului; factorii sociali; statutul ocupat în autoritate; titlul postului; competență managerială. Absența factorilor de „igienă” creează insatisfacția și demotivarea funcționarilor. Prezența lor însă nu conduce la motivarea activă a funcționarilor.

*Factorii motivatori*, care se referă la conținutul muncii, conduc la creșterea motivării angajaților din autoritățile publice, la acea satisfacție suplimentară pe care o așteaptă funcționarul public.

Menționăm aici următorii factori motivatori: dezvoltarea carierei, recunoașterea contribuției și a efortului depus, responsabilitățile atribuite sau asumate, munca prestată.

În procesul de motivare a personalului managerii trebuie să țină seama de două momente:

- trebuie să se asigure că factorii de igienă nu vor avea o influență negativă. Este vorba de banii primiți pentru munca depusă, siguranța locului de muncă, condițiile de muncă adecvate, supravegherea și controlul adecvate. Managerul nu va stimula astfel motivația, dar, cel puțin, se va asigura că acești factori nu o vor afecta negativ;

- trebuie să acorde angajaților oportunitatea de a intra în legătură cu factorii motivaționali: recunoașterea meritelor, delegarea responsabilităților, dorința de a realiza ceva, munca în sine. Acești factori influențează atât în mod pozitiv, cât și negativ motivația.

*Teoria echității* Elaborată de J. Stacey Adams, teoria echității afirmă că motivația unei persoane își are sursa în compararea rezultatului muncii și efortului propriu depus pentru realizarea lui cu rezultatele și eforturile altor persoane apropiate (colegi de serviciu) lui. În urma acestor comparații apare în plan subiectiv sentimentul de echitate/inechitate care se asociază cu o stare de satisfacție sau insatisfacție în muncă.

Oamenii își doresc să fie tratați în mod egal și corect, sînt motivați să mențină o relație echitabilă între efortul depus (calificări, competențe, abilități, experiență, talent, spirit de inițiativă, productivitate etc.) și rezultate (recompense, recunoaștere, prestigiu, stimă etc.). Aceasta presupune recompense egale pentru muncă egală, tratament nediscriminatoriu în timpul de lucru și facilități echivalente în timpul liber.

Managerii trebuie să cunoască faptul că, conform acestei teorii, rezultatele pe care le obține funcționarul la prestarea unei munci vor contribui la recunoașterea meritelor, promovare, recompense intrinseci. Pentru a obține toate acestea,

angajatul își aduce contribuția prin timpul pe care îl consumă, prin experiența de care dispune, prin efortul pe care îl depune, prin educația de care dispune și prin loialitate. Astfel, angajații pun în raport ceea ce oferă și ceea ce primesc în schimbul muncii și apoi compară acest raport cu ale celorlalți angajați. Această comparare influențează atitudinea angajaților: dacă ei simt că sînt subrecompensați, atunci ei vor diminua efortul pe care îl depun în exercitarea sarcinilor de serviciu.

### **POLITICA AUTORITĂȚII PUBLICE DE MOTIVARE NONFINANCIARĂ**

Importanța existenței politicii de motivare nonfinanciară în autoritatea publică

Motivarea în administrația publică este un rezultat al relației dintre funcționarul public și autoritatea publică în care lucrează.

Funcționarii publici sînt motivați de nevoia de a-și asigura cele necesare existenței, dar și de nevoia de a-și valorifica potențialul, de a le fi recunoscute și apreciate realizările și de a promova pe scară profesională și socială. Nevoile sînt cele care ne îndeamnă să ne oferim potențialul de lucru de care dispunem.

Studiile efectuate în domeniul motivării au demonstrat că în autoritățile în care conducătorii se axează doar pe stimularea financiară, motivația funcționarilor scade mai repede, deoarece sursele financiare sînt limitate, salariile nu pot fi mărite în fiecare lună. Și deși funcționarii vin în fiecare zi la lucru, dar nu lucrează cu entuziasm, cu tragere de inimă. Ceea ce îi determină pe oameni să muncească cu adevărat, este motivația.

În comparație cu motivația financiară, motivația nonfinanciară are o serie de avantaje și anume:

- costă mult mai puțin sau chiar nimic;
- are efecte mult mai puternice, deoarece pune accentul pe elemente de natură emoțională;
- este valabilă în memorie pentru o perioadă mai mare de timp;
- contribuie la consolidarea echipei;
- creează atașament, loialitate față de autoritatea în care lucrează.

Motivația individuală este maximă atunci cînd funcționarul este conștient de propria sa competență și lucrează în cadrul unei structuri care îi solicită și îi pune în valoare abilitățile. Din aceste considerente este necesară elaborarea unei politici în domeniul motivației personalului din cadrul fiecărei autorități publice.

Nu există strategii standard în domeniul motivației nonfinanciare care ar putea fi aplicate în toate autoritățile publice: ele trebuie adaptate și ajustate la misiunea, obiectivele de dezvoltare a autorității, precum și la necesitățile acesteia.

Pentru elaborarea politicii nonfinanciare, în autoritate se recomandă parcurgerea următoarelor etape:

- a) studierea și analiza teoriilor motivaționale;
- b) studierea situației din cadrul autorității referitor la motivația personalului și stabilirea necesităților de motivare a acestuia;
- c) elaborarea proiectului de program motivațional;
- d) consultarea la toate nivelurile managementului precum și între management și subordonați în vederea realizării adaptărilor necesare pentru programul motivațional elaborat;

e) aprobarea planului de motivare nonfinanciară;

f) implementarea programului de motivare nonfinanciară;

g) monitorizarea, evaluarea și actualizarea programului

În continuare vom descrie pas cu pas acțiunile pe care le recomandăm să se întreprindă pentru fiecare etapă.

Elaborarea politicii de motivare nonfinanciară

*Studierea și analiza teoriilor motivaționale.* În acest sens, mai sus am descris cele mai relevante tipologii motivaționale care pot fi aplicate în autoritățile publice. Dar, evident, pot fi consultate și alte surse.

*Studierea situației din cadrul autorității referitor la motivația personalului și stabilirea necesităților de motivare a acestuia.* Primul lucru care trebuie făcut la această etapă este *conștientizarea de către manager a necesității motivării nonfinanciare a personalului din subordine.*

Motivarea nonfinanciară reprezintă atât o responsabilitate, cât și un plus din partea managerului. Dacă vrei performanță, dacă vrei rezultate, atunci ai și responsabilitatea de a motiva personalul din subordine. În acest context, cea mai dificilă sarcină pe care o are de îndeplinit un manager este aceea de a învăța *cum să-și motiveze angajații* și, mai ales, *cum să-i fină motivezi.*

Studierea propriu-zisă a situației referitor la motivația personalului trebuie să pornească de la faptul că fiecare funcționar este unic în felul său și că tehnicile motivaționale trebuie să se adapteze la nevoile fiecărui individ. Ceea ce îl motivează pe un angajat poate nemulțumi pe un altul. Metoda pe care o

folosim pentru a-i motiva pe angajați trebuie să fie potrivită pentru fiecare angajat în parte. Utilizarea aceleiași metode pentru toți angajații nu se potrivește când ne referim la motivație. Întrebând o persoană, cum putem motiva pe cineva, aceasta ne va răspunde ce o motivează pe ea. Deci, pentru a avea o imagine corectă, reală referitor la ceea ce îi motivează pe angajați, trebuie consultată opinia tuturor colaboratorilor din subordine.

În continuare, propunem câteva sugestii de studiere a necesităților motivaționale ale angajaților.

Managerul trebuie să găsească răspunsuri la câteva întrebări:

- ce îi demotivează pe funcționari?
- ce îi motivează pe funcționari?
- este deficit de competență?

Ce motivează oamenii? Ce îi demotivează? Nici o întrebare legată de comportamentul uman nu se pune mai frecvent sau nu necesită un răspuns mai dificil. Totuși, a ști ce motivează/demotivează o altă persoană este important pentru a stabili și a menține relații eficiente cu alții. Arta de a obține derularea faptelor prin intermediul oamenilor, cunoașterea și aplicarea ei este absolut necesară în practica managerială.

Managerul poate obține răspunsul la aceste întrebări efectuând următoarele acțiuni:

*Studiați nevoile motivaționale ale angajaților.* Aceasta o puteți face prin metoda de chestionar. În anexă vă propunem un model de chestionar de studiere a factorilor motivaționali pe care îl puteți utiliza în procesul de studiere a nevoilor motivaționale ale angajaților.

*Stabiliți întâlniri cu fiecare angajat.* Pentru a cunoaște cu adevărat angajații, ce îi preocupă în mod deosebit, ce preferă,

ce le displace, ce hobby au etc., trebuie să dedicați neapărat ceva timp pentru a-l petrece cu fiecare dintre ei. Aceasta, de fapt, ar însemna și motivarea personalului, deoarece este demonstrat faptul că angajații sînt motivați de grija față de ei, de familiile lor, de atenția pe care le-o acordă managerul. Managerul trebuie să identifice nevoile cele mai importante ale angajaților și să conștientizeze faptul că acestea se pot schimba în timp. Acesta este un început de identificare și planificare a motivației și care vă poate oferi o informație de perspectivă în ceea ce privește susținerea și implementarea acțiunilor de motivare a angajaților.

*Notați factorii motivaționali care îi impulsionează pe funcționari să lucreze mai bine, precum și ce puteți face pentru a-i susține.*

Fiecare manager dorește să lucreze alături de angajați motivați, într-un mediu de lucru pozitiv. Nevoile angajaților pot fi satisfăcute, mai ales, de factori extrinseci precum securitatea muncii, politicile organizației, calitatea managementului, condițiile de lucru, varietatea sarcinilor, formarea continuă etc. Menționăm aici cei mai întâlniți factori care afectează motivarea angajaților și modalitățile de transformare a lor în motivație.

*Activitatea desfășurată.* Munca este prin ea însăși motivatoare, dacă angajatul muncește într-un domeniu preferat de el, nu într-un domeniu de conveniență sau oferit de împrejurări. Managerul trebuie să determine unde există plăcerea de a munci și unde există doar dorința satisfacerii nevoilor „de întreținere”.

Totodată, oamenii sînt motivați deoarece consideră că munca lor este importantă sau simt că fac ceva util, valoros. Există

multe modalități de a-i face pe angajați să simtă că munca lor este importantă, că are un scop, și anume:

- delegați sarcini care reprezintă provocări și fac apel la abilitățile angajaților;
- în loc de a delega o parte a sarcinii, lăsați angajatul să fie responsabil de îndeplinirea întregii sarcini de la început pînă la sfîrșit;
- explicați-le angajaților care este impactul muncii lor;
- explicați angajaților viziunea, misiunea și valorile autorității și cum munca lor contribuie la realizarea acestora;
- promovați asumarea responsabilității în rezolvarea problemelor;
- implicați angajații în luarea deciziilor.

*Recunoaștere.* Motivația este generată și de recunoaștere, de un cuvînt de încurajare, un climat de respect. Vestea bună este aceea că fiecare manager dispune de resurse nelimitate din acest domeniu. Folosiți această putere în mod constructiv:

- încurajați și lăudați chiar și pe cei mai slabi angajați, atunci cînd fac ceva bine;
- oferiți felicitări sincere, necondiționate, cu entuziasm;
- sărbătoriți orice progres, nu doar rezultatele finale;
- spuneți-le angajaților ce treabă bună fac sau oferiți-le un premiu și faceți cunoscute aceste realizări;
- oferiți feedback pozitiv cînd observați o îmbunătățire a performanței;
- recunoașteți ajutorul oferit de angajați pentru propriile dvs. realizări;
- apreciați valoarea asumării riscului și a greșelilor.

*Exemplul propriu.* Managerii trebuie să creeze un climat deschis și stimulat în care angajații pot face sugestii. Cînd

acest lucru este realizat, loialitatea și implicarea reală a angajaților vor fi realizate. De aceea, pentru a vă motiva angajații dvs trebuie să fiți un model de conduită pentru subordonați, să fiți un manager organizat, motivat, deschis la sugestii și opinii, capabil (curajos) să spuneți lucrurilor pe nume, atent la nevoile subordonaților etc.

**Lucrul cu oamenii.** Principiul de bază al motivării este acela că, dacă angajații sînt conduși eficient, aceștia "vor da ce-i mai bun", fără a fi nevoie de control, reguli sau sancțiuni.

În activitatea de conducere managerii deseori comit greșeli de genul:

- dau ordine și instrucțiuni, neacceptînd dezacordul;

- se așteaptă ca subalternii să stea și 12 ore la serviciu, chiar dacă sînt plătiți pentru 8 ore de lucru;

- consideră că perfecționarea nu este necesară;

- angajații nu trebuie să cunoască toate detaliile; ei trebuie să știe atît, cît consideră șeful;

- esența managementului este controlul. Singura responsabilitate a managerului este aceea de a surprinde comportamentele greșite și de a evita repetarea acestora prin sancțiuni disciplinare.

Aceste greșeli conduc la crearea unui mediu demotivant pentru echipă. Pentru a le evita, oferim cîteva sugestii care pot fi luate în considerare la crearea unui mediu motivant în echipă:

- valorizați indivizii ca persoane;
- adresați-vă angajaților dvs. cu termenul de "colegi" în loc de subordonați;
- fiți orientat către rezultate, împărtășiți scopurile și obiectivele sarcinilor propuse;
- încurajați rezolvarea problemelor și nu găsirea vinovatului;

- nu spuneți niciodată "ați greșit" cînd nu sînteți de acord cu aceștia;

- tratați greșelile în mod constructiv; fiți întotdeauna de ajutor;

- fiți pregătit să-i îndrumați pe angajați;

- recomandați cursuri de formare continuă pentru angajați;

- mergeți dvs. la locul de muncă al angajaților în loc să-i chemați întotdeauna pe aceștia la dvs. în birou;

- încurajați membrii echipei să se implice în luarea deciziilor.

**Faceți o listă cu trei – cinci lucruri care îl motivează pe fiecare angajat.**

Faceți o listă cu factori motivatori pentru fiecare dintre angajați, iar apoi puneți fiecare angajat să completeze o listă identică, pentru ei înșiși. Apoi comparați varianta dumneavoastră cu a lor. Remarcați diferențele dintre ceea ce credeți că este important pentru ei și ceea ce cred ei că este important pentru ei înșiși. Ulterior, întilniți-vă cu fiecare angajat pentru a discuta pe marginea a ceea ce consideră că ar fi cei mai importanți factori motivaționali pentru ei. În cele din urmă, găsiți timp să notați cum veți antrena modalitățile de abordare a fiecărui angajat, pentru a vă asigura că sînt întruniți toți factorii motivați identificați.

**Colaborați cu fiecare angajat pentru a stabili care factori îi demotivează.**

Procedați ca și în cazul stabilirii factorilor motivatori. Aceasta vă va ajuta să evitați stările de frustrație în cadrul subdiviziunii.

**Stabiliți cauzele posibile ale lipsei de motivație.** Pentru a elabora o politică de motivare mai întii trebuie cunoscute cauzele posibile ale lipsei de motivație a angajaților (demotivația este o situație caracterizată printr-o muncă de o calitate inferioară, performanțe scăzute, insatisfacție). Printre factorii demotivatori care se întilnesc cel

mai des în autoritățile publice menționăm: nesiguranța privind păstrarea locului de muncă, inechitatea angajaților din organizație, lipsa promovărilor interne și promovarea la funcții manageriale din interiorul autorității, condiții de muncă neprielnice etc.

Stabilirea cauzelor demotivației este foarte importantă, deoarece factorii demotivatori pot exista și pot fi percepuți fără efecte negative doar o perioadă scurtă de timp. La momentul când devin o constantă a organizației, ei afectează serios motivarea angajaților. Prezența acestor factori îi va nemulțumi pe angajați, pentru că ei așteaptă să le fie satisfăcute condițiile minime de muncă și salarizare, să fie recunoscută importanța activității lor pentru organizație, în caz contrar, îi va determina să caute un alt loc de muncă.

*Stabiliți, în cazul fiecărui angajat, dacă rezultatele insuficiente în activitate sînt generate de lipsa de motivație sau de lipsa de competență profesională.* Este bine cînd dorim să motivăm angajații, dar înainte de aceasta trebuie să aflăm dacă acestora le lipsește, într-adevăr, motivația.

Acest lucru este foarte important de stabilit, întrucît lipsa motivației, dar și lipsa de competență sînt generatori imediați de neperformanță, iar soluțiile de rezolvare a fiecărei dintre aceste două probleme sînt diferite.

Analizînd cazul în care salariații obțin performanțe scăzute, trebuie să avem în vedere dacă performanța scăzută este rezultatul unei competențe profesionale scăzute sau este cauzată de lipsa motivației. Astfel, în cele două situații, atitudinea adoptată de manager trebuie să fie total diferită.

Cauzele competenței profesionale scăzute pot fi cunoștințele de specialitate

reduse, lipsa de experiență, atitudinea neadecvată a angajatului (față de muncă, față de echipă, față de superiori), abilitatea redusă în domeniul în care performanța nu a atins nivelul așteptat.

Pentru a se stabili că într-o anumită situație concretă este vorba despre competență profesională scăzută, trebuie să se ia în considerare felul în care a acționat funcționarul în trecut față de sarcini asemănătoare. În cazul în care în perioadele trecute acesta a făcut față unor sarcini similare, înseamnă că este vorba de o lipsă de motivație.

Este important de a lua în considerare și dificultatea sarcinii care a demonstrat lipsa de performanță. Dacă avem de a face cu sarcini care nu presupun un nivel sporit de cunoștințe și deprinderi, atunci lipsa oricărui progres în realizarea acestei sarcinii dovedește lipsă de interes, deci lipsă de motivație.

Un alt aspect care trebuie luat în seamă este observarea reacției subalternului în fața neîndeplinirii sarcinii. Dacă acesta manifestă dezinteres față de nerealizarea adecvată a sarcinii, este din nou un semn al lipsei de motivație.

În situația în care se stabilește în mod clar că nu lipsa de motivație a cauzat nivelul redus de performanță, se va stabili împreună cu funcționarul un plan de îmbunătățire a competenței profesionale (participare la cursuri de perfecționare, identificarea procedurilor de lucru care-i sînt neclare și revizuirea lor etc.).

Dacă ați stabilit că problema constă nu în deficitul de competență, ci în lipsa de motivație, atunci treceți la analiza motivației funcționarului și la stabilirea metodelor utile de stimulare a lor.

Acum aveți o descriere a situației din cadrul autorității/subdiviziunii referitor la

factorii motivatori/demotivatori ai fiecărui angajat. Aveți și unele exemple de soluții de stimulare a motivației funcționarilor din subordine. Toate acestea pot sta la baza elaborării unui program de motivare nonfinanciară.

3)Elaborarea proiectului de program motivațional

Elaborarea programului de motivare nonfinanciară în cadrul fiecărei autorități revine serviciului resurse umane și managerilor. Motivația este responsabilitatea tuturor managerilor. Cel mai de preț bun al unei organizații este reprezentat de oamenii săi. Oamenii au anumite nevoi care pot și trebuie îndeplinite în cadrul organizației. Managerul este cel care îi energizează, conduce, ghidează și motivează pe angajați. El le arată angajaților cum să-și satisfacă propriile nevoi prin îndeplinirea obiectivelor organizației. Angajații motivați, orientați către dezvoltare, sînt mai implicați, mai productivi, mai bine dispuși. Nu trebuie să uităm însă că fiecare angajat are nevoi diferite și trebuie motivat într-o manieră diferită.

Motivația se referă atât la comunicare, lucrul în echipă, cât și la cunoașterea reciprocă și ajutorul reciproc în realizarea obiectivelor. Este vorba despre crearea unui loc de muncă, unde ne face plăcere să mergem, deoarece ne oferă un sens, sprijin, îndrumare și oportunități de dezvoltare.

Motivația și implicarea pot crește dacă angajații simt că sînt valorizați. Aceasta presupune ca ei să fie tratați corect, echitabil și, în primul rînd, ca ființe umane, și nu ca simple resurse care pot fi folosite în interesul organizației.

*Structura programului de motivare nonfinanciară.* După cum am menționat

anterior, nu există un program de motivare nonfinanciară standard. El urmează a fi elaborat în funcție de misiunea și specificul autorității, de factorii motivatori care stimulează motivația funcționarilor din această autoritate, de cultura organizațională a ei, precum și a altor factori care i-ați identificat. Dar, de regulă, un program de motivare nonfinanciară conține informații referitor la:

- misiunea autorității;
- scopul și obiectivele programului;
- cui îi este destinat acest program;
- tipurile de motivație aplicate funcționarilor;
- perioada cînd se aplică aceste tipuri de motivație;
- condițiile de aplicare.

Dacă se dorește să fie eficient, un program de motivare trebuie să îndeplinească cîteva condiții:

1. Programul trebuie să dea posibilitate oamenilor să-și satisfacă nevoile de bază (*în termenii folosiți de Maslow, primele două niveluri*).

2. Un program efectiv de motivare va oferi recompensă comparabilă cu cele oferite de alte organizații. Conform teoriei echității, angajații de la o autoritate vor cunoaște inechitatea dacă ei se gîndesc că raportul dintre așteptări (realizări sau împliniri efective) și efortul depus (ceea ce ei oferă pentru aceste așteptări) este mai mic decît al altor angajați din alte autorități. Aceasta poate conduce la descreșterea efortului depus sau la micșorarea randamentului.

3. Recompensa trebuie distribuită corect și echitabil în interiorul organizației. Oamenii sînt dispuși să se compare mai mult cu alții din propria lor organizație, decît cu lucrătorii din altă parte. Din acest motiv, percepția de echitate joacă un rol deosebit.



4. Un program efectiv de motivare trebuie să recunoască faptul că diferiți oameni au nevoi diferite și pot alege diferite căi de realizare a acestor nevoi.

4) Consultarea la toate nivelurile managementului proiectului programului de motivare nonfinanciară.

Discutați cu funcționarii din cadrul autorității (manageri, funcționari de execuție) proiectul de program. Este important ca înainte de a fi aprobat de către conducător, programul de motivare să fie discutat și susținut de către colaboratori. Aceasta vă va permite să vă asigurați, pe de o parte, că au fost luați în considerare toți factorii care motivează funcționarii, iar pe de altă parte, că veți avea susținerea funcționarilor în procesul de implementare a programului.

5). *Aprobarea programului de motivare nonfinanciară de către conducătorul autorității.*

Programul de motivare nonfinanciară trebuie să constituie un mecanism oficial pentru definirea, evaluarea și recompensarea performanței angajaților. Aprobarea programului va asigura aplicarea lui uniformă în cadrul autorității, va motiva angajații să lucreze eficace, pentru a beneficia de efectele dorite din partea organizației, stipulate în program. Programul de motivare nonfinanciară, aplicarea lui vor avea, de asemenea, un impact pozitiv asupra moralului și satisfacției angajaților.

(Sfârșit în numărul viitor)

## BIBLIOGRAFIE

1. Manualul participantului "Creșterea capacității structurilor asociative din administrația publică locală de a planifica și derula programe de instruire", Programul de asistență pentru administrația publică locală din România, București, 2002.

2. Cross, K.P. (1981). *Adults as Learners* („Adulții în calitate de elevi”). San Francisco: Jossey-Bass.

3. Knowles, Malcolm Shepherd (1970). *The Modern Practise of Adult Education: Andragogy Versus pedagogy* („Practica modernă a educației adulților: andragogie versus pedagogie”). New York Association Press. (P3).

4. Rogers, C.R. (1969). *Freedom to Learn* („Libertatea de a învăța”). Columbus, OH: Merrill.

5. SITE: [www.proeducation.md](http://www.proeducation.md)

Prezentat: 17 noiembrie 2009.

Recenzent: Tatiana FAPTEFRĂȚI, doctor în biologie, conferențiar universitar

E-mail: [aurelia.tepordei@gov.md](mailto:aurelia.tepordei@gov.md)

# ADMINISTRAREA PUBLICĂ - FENOMEN SOCIAL SISTEMIC

Rodion STAMATIN,

doctorand,

Academia de Administrare Publică  
de pe lângă Președintele Republicii Moldova

## SUMMARY

*The public administration system is "a system of social organization based on relationships that exist between people who carry a specific activity called public administration". The administration is both part of the social environment and social environment itself. Its ultimate goal is to serve the society that created it and to meet the human legitimate rights and interests. Administration is a body in a set of social structures having a primary place in the global society, which is inserted from other organizations or human groups structured hierarchically. The social environment and its evolution influence the activity and the structure of Administration, but at the same time, the Administration influences the social environment.*

*Administration and its institutions is presented as a structured set of officials and social bodies through the mutual relations with other organizations within the global society in order to perform the tasks pursued jointly or separately. Thus, there is a close link between the administrative phenomenon and the global society, as Administration is determined by the social organization whose demands it meets, as well as the collective behavior, and, therefore, we can realize the sociologic explanation of the administration phenomenon. As part of the social system, public administration has two indispensable essential components and namely: the structural-organic and the functional elements.*

*The compatibility of the Public Administration system with the overall social one presupposes the mutual admittance of the needs they both have in common. This knowledge is achieved by the spread of the information flow in both directions within the mentioned systems, as well as, through multiple forms of social participation of the public administration system.*

Conceptul de societate în limbajul comun nu-și realizează operaționalizarea analitică decât sub forma altor concepte precum: sistem social, structură socială, comunitate. De regulă, se folosește

termenul de societate pentru a desemna întregul câmp de acțiune umană.<sup>1</sup>

Societatea privită dintr-o abordare sistemică constituie un sistem social global deoarece „omul ca element fundamen-

tal al societății este în relații interumane cu semenii săi, fie dintr-un cadru organizat, căruia indivizii îi aparțin prin naștere și anume: comunitățile umane (familia, etnia, poporul, națiunea), fie prin activități comune în cadrul unor grupuri sociale (muncitori, țărani, intelectuali, patroni, angajați, ), fie prin libera adeziune la diferitele organizații politice, culturale, profesionale”.<sup>2</sup>

Analizând conceptul de societate, autorul Mihai Oroveanu conchide că, „administrația”, este, în același timp, mediu social și parte componentă a mediului social. Finalitatea ei constă în servirea societății care a creat-o, satisfacerea interesului general și a drepturilor și intereselor umane legitime. Administrația este un ansamblu de structuri sociale având un loc primordial în societatea globală, unde se inserează în alte organizații sau grupe umane structurate și ierarhizate.<sup>3</sup>

Ca parte a sistemului social, administrația publică are două elemente componente esențiale, indispensabile și anume: elementul structural – organic și elementul funcțional.<sup>4</sup>

Această presupunere este o abordare cuprinzătoare, relevantă pentru precizarea statutului și rolului administrației publice în condițiile statului de drept. Considerăm oportune cele relatate de profesorul Ioan Alexandru (1999), care prin analiză sistemică depășește nivelul analizei structurale și funcționale și urmărește sistematic „studierea relațiilor dintre elementele sistemului, precum și dintre acestea și întregul său și celelalte elemente ale sistemului social. În acest fel, este posibil a se face distincția între relațiile interne ale sistemului (care sunt considerate relativ stabile, fiind consacrate, mai ales, prin norme juridice) și relațiile sistemului cu mediul său înconjurător”.<sup>5</sup> Cunoașterea

și aprofundarea relațiilor structurale interne ale administrației publice – instituțiile și autoritățile administrative, colectivitățile locale etc., regulile juridice sau nejuridice, mijloacele materiale și umane ale administrației publice - nu se pot realiza în bune condiții dacă nu stabilim, mai întâi, care sînt relațiile, pe de o parte, între administrația publică centrală sau locală, ca subsisteme ale sistemului social global, și celelalte elemente ce formează subsisteme distincte și care, împreună, compun mediul sau cadrul social înconjurător al administrației publice. „Cunoașterea acestor relații dintre administrația publică și celelalte elemente ale sistemului social, mai ales a influențelor reciproce între acestea, permite conturarea rolului administrației publice, a misiunilor sale; într-un cuvînt adecvat limbajului adoptat de teoria sistemelor, conturarea funcțiilor administrației publice în cadrul societății”.

Indiferent de unghiul sub care abordăm administrația publică, aceasta se constituie și se realizează printr-o varietate de forme organizatorice care implică prezența și angajarea unor întregi categorii de oameni între care se vor stabili relații specifice pe diverse niveluri de organizare.

Prin urmare, sistemul administrației publice este „un sistem de organizare socială bazat pe relații care există între oamenii care realizează o activitate specifică” denumită administrație publică.<sup>6</sup> Specific sistemului administrației publice este faptul că relațiile sociale constituite în cadrul său, o reglementare juridică dar, în ambele situații, privesc comportamentul oamenilor care realizează administrația publică.

Particularitățile acestor relații sociale rezultă din legislația specifică administrației

publice referitoare la statutul diferitelor categorii de personal, la dobândirea calității de funcționar public, la exercitarea atribuțiilor în această calitate, precum și la responsabilitatea celui care exercită aceste atribuții în cadrul diferitelor funcții. Multitudinea aspectelor juridice pe care le comportă relațiile sociale din cadrul sistemului administrației publice determină conexiunea lor și cu alte ramuri ale dreptului: dreptul civil, dreptul muncii, dreptul penal.

Compatibilitatea sistemului administrației publice cu sistemul social global presupune cunoașterea reciprocă a necesităților pe care le au cele două sisteme. Această cunoaștere se realizează prin fluxul de informații care circulă în ambele sensuri între sistemele amintite, precum și prin multiplele forme de participare socială ale sistemului administrației publice.

Pornind de la cunoașterea nevoilor sociale generale, sistemul administrației publice își reglează structurile și modalitățile de acțiune potrivit cu particularitățile pe care le prezintă mediul social. Mecanismele de reglare sînt complexe, ele acționînd atît în interiorul sistemului administrației publice, cît și în exteriorul acestuia.

Parlamentul se constituie într-un mecanism reglator față de sistemul administrației publice fiind unica autoritate legiuitoare a țării. Ca organ reprezentativ suprem, este autorizat să stabilească structurile organizatorice și modul de funcționare a administrației publice, alegînd sau numind autoritățile administrației publice, conducerea acestora, adoptînd norme de organizare și funcționare pentru toate autoritățile administrației publice, în măsură de a răspunde, în cît mai bune

condițiuni, scopurilor pentru care înființează administrația, funcțiilor acesteia. Pentru administrația publică se poate vorbi de ierarhizarea mecanismelor de autoreglare și reglare în raport cu gradul de complexitate al acestora. Autoreglarea sistemului administrației publice și a subsistemelor acesteia se realizează, ca în cazul tuturor celorlalte sisteme sociale, prin structura acestora, adică prin relațiile și interrelațiile ce se stabilesc între oameni ce alcătuiesc un sistem, exprimînd conținutul statutelor și rolurilor pe care le iau în organizație. Pentru administrația publică, acțiunile mecanismului autoreglator pot să îmbrace nu numai forma unor acte administrative cu caracter normativ, ci și forma unor acte juridice civile sau a unor fapte materiale juridice. Fără a intra în detalii, ținînd seama de specificul abordării sistemice și de specificul comportamental al sistemului administrației publice, reglarea și autoreglarea în administrația publică respectă mecanismul reglării sistemelor cibernetico-administrative.

Dintre multiplele elemente care alcătuiesc mediul uman, administrația este direct influențată de mediul *social*, mediul *politic* și mediul *juridic*, astfel încît se impune studierea unor probleme cu privire la acțiunea acestor trei medii asupra administrației.

Administrația este, în același timp, mediu social și parte a mediului social. Finalitatea ei constă în servirea societății care a creat-o, satisfacerea interesului general, a drepturilor și intereselor umane legitime. Administrația este un ansamblu *într-un ansamblu* de structuri sociale avînd un loc primordial în societatea globală, unde se înserează, față de alte organizații sau grupe umane structurate și ierarhizate (sindicate etc.). Mediul social și evoluția acestuia are

influență asupra activității și structurii administrației, dar și administrația are influență asupra mediului social.

Mediul social al administrației este ansamblul factorilor exteriori care îi influențează structura, formele și conținutul acțiunii sale, psihologia și comportarea funcționarilor și a organismelor sale interne.

Administrația cu instituțiile sale prezintă un ansamblu structurat cu funcționari și organe sociale, prin relații reciproce, cu alte organizații din cadrul societății globale, cu scopul îndeplinirii sarcinilor urmărite în comun sau separat. Astfel, există o strînsă legătură între fenomenul administrativ și societatea globală, deoarece administrația este *determinată* de organizația socială a cărei cerințe le satisface, precum și de comportamentele colective și de aceea, în societate se găsește explicația sociologică a fenomenului administrativ.<sup>7</sup>

În toate statele, activitatea și structura instituțiilor administrației evoluează în concordanță cu dinamica exigențelor mediului social. Astfel, dezvoltarea mijloacelor de comunicare și a mijloacelor de transport, dezvoltarea orașelor, amenajarea administrativ-teritorială a statului, organizarea localităților de reședință din jurul marilor orașe, în care exigențele locuitorilor determină argumentarea activităților „tertiare”, de servire a populației, la un nivel ridicat și de o mare diversitate, au contribuit la transformarea activității și structurii administrației moderne. Aceste transformări din societatea globală care influențează administrația din toate statele dezvoltate sau în curs de dezvoltare învederează că mediul social determină o anumită activitate și organizare a administrației.

Fenomenul de influențare sociologică

se poate realiza prin răspîndirea în mediul administrației a unor obiceiuri și comportamente specifice ale funcționarilor publici și personalului auxiliar, pe care l-au păstrat din mediul lor social.<sup>8</sup>

Influența societății asupra administrației poate fi *funcțională* atunci cînd administrația se adaptează la circumstanțele în continuă transformare din mediul social, cu scopul îndeplinirii în mai bune condiții a sarcinilor de servire a publicului, ale căruia cerințe sînt într-o neconținută amplificare. Trebuind să fie pregătită să-și îndeplinească sarcinile în mod continuu, administrația nu poate rămîne imuabilă nici în structura, nici în procedeele funcționării serviciilor sale. În acest domeniu se regăsește principiul fundamental, care reglementează serviciile publice și anume *principiul adaptabilității constante la circumstanțe*.

Administrația demonstrează că este influențată de mediul social ori de cîte ori conferă organismelor de drept privat prerogative de putere publică, permițîndu-le să îndeplinească o sarcină de interes general prin executarea unei misiuni aferente unui serviciu public sau atunci cînd preferă să utilizeze ea însăși un mod de gestiune a serviciilor publice asemănător cu un regim de drept privat. În asemenea cazuri s-ar putea pune întrebarea dacă administrația este influențată de mediul social sau dacă mediul social este influențat de administrație; în realitate interacțiunile sînt evidente, astfel încît influența este reciprocă.

Administrația are interesul să cunoască structura și activitatea organismelor private pentru a o utiliza ori de cîte ori este necesar: mai dificilă la adaptare decît alte organisme sociale, ea trebuie să depășească întotdeauna întîrzierea în care se află din cauza accelerării transformărilor

sociale și a progresului științific și tehnic. Într-adevăr, condițiile și formele vieții sociale evoluează mai rapid decât o structură, iar activitatea și structura din domeniul privat par să se adapteze mai prompt la cerințele sociale decât activitatea și structura administrației. Creșterea demografică și dezvoltarea economică, progresul cultural, exigențele publicului impun administrației o adaptare rapidă la noile sarcini, pentru a putea satisface cerințele în continuă amplificare ale societății.<sup>9</sup>

*Compatibilitatea* între sistemul administrației publice și societate este asigurată și de felul în care acest sistem reușește să-și regleze structurile și acțiunile în raport cu nevoile societății. Pentru a reuși în această privință, este nevoie de o cunoaștere deplină a necesităților pe care le are sistemul social global. Această cunoaștere se realizează prin asigurarea procurării informațiilor necesare de către administrație și prin multiplele forme de participare socială la acțiunile sistemului administrației publice.<sup>10</sup>

Pe baza cunoașterii nevoilor societății, sistemul administrației publice își reglează structurile și modalitățile de acțiune potrivit particularităților pe care le prezintă mediul social în raport cu care acționează administrația publică. Așa, de exemplu, stabilirea orarului de lucru la o instituție trebuie să se facă în corelație cu timpul pe care îl au la dispoziție cetățenii în raport cu care lucrează această instituție. De asemenea, pentru îndeplinirea unor sarcini care revin sistemului administrației publice sint mai potrivite, pe baza informațiilor obținute din mediul social în care urmează să fie realizate acele sarcini, actele juridice civile (contractele) decât actele administrative. În acest fel, administrația publică

își reglează structura și acțiunile în corelație cu nevoile societății.

Raportul dintre sistemul administrației publice și societate nu se limitează numai la determinările și influențele pe care societatea, ca sistem social global, le exercită asupra administrației publice.

Acest raport presupune și rolul activ al administrației publice de influențare a societății. Este vorba deci de un complex de relații reciproce între sistemul administrației publice și societate, în care administrația publică realizează un rol deosebit de important în transformările ce au loc în societate.

Diferite organe ale administrației publice acționează pentru perfecționarea calității vieții membrilor societății, pe linia progresului social. De asemenea, numeroase organe componente ale sistemului administrației publice desfășoară activități cu caracter cultural-sportiv prin care este puternic influențată dezvoltarea societății globale din acest punct de vedere.

Hotarul care separă administrația de alte tipuri de interacțiune umană nu este bine conturat.<sup>11</sup> Mihai Oroveanu consideră că, într-o formulare sintetică, se poate afirma că știința administrației cercetează problemele sociale din administrație, precum și funcțiile sale. Astfel, una din funcțiile administrației, conducerea, este un raport, o relație socială; o necesitate obiectiv determinată de structura societății.

Conducerea reprezintă un raport socialmente reglementat, instituționalizat, între oameni. Conducerea nu este un raport impersonal, ci o relație interpersonală și pluripersonală. Aceasta ne conduce la concluzia că trebuie cunoscute exact elementele sistemului social specific în care acționează funcționarii de conducere, precum și cei de execuție, tipurile de

raporturi și acțiune în care ei sînt angajați în relațiile cu publicul. De aici, rezultă rolul decisiv al factorului uman, în toate dimensiunile sale, atît de ordin social, colectiv, cît și de ordin strict individual, personal. Activitățile sociale de toate tipurile, fie elementare, fie complexe, cer cooperare, prevedere, organizare, conducere, coordonare, control, apreciere, opțiune, decizie, selectare. Activitățile și raporturile sociale de toate tipurile sînt reglementate de norme juridice, și valori socioculturale și însoțite de fenomene psihosociale, consens, contradicții-identitate sau deosebiri de interese etc.

Orice administrație este rezultatul mediului social. Structura și etica oamenilor, nivelul de dezvoltare economică și tehnică, puterea politică reprezintă tot atîtea date care determină formele de activitate ale administrației.

A studia administrația, ignorînd aceste date, constituie o simplă descriere a sistemului administrației, dar interzice înțelegerea esenței sale. Pentru acest motiv este important ca studiul științei administrației să înceapă prin examinarea mediului în care se integrează administrația, cu atît mai mult cu cît relația este reciprocă, mediul își determină administrația, iar administrația influențează mediul însuși.<sup>12</sup>

Sistemul administrativ se află în relații de intercondiționare cu mediul sau sistemul social de care este determinat și asupra căruia acționează. În accepțiune de mediu, sistemul social este format din mai multe elemente distincte așezate într-o structură ierarhizată, dar aflate în interacțiune.

În mod general, societatea constituie un sistem social global, un ansamblu de procese, relații și activități umane aflate în interacțiune dinamică, avînd ca scop crearea bunurilor materiale și valorilor

spirituale menite să asigure existența și procesul social.

Administrația publică, ca sistem de organizare socială, există și funcționează în cadrul sistemului social global, fie la nivel național, fie la nivel de unități teritorial-administrative, interacționînd cu alte forme de organizare ce constituie mediul social.<sup>13</sup>

Administrația publică nu este ceva abstract, ci se află în strînsă legătură cu tipul de societate și particularitățile grupărilor sociale, purtînd amprenta structurilor și stratificărilor societății, mediului geografic, orientării economice, tradițiilor istorice și culturale.

Structura administrației publice depinde de modul în care este structurat mediul social, activitățile sale fiind accesibile mediului social în care funcționează.

Raporturile sociale în cadrul sistemului administrației publice și între acest sistem și sistemul social global formează o serie de relații sociale care, pe de o parte, stabilesc comportamentul oamenilor care realizează sarcinile administrației publice, iar pe de altă parte, urmăresc influența mediului social asupra administrației publice și rolul pe care acesta din urmă îl are în evoluția sistemului social global (relații dintre autoritățile administrației publice centrale și autoritățile administrației publice locale; relațiile în cadrul autorităților administrației publice centrale; relațiile în cadrul autorităților administrației publice locale ș. a.).

Cunoașterea acestor relații dintre administrația publică și celelalte elemente ale sistemului social, mai ales a influențelor reciproce între acestea, permite conturarea rolului administrației publice, ministerelor sale.<sup>14</sup>

Astfel, administrația publică se realizează într-un sistem deschis, iar pentru

buna funcționare a sistemului este necesară studierea interdependenței sistemului cu mediul exterior, precum și studierea mecanismului de organizare și funcționare a elementelor în cadrul sistemului.<sup>15</sup>

Ca sistem social, administrația publică are două elemente componente esențiale și indispensabile, și anume: elementul structural-organic și elementul funcțional.<sup>16</sup>

Necesitatea abordării și definirii cuprinzătoare devine totuși evidentă. O asemenea posibilitate oferă abordarea sistemică. Aceasta presupune o abordare cuprinzătoare, relevantă pentru precizarea statutului și rolului administrației publice în condițiile statului de drept. Oportunitatea unui asemenea demers este prezentată de profesorul I. Alexandru (1999), care prin analiza sistemului depășește nivelul analizei structurale și funcționale (care se referă la comportamentul intern al administrației) și urmărește sistematic “studierea relațiilor dintre elementele sistemului, precum și dintre acestea și întregul său și celelalte elemente ale sistemului social. În acest fel, este posibil a se face distincția între relațiile interne ale sistemului (care sînt considerate relativ stabile, fiind consacrate, mai ales, prin norme juridice) și relațiile sistemului cu mediul său înconjurător”.<sup>17</sup> Cunoașterea și aprofundarea relațiilor structurale interne ale administrației publice - instituțiile și autoritățile administrative, colectivitățile locale etc., regulile juridice sau nejuridice, mijloacele materiale și umane ale administrației publice - nu se pot realiza în bune condiții dacă nu stabilim, mai întâi, care sînt relațiile, pe de o parte, între administrația publică centrală sau locală, ca subsisteme ale sistemului social global, și celelalte elemente ce formează sisteme distincte și care, împreună, compun mediul sau cadrul social înconjurător al administrației publice.” Cunoașterea acestor relații dintre

administrația publică și celelalte elemente ale sistemului social, mai ales a influențelor reciproce între acestea, permite conturarea rolului administrației publice, a misiunilor sale; într-un cuvînt adecvat limbajului adoptat de teoria sistemelor, conturarea funcțiilor publice în cadrul societății”.<sup>18</sup>

O asemenea abordare, care este cea relevantă mai sus, distinge evident sistemul administrației publice de alte sisteme administrative ce aparțin, în special, categoriilor administrațiilor particulare. Sistemul administrației publice are un caracter dublu, ce evidențiază o dată în plus, complexitatea sistemului administrației publice și se referă la dublul sens în care poate fi privită administrația publică: ca *activitate* și ca *sistem de organizare*.

Detalii privind aceste două sensuri ce sînt atribuite administrației publice sînt prezentate de profesorul Al. Negoită (1996)<sup>19</sup>. “Guvernul exercită administrația publică pe întreg teritoriul țării”, și revenindu-i atribuția “de a executa de către administrația publică a legilor și a celorlalte dispoziții normative date în aplicarea acestora”. De aici reies concluziile care conduc la înțelegerea administrației publice ca o multitudine de organe, în fapt ca un sistem de organe care realizează activitatea de organizare a executării legilor. Fără a face aici o analiză a preciziei, mai bine zis, a impreciziei termenului de administrație publică, trebuie să remarcăm caracterul sistemic al acestuia care îi asigură posibilitatea determinării complexe și delimitării sferei de acțiune mai largă decît cea a administrației statului.

Remarcăm deci coexistența, în abordarea noțiunii administrației publice, a două sisteme:

- un sistem de activități, cu un specific divers, dar bine determinat și care se



structurează în subsisteme corespunzătoare serviciilor publice, administrația publică, în ansamblul său, putînd fi considerată un serviciu public;

- un sistem de organe ale administrației publice care, de asemenea, se structurează în subsisteme constituite pe criterii ierarhice, teritoriale etc.

Aceste două sisteme, delimitate formal, constituie două fețe ale aceleiași monede, integrîndu-se și suprapunîndu-se reciproc și formînd sistemul administrației publice.

Specific sistemului administrației publice este faptul că relațiile sociale constituite în cadrul lor au sau nu o reglementare juridică dar, în ambele situații, privesc comportamentul oamenilor care realizează administrația publică.

Ca sistem, administrația publică reprezintă o totalitate de autorități publice prin care statul își realizează funcțiile. Procedînd la organizarea administrației publice, pe de o parte, organizarea administrativă a teritoriului, iar pe de altă parte, determină funcțiile autorităților administrativ-teritoriale.<sup>20</sup>

Ca sistem social, administrația publică există și funcționează în cadrul unui macrosistem de organizare socială a societății globale, considerată la nivel național. Sistemul administrației publice devine, astfel, un subsistem al sistemului social global.

Ca urmare, putem vorbi de mediul social al sistemului administrației publice constituit din celelalte subsisteme: politic, economic, social etc.

Unele tipuri de administrație sînt incomparabile cu mediul social, organele administrației publice fiind alcătuite numai din anumite clase sau grupuri sociale. Aceste tipuri de administrație sînt caracteristice statelor dictatoriale și resping orice participare a organizațiilor sistemului

social la realizarea sarcinilor politice.

Într-un stat democratic administrația publică este deschisă pentru sistemul social global, asigurînd un raport pozitiv de compatibilitate între sistemul administrației publice și societate, pătrunderea sub diferite forme a organizațiilor sistemului social global în componența și funcționarea administrației publice.

La rîndul său, diferite organe ale administrației publice participă la perfecționarea vieții membrilor societății, desfășoară activități cultural-educative prin care influențează puternic dezvoltarea societății.

O altă trăsătură importantă a sistemului administrativ este capacitatea de autoreglare a structurilor și acțiunilor sale conform necesităților societății pe care trebuie să le cunoască pe deplin. În baza cunoașterii nevoilor societății, sistemul administrației publice își reglează structurile și modalitățile de acțiune potrivit particularităților mediului social în raport cu care ea acționează.

Întru realizarea valorilor politice prin care se exprimă interesele generale ale societății, organizate în stat, administrația publică se află într-o complexitate de relații cu sistemul politic. Ea are anumite legături cu fiecare dintre elementele componente ale sistemului politic și este direct influențată de regimul politic existent.

Într-un regim politic liberal administrația este amplasată sub autoritatea directă a guvernului, dar se organizează și funcționează prin consultări electronice, desfășurate pe principii de pluripartidism. Liberalismul antrenează descentralizarea și gestiunea colectivităților locale, a organelor alese. Controlul asupra administrației publice este efectuat de către parlament (regim parlamentar), de președinte (regim prezidențial) sau de rege

(monarhie constituțională). Ea este supravegheată și de presa care este liberă să critice atunci când este cazul.

În regim autoritar administrația este dependentă în întregime de executiv și este supusă unei puteri ierarhice. Ea servește guvernului sau dictatorului, deși supusă legii, care rezultă din voința lor. Controalele exterioare din partea presei sînt slabe sau lipsesc, în schimb crește controlul intern.

Din cele menționate reiese că administrația publică ca sistem reprezintă o totalitate de autorități publice prin care

statul își realizează funcțiile. Procedînd la organizarea administrației publice prin Constituție și legi, statul stabilește, pe de o parte, organizarea administrativă a teritoriului, iar pe de altă parte, determină funcțiile autorităților publice în aceste unități administrativ-teritoriale.

În baza cunoașterii nevoilor societății, sistemul administrației publice își reglează structurile și modalitățile de acțiune potrivit particularităților mediului social în raport cu care ea acționează.

## BIBLIOGRAFIE

1. Ioan Alexandru, *Administrația Publică. Teorii, realități, perspective*, București, 1999. - P. 43.
2. Călin Vîlsan, *Politologie*, București, 1997. - P. 42.
3. Mihai T. Oroveanu, *Tratat de știința administrației*, București, 1996. - P. 41.
4. Antonie Iorgovan, *Tratat de drept administrativ, v-I*, București, 2001. - P. 14.
5. Alexandru Negoită, *Drept administrativ*, București, 1996. - P. 23.
6. Dr. Emilian Stelian Ticames, *Drept administrativ și elemente de știința administrației*, Iași, 2003.
7. M. Platon, *Introducere în studiul/Statul și administrația publică*, Chișinău, 2004.
8. T. Șaptefrați, *Dezvoltarea contemporană a administrației publice și necesitatea cercetării științifice a acesteia//Probleme actuale ale teoriei administrației publice prin prisma cercetărilor colaboratorilor Academiei. Materiale ale conferinței teoretico-practice din 20 mai 2004*, ed. AAP, Chișinău, 2004. - P. 47.
9. A. Iorgovan, *Drept administrativ. Tratat elementar, vol. I*, ed. Hercules, 1993. - P. 81.
10. A. Matei, *Analiza sistemelor administrației publice*, Ed. Economică, București, 2003. - P. 183.
11. I. Deleanu, *Introducere în teoria reglării sistemului organelor statului român*, ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1997. - P. 31.
12. Platon M., Simboteanu A., Popescu T., Deliu T., *Reforma administrației publice în Republica Moldova: realizări și perspective*, ed. AAP, Chișinău, 2001. - P. 188.

## NOTE

- <sup>1</sup> Ioan Alexandru, *Administrația Publică. Teorii, realități, perspective*, București 1999. - P. 43.
- <sup>2</sup> Călin Vîlsan, *Politologie*, București 1997. - P. 42.
- <sup>3</sup> Mihai T. Oroveanu, *Tratat de știința administrației*, București, 1996. - P. 41.
- <sup>4</sup> Antonie Iorgovan, *Tratat de drept administrativ*, v. I, București, 2001. - P. 14.
- <sup>5</sup> Ioan Alexandru, *op. cit.* - P. 68.
- <sup>6</sup> Alexandru Negoită, *Drept administrativ*, București, 1996. - P. 23.
- <sup>7</sup> Mihai T. Oroveanu, *Tratat de știința administrației*, București, 1996.
- <sup>8</sup> Mihai T. Oroveanu, *Tratat de știința administrației*, București, 1996.
- <sup>9</sup> Mihai T. Oroveanu, *Op. cit.*
- <sup>10</sup> Dr. Emilian Stelian Tîcames, *Drept administrativ și elemente de știința administrației*, Iași, 2003.
- <sup>11</sup> M. Platon, A. Roman, S. Roșca, T. Popescu, *Istoria administrației publice din Moldova*, Chișinău, 1998.
- <sup>12</sup> Dr. Emilian Stelian, *Op. cit.*
- <sup>13</sup> M. Platon, *Introducere în studiul/Statul și administrația publică*, Chișinău, 2004.
- <sup>14</sup> Alexandru I., *Administrația publică*, ed. Lumina Lex, București, 1999. - P. 68.
- <sup>15</sup> T. Șaptefrăți, *Dezvoltarea contemporană a administrației publice și necesitatea cercetării științifice a acesteia/Probleme actuale ale teoriei administrației publice prin prisma cercetărilor colaboratorilor Academiei. Materiale ale conferinței teoretico-practice din 20 mai 2004*, ed. AAP, Chișinău, 2004. - P. 47.
- <sup>16</sup> A. Iorgovan, *Drept administrativ. Tratat elementar*, vol. I, ed. Hercules, 1993. - P. 81.
- <sup>17</sup> A. Matei, *Analiza sistemelor administrației publice*, Ed. Economică, București, 2003. - P. 183.
- <sup>18</sup> I. Deleanu, *Introducere în teoria reglării sistemului organelor statului român*, ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1997. - P. 31.
- <sup>19</sup> Al. Negoită, *Drept administrativ*, ed. Sylvi, București, 1996. - P. 5-7.
- <sup>20</sup> Platon M., Sîmboteanu A., Popescu T., Deliu T., *Reforma administrației publice în Republica Moldova: realizări și perspective*, ed. AAP, Chișinău, 2001. - P. 188.

**Prezentat: 29 octombrie 2009.**

**Recenzent: Mihail PLATON, doctor habilitat în științe economice, profesor universitar.**

**E-mail: office@moldpresa.md**

# COMPORTAMENTUL CONSUMATORULUI ÎN PROCESUL DECIZIONAL DE CUMPĂRARE

Ecaterina TINCU,

masterandă,

Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” Iași (România)

## SUMMARY

*Le comportement du consommateur détermine un processus par lequel l'individu donne une réponse à une nécessité. Ce processus combine des phases cognitives (la décision) et des phases d'action (l'achat et la consommation proprement dite. On fait une distinction claire entre le comportement de la consommation et celui de l'achat. Si dans le comportement de l'achat on retrouve des actions faites par le consommateur dans le moment où il décide d'acheter ou non un produit, le comportement de la consommation comprend même les actions impliquées dans l'utilisation ou dans la consommation et le cutting vis-à-vis des produits ou des services.*

212

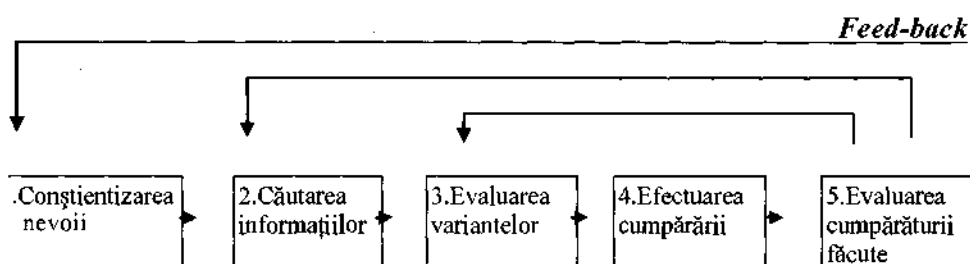
Comportamentul consumatorului definește un proces prin care individul formulează un răspuns unei nevoi. Acest proces combină faze cognitive (luarea deciziei) și faze de acțiune (cumpărarea și consumul propriu-zis). Facem distincție clară între comportamentul de consum și cel de cumpărare. Dacă în comportamentul de cumpărare<sup>1</sup> regăsim acțiunile întreprinse de consumator, atunci când se decide dacă să cumpere sau să nu cumpere un produs, comportamentul de consum include și acțiunile implicate în utilizare sau consum și debarasarea de produse sau servicii.

Astfel, apare clară delimitarea conceptuală dintre cei doi termeni: cumpărător, respectiv, consumator. Desigur,

sînt dese cazurile în care cumpărătorul este și consumatorul produselor achiziționate. Dar sînt suficiente și cazurile în care persoana pentru care s-a făcut achiziția nu a fost implicată în procesul de cumpărare (ex.: bebelușul consumator de scutece, destinatarul unui cadou etc.). Deci cine este cumpărătorul? El este persoana implicată rațional, afectiv și activ în procesul decizional de cumpărare, el fiind și plătitorul direct (cînd plătește cash) sau indirect (cînd plătește electronic, folosind un intermediar financiar – banca). Noțiunea de consumator introduce și în sfera unor acțiuni de consum/utilizare, precum și spre acțiuni conexe actului de consum, ce țin de păstrare, stocare, vizibilitate, debarasare etc.

**Procesul decizional de cumpărare**  
Oricare dintre noi, pentru orice act de cumpărare parcurge cele cinci etape ale

procesului decizional de cumpărare, indiferent de natura produsului tranzacționat.



**Fig. 1. Procesul decizional de cumpărare**

### 1. Conștientizarea nevoii

*Recunoașterea problemei* apare atunci când consumatorul își dă seama că are nevoie de un anumit articol, că există o nevoie de acoperit sau o problemă de rezolvat. Această situație poate apărea prin epuizarea sortimentului (când stocul de bunuri al consumatorului a fost folosit sau uzat); sau prin extensia sortimentului (când consumatorul simte nevoia să adauge unele articole noi la sortimentul pe care îl posedă). Astfel, consumatorul a decis doar să caute o soluție pentru problema apărută, eventual prin cumpărarea unui nou produs. Nevoia resimțită poate fi numită fie utilitară (referitoare la attributele funcționale ale produsului), fie hedonistă (referitoare la aspectele plăcute sau estetice ale produselor). Părerea curentă este că în majoritatea deciziilor există un echilibru între cele două tipuri de nevoi.

Conștientizarea nevoii<sup>2</sup> are loc atunci când se constată o diferență între starea ideală, dorită și cea existentă.

Un stimul intern sau impuls apare din cauza decalajului dintre starea reală și cea dorită. De exemplu, foamea duce la impulsul de a găsi hrană. Cu cât individul e

mai flămînd, cu atît impulsul e mai mare. Dar odată ce foamea a fost potolită, individul poate trece la satisfacerea altor nevoi. Pentru specialiștii în marketing, starea reală a individului nu poate fi, de obicei, influențată; deci o mare parte din activitatea de marketing este îndreptată spre satisfacerea stării dorite (de ex.: "Nu crezi că meriți ceva mai bun?"). Astfel, impulsurile sînt generate prin încurajarea unei revizuii a stării dorite. Cu cît nivelul impulsului e mai ridicat (adică discrepanța dintre starea reală și cea dorită e mai mare), cu atît individul este mai deschis către examinarea unor moduri noi de a-și satisface nevoia. Cu alte cuvinte, un om flămînd va încerca orice fel de mîncare.

Conștientizarea nevoii se poate face instantaneu (s-a stricat mașina și ai rămas cu ea în drum) sau evolutiv (toată viața ți-ai dorit să fii roșcată, dar nu ai găsit niciodată destul curaj să treci la acțiune).

### 2. Căutarea informațiilor

După ce au fost motivați să caute o soluție la problema ridicată de nevoia lor, consumatorii se angajează în două forme de căutare informațională.

*Căutarea internă* implică rememorarea

experiențelor anterioare privind categoria de produse. De asemenea, consumatorul reflectează la ce a auzit despre categoria respectivă.

*Căutarea externă* implică o raită prin magazine, citirea prospectelor și a reclamelor producătorilor și, eventual, discuții cu prietenii despre achiziția propusă.

Pentru majoritatea achizițiilor, căutarea internă este, probabil, suficientă. De exemplu, un *consumator* care are *nevoie să cumpere biscuiți* își va aminti ușor *gustul mărcii favorite și raftul din supermarket unde îi găsește*. Pe de altă parte, la cumpărarea unui *nou set hi-fi* e posibil să facă niște cercetări mai ample, citind prospecte ale fabricanților și mergând prin magazine de produse electronice. Scopul acestei acțiuni este reducerea riscului. Cumpărarea unei mărci nepotrivite de biscuiți implică un risc foarte mic, întrucât implicarea financiară e scăzută. Dar o greșală în cumpărarea unui set *hi-fi* poate fi scumpă. Din acest motiv, mulți detailiști oferă posibilitatea de returnare fără explicații a mărfii, reducând, astfel, nivelul de risc și crescând șansele de cumpărare.

### 3. Evaluarea alternativelor

De multe ori, se întâmplă ca produsul să depășească puterea individului de evaluare obiectivă a calității, caz în care apelează la o serie de criterii-surogat precum prețul, imaginea magazinului sau imaginea mărcii, ca fiind indicatori ai acesteia. Atunci când este vorba de articolele cosmetice, de pildă, oamenii tind să asocieze *prețului înalt* o calitate mare. În cazul medicamentelor, ei utilizează *prestigiul mărcii*<sup>3</sup> drept garanție a siguranței și calității.<sup>4</sup> Un alt pseudoindicator utilizat pentru anumite categorii de produse este *țara de origine*; în general, consumatorii așteaptă calitate

ridicată de la electronicele japoneze, automobilele germane, ciocolata elvețiană și votca rusească.

Cercetările au arătat că de-a lungul existenței sale consumatorul experimentează pe rând (în cele mai multe cazuri) în vederea obținerii unei experiențe și deci a învățării.

### 4. Cumpărarea

Actul de cumpărare depinde în strînsă măsură de atitudinile dezvoltate de consumator față de diferite mărci. Cu cât atitudinea față de o marcă este mai favorabilă, cu atât crește probabilitatea ca acea marcă să fie cumpărată. În această etapă a procesului de cumpărare apare deci problema ridicată de alegerea locului de vânzare. Consumatorul poate alege mai întîi marca și apoi locul de unde să cumpere, poate alege întîi locul și apoi marca, sau le poate alege pe amîndouă deodată.

Alegerea debușeului comercial depinde de situarea geografică a magazinului, de gama sortimentală oferită, de nivelul prețurilor, de comportamentul personalului de vânzare, de modul de servire, de ambianța interioară, de calitatea clientelei și de reclamă.

Deciziile de cumpărare se adoptă cu atît mai multă grijă cu cît implică cheltuieli și riscuri mai mari.

### 5. Evaluarea postcumpărare

Mulți ar putea considera că procesul de luare a deciziei de cumpărare se încheie cu actul de cumpărare în sine. Dar cum în marea majoritate a cazurilor cumpărarea unui produs nu este un fenomen izolat, ci precede reluări ale acestui comportament, acest fapt impune evaluarea de către consumator a consecințelor cumpărării făcute.

Cumpărarea unui produs determină apariția unor așteptări privind satisfacția

pe care o aduce acel produs în consum. Dar există și cazul în care produsul nu confirmă așteptările anterioare instalându-se, astfel, ceea ce se numește disonanță cognitivă. În ambele cazuri înaintea unui verdict final se poate instala neîncrederea în alegerea făcută, teama sau chiar părerea de rău. Acestea pot avea drept cauză părerea că:

- nu a fost timp suficient pentru alegere;
- nu au fost luate în considerare toate mărcile;
- nu s-a dispus de informații suficiente privind oferta existentă;
- cumpărarea poate suscita comentarii negative în rîndul anturajului consumatorului etc.

Disonanța are consecințe grave pentru producător:

- în primul rînd, pentru că un consumator dezamăgit este adesea pierdut și se știe că este din ce în ce mai costisitor, dată fiind concurența, să se cucerească noi clienți;
- apoi, pentru că un consumator dezamăgit va comunica anturajului său

nemulțumirile sale referitoare la produs, iar informația negativă va circula liber.

Producătorul trebuie să încerce să evite consecințele negative ale decepției adoptînd două tipuri de proceduri<sup>5</sup>:

- să răspundă la plîngerile consumatorilor;
- să includă în strategie și mijloacele de evitare a decepționării clienților. Acest lucru se poate face prin
  - evitarea formării unor așteptări nerealiste;
  - luarea în considerare a imperativelor calității în toate fazele de dezvoltare a produselor (de la concepere la comercializare);
  - grija pentru calitate poate fi demonstrată prin oferirea de garanții în caz de insatisfacție;
  - produsul trebuie însoțit de instrucțiuni de montare și de utilizare simple, în limba utilizatorului;
  - clienții fideli pot fi recompensați;
  - plîngerile și problemele legate de calitate să fie tratate cu seriozitate.

## BIBLIOGRAFIE

1. Babiuc, Victor, *Riscurile contractuale în vinzarea comercială internațională*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1982.
2. Costea, Carmen, *Afaceri comerciale: abordări moderne*, All Beck, 2005.
3. Datculecu, Petre, *Cercetarea de marketing*, Brandbuilders Group, 2006.
4. Dijmărescu, Ion, *Managementul inteligenței economice*, Academia Română de Management, Editura Luminalex, 1998.
5. Dinu, Vasile <http://www.biblioteca.ase.ro/catalog/rezultate.php?c=2&q=&st=s&tp1=1&tp2=1&tp3=1&tp4=0&tp5=0&tp6=0>, *A vinde cu succes în comerțul cu amănuntul*, Alpha, 2002.
6. Engel, J. F., Blackwell, R. D., Miniard, P. W., *Consumer Behavior*, 6<sup>th</sup> . Ed., The Drzden Press, Chicago, IL, 1990.

7. Fritz, Roger, *Fără risc nu există câștig*, Editura AMALTEA, București
8. Galupa, Angela, *Analiza microeconomică a consumatorului și producătorului: aplicații*, Editura ASE, 2003.
9. Marder, Eric, *Comportamentul consumatorului*, București, Teora, 2002.
10. Munteanu, C. , ș.a., *Marketing – principii, practici, orizonturi*. Ed. Sedcom Libris, Iași, 2006.
11. Sabou, F. *Politici de marketing*. Cluj-Napoca , 2005.
12. Ziglar, Zig, *Arta vânzării*, Almatea, 2004.

## NOTE

- <sup>1</sup> Marder, Eric, *Comportamentul consumatorului*, București, Teora, 2002.
- <sup>2</sup> Engel, J. F., Blackwell, R. D., Miniard, P. W., *Consumer Behavior*, 6th . Ed., The Drzden Press, Chicago, IL, 1990. - P. 490.
- <sup>3</sup> Datculecu, Petre, *Cercetarea de marketing*, Brandbuilders Group, 2006.
- <sup>4</sup> Munteanu, C. ș.a., *Marketing – principii, practici, orizonturi*, Ed. Sedcom Libris, Iași, 2006. - P. 77
- <sup>5</sup> Sabou, F. *Politi de marketing*, Cluj Napoca , 2005.

*Prezentat: 23 iulie 2009*

*Recenzent: Valeriu DORNESCU, doctor, conferențiar universitar, Facultatea de Economie și Administrarea Afacerilor, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, România.*

*E-mail: caterina260@yahoo.com*



# INVESTIȚII MINIMALE, PROFIT MAXIMAL

Sergiu CUȘMIR,  
lector,

Institutul Nistrean de Economie și Drept, mun. Bălți

## SUMMARY

*The economic and financial crisis raises serious problems for the citizens of Moldova. Employment and wages are reduced. One of the ways to improve the situation is the effective use of fertile land, since it will profit both the producers and the state. Ginseng makes it possible to increase the practice of obtaining harvest of high and maximum income. Intense occupation with ginseng increase will bring the European economy.*

A sosit timpul ca oazele unice din Europa, presărate cu diamante și bulgări de aur din Rădiul de Sus, raionul Fălești, Bădragii Vechi și Bădragii Noi din lunca Prutului, raionul Edineț, și Codrii Orheiului să fie explorate la justa lor valoare.

Ginseng-ul este cunoscut de peste 7.000 de ani și, datorită proprietăților sale, este una dintre cele mai studiate plante medicinale din lume. A fost cultivată inițial în China, răspîndindu-se apoi pe tot continentul asiatic. Începînd din sec. IX, planta a fost introdusă în Europa de negustorii arabi la un preț egal cu cel al aurului.<sup>1</sup>

Necesitînd condiții speciale de climă (umiditate și locuri umbroase, unde lumina este de 20-60%) și sol (cu conținut bogat de humus - 10-20%)<sup>2</sup>, ginseng-ul crește în China, Coreea, Vietnam, în Extremul Orient al Rusiei, iar în ultimul timp se cultivă în Japonia și în SUA.

Denumirea științifică este de origine greacă - *Panax Ginseng*, ceea ce înseamnă «tratează totul». În medicina orientală ginseng-ul ocupă primul loc printre

cele mai utile plante medicinale. Rădăcina acestei plante este folosită pentru tratamentul a numeroase boli.

Ginseng-ul este o plantă multianuală, se înmulțește prin semințe, atinge maturitatea într-o perioadă de aproximativ cinci-șapte ani. În primul an cresc numai 3 frunzulițe, planta atîngînd 5-6 cm, la al doilea an de la o singură ramificație a plantei cresc încă două, la al treilea an - 3-4 care cresc în jurul mlpinii principale, la al șaselea an planta atinge înălțimea de 80 cm.<sup>3</sup> Semințele apar la al treilea an și în următorii trei ani, pînă cînd rădăcina atinge maturitatea și poate fi folosită. De la o singură plantă se obține în medie mai mult de 3 grame de semințe (1000 de semințe ating masa de 46-49 grame).<sup>4</sup>

Dezvoltarea rădăcinii evoluează destul de lent, în primul an de dezvoltare fiind doar de 0,5-0,6 grame<sup>5</sup>, în al doilea an - 4 grame, iar în al șaselea an atinge greutatea de 50-60 grame, dar la unii fermieri rădăcinile de ginseng au atins și greutatea de 100-150 grame<sup>6</sup>. Acestea se recoltează toamna, la al 6-lea - 7-lea an.

Este necesar ca, înainte de plantarea sau semănatul ginseng-ului, să fie bine prelucrat solul, ca ginseng-ul să se poată dezvolta bine în următorii 6 ani. Pe parcursul celor 6 ani, ginseng-ul are nevoie de puține îngrășăminte și în cantități mici: fosfor – 150-250 mg la 1 kg de pământ, caliu – mai mult de 300 mg la 1 kg de pământ, care trebuie folosite înainte de plantare.<sup>7</sup>

Semințele de ginseng pot fi semănate prin două metode: în rînduri sau prin aruncare la întâmplare, rezultatul final fiind același, doar că cheltuielile pentru semănat sînt diferite. Pentru prima metodă (în rînduri) se cheltuie mai mult cu 1/3 decît prin folosirea metodei de aruncare la întâmplare.<sup>8</sup>

La Grădina Botanică de la Vinnița (Ucraina) a fost elaborată și aplicată o metodă nouă și eficientă pentru creșterea mai rapidă a semințelor de ginseng. Această metodă prevede încălzirea semințelor în perioada caldă de stratificare nemijlocit în strat după semănatul lor. Astfel, răsădurile apar în prima primăvară de după semănat, și numărul de plante supraviețuitoare constituie de la 70 pînă la 94%.<sup>9</sup>

Ginseng-ul are nevoie pentru dezvoltarea sa normală de un spațiu de 25 pe 20 cm, ceea ce corespunde unui număr de 16-20 plante la 1 m<sup>2</sup>.<sup>10</sup>

De la un hectar de ginseng se obține în medie de la 0,5 pînă la 2-3 tone de rădăcini.<sup>11</sup>

Pentru a fi păstrate mai mult timp, rădăcinile de ginseng se conservă prin uscare. Se spală cu apă, se strecoară bine, după care timp de 20-40 minute se țin pe aburi, urmărind ca din rădăcini să nu cadă în apă fierbîndă substanță de culoare galbenă. Dacă aceasta se întîmplă atunci temperatura apei scade pînă la 80-90C.

După aburire, rădăcinile se întind pe ață în încăperi umbroase, la temperatura camerei. Ele se usucă timp de 10-15 zile și devin de culoare cafenie deschisă. Se păstrează în pachete de polietilenă în locuri uscate.<sup>12</sup>

Rădăcina de ginseng, ca aspect, seamănă cu corpul omenesc, în limba chineză fiind denumită „ren shen”, adică „rădăcină de om”.

Din punctul de vedere al particularităților farmacologice, rădăcina este cea mai utilă parte, în care se concentrează substanțele active de bază. Substanțele active din ginseng se numesc ginsenozide, acționînd asupra hipofizei, suprarenalei și hipotalamusului. În plus, ginsenozidele au aceeași structură cu hormonii antistres din corpul uman, de aceea rădăcina este folosită pentru reducerea stresului. Cercetătorii japonezi numesc ginsenozidele saponine, pentru că unele dintre ele au caracteristicile saponinelor. Cantitatea de saponine în rădăcinile de ginseng variază în funcție de vîrsta și timpul recoltării. În rădăcinile mai mari de șase ani saponinele pot atinge 12%, iar în cele de 5-6 ani - 2-4%.<sup>13</sup>

Din timpuri străvechi, ginseng-ul se consideră secretul sănătății, tinereții și longevității vieții. El se administrează în scopuri de profilaxie și tratament al aterosclerozei vaselor sangvine. Fiind un remediu tonizant general, tinctura de ginseng sporește imunitatea.

Cei care au folosit-o cu secole în urmă, nu au avut nevoie de studii medicale sau documentări ca să confirme ceea ce știau deja. Mulți ani ginseng-ul a fost cunoscut ca un remediu pentru oboseală și pentru revitalizare. Rădăcinile erau mestecate de oamenii care se confruntau cu efectele îmbătrînirii. Atît în prezent, cît și în trecut ginseng-ul era folosit pentru problemele de

inimă. Cu trecerea timpului, a crescut lista de boli tratate cu ginseng.

Încă în sec. XVI, în cartea despre plantele medicinale ale autorului chinez Ly Thoi Tran, se menționează că ginseng-ul înlătură rapid și efectiv oboseala și reduce surmenajul. Din 1945, au fost efectuate multiple studii științifice, în rezultatul cărora s-a ajuns la concluzia că ginseng-ul înlătură stresul, redă senzația de încredere, mărește capacitatea de muncă fizică și intelectuală. În rezultatul studiilor științifice neîntrerupte de către savanții lumii întregi, s-a constatat că ginseng-ul:

- reglează tensiunea arterială, stimulează contracțiile miocardului;
- stimulează funcțiile respiratorii;
- micșorează nivelul glucozei în sânge, ca adjuvant se poate utiliza în tratamentul diabetului zaharat;

- acționind asupra tuturor organelor și sistemelor, el sporește imunitatea, menține tinerețea și previne procesele de îmbătrânire.

Se spune că ginseng-ul fortifică organismul. Această afirmație este confirmată de faptul că mărește vitalitatea persoanelor bătrâne, sporește rezistența la oboseală, făcându-i mai activi. În afară de creșterea energiei, ginseng-ul conține steroizi. Aceștia sînt la fel ca cei pe care îi secretă corpul uman și de aceea ginseng-ul este folosit de atleți.

S-a spus că ginseng-ul poate să ajute sistemul imunitar în rezistența la boli. O substanță din ginseng, numită saponină, conține antioxidanți care ajută la încetinirea procesului de îmbătrânire și la întărirea sistemului imunitar. Biologic, ginseng-ul poate să ajute la echilibrarea metabolismului și la prevenirea migrenelor. Saponinele reglează glicemia, colesterolul și tensiunea arterială.

Studiile clinice au susținut ceea ce se

știa deja despre ginseng. Mulți ani la rînd s-a afirmat că ginseng-ul este un afrodisiac și s-a dovedit științific că, într-adevăr, el îmbunătățește virilitatea și ajută în disfuncțiile sexuale ale bărbaților și femeilor.

În cultura occidentală ginseng-ul este un tonic digestiv și un stimulent digestiv, în cazul în care stresul mental sau nervozitatea au efecte asupra sistemului digestiv. Este folosit mai mult în China decît în America. Rădăcina de ginseng este considerată drept una dintre cele mai bune adaptogene, adică sporește capacitatea și viteza de adaptare a organismului la condițiile neprielnice ale mediului înconjurător. Efectele adaptogene și antistres au fost dovedite științific. Datorită proprietăților sale, ginseng-ul contribuie la adaptarea organismului la condițiile neprielnice, precum ar fi carențele de alimentație, frigul sau absența luminii. De asemenea, mărește eficiența fizică și mentală, crescînd capacitatea de adaptare a organismului la condiții nefavorabile sau suprasolicitante. Prezintă efecte antiinflamatorii și antioxidante și stimulează sistemul imunitar, mărind rezistența la infecții.

De asemenea, tinctura de ginseng se poate folosi pentru întărirea organismului femeii în perioada de pînă și după naștere, pentru tratarea anemiei, pentru îmbunătățirea stării pielii, pentru preîntîmpinarea apariției erupțiilor acneiforme și a petelor pigmentare.

Ginseng-ul conține glicozide (ginsenin, panaquilon, saponins), acizi grași (panaxaure), minerale (P, Fe, Al, Cu, Mn, Co), enzime (amylase, phenolase), vitamine (Bp, B2), substanțe volatile (panacene), alcaloizi.

Pentru tratament, adulților se recomandă cîte o linguriță de ceai de

tinctură de ginseng de două ori pe zi, dizolvate cu apă înainte de mese.

Ginseng-ul este o plantă atît de prețioasă, încît în statele bazinului Oceanului Pacific o numesc „sfîntă”. Popoarele din aceste regiuni o folosesc la tratarea multor boli și consideră că, dacă în casă este ginseng, apoi sînt și medicii de toate specialitățile. În ultimul timp, tot mai des se folosește la tratarea cancerului, a bolilor ce sînt legate de slăbiciunea organismului, bolilor de piele, hemoragiilor, sistemului nervos etc.

Ginseng-ul este folosit nu numai ca afrodisiac, ci și ca preventiv pentru majoritatea bolilor infecțioase, revigorant, medicament general. Este o plantă care armonizează și stimulează nu doar fizicul, ci și mentalul. Studiile efectuate arată că o cură cu ginseng face să crească intensitatea senzorială și capacitatea de memorare, să scadă timpul de formare a reflexelor condiționate. Rădăcina plantei se folosește, mai ales, sub forma de pulbere. În comprimatele care se vînd cu denumirea de ginseng se găsesc doar combinații în care această plantă intră în proporții foarte mici. Din acest motiv este bine să fie achiziționată o rădăcină întreagă și nu un preparat.

Preparatele din ginseng sînt foarte scumpe. În Europa, această plantă nu se cultivă. Pe teritoriul Rusiei ea crește în regiunea Amur (Siberia). În 1986, cînd a avut loc accidentul de la SAE Cernobîl, foarte multă populație a fost afectată de o maladie incurabilă. Pentru a prelungi viața oamenilor și a le mai oferi o șansă de a trăi, era nevoie de mult ginseng. Savanții atunci au cercetat posibilitățile de a planta ginseng-ul încă în șapte regiuni, printre care și Moldova. Cunoscutul agronom și președinte al cooperativei agrare

“Gospodarul” din satul Rădiul de Sus, raionul Fălești, Nikolae Kiktenko, a plecat din proprie inițiativă, în regiunea Amur, și a adus 5000 (cinci mii) fire de ginseng, pe care le-a plantat pe cele 70 de ha de pădure de stejar de lîngă satul Rădiul de Sus. Peste cîțiva ani ginseng-ul deja a putut fi folosit la prepararea medicamentelor și a băuturii “Tom Tonus” și a balsamului “Misterios”. În această gospodărie au sosit savanți cu renume ai Academiei de Științe a fostei URSS, Academiei de Științe a Moldovei, ai multor altor academii prestigioase din lume pentru a se convinge că, într-adevăr, în Moldova crește ginseng-ul. Pentru a lua cunoștința de avantajele creșterii ginseng-ului, în gospodărie au sosit delegații autoritare din SUA, Anglia, Franța, Austria, Germania, Belgia, Italia și multe alte țări. Satul Rădiul de Sus este inclus în ruta internațională de turism.

S-a constatat că în Moldova, cele mai fertile pămînturi pentru cultivarea ginseng-ului, sînt în pădurea de lîngă satul Rădiul de Sus, în lunca Prutului, în apropierea satelor Bădragii Vechi și Bădragii Noi, raionul Edineț, precum și în pădurile Orheiului.

Tipul de pădure al cooperativei agrare “Gospodarul” cu o suprafață de 70 de hectare este unic în republică, unde a fost aclimatizată și crește planta medicinală ginseng.

În felul acesta, a fost creată o zonă unică de cultivare a ginseng-ului în Republica Moldova.

Plantele cultivate de ginseng corespund întru totul cerințelor, fapt confirmat de rezultatele analizei de laborator și certificare a medicamentelor, efectuate de Institutul Farmaceutic al Ministerului Sănătății al Republicii Moldovei.

Unicitatea lucrului efectuat cu privire

la aclimatizarea plantelor de ginseng în Republica Moldova a fost înalt apreciat și prin decizia Prezidiului Academiei de Științe a Moldovei din 24.10.2006. În această sferă de activitate au fost atrași colaboratorii științifici ai Grădinii Botanice din Moldova. Se prevede constituirea unei subdiviziuni formate din savanți și specialiști pentru urgentarea investigațiilor în domeniul creșterii ginseng-ului.

De Ziua Mondială a luptei contra uneia dintre cele mai periculoase boli - cancerul - directorul general al Institutului Oncologic din Moldova, Mircea Sofroni, a menționat că în Moldova, actualmente, aproximativ 40 mii de cetățeni sînt suspectați de această maladie, iar către anul 2020 această maladie va afecta peste 80 milioane de oameni în lume. Anual, în lume decedează 25 milioane de oameni afectați de această maladie.

Studiile au arătat că ginseng-ul ajută în

tratarea cancerului, diabetului, ulcerului sau a efectelor chimioterapiei și radiațiilor asupra organismului, reducerea colesterolului, reducerea stresului și controlul glucozei în sînge. Un organism obosit face față mult mai greu tratamentelor agresive, cum este chimioterapia, recomandată în tratamentul cancerului. Un studiu al cercetătorilor oncologi de la clinica Mayo din Rochester, SUA, demonstrează că ginseng-ul ameliorează semnificativ epuizarea și oboseala, unele dintre simptomele cele mai neplăcute, de care sînt afectați bolnavii de această teribilă maladie. Un grup de 300 de pacienți au primit ginseng sau pastile placebo (care arătau la fel, dar nu conțineau ginseng). După opt săptămîni, jumătate dintre bolnavii care consumaseră un miligram de ginseng zilnic au scăpat de oboseală.<sup>14</sup>

Prețurile pentru rădăcina de ginseng se stabilesc în funcție de calitate, mărime, vîrstă și greutate.<sup>15</sup>

221

Nr.	Cantitatea în grame	Suma în dolari SUA pentru 1 gram
1.	15-20	5
2.	20-30	8
3.	30-40	15
4.	40-80	25

Potrivit datelor Direcției de protecție a resurselor biologice a Organizației Ecologice de Stat a Federației Ruse, a fost

stabilit prețul pentru rădăcina de ginseng în funcție de calitate:<sup>16</sup>

Nr.	Calitatea rădăcinii	Suma pentru 1kg în dolari SUA
1.	calitatea I (rădăcină foarte mășcată)	75 000
2.	calitatea a II (rădăcină mășcată)	54 000
3.	calitatea a III (rădăcină medie)	36 000
4.	calitatea a IV (rădăcină mică)	25 000
5.	Calitatea inferioară (rădăcină foarte măruntă)	15 000

Dacă fermierul ar avea jumătate de hectar de plantație de ginseng, ar putea realiza semințe, răsad și rădăcină matură.

Astfel, pentru aceasta ar avea următoarele cheltuieli și un profit maximal.

**Tabelul cheltuielilor la 0,5 ha**

Procurarea răsadului	Procurarea biohumusului și îngrășămintelor	Procurarea semințelor	Procurarea materialelor pentru amenajare	Prelucrarea solului	Îngrijirea plantației	Total în dolari SUA
4 000	30 000	2 500	30 000	15 000	60 000	141 500

**Tabelul veniturilor la 0,5 ha**

	Semințe	Răsad (10-20 cm)	Rădăcină matură	Total în dolari SUA
Suma în dolari SUA	315 000	588 235	45 000 000	45 903 235

Astfel, profitul net al fermierului va constitui 45 761 735 dolari SUA.

222

## BIBLIOGRAFIE

1. Сидорович Е.А., Бирюкова Л.Г., Ярошевич М.И., Рекомендации по возделыванию женьшеня в Белоруссии, Минск, 1988.
2. Жук Е.Г., Говорун Л.А., Рекомендации по технологии выращивания рассады женьшеня в полесском и лесостепном районах УССР, Боярка, 1989.
3. Инструкция по выращиванию женьшеня в европейской части СССР и Сибири, Теберда, 1988.
4. Жук Е.Г., Отчет о научно-исследовательской работе за 1990 год по выполнению договора с колхозом «Грэничерул Советик» от 15 февраля 1989 г. на создание научно-технической продукции, Боярка, 1990.
5. Малышев А.А., Женьшень (биология и разведение), Москва, 1986.
6. Глазков И.С., Выращивание женьшеня под воздействием электромагнитного поля и экономическая эффективность новой технологии на женьшенариин Винницкого ботанического сада, Винница, 1990.
7. Шестаков А.К., Киреенко М.Г., Женьшень и другие лекарственные растения, Минск, 1977.
8. Бурундукова О.Л., Журавлев Ю.Н., Красиков К.Н., Ляпустин С.Н. и др., Диагностика, идентификация и оценка корня женьшеня: метод. рекомендации / Владивосток: НТЦ Море, 2003.
9. Ляпустин С.Н., Фоменко П.В.; под общ. ред. В.И. Дьякова, Женьшень. Краткий справочник для сотрудников таможенных органов, Российская

- таможенная академия, Владивостокский филиал. – Владивосток : ВФ РТА, 2009.
10. Ginseng, rădăcina vieții/Gradina Mea 10/09/2009.
11. <http://beautycenter.ro/Ginseng-ul>.

## NOTE

- <sup>1</sup> Ginseng, rădăcina vieții/Gradina Mea 10/09/2009.
- <sup>2</sup> Сидорович Е.А., Бирюкова Л.Г., Ярошевич М.И., Рекомендации по возделыванию женьшеня в Белоруссии, Минск 1988, ст.
- <sup>3</sup> Жук Е.Г., Говорун Л.А., Рекомендации по технологии выращивания рассады женьшеня в полесском и лесостепном районах УССР, Боярка 1989.
- <sup>4</sup> Инструкция по выращиванию женьшеня в европейской части СССР и Сибири, Теберда, 1988. - С.13.
- <sup>5</sup> Сидорович Е.А., Бирюкова Л.Г., Ярошевич М.И., Рекомендации по возделыванию женьшеня в Белоруссии, Минск, 1988. - С.6.
- <sup>6</sup> Сидорович Е.А., Бирюкова Л.Г., Ярошевич М.И., Рекомендации по возделыванию женьшеня в Белоруссии, Минск, 1988ю - С.7.
- <sup>7</sup> Жук Е.Г., Отчет о научно-исследовательской работе за 1990 год по выполнению договора с колхозом «Грэничерул Советик» от 15 февраля 1989 г. На создание научно-технической продукции, Боярка, 1990. - С.13.
- <sup>8</sup> Малышев А.А., Женьшень (биология и разведение), Москва 1986. - С. 15.
- <sup>9</sup> Глазков И.С., Выращивание женьшеня под воздействием электромагнитного поля и экономическая эффективность новой технологии на женьшенариин Винницкого ботанического сада, Винница, 1990 г.
- <sup>10</sup> Сидорович Е.А., Бирюкова Л.Г., Ярошевич М.И., Рекомендации по возделыванию женьшеня в Белоруссии, Минск, 1988. - С.15.
- <sup>11</sup> Инструкция по выращиванию женьшеня в европейской части СССР и Сибири, Теберда, 1988. - С.20.
- <sup>12</sup> Шестаков А.К., Киреенко М.Г., Женьшень и другие лекарственные растения, Минск, 1977. - С.8.
- <sup>13</sup> Жук Е.Г., Говорун Л.А., Рекомендации по технологии выращивания рассады женьшеня в полесском и лесостепном районах УССР, Боярка, 1989 г.
- <sup>14</sup> <http://beautycenter.ro/Ginseng-ul>.
- <sup>15</sup> Бурундукова О.Л., Журавлев Ю.Н., Красиков К.Н., Ляпустин С.Н. и др., Диагностика, идентификация и оценка корня женьшеня: метод. рекомендации / Владивосток: НТЦ Море, 2003. - С.17.
- <sup>16</sup> С.Н. Ляпустин, П.В. Фоменко; под общ. ред. В.И. Дьякова, Женьшень. Краткий справочник для сотрудников таможенных органов, Российская таможенная академия, Владивостокский филиал. – Владивосток : ВФ РТА, 2009. - С.23.

**Prezentat: 23 noiembrie 2009.**

**Recenzent: Petru CATAN, doctor în științe economice, conferențiar universitar.**

**E-mail: cusmir\_sergiu@mail.md**

# A V I Z

**Continuă abonarea la ziarul "Funcționarul public" și la revista metodico-științifică "Administrarea Publică" pentru anul 2010, editate de Academia de Administrare Publică de pe lângă Președintele Republicii Moldova.**



**Revista**

**"Administrarea Publică"**  
**apare trimestrial.**

**Costul unui abonament:**

**1 an - 165 lei 20 bani;**

**6 luni - 82 lei 60 bani;**

**3 luni - 41 lei 30 bani.**

**Indice poștal - 76957.**



**Ziarul**

**"Funcționarul public"**  
**apare de 2 ori pe lună.**

**Costul unui abonament:**

**1 an - 151 lei 20 bani;**

**6 luni - 75 lei 60 bani;**

**3 luni - 37 lei 80 bani.**

**Indice poștal - 67919.**



### Secția activitate editorială

Vlad CIOBANU - *șef secție*  
Gheorghe BOLOGAN - *specialist principal*  
Mihai MANEA - *specialist principal*  
Elvira SENIC- *specialist principal*  
Ana SPATARENCO - *specialist principal*  
Elena BALMUȘ - *specialist coordonator*  
Irina UNGUREANU - *specialist*

INDICE POȘTAL: 76957  
ADRESA REDACȚIEI:  
MD-2070, mun. Chișinău,  
str. Ialoveni, 100  
Tel.: 28.40.78. fax: 28.48.71  
**E-mail: sae@aap.gov.md**

<b><i>Dat la cules</i></b>	Copertare la Tipografia
<b><i>10.10.2009</i></b>	Editurii "Universul"
<b><i>Bun de tipar</i></b>	Tiraj <b>350 ex.</b> Hîrtie ofset.
<b><i>07.12. 2009</i></b>	Preț contractual

**ISSN 1813-8489**